

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ÇİFTLİK TURİZMİNE YÖNELİK KAVRAMSAL BİR MODEL ÖNERİSİ

DOKTORA TEZİ

Elmas Ceren SAVGIN

Enstitü Anabilim Dalı: Turizm İşletmeciliği

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN

ARALIK - 2016

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

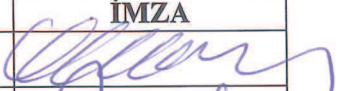
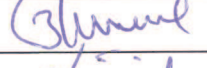
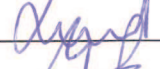
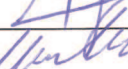
**ÇİFTLİK TURİZMİNE YÖNELİK KAVRAMSAL BİR
MODEL ÖNERİSİ**

DOKTORA TEZİ

Elmas Ceren SAVGIN

Enstitü Anabilim Dalı: Turizm İşletmeciliği

“Bu tez 21/12/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

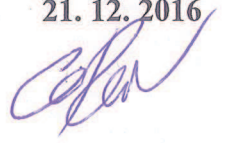
JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. Orhan BATMAN	Basarılı	
Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN	Basarılı	
Doç. Dr. Emrah ÖZKUL	Basarılı	
Yrd. Doç. Dr. Lutfi Mustafa ŞEN	Basarılı	
Yrd. Doç. Dr. Hande Uyar OĞUZ	Basarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

E. Ceren SAVGIN

21. 12. 2016

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanmasında katkı ve yardımlarını esirgemeyen, başta danışman hocam sayın Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN' e, tez izleme komitemde yer alan ve tez ile ilgili çalışmaların her aşamasında çok değerli katkılar sağlayan sayın Prof. Dr. Orhan BATMAN ve sayın Doç. Dr. Nihal SÜTÜTEMİZ'e ve desteklerinden ötürü Doç. Dr. İsmet KAYA' ya teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca gerek araştırma sürecinde gerekse sonrasında bizleri çiftliklerine kabul ederek bilgi ve tecrübelerini paylaşan tüm katılımcılara yardımlarından ötürü teşekkür ederim.

E. Ceren SAVGIN

21. 12. 2016

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY	ix

GİRİŞ	1
-------------	---

BÖLÜM 1: KALKINMA VE KIRSAL KALKINMA İLE İLGİLİ TEMEL

KAVRAMLAR	9
1.1. Kalkınma ile İlgili Kavramlar	9
1.1.1.Kalkınma Kavramı, Tanımı ve Önemi	9
1.1.2. Kalkınma Türleri ve Uygulamaları	11
1.2. Kırsal Alan Kavramı ve Gelişimi.....	12
1.2.1. Kırsal Alan Kavramı ve Önemi.....	12
1.2.2. Kırsal Alanların Özellikleri	14
1.2.2.1.Kırsal Alanların Ekonomik Özellikleri	15
1.2.2.2.Kırsal Alanların Sosyo-Demografik Özellikleri	16
1.2.2.3. Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Yoksunluk	17
1.2.2.4. Kırsal Alanlarda Fiziki Altyapı Hizmetleri.....	18
1.3. Kırsal Kalkınma Kavramı, Tanımı ve Önemi	19
1.3.1. Kırsal Kalkınma Kavramı ve Tanımı	19
1.3.2. Kırsal Kalkınmanın Amacı ve Önemi	22
1.3.3. Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları.....	24
1.3.3.1. Dünyada Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları	25
1.1.3.2. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları	28
1.1.3.3. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları	37

BÖLÜM 2: KIRSAL TURİZM KAVRAMI VE ÇİFTLİK TURİZMİ 50

2.1. Kırsal Turizm Kavramı, Tanımı ve Önemi	50
2.1.1. Kırsal Turizm Kavramı ve Tanımı	50

2.1.2. Kırsal Turizmin Amacı ve Önemi.....	51
2.2. Kırsal Turizmin Gelişimi	53
2.2.1. Dünya’da Kırsal Turizmin Gelişimi.....	54
2.2.2. Avrupa’da Kırsal Turizmin Gelişimi	55
2.2.3. Türkiye’de Kırsal Turizmin Gelişimi	63
2.3. Kırsal Turizmle Etkileşim Halinde Olan Turizm Türleri.....	64
2.3.1. Sürdürülebilir Turizm.....	65
2.3.2. Eko Turizm	66
2.3.3. Kültür Turizmi	67
2.3.4. Yayla Turizmi	69
2.3.5. Özel İlgi Turizmi.....	70
2.3.6. Tarım Turizmi	71
2.4. Çiftlik ve Çiftlik Turizmi Kavramları	72
2.4.1. Çiftlik Tanımı ve Türleri	72
2.4.2. Çiftlik Turizmi Kavramı ve Tanımı	74
2.4.3. Çiftlik Turizminin Önemi	76
2.4.4. Çiftlik Turizminin Özellikleri ve Unsurları	78
2.4.5. Çiftlik Turizmi Türleri	81
2.4.6. Çiftlik Turizminin Gelişimi.....	82
2.4.6.1. Dünyada Çiftlik Turizminin Gelişimi	82
2.4.6.2. Avrupa’da Çiftlik Turizminin Gelişimi	86
2.4.6.3. Türkiye’de Çiftlik Turizminin Gelişimi	90
2.4.7. Çiftlik Turizmi Modeli Kavramsal Çerçeve	95
2.4.7.1. Ekolojik Faktörler	97
2.4.7.2. Fiziksel Faktörler	98
2.4.7.3. Demografik Faktörler.....	100
2.4.7.4. Ekonomik Faktörler	101
2.4.7.5. Sosyo-Kültürel Faktörler.....	101
2.4.7.6. Teknolojik Faktörler	103
2.4.7.7. Politik Yasal Faktörler	103
2.4.7.8. Diğer Faktörler	106

**BÖLÜM 3: ÇİFTLİK TURİZMİ UYGULAMALARINA YÖNELİK ALAN
ARAŞTIRMASIVE KAVRAMSAL MODEL**

GELİŞTİRİLEMESİ	107
3.1. Çiftlik Turizmi Uygulamalarına Yönelik Alan Araştırması	107
3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	107
3.1.2. Araştırmanın Yöntem ve Kısıtlar	108
3.1.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	109
3.1.3.1. Araştırmanın Deseni.....	109
3.1.3.2. Araştırmanın Örneklem Stratejisi.....	110
3.1.3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Teknikleri	112
3.1.4. Araştırma Bulguları ve Yorumlanması	117
3.1.4.1. Yarı Yapılandırılmış Mülakatlar Sonucu Elde Edilen Bulgular	119
3.1.4.2. Çiftliklerde Gerçekleştirilen Gözlem Bulguları	135
3.2. Çiftlik Turizmi İçin Kavramsal Bir Model	143
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	157
KAYNAKÇA	165
EKLER.....	182
ÖZGEÇMİŞ	185

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ARIP	: Tarım Reformu Uygulama Projesi
AT	: Avrupa Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BYKP	: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Turizm Örgütü
EAFRD	: Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarımsal Fonu
EAGGF	: Tarımsal Garanti ve Yön verme Fonu
ECEAT	: Avrupa Ekolojik Tarım Turizmi Merkezi
EPB	: Ekonomik ve Parasal Birlik
ERDF	: Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu
ESF	: Avrupa Yapısal Fonu
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
FEOGA	: Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: Uluslar arası Çalışma Örgütü
IPA	: Katılım Öncesi Yardım Aracı
IPARD	: Katılım Öncesi Aracı-Kırsal Bileşeni Programı
ISPA	: Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı
KKKP	: Kırsal Kalkınma Planı
LEADER	: AB Kırsal Kalkınma Girişimi
MEYSEP	: Yaş Sebze ve Meyve Geliştirme Projeleri
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı
ODGP	: Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası

OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OİK	: Ortak İzleme Komitesi
OTP	: Ortak Tarım Politikaları
OUKP	: On Ulusal Kalkınma Planı
PHARE	: Polonya ve Macaristan: Ekonomilerini Yapılandırmak için Yardım
PİO	: Pansiyonlu İlköğretim Okulu
SAPARD	: Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı
SÇB	: Stratejik Çevre Belgesi
TATUTA	: Tarım Turizm Takası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TYUAP	: Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi
UKKS	: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNTWO	: BM Dünya Turizm Örgütü
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WWOOF	: Ekolojik Çiftliklerde Gönüllü İşçiler
YİBO	: Yatılı Bölge Okulu
YPK	: Yüksek Planlama Kurulu

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Çiftlik Turizm ve Faaliyet Şekilleri	82
Tablo 2: Çiftlik Turizmi Faaliyetlerini Uygulayan Çiftliklerin Bölgesel Dağılımı	92
Tablo 3: Araştırma Örneklemini Oluşturan Çiftlikler	111
Tablo 4: Mülakat Yapılan Çiftlikler, Görüşme Tarih ve Süreleri	116
Tablo 5: Çiftlik Sahibi İle İlgili Genel Bilgileri	120
Tablo 6: Tarım Faaliyetleri İle İlgili Genel Bilgiler	126
Tablo 7: Katılımcıların Çiftliklerdeki Turizm Faaliyetlerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulguları	128
Tablo 8: Katılımcıların Çiftlik Turizmine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	132
Tablo 9: Çiftlik Turizmi Modelinde Faktörlerin Araştırma Verileri	143

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Çiftlik Türleri	74
Şekil 2: Çiftlik Turizmi Sektörü	96
Şekil 3: Çiftlik Turizmi Kavramsal Model Taslağı	147
Şekil 4: Çiftlik Turizmi İçin Kavramsal Modelin Merkezi	148
Şekil 5: Çiftlik Turizmi İçin Önerilen Kavramsal Model	151

Tezin Başlığı: Çiftlik Turizmine Yönelik Kavramsal Bir Model Önerisi	
Tezin Yazarı: E. Ceren SAVGIN	Danışman: Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN
Kabul Tarihi: 21 Aralık 2016	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 181(tez) + 3(ek)
Anabilimdalı: Turizm İşletmeciliği	Bilimdalı: Turizm İşletmeciliği
Turizm faaliyetlerinin ekonomik anlamda önemli getiriler olmaktadır. Ancak planlamalar sadece ekonomik getiri temelli yapılır ise doğal kaynaklar geri dönüşü mümkün olmayan zararlar görebilmektedir. Kırsal turizm ile birlikte olan çiftlik turizmi doğal ve kültürel değerleri koruyan ve zenginleştiren bir turizm türüdür. Çiftlik turizmi yanlış uygulamalar ve aşırı kullanım sonucu kültürel ve doğal değerleri yağmalayan ve yok eden kitlesel ve yoğun turizm uygulamaların aksine sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu olarak gerçekleşmektedir. Yalnızca ülkemizde değil dünya genelinde de çiftlik turizmine olan ilgi gün geçtikçe artmakta ve turizm çeşitlendirmesi kapsamında çiftlik faaliyetleri desteklenmektedir. Kırsal alanlarda atıl durumda olan ve kullanılmayan araziler, binalar yeniden değer kazanarak yöre halkına ekonomik getiri sağlamaktadır. Bu durum kırdan kente yaşanan göçlerin azaltılması hatta kentten kıra geri dönüşlerin olmasını da mümkün kılmaktadır. İşte bu doğrultuda çiftlik turizmi yerel halka ek gelir sağlamanın yanı sıra kültürel özelliklerin tanınmasını, değerlendirilmesini ve kaybolmamasını sağlayarak, kırsal alanların atıl durumdan kurtulmasında bir araç olarak gündeme gelmektedir. Bu çalışma ile Türkiye'nin çiftlik turizmi potansiyelinin ortaya konmasının yanında araştırma sonucu elde edilen veriler doğrultusunda, çiftlik turizmi için kavramsal bir model önerisi geliştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmada Türkiye'de faaliyet gösteren çiftlik turizmi işletmeleri yetkilileri ile yapılan görüşmeler, çiftliklerde yerinde gerçekleştirilen gezi ve katılımlı gözlemler ile bunları desteklemesi açısından yapılan doküman incelemeleri sonucunda elde edilen verilere yer verilmiştir. Elde edilen bulgular betimsel yöntemler kullanılarak tablolar halinde sunulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçları göstermiştir ki çiftlik turizmi faaliyetlerini uygulayanların çoğunluğu kentlerden kırsala göç eden kişilerdir. Bu kişiler doğal yaşam özlemi ile şehirden ayrılarak kırsalda yaşayan insanlara rol model olup doğal üretimin ve kendi kendine yeten çiftlik yaşamını benimsemişler ve kendileri gibi kırsala yerleşmek isteyenlere çiftliklerini açmışlardır. Çiftlik turizmine yönelik destekler olmasına karşın bu destekler kırsal halkın katlanabileceğinden çok daha fazla formalite içermektedir. Bu doğrultuda ülkemizdeki çiftlik işletmeleri ve çiftlik turizmine yönelik mevzuatın daha sade ve uygulanabilirlik düzeyinin yüksek hale getirilmesi gerekmektedir.	
Anahtar Kelimeler: Turizm, Çiftlik Turizmi, Kırsal Alan, Kırsal Kalkınma	

Title of the Thesis: A Conceptual Model Proposal for Farm Tourism	
Author: E. Ceren SAVGIN	Supervisor: Assoc. Prof. Burhanettin ZENGİN
Date: 21 December 2016	Nu.of pages: ix (pre text) + 181(main body) +3 (App.)
Department: Tourism Management	Subfield: Tourism Management
Tourism activities provides significant returns in terms of economy. But if the plans are made economic return based, natural sources can be damaged irreversibly. Farm Tourism is nested with rural tourism that it protects the natural and cultural values and enriches them. Because of misuse and overuse of cultural and natural values, which plunders and destroys them, agro-tourism is compatible with sustainability principle. Not only in our country but also in the world the attention to the farm tourism has been increasing day by day and diversifying of the farm is supported within the context of tourism activities. In the rural areas, with the re-increasing value of the idle and waste terrains, buildings provide economic return to the local people. This condition enables to decrease the migration to the cities even makes them return to the rural areas. In this direction farm tourism not only provides a side income to the local people but also it provides them to know, increase and not disappear their cultural values. It becomes current issue to getting rid of the rural areas as an idle. Whit this survey, we put forward not only Turkey's farm tourism potential but also we try to work up a cognitive method suggestion in accordance with the data we obtained from a research. This survey includes the meetings which were made with the men in charge of doing farm tourism business in Turkey and also it includes the observations, participated observations and data which are supported by investigation of documents. The findings were presented by descriptive methods with schedules. The survey's results show that the people, who are doing farm tourism, are mostly immigrants from cities to rural areas. They became a role model for people, who are leaving from the cities because of missing the life in rural areas and they adopted the natural production and the life in the rural areas by opening their farms to the people who wants to move there. Although there are lots of supports for the farm tourism, they contain too much formality for the rural people to put up with. In this direction, the legislation on farm operations and farm tourism in our country needs to be made simpler and has to provide higher level of applicability.	
Keywords: Tourism, Farm Tourism, Rural Areas, Rural Development	

GİRİŞ

Turizm faaliyetlerinde kullanılan kaynakların başında doğal kaynaklar gelmektedir. Ancak geçmişten günümüze bilinçsiz yapılan turizm faaliyetleri, turizmin kendi arz kaynaklarını önemli ölçüde tahrip etmesine neden olmaktadır. Bilinçsizce kaynak kullanmaya devam edildiği takdirde, bu durum doğal kaynakların tahrip olmasına ve yok olmasına sebep olacaktır. Bu nedenle, doğal çevrenin turizm faaliyetlerinin gerçekleşmesi ve sürekliliği için bilinçli bir şekilde kullanılması ve koruma-kullanma dengesinin kurulması zorunludur. Bozulmamış doğal çevrede, doğa harikalarının bulunduğu ilginç kırsal yöreleri gezip görmeyi arzu eden turistler, kırsal kesimdeki etkinlikleri tercih etme eğilimindedirler. Günümüzde konaklama hizmetleri için köylünün günlük yaşamını sürdürdüğü evler, buralardaki pansiyonlar, kampingler veya kırsal tatil köyleri giderek artan oranda ilgi görmektedir. Kültür gezileri, yakın çevrede doğa yürüyüşleri, yerel el sanatlarının tanıtımı, hayvancılık, tarım gibi etkinlikler yörelerin turistik çekiciliğini arttıran etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada geniş uygulama alanı bulan kırsal turizm; kırdan/köyden kente göçün önlenmesi, kırsaldaki işsizlik sorunlarının çözülmesi, kırdaki yaşayan kesimlere ekonomik katkılar sağlanması ve sürdürülebilirlik açısından çevresel değerlerin koruma altına alınmasına katkı sağlamaktadır. Türkiye kırsal alanlarda gerçekleştirilecek her türlü turizm uygulaması için uygun potansiyele sahiptir. Kırsal alanlarda var olan turizm uygulamalarının geliştirilmesi ve yerel halkın bu faaliyetlere daha fazla katılımının sağlanması gerekmektedir.

Diğer turizmi gelişmiş ülkelere göre, ülkemizde kırsal alanda yaşayan insan yoğunluğunun fazla olması nedeniyle, tarım sektörü ülke ekonomisi için de büyük öneme sahiptir. Türkiye’de TÜİK’in 2015 verilerine göre kırsal nüfus oranı toplam nüfusun %20’si kadardır ve kırsal alanda yaşayan insanların % 66,4’ü de tarımla uğraşmaktadır. Tarım alanında yapılan yatırımların azalması ve miras yoluyla toprakların bölünerek çok küçük olmuş olması, kırsal alanlarda altyapı, eğitim, sağlık, üst yapı gibi sorunların oluşmasına neden olmuş ve yoksulluk yaygın sorun hale gelmiştir (Soykan, 2006: 75).

Kırsal turizm ve kırsal alanlarda gerçekleştirilen turizm türleri kaynakların sürdürülebilirlik doğrultusunda kullanıldığı turizm türleridir. Kırsal turizmin gelişimi ekonomik ve ekolojik anlamda sürdürülebilirliğin sağlanmasına imkan vererek doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlayacaktır. Bu sayede ekolojik kaynaklar zarar görmeden ve ya en az zararla değerlendirilebilecektir. Turizmin çevreyle uyumlu bir şekilde gelişmesi ve kaynakların uzun dönemli kullanımının sağlar. Türkiye kırsal turizm uygulamaları açısından potansiyele sahip birçok alan vardır. Bu anlamda henüz turizme tam olarak dâhil edilmemiş Doğu ve Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri gelecek vaat etmektedir.

Tarım sektörünün ekonomiye olan direkt etkisinin azalmasıyla birlikte, diğer sektörler içinde kaynaklık etme işleviyle ekonomiler için etkili ve rekabetçi bir ölçüt olmuştur. Kırsal turizmde tarımsal alanda yapılan birçok faaliyet ile kültürel, doğal ve diğer bazı çekiciliklerin kırsal alanlara para getirisi sağlama olanağı yaratmasıyla büyük önem kazanmıştır ve bu sayede kırsal turizme olan talepte artış göstermiştir.

Tarımsal üretim sırasında ortaya çıkan çevre kirliliği ve toprak bozunumu gibi nedenlerle pek çok ülkede tarım kırsal alanla birlikte değerlendirilerek, tarımın ekonomik açıdan ve kırsalda istihdamın sürdürülebilirliği amacıyla farklı uygulama yöntemleri geliştirilmiştir. Bu yöntemler temelde çevre odaklı olan üretim sistemlerini farklı kırsal aktivitelerle de destekleyen sistemleri içermektedir. Kırsal aktiviteler aynı zamanda çiftçilerin çevresel konularda bilinçlenmesini de hedeflemektedir. Tüketici boyutunda ise, çevre duyarlılığı artan 'yeşil tüketici' kavramının son yıllarda uygulamada yer aldığı görülmektedir. Yeşil tüketici kendilerini ve çevrelerini satın alma güçlerini kullanarak korumayı hedefleyen kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda eko-turizm, agro turizm, çiftlik turizmi ve benzeri pek çok faaliyet kırsal ve kentsel alan yerleşimcisini karşılaştırmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma üç temel konu eşzamanlı dikkate alınarak gerçekleştirilebilmektedir. Bu temel kavramlar ekonomik, sosyal ve ekolojik sürdürülebilirliktir. Ancak ekonomik kalkınmanın giderek daha fazla önem kazandığı düşük gelirli bölge ve ülkelerde ekolojik sürdürülebilirliğin zaman zaman göz ardı edildiği görülmektedir (Pekizoğlu, 2012: 83).

Kırsal alanlarda gerçekleştirilen turizm faaliyetleri bu alanların kalkınmasında da önemli rol oynamaktadır. Geliştirilecek olan kırsal turizm uygulamaları ile yerel halkın

turizmden pay alması sağlanmaktadır. Sahip olduğu doğal kaynakların ekonomik getirisinden faydalanan yöre halkında bu kaynakları korumacı tutum gelişmektedir. Örneğin çiftlik turizmi uygulamaları ile tarım kesiminde faaliyet göstermekte olan çiftlikler ek gelir sağlayabilmektedir. Çiftlik turizmi faaliyetleri ile tarım unsurları ve turizm unsurlarını birleştiren girişimciler tarım ve hayvancılık dışında turizmden de gelir elde edebilmektedirler. Bu sayede turistler ile konuklar arasında kültürel etkileşim de sağlanmaktadır. Çiftçi aile ile aynı yerde yeme içme, temas kurma gibi kültürel birlikteliklere ek olarak hayvan bakımı, hayvansal ürünlerin üretim aşamaları hakkında bilgi sahibi olma, sebze meyve ekimi ve hasat gibi tarımsal faaliyetlere de katılabilmektedirler. Bu faaliyetlere ek olarak at binme, doğa yürüyüşleri, balık tutma, doğal yaşamı gözlemleme gibi rekreatif faaliyetlere de katılabilmektedirler.

Çiftlik turizmi ile ilgili tanımlamalardan bazıları çiftlik turizmini kırsal turizmin bir alt kolu olarak ele alırken bazı tanımlarda iki kavram aynı anlamda kullanılmaktadır. Çiftlik turizmi hem orada bir süre yaşayarak hem de sadece gününbirlik ziyaretler yaparak çiftlik yaşamını paylaşmak isteyen misafirlerine konaklama ve yeme içme eğlence ve dinlenme olanaklarının yanında bir takım rekreatif faaliyetleri de kapsayan bunun yanında asıl işi tarım olan çiftliklerde gerçekleştirilen turizm faaliyeti olarak tanımlanmaktadır.

2010 yılında yapılan bir araştırmada 1275 kişiye bir çiftliğe rekreasyon amaçlı ziyaret yapıldığında bunun turizmle ilgili tanımlardan (farm tourism, farm tourism, agricultural tourism, rural tourism, agritourism, agri-tourism, agritainment, agrotourism) hangisini çağrıştırdığına- hangi tanımları daha çok tercih ettiklerine- dair soru sorulmuş ve gelen cevaplarda ilk üç sırayı “farm visit”, “agritourism” ve “agri-tourism” kavramları almış, en az tercih edilen 2 kavram ise “agritainment” ve “agrotourism” kavramları olmuştur (Rich, Barbieri ve Arroy, 2010). Temellerinde tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık gibi aktiviteler zorunlu olarak mevcut olan “tatil çiftlikleri”, “çiftlik turizmi”, “tarım turizmi”, “çiftliğe dayalı turizm” kavramları genellikle aynı anlamda kullanılmaktadır (Selvi ve Demirer, 2012: 188).

Çiftliklerde tarımsal üretimin yanında turizm hizmetlerinin de veriliyor olması, gelirlerini destekleme yoluyla çiftçilere ekonomik katkı sağlamaktadır. Çiftlik turizmi faaliyetleri ile tarım ve turizm faaliyetleri birleştirilmektedir.

Çiftlik turizmi faaliyetleri ekonomik açıdan yerel halka ek gelir sağlamasının yanında doğa dostu tarım uygulamalarını destekleyerek doğal yapının korunmasına katkı sağlamaktadır. Çiftlik turizmi faaliyetlerine katılım gösteren konuklar doğal ve kültürel yapısı bozulmamış çevrelerde temiz hava, doğal gıdalar, doğa dostu mimaride konaklama imkânı bulabilmektedirler. Çiftlik turizminin kırsal alanlarda gerçekleşmesinden ötürü sınırlı sayıda kapasite ile hizmet verilmektedir. Gerçekleştirildiği yerlerde doğal taşıma dengesinin de gözetilmesi gerekmektedir. Konaklama kapasitesi bir oda ile sınırlı kalmış çiftlikler dahi bulunmaktadır.

Turizm tabanlı uygulamalara yönelen çiftliklerin genelinde mimari yapı bölgenin fiziki ve geleneksel dokusuna uygun şekilde tasarlanmıştır. Çiftlik turizmini tercih eden ve çiftliklerde konaklayan konuklar, kent yaşamının sıkıntılarından uzaklaşmak, doğa ile baş başa kalmak, doğayı anlamak ve öğrenmek, amacıyla kırsal alanlara gelen insanlardır. Bu sebeple gelen insanların doğal yaşamı tanınması, aslına uygun doğal mimarideki köy evlerinde konaklamalarının yanı sıra alışık oldukları konfor ve hizmetlerin de sağlanması gerekmektedir.

Çiftlik turizmi ülkemizde henüz yeni yeni gündeme gelirken özellikle Avrupa’da uzun bir geçmişe sahiptir. Turizmde çiftlik çeşitlendirmesinin kırsal alanların sosyo-ekonomik sorunlarını ele almada etkili bir araç olarak görülmesi son yıllarda daha yaygın hale gelmektedir. Birçok ülkede sadece çiftlik tabanlı turizmde önemli bir büyüme gerçekleşmekle beraber günümüzde sınırlı da olsa bu konuya yönelik artan akademik ilgi bulunmaktadır.

Louis A. Derno 1983’deki çalışmasında: Avrupa da çiftlik turizminin köklü bir geçmişi olduğunu ancak özellikle son zamanlarda hem turizm kaynağı olarak hem de tarım toplumu için gelir kaynağı olarak çiftlik turizminin öneminin arttığını belirtmektedir.1982 yılında Avrupa Birliği ve FAO, BM Ekonomik Komisyonu’nun “kırsal alanların geliştirilmesi ve turizmin tarım üzerindeki etkilerini” incelemek amacıyla düzenlenen bir sempozyumdaki bildirilere dayanarak hazırladıkları bu çalışma, Avrupa’da çiftlik turizmine uluslararası bir bakış sağlamaktadır.

Julia M. Frater 1983 yılındaki çalışmalarında Avrupa’nın aksine İngiltere’de çiftlik turizmi daha geç geliştiğini ifade etmiştir. Ancak yeni tatil olanakları arayan turistlerle

birlikte tarım gelirlerini arttırmak için yeni yollar arayan tarım kesimi ile popülaritesi artmaktadır.

Bu makalede İngiltere'de çiftlik turizmi üzerine gerçekleştirilmiş ilk önemli araştırma anlatılmakta ve çiftçilerin tutumlarına, hükümet politikasına ve promosyonlara değinilmektedir.

Çiftlik turizmi kapsamında yapılan diğer bir çalışma da Richard Sharpley ve Adrian Vassın'ın 2006 yılında yaptıkları çalışmadır. Birçok çalışmada turizmde çiftlik çeşitlendirmesi pazarlama ve mali zorluklar açısından dikkate almasına karşın çiftçi ailelerin tutumları az ya da hiç araştırılmamıştır. Bu çalışmada Kuzeydoğu İngiltere'de çiftliklerin yer aldıkları sosyo-kültürel bağlamı da dâhil olmak üzere turizm çeşitlendirmesi ile ilgili çeşitli konularda çiftçilerin tutumları araştırılmıştır. Özellikle çiftlik işleri arasında bir ayırım sağlamak için çiftçiler arasında yaygın bir istek olduğu belirlenmiştir.

Hatice Yılmaz 2008 yılındaki çalışmasında Türkiye'de turizmin çeşitlendirilmesinde ve özellikle kırsal alanların gelecekteki sürdürülebilir gelişiminde tatil çiftliklerinin rolünün belirlenmesine yönelik SWOT analizi gerçekleştirmiştir.

Antonella Capriello, Peyton R. Mason, Boyd Davis, John C. Crotts 2011 yılındaki çalışmalarında seyahat yorumları içinde çiftlik turizm deneyimlerini araştırmışlardır. Çalışmada online seyahat yorumlarında bulunan nitel verilerin tüketici duyarlılığı çıkarımları için üç alternatif yaklaşım gösterilmektedir. Berit Brandth, Marit S. Haugen 2011 yılında Turizm içinde çiftlik çeşitlendirmesinin sosyal kimlik için anlamını araştırmıştır.

Maria Laura Di Domenico, Graham Miller 2012 yılında “çiftçilik ve turizm şirketleri bağımsız küçük ölçekli aile çiftçiliğinde çeşitlendirme deneyimsel özgünlük” başlıklı bir makale yayınlamışlardır. Markus Schermer, Karin Griebmair, Magnar Forbord, 2012 yılındaki çalışmalarında çiftlik turizmini şekillendirici faktörler olan ürünlerin tasarlanması ve sektör yönetimi için yeni yöntemler sunmaktır. Faktörlerin her biri üzerine önemli araştırmalar yapılmıştır ancak faktörlerin toplam etkisi üzerine sadece birkaç çalışma odaklanmaktadır.

Çalışmanın Planı

Çalışma üç bölüm olarak tasarlanmıştır. Çalışmamızın ilk iki bölümünde çalışmanın konusu ile ilgili literatürden elde edilen bilgi ve veriler ele alınmış dünyada ve ülkemizde çiftlik turizmi faaliyetlerinin bir analizi yapılmıştır. Ayrıca çiftlik turizmine yönelik gerek dünya ülkelerinde gerekse ülkemizde uygulanan politikalar geniş ölçüde örneklenerek irdelenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise tezin ana konusu ile ilgili alan çalışmasına yer verilerek ve çiftlik turizmine yönelik kavramsal bir model önerisi geliştirilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde; literatür incelemesi ile elde edilen verilere dayalı olarak, kalkınma ve kırsal kalkınma kavramları, politikaları ve uygulamaları hakkında bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; literatür araştırması kapsamında elde edilen kırsal turizm kavramı, tanımı, özellikleri, önemi ve gelişimi hakkında bilgiler, eleştirel bakış açısı ile sunulmaya çalışılmıştır. Daha sonra araştırma konumuzu oluşturan ve uygulama çalışmasının dayandırıldığı çiftlik turizmi kavramının tanımı ve Dünyada, Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'deki durumu hakkında bilgiler verilmektedir. Ayrıca bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda önerilecek olan çiftlik turizmi modeline yönelik kavramsal çerçeveye yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde; bu çalışmanın uygulama bölümünün yer aldığı bölüm olarak; Araştırmanın amacı, önemi, evren ve örnekleme, araştırmanın problemi ve kısıtlılıkları, araştırma bulguları ve yorumlanması ile çiftlik turizmi uygulamalarına yönelik kavramsal model önerisinin de yer aldığı bölümdür. Bu bölümde çiftlik turizmi uygulamalarına yönelik olarak gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir. Çalışmanın uygulama bölümünde Türkiye'de faaliyet gösteren turizm çiftliklerinin sahipleriyle nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği, katılımlı gözlem, doküman incelemeleri ile çiftliklerle ilgili ikincil veri ve bilgileri kullanılarak elde edilmiş verilere yer verilmiştir. Uygulama kısmındaki verilerin analizlerinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda Türkiye'deki çiftlik turizmine yönelik kavramsal bir model önerisi geliştirilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Dünyada ve Türkiye'de artan kentleşme ile birlikte kırsal alanların rekreasyonel faaliyet alanları olarak cazibesi giderek artmakta ve kentli nüfusun kırsalda gerçekleştirebileceği faaliyetler çeşitlenmektedir. Ülkemizin tarım potansiyeli ve doğal yaşam bilinci dikkate alındığında, çiftlik turizmi faaliyetleri hem işletmeler hem de tüketiciler açısından önem arz etmektedir.

Yapılan literatür incelemesinde ülkemizde kırsal turizm ve turizm çeşitlendirmesi alanında yapılmış bir çok çalışma olmasıyla birlikte günümüzde ilgi çeken çiftlik turizmine yönelik yapılmış kapsamlı çalışmanın bulunmaması, bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Gerçekleştirilen bu araştırma ile hem ulusal hem de uluslararası literatüre katkı sağlanabileceği ve bundan sonra çiftlik turizmi ile ilgili yapılacak yeni araştırma ve çalışmaların da ivme kazanacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Turizm, hem dünyada hem de ülkemizde bölgesel kalkınmanın ivme kazanmasına yardım etmekte ve bölge halkına sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-politik açıdan büyük katkılar sağlamaktadır. Ülkemizde kırsal turizm, eko turizm ve çiftlik turizmi ile uğraşanlar genellikle bireysel çalışmalar yapmaktadır. Bu nedenle tanıtım, pazarlama ve alt yapı destekleri ile finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında güçlükler yaşanmaktadır.

Bu çalışma da çiftlik turizmi faaliyetlerinin işleyişinde ortaya çıkan aksaklıkları ve çiftlik işletmelerinin yaşadığı sorunların neler olduğunun tespiti, çiftlik turizmi uygulamalarının dünyada ve ülkemizdeki durumunun tespiti ve geliştirilmesine yönelik yapılması gerekenlerin neler olduğunun belirlenmesi ve bu kapsamda çiftlik turizmi uygulamalarına yönelik kavramsal bir model önerisinin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada ayrıca Türkiye'nin çiftlik turizmi potansiyeli ve çiftlik turizminin diğer ülkelerle karşılaştırılması yanında, çiftlik turizmi faaliyetlerini yürüten işletmelerin bu faaliyetleri nasıl gerçekleştirdiklerinin irdelenmesi de yapılmaya çalışılmıştır. Çiftlik sahiplerinin turizm faaliyetlerine yönelik tutumları, yerel yönetimlerin ve kalkınma ajanslarının kırsal kalkınmaya etkileri bakımından, çiftlik turizmi faaliyetlerine yönelik ne tür destekleri olduğunun tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada öncelikle kırsal turizm faaliyetleri ve bu faaliyetlerin kırsal kalkınmaya etkileri ile birlikte çiftlik turizmi kavramının gelişimi ve Türkiye’de çiftlik turizmi faaliyetlerini gerçekleştiren işletmeler incelenecektir. Ülkemizde buğday derneği “TaTuTa” projesi kapsamında faaliyet gösteren yaklaşık 92 çiftlik bulunmaktadır. Yapılan incelemeler doğrultusunda bu çiftliklerde turizm çeşitlendirmesi ve kırsal turizm uygulamaları kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler ve çiftliklerin konuklarına sundukları hizmetler incelenmiştir. Bununla beraber kırsal kalkınmayı desteklemek adına çiftlik turizmi uygulamalarına yönelik proje örnekleride incelenmiştir. Daha sonra elde edilen veri ve bulgular betimsel yöntemler kullanılarak oluşturulan tablolar yardımı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM I: KALKINMA VE KIRSAL KALKINMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Kalkınma ile İlgili Kavramlar

Kırsal alan kalkınmasına ilişkin tanımlamaya geçmeden, kalkınma ya da son zamanlarda daha yaygın kullanılmaya başlayan gelişme kavramını da açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Bu bölümde kalkınma ve kalkınma ile ilgili temel kavramlar hakkında bilgiler verilmiştir.

1.1.1. Kalkınma Kavramı Tanımı ve Önemi

Kalkınma kavramının sözcük kökeninde yerinden kalkma, hareket etme vardır. Kalkınma, bir kalkış eylemidir. Kalkınma kavramı ekonomi bilim dalına ait bir kavram olup, bir ekonomide toplam yatırımların GSMH'ya olan oranının artırılması, kişi başına düşen milli gelirdeki reel artışın devamlılık kazanması, ekonomide tarım dışı sektörün büyümesidir. Kalkınmanın temel öğeleri; kişi başına düşen milli gelirin artırılması, üretim faktörlerinin etkinlik ve miktarlarının değişmesi, sanayi ve hizmet kesiminin milli gelir ve ihracat içerisindeki payının artırılması şeklinde sıralanabilir (Han ve Kaya; 2008: 2).

Kalkınma kavramı, ulusun her yönüyle istenilen seviyeye gelmesi, maddi refahın artırılması, yoksulluğun minimize edilmesi vb. süreçleri içerisinde bulunduran bir kavram olarak ifade edilmektedir. Kalkınma, bulunulan durumdan ya da bir önceki konumdan hareket ederek değişime girmeyi öneren dinamik bir kavramdır (Tolunay ve Akyol, 2006: 116).

Kalkınma kavramı ekonomik olan ve olmayan faktörlerin, karşılıklı etkileşimleriyle bir neden sonuç ilişkisi içinde mevcut olabilmektedir, tıpkı değişimin maddi ve manevi kültürde göstermiş olduğu etkinin eş zamanlı olması durumunda gerçek anlamda değişimin gerçekleşmiş kabul edilmesinde olduğu gibi. Kalkınma için yatırım artışı, teknolojik gelişme, verim artışı, reel gelir artışı, eğitim düzeyinin yükselmesi yanında, düşüncenin, zihniyetin, sosyoekonomik yapıların da değişmesi gerekmektedir. Uzun yıllar boyunca kalkınma toplumsal gelişme, insan faktörü, toplumsal ilişkiler ve

toplumsal değişmeden bağımsız teknik bir gerçekmiş gibi ele alınmıştır (Akın, Atay ve Uysal, 2011: 65).

İktisat literatüründe kalkınma ile gelişme kavramları bazen aynı anlamda kullanılmaktadır. İktisadi kalkınma, bir ülkede üretim ve gelir artışlarının yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanlarda yaşanan yapısal değişim süreci olarak tanımlanabilir. Kalkınma kavramıyla, ülkede yaşanan niceliksel artışların yanı sıra niteliksel değişme yolundaki her şeye işaret etmektedir (Berber, 2011: 8).

Kalkınma olgusunun kapsamlı olarak incelenmeye başlandığı II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde gelişmiş ülkelerin tarihsel deneyiminden çıkartılan dersler, kalkınmanın büyük ölçüde bir fiziki sermaye birikimi süreci olarak algılandığını göstermiştir. Bu bağlamda, özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri sermaye birikimi sürecini ve dolayısıyla iktisadi büyümeyi hızlandıracak kalkınma politikaları üzerine odaklanmış, 1950 ve 1960'lar, gelişmiş ülkelerin yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerin de hızlı bir iktisadi büyüme sürecine girdikleri bir dönemi temsil etmiştir. İktisadi büyüme alanında gözlenen bu olumlu gelişmelere rağmen, gelişmekte olan ülkelerin yoksulluk, işsizlik, temel gereksinimlerin karşılanması, gelir dağılımı ve bölgesel dengesizlik vb. sorunlarını çözememiş olmaları, 1960'ların sonundan başlayarak kalkınma sürecinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır (Şenses, 2001:107).

Dar anlamıyla ekonomik kalkınma, temelde insanoğlunun ekonomik koşullarının zaman içerisinde nasıl değiştiğini ve değiştirmek için neler yapabildiğini gösterir. Ekonomik kalkınma tanımının içine sadece ekonomik koşulların değil, bu koşulların da büyük ölçüde belirleyici olduğu, insanoğluna ait sıkıntıların, açlığın ve hastalıkların, eğitimin, hak ve özgürlüklerin, kültürel açıdan yeterliliklerin ve yetersizliklerin, kısacası insanoğlunun yaşamı ile ilgili unsurların girmesi gerekir (Gönel, 2010: 5).

Kalkınma sadece ekonomik değil, toplumsal ve kurumsal yapıda ortaya çıkan bir değişiklik süreci olarak görülmeye başlanmıştır. Kalkınmanın tek bir itici güçle gerçekleşmeyeceğı, çağımızın gelişmekte olan ülkelerinde bir gerçek halini almıştır. Ekonomik, psikolojik, sosyo-kültürel ve politik faktörlerin karşılıklı ilişkisi sonucunda kalkınma olgusu daha da belirginleşmektedir (Kaypak, 2012: 11). Sanayileşme, büyüme, gelişme, yapısal değişim ve hatta modernleşme anlamları da atfedilen

kalkınma kavramı, toplumların gelişme ve değişim sürecine uygun olarak, farklı dönemlerde değişik içerik ve anlamlarda kullanılmıştır (Öztürk, 2009: 173).

1.1.2. Kalkınma Türleri ve Uygulamaları

Kalkınma sürecinin üç elemanı bulunmakta ve bunlar ülkelerin kalkınma uğraşlarında eş zamanlı olarak yürütülmektedir. Bu elemanlar (Tolunay ve Akyol, 2006: 119) ;

Ekonomik Kalkınma (Economic Development): İnsanların gereksinimi olan mal ve hizmetlerin gelişmiş bir ekonomik yapı içerisinde üretilmesiyle, insanların refah ve mutluluğu artacaktır.

Sosyal Kalkınma (Social Development): Sosyal yaşam koşullarının iyileştirilmesi için yapılan ve ağırlıklı olarak hizmet yönü ağır basan kalkınma konularıdır. Bunlar; sağlık, eğitim, altyapı, şehirleşme, çevre sorunları gibi konuları içermektedir.

İnsan Kalkınması (Human Development): Bireysel ve toplumsal olarak tüm insanların, sahip oldukları potansiyellerini kalkınma için kullanmaları ve ülkenin olumlu yönde gelişmesinde yapıcı rol oynamalarının sağlanmasıdır. İnsan kalkınmasında toplumun bireylerinin eğitilmesine büyük önem verilmektedir. Eğitime küçük yaşlardan başlayarak çağdaş insan yetiştirme yönünde yapılmalıdır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra pek çok ekonomist, Keynesyen Büyüme Teorileri'nin etkisi altında, az gelişmiş ülkelerde kişi başına reel gelir artışı ile ölçülen büyümeyi esas alarak, iktisadî kalkınmayı tanımlamaya çalışmıştır. Tarihsel gelişim içinde, büyüme teorileri beş ana grup altında toplanabilir (Dolun ve Atik, 2006: 19):

- Yapısal değişimi esas alan teoriler
- Doğrusal büyüme aşamaları modellerini esas alan teoriler
- Uluslararası bağımlılık teorileri
- Neo-klasik serbest piyasa teorileri
- İçsel etkenlere bağlı kalkınma veya yeni kalkınma teorileri

1.2. Kırsal Alan Kavramı ve Gelişimi

Fiziki coğrafyanın kırsal ve kentsel alan olarak tasnif edilmesinde esas alınan kriterler yayımlanan istatistik türlerine göre değişen bir husustur. Bu nedenle diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de farklı kırsal alan tanımları kullanılmaktadır.

1.2.1. Kırsal Alan Kavramı ve Önemi

Fiziki coğrafyanın kırsal ve kentsel alan olarak tasnif edilmesinde esas alınan kriterler yayımlanan istatistik türlerine göre değişen bir husustur. Bu nedenle diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de farklı kırsal alan tanımları kullanılmaktadır. Ülkeleri bir arada ve aynı kritere göre karşılaştırmak amacıyla uluslararası kuruluşlarca standart tanımlar geliştirilmiştir. Bu tür tanımlardan, OECD tarafından geliştirilen ve AB tarafından da kullanılan kırsal alan tanımı en yaygın kullanılan tanımdır. Bölge tipolojilerinin belirlenmesinde de kullanılan bu tanıma göre, idari sınırlar itibarıyla nüfus yoğunluğu km^2 başına 150 kişiden az olan yerler kırsal alan olarak kabul edilmektedir. Bölgeler, kırsal nüfus büyüklüklerine göre; çoğunlukla kırsal bölge, ara bölge ve çoğunlukla kentsel bölge olarak ifade edilmektedir (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2011: 39).

Kalkınma olgusunun kapsamlı olarak incelenmeye başlandığı II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde gelişmiş ülkelerin tarihsel deneyiminden çıkartılan dersler, kalkınmanın büyük ölçüde bir fiziki sermaye birikimi süreci olarak algılandığını göstermiştir. Bu bağlamda, özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri sermaye birikimi sürecini ve dolayısıyla iktisadi büyümeyi hızlandıracak kalkınma politikaları üzerinde odaklanmış, 1950 ve 1960'lar gelişmiş ülkelerin yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerin de hızlı bir iktisadi büyüme sürecine girdikleri bir dönemi temsil etmiştir. İktisadi büyüme alanında gözlenen bu olumlu gelişmelere rağmen, gelişmekte olan ülkelerin yoksulluk, işsizlik, temel gereksinimlerin karşılanması, gelir dağılımı ve bölgesel dengesizlik vb. sorunlarını çözememiş olmaları, 1960'ların sonundan başlayarak kalkınma sürecinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır (Şenses, 2001: 107).

Kırsal alanlar, sadece fiziksel mekâna dayalı alanlar olmayıp, ekonomik ve sosyal hayatın çok farklı faaliyetlerinin yer aldığı karmaşık bir yapıdır. Yine kırsal alanların sadece içinde yaşayan nüfusa iş ve yaşama ortamı sağlayan alanlar olarak tanımlanması

doğru olmayıp, bu yerler ekolojik dengenin sağlandığı çok işlevli alanlardır. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıkları çerçevesinde hazırlanan Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda kırsal alan, kentsel alanlar dışında kalan mekânlar olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2000: 2).

2006 yılı Ocak ayında Yüksek Planlama Kurulu (YPK) kararı ile kabul edilen Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde (UKKS), kalkınma planları ile uyumun sağlanması amacıyla kırsal alanlar, 20 bin ve daha fazla nüfusa sahip kentsel yerleşmeler dışında kalan alanlar olarak kabul edilmiştir (DPT, 2006: 139).

Kuşkusuz, “kırsal alan“ ile “tarımsal alan” ve “ kırsal kalkınma” ile “tarımsal kalkınma” kavramlarını özdeş ya da aynı anlamda saymamak gerekir. Yalın bir anlatımla, “kentsel yerleşmeler dışında kalan yerler” diye nitelendirilebilecek “kırsal alan” kavramı, aslında tanımlayıcı öğeleri bulunan bir mekândır. Kırsal alan kalkınması, hem bir eğitim hem bir örgütlenme işidir. Kırsal alan kalkınması ile ilgili yapılacak planlar toplumun gereksinimlerini göz önünde tutmalı zorla kabul ettirmemelidir (DPT, 2000: 2).

Kırsal kalkınma özel ihtisas komisyon raporunda kırsal alanların ilk bakışta “kentsel alanlar dışındaki mekânlar” olarak tanımlanabileceği ancak bu tanımın, kırsal alanla ilgili bir takım nesnel niteliklerle desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Kırsal alanlarda yaşam ve ekonomik faaliyetler önemli ölçüde doğal kaynakların kullanım ve değerlendirilmesine bağlıdır.

Ayrıca kırsal alanlar, anakent yerleşim alanları dışında kalan il, ilçe, köy ve sosyal güvence imkânlarından (iş olanakları, sigorta, emeklilik, eğitim, sağlık ve kültürel etkinlikler) yeterince yararlanamayan bireylerin sayısal çoğunluğu oluşturduğu mekânsal büyüklük olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de genel olarak üretim ilişkileri açısından “kırsal alanlar” il ve ilçe merkezleri dışındaki üretime kaynak teşkil eden alanlar olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede hazırlanan istatistikler, nüfusun yaklaşık %35’inin kırsal alanda yaşadığını göstermektedir.

Kırsal nüfus: Türkiye’de kırsal nüfus çoğunlukla “köy nüfusu” olarak da değerlendirilmektedir. Buna göre il ve ilçe merkezleri haricindeki tüm yerleşimlerde yaşayanlar, köy (kırsal) nüfusunu oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik anlamda asgari kent fonksiyonlarının belirlediği 20 bin ve üzeri nüfusa sahip yerleşimler dışındaki alanlar

kırsal alan kabul edilmektedir. Bu raporda geçen “kırsal alan(lar)” ifadesinin karşılığı bu tanımdır (DPT, 2008). Ülkemizde kırsal alanla ilgili yapılan istatistiklerde genel kabul gören ve TÜİK tarafından da dikkate alınan tanımlar aşağıda ifade edildiği üzere ‘kır-kent’ ayrımında ve ‘köyşehir-köykent’ ayrımında kullanılan tanımlardır:

Kır-kent tanımı (alansal/mekânsal tanım): Nüfusu 20 binden fazla olan yerleşim birimleri kent, diğer yerleşim birimleri kırsal alan kabul edilmektedir. 1965 yılından başlayarak 1985 yılına kadar geçerli olan bir kabule göre, nüfusu 10 bin ve üzeri olan yerleşimler kent, diğer yerleşimler ise kır olarak sınıflandırılmakta iken, 1982 yılında DPT tarafından nüfusu 10 binden büyük 288 yerleşim yeri için yapılan bir araştırmada nüfusun istihdam alanları, şirket sayısı, banka şube sayısı, telefon aboneliği vb. yirmi sekiz kriterle göre kent olabilme eşik değerlerini aşan yerleşim yerlerinin yüzde 80 oranında nüfusu 20 binin üzerinde olan yerleşim yerleri olduğundan bu tanım kabul edilmiştir. Böylece, kır ve kent ayrımına esas teşkil eden nüfus eşiği 10 binden 20 bine yükseltilmiştir. TÜİK tarafından “kır” ve “kent” bazında yayımlanan tüm çalışmalarda bu tanım kullanılmaktadır.

Köy şehir tanımı: Yerleşim yerlerinin idari statüsü baz alınarak nüfus büyüklüklerine bakılmaksızın il ve ilçe merkezleri “şehir”, diğer tüm yerleşimler “köy” kabul edilmektedir. Günümüzde TÜİK tarafından başta genel nüfus sayımları olmak üzere “köy” ve “şehir” bazında yayımlanan çalışmalarda bu tanım kullanılmaktadır (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2011: 39).

1.2.2. Kırsal Alanların Özellikleri

Ülkemizde kırsal alan tanımı, 81'e çıkarılan il sayısı dâhilinde anakent yerleşimler dışında yer alan illeri kapsayan, ilçe, köy ve mezralarda her türlü sosyal güvenceden (iş olanakları, sigorta, emeklilik, eğitim, sağlık ve kültürel etkinlikler) yeterince yararlanamayan bireylerin sayısal çoğunluğu oluşturduğu mekânsal büyüklüğü ifade etmektedir. Anılan metropolitan yerleşimlerde, göç etmiş nüfusun yaşam koşulları ve standartları kırsaldan daha iyi olmamakla birlikte, maliyetler ve kalkınma açısından sorunları daha da büyötmektedir.

Kırsal alan olarak tanımlanan, en temel insan ihtiyaçlarından yoksun bu coğrafyada, üretim ve çalışma koşullarının olmayışı yaşamı olanaksızlaştırmış, insanların göç

etmesine sebep olmuştur. Ayrıca, yaşanan terör olayları nedeniyle insanların günlük hayatlarının aksaması dahası ve korku, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da çok hızlı ve yoğun bir göçe sebep olmuştur (DPT, 2000).

1.2.2.1. Kırsal Alanların Ekonomik Özellikleri

Kırsal alanda yaşam ortamı ve ekonomik faaliyetler önemli ölçüde doğal üretim kaynaklarının kullanım ve değerlendirilmesine bağlıdır; ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişim süreci, kentsel alanlara göre daha yavaş işlemektedir.

Kırsal bölgede yaşayan kesimin toplam yaşam kalitesinin iyileşmesinin yine kırsal kaynaklarla temini olarak ifade etmektedir. Kırsal kalkınma politikaları, kır-kent farklılıklarının bir dengede tutmayı ve belki de konunun özünü teşkil eden yerinde kalkınmayı amaçlamaktadır. Kırsal kalkınma politikaları yerinde yatırım, sanayi işbirliğinin kırsal alanlarda teminini, turizm ve benzeri faaliyetlerle köy insanını tarım dışı faaliyetlere yöneltmek gibi yönlendirici faaliyetleri kapsamaktadır (Saraçaoğlu ve diğ., 2006: 28).

Tarımın ulusal ekonomi içindeki büyüklüğü oransal olarak düşmekle birlikte, tarımsal dış ticarete gözlemlenen büyüme, tarım sektörünün dinamik bir pazara sahip olduğunu göstermektedir.

Tarımsal ihracattaki artış eğiliminin işlenmiş tarım ve gıda ürünleri kaynaklı olması, tarımsal ithalattaki artışın ise tarımsal ham madde (ürün) kaynaklı olması, ülkemizde tarımsal sanayinin gelişme dinamikleri açısından olumlu işaretlerdir. Artan tarımsal dış ticaret hacmine rağmen, tarım sektörünün GSHY içindeki payının seyri, sektörün yeniden yapılanma sürecindeki gelişmelere bağlıdır. Tarımsal desteklerin niteliği, tarımsal krediler, sulama yatırımları, arazi parçalılığı, işletme ölçekleri, örgütlenme ve pazarlama altyapısındaki yetersizlik bu süreci etkileyebilecek derinlikteki yapısal sorunlardır.

Türkiye’ de işgücüne katılma ve istihdam oranları dönem başı olan 1990’dan 2005’e kadar kentlerde düşüş göstermiş ve bu yıldan sonra tekrar artmaya başlamıştır. Kırsal kesimde ise düşüş eğilimi sürekliliğini korumuştur. Kırsal kesimde başat istihdam alanın tarım olması ve tarımdan kopmaların devam etmesi nedeniyle kırsal kesimdeki işgücü göstergelerinde azalma eğiliminin devam edeceği söylenebilir. Bu eğilimin yönü

hususunda kilit kesim, tarımda ücretsiz aile işçisi konumunda çalışan kadınlardır. Kırsal alanda kadının işgücünden çekilme sürecinin hızlanması işgücüne katılma oranlarının kırsalda daha keskin düşüşler yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum, çoğunlukla kadın emeğine dayanan geçimlik tarımsal üretim yapısının da çözülmeye başladığını işaret etmektedir (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2011: 44).

İşgücüne katılma oranlarının düşmesi daralan bir kırsal ekonomiye işaret ederken, artış eğilimi gösteren kırsal işsizlik oranları özellikle gençler için tarım ve tarım dışı istihdam imkânlarını harekete geçirebilecek kırsal kalkınma projelerinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Yeterli sermaye birikimi yapma imkânı olmayan geçimlik işletmelerdeki gençler tarımsal üretime pasif bir katılım sergilemekte ve çoğunlukla tarım dışı işsizlik kapsamında değerlendirilmektedir. Nitekim bu değer kırsalda bir hayli yüksektir (DPT, 2008: 17).

İşsizlik oranlarının kırsal kesimde hızla yükselmesi, kırsaldaki işsizlerin profilinin sağlıklı bir şekilde ortaya çıkarılmasını gerektirmektedir. Tarımın gençler tarafından cazip bir istihdam alanı olarak görülmemesi ve kırsal kesimde tarım dışı sektörlerdeki istihdam potansiyelinin düşük olması, gençlerin kırsal alan dışında iş aramasına neden olmaktadır. Kentlerde hizmet ve sanayi sektörlerinin düşük vasıflı işgücü talebi de, kırsal alandaki genç nüfusun kente göç etme eğilimini artırmaktadır. Genç nüfusun kente göç etmesi, dinamik bir kırsal ekonomi için ihtiyaç duyulan üretken işgücünün kaybına neden olmaktadır (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2011: 44).

1.2.2.2. Kırsal Alanların Sosyo-Demografik Özellikleri

Kırsal alanda yaşayanların tarım dışı istihdam olanakları oldukça kısıtlı olup, çalışanların sadece %37,4'ü tarım dışı sektörlerde çalışma imkânı bulmaktadırlar. Kırsalda kadının tarım dışında iş olanağı yok gibidir bunun sonucu olarak kırsal alanda işgücüne katılma oranı kentlere göre daha yüksektir. Bunun temel nedeni tarım sektöründeki kadın istihdamının yüksek olmasıdır. Kadının tarım istihdamından çekilmesi kırsalda işgücüne katılma oranlarında yaşanan düşüşün önemli bir nedenidir.

Kalkınma çalışmalarında kadın ve çocuklar toplumların en dezavantajlı grupları olarak kabul edilmektedirler. Kalkınma plan, program ve projelerine 1970'li yıllara kadar kadınlar genellikle dâhil edilmemiştir. 1970'lerden itibaren gelişmekte olan ülkelerde

yoksulluğun artması ile geleneksel kalkınma stratejilerinin etkinliği tartışmaya açılmıştır. Kırsal alanda, tarımda istihdam edilen kadınların çoğunun ücretsiz aile işçisi, erkeklerin de kendi hesabına çalışıyor olması bu sektörde çalışanların %85 gibi büyük bir çoğunluğunun sosyal güvenlikten yoksun olması sonucunu doğurmaktadır. Kırsal alanda tarım dışı iş olanaklarının sınırlı olması ve sektörün kendi kısıtları, nedeni ile kırsal alanda yoksulluk yaygın durumdadır. Nitekim 2008 yılında Türkiye genelinde yoksul hanelerin oranı %13,52 iken kırsalda yoksul hanelerin oranı %29,83'e çıkmaktadır (Aydemir, 2013: 115).

Kalkınmada kadın yaklaşımının özünde, kadının gerçekte ne istediğinin ve toplum içerisinde ne yaptığının araştırılması ve kadınların katılımını güçlendirecek olanaklar ve kaynakların sağlanması bulunmaktadır. Kadının aile ve toplumsal yaşamın her alanında erkeklerle eşit hatta çoğu zaman onlardan daha fazla yük ve sorumluluk taşıdığı bilinmektedir. Ancak kalkınmanın nimetlerinden erkeklerle eşit oranda yararlanamayan kadınlar, dünya yoksulları arasındaki en yoksul dilimde çoğunluğu oluşturmaktadır (Öztaş, 2012: 2).

1.2.2.3. Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Yoksunluk

Yoksulluk kültürü kıt kaynakların bulunduğu yerlerde ortaya çıkan farklı bir sosyal algı, bir yaşam kültürüdür. Kaynakların kıt olduğu yerlerde, tüm kaynakların eşit olarak tabana yayıldığı, sosyal eşitsizliklerin pek hissedilmediği, yani yoksulluğun nispeten eşit paylaşıldığı durumlarda ortaya çıkmamakta; aksine gelir dağılımında dengesizliklerin ve sosyal yapıda kırılmaların yaşandığı, ekonomik ve sosyal olarak en üst ile en alttakiler arasında büyük farkların bulunduğu yer ve zamanlarda görülmektedir (Özgen, 2005: 56).

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek mal ve hizmetleri alamaması olarak tanımlanan yoksulluk ve bunlara erişememe olarak tanımlanan yoksunluk, kırsal yerleşimlerdeki insanları kentlerde yaşayanlara göre daha çok etkilemeye başlamıştır.

Bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek mal ve hizmetleri alamaması olarak tanımlanan yoksulluk ve bunlara erişememe olarak tanımlanan yoksunluk, kırsal kesimdeki bireyleri kentlerde yaşayanlara göre daha çok etkilemektedir. Hizmet ve sanayi sektörlerinden farklı olarak, tarımda çalışanların daha yüksek bir yoksulluk riski ile karşı karşıya olması, yoksulluğun kırsal kesimde daha yaygın olması sonucunu

doğurmuştur. TÜİK verilerine göre kırsal alanda yoksulluk oranları kentlere kıyasla daha yüksek olup, kentlerde gözlemlenen düşüş eğilimi henüz kırsal alana yansımamıştır. Bu durum, kırsal kesimde üretim ve istihdam odaklı desteklerin çeşitlendirilmesini ve artırılmasını zorunlu kılmaktadır (Aydemir, 2013: 133).

TÜİK tarafından uygulanan Hane Halkı Bütçe Anketi sonuçlarına göre kırsalda yoksulluk artış eğilimi içindedir. Küreselleşmenin dünya ölçeğindeki aktörleri tarafından uygulanan uluslararası tarım ve ticaret politikaları, kırsalda zor koşullarda üretilen ürünlerin girdi eksikliği nedeniyle verimsizliğine, kalite sorununa ve pazarlanamamasına, dolayısıyla buralarda yaşayan insanları yoksulluğa, işsizliğe, kente göçe ve hiçbir sosyal güvenliğe sahip olmayan işlerde çalışmaya zorlamaktadır. Böylece kırsal alanlarda büyüyen yoksulluk göçlerle kentlere ve tüm ülke geneline yayılmaktadır.

Sektörel bakımdan, tarımda çalışanların daha yüksek bir yoksulluk riski ile karşı karşıya olması, yoksulluğun kırsal kesimde daha yaygın yaşanması sonucunu doğurmuştur. Yoksulluk artışı, esasen kırsal nüfus çözülmesi ile yaş profiline çalışma çağı aleyhine gelişmesi, tarımsal destekleme politikalarındaki yanlışlıklar, yetersiz ve verimsiz tarımsal üretim gibi gelişmelerle de paraleldir. Kırsal kesimde, topraksız haneler, kendi geçimini sağlayacak kadar küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile uğraşanlar ve küçük üreticiler yoksulluktan en fazla etkilenen kesimlerdir. Alternatif gelir kaynakları olmayan, yeni durumlara uyum sağlayacak şekilde donanımı bulunmayan ve kendi içlerinde örgütsüz olan bu kesimlere ekonomik ve sosyal dönüşüm süreçlerinde özel devlet yardımları sistemi devreye sokulmalıdır (DPT, 2008: 27).

1.2.2.4. Kırsal Alanlarda Fiziki Altyapı Hizmetleri

Kırsal yerleşimlerin sayıca fazla olması ve yerleşimlerin dağınık bir yerleşme dokusuna sahip olması, fiziki ve sosyal altyapı hizmetlerinin kırsal kesime zamanında ulaştırılması ve hizmet kalitesinin artırılması yönünde engeller doğurmaktadır.

1970'lerin sonlarıyla 1980'lerin başlarında yürütülen çalışmalar sonucunda kırsal nüfusun elektrik sorunu çözülmüştür. Ancak, sağlanan elektriğin niteliği ne yazık ki çok düşüktür. Büyük barajlardan uzak mesafelere taşınan elektrik, her zaman aynı nitelikte taşınmamaktadır. Ülkemizde dağıtılan elektriğin OECD raporuna göre yüzde 23'ü

iletim hatlarında kaybolmaktadır. Ülkemizin Akdeniz Bölgesi dışındaki köylerinde güneş kolektörleri, şebekeli içme suyu sisteminin eksikliğine de bağlı olarak henüz yaygın değildir (DPT, 2008: 27).

Kırsal yerleşimlerin çoğunda örgün eğitim hizmetlerine erişim hala ciddi bir sorundur. Kamunun bu konudaki çabalarına rağmen, pek çok kırsal yerleşim biriminin sürekli ve kaliteli eğitim hizmetlerinden yararlanma olanakları kısıtlıdır. Kırsal nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla pansiyonlu ilköğretim okulu (PİO), yatılı ilköğretim bölge okulu (YİBO) ya da taşınmalı eğitim gibi çeşitli uygulamalar hayata geçirilmiştir. Söz konusu uygulamalar sayesinde ilköğretim çağındaki nüfusun okullaşma oranlarında artış görülmektedir. Kırsal kesime götürülen eğitim hizmetleri kırsal yörelerde nitelikli işgücünü yaratmaktan henüz uzaktır. Kırsal kesimde yüksek nitelikli işgücünün oluşturulmasının önündeki en büyük engeller, örgün eğitim hizmetlerinin ancak sınırlı bir süre için sunulabilmesi, çocukların erken yaşlarda ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırılmasıdır. Ayrıca, mevcut eğitim altyapısının modern fiziki imkânlarının yeterince sağlanamaması ve sürekli eğitim personeli temininin aşılammaması diğer yapısal sorunlar olarak sıralanabilir.

1.3. Kırsal Kalkınma Kavramı, Tanımı ve Önemi

Türkiye’de “kalkınma” sorunları genellikle kırsal kesimdeki sorunlardan bağımsız olarak incelenmekte ve çözümlenmeye çalışılmaktadır.

1.3.1. Kırsal Kalkınma Kavramı ve Tanımı

Genel bir tanımla; “ekonomik büyüme, sanayileşme, bilim ve teknikte gelişme ve bireyin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi” biçiminde tanımlanan kalkınma kavramı, son dönemlerde sürdürülebilirlik ve insan kaynaklarının geliştirilmesi boyutlarında, yeni yorumlarla gündeme getirilmektedir (DPT, 2000: 28).

Türkiye’de “kalkınma” sorunları genellikle kırsal kesimdeki sorunlardan bağımsız olarak incelenmekte ve çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu durum, başta çarpık kentleşme, işsizlik ve yoksulluk olmak üzere birtakım temel meselelerin kalıcı bir şekilde çözümlenmesini geciktirmektedir. Bu bağlamda, kırsal alanlardaki az gelişmişlik sorunlarının sadece tarım ve bölgesel gelişme politikalarına değil; eğitim,

sağlık, sosyal güvenlik, sanayi, ticaret, istihdam, nüfus, kültür, konut, şehirleşme, enerji, turizm ve çevre gibi sektörlerle de konu edilmesi gerekmektedir.

Kırsal kalkınma, kavramsal çerçevesi gereğince hem sektörel ve hem de mekânsal boyutları olan bir politika alanı olduğundan, sektörel boyutu itibarıyla tarım, mekânsal boyutu itibarıyla ise bölgesel gelişme politikalarıyla ilişkili olarak öne çıkan bir politika alanıdır. Türkiye’de kırsal kesimin genel gelişmişlik düzeyi; kırsal kalkınma için ekonomik ve sosyal alandaki diğer sektörlerde de bir takım tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu yönüyle Türkiye’de “kırsal kalkınma” sadece tarım ve bölgesel gelişmeye yönelik uygulamalar kapsamında değil, diğer sektörel uygulamalarda da “çapraz uyum” adına gözetilmesi gereken öncelikli bir konudur.

Bu çerçevede, kırsal kalkınmanın öncelikle tarım ve bölgesel gelişme sektörleriyle ilişkisinin tanımlanması ve işbirliği alanlarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Böylece, kırsal kalkınma uygulamalarının, diğer sektörlerdeki uygulamalarla eşgüdüm içerisinde uygulanmasına zemin hazırlanacaktır (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2011: 29). Kırsal kalkınma belirli bir kırsal alan içinde yaşayan insanların tarımsal, ekonomik ve sosyal alanlarda kalkınmalarına ve çevre duyarlılığına yardımcı olacak tüm unsurların en uygun düzeyde yer almasına dayanmaktadır. Kentsel alanlara yakın olan kırsal yerleşimlerde kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda hızlı yapısal değişimler söz konusudur (Gülçubuk, 2005: 74).

Kırsal alan kalkınması, hem bir eğitim hem de bir örgütlenme işidir. Kırsal alan kalkınma politikası ile ilgili yapılacak planlarda toplumun gereksinimleri göz önünde tutulmalı, zorla kabul ettirilmemelidir. Toplum, istediklerini elde etmedikçe kırsal alan kalkınma çalışmalarına katılmamaktadır. Ayrıca tanımsal çalışmalar, beslenme, eğitim, mesleki önderlik ve öğretim, kooperatifler, el sanatları, küçük sanayi, sosyal güvenlik çalışmaları, konut yapımı, planlama ve sağlık politikaları; kırsal alan ve ülke planları ile bir bütünlük sağlamalıdır (DPT, 2000: 27).

Bir başka tanımla kırsal kalkınma; kırsal yerleşimlerde yaşayan insanların insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, kalkınma temelinde değişim taleplerinin desteklenmesi, bireylerin kendi öz güçlerini keşfetmesi ve ona dayanması, toplum dinamiklerinin harekete geçirilmesi, gelir dağılımında adaletin sağlanması, gelirlerinin artması, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım oranının yükselmesi, kadın ve çocukların

yaşam koşullarının iyileştirilmesi, kırsal ve tarımsal sanayinin kırsaldaki insanların daha fazla yararlanabilecekleri biçimde geliştirilmesi, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireylerin de hayatına yansıma süreci olarak tanımlanabilir (DPT, 2006: 5).

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Raporu tanımı ile kırsal kalkınma; “temelde yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yerinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kullanılmasını ifade etmektedir.

IX. Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporunda kırsal kalkınma şöyle tanımlanmak tadır: “Kırsal yerleşimlerde yaşayanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, kalkınma temelinde değişim taleplerinin desteklenmesi, bireylerin kendi öz güçlerini keşfetmesi ve ona dayanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, gelirlerinin artması, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım oranının yükselmesi, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireyin hayatına yansması süreci" dir. Benzer bir vurguyla, Ulusal Kırsal Kalkınma Planına temel oluşturmak üzere 2006 yılında tamamlanan Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde temel amaç, “yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması” olarak tanımlanmıştır (Dırdar, 2008).

Diğer bir tanımla kırsal kalkınma, ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreçtir. Evrensel ölçütler, eşitlik ve denge ilkeleri ile geliştirilmiş kırsal yaşam düzeyidir. Kırsal toplumun ülke gelişmişliği ve refahından, yerinde kalkınarak pay almasıdır. Kırsal emeğin üretken olduğu ve haklarını aldığı bir istihdam biçimidir. Kaynaklara daha iyi ulaşp, refah ve gelirin dengeli paylaşarak geliştirilen yaşam düzeyidir. Kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesidir. Kırsal toplum yaşamının modernizasyonudur. Kent/kır ayrışımının azaltılmasıdır, kırsal sayılan ortamların ekonomik kalkınmasıdır (DPT ÖİK: 538).

1.3.2. Kırsal Kalkınmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de uzun yıllar kırsal kalkınma denince akla “tarımsal kalkınma” gelmiş ve çalışmalar bu konu üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Bundan dolayı kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik hazırlanan projeler kırsal kesimde yasayan halkın beklentisine yeterince cevap verememiştir. Çünkü kırsal alanların kalkındırılması tarım, sanayi ve turizm gibi hizmet sektörlerinin dengeli bir şekilde geliştirilmesi ile başarılabilir (Akça, Esengün ve Sayılı, 2001: 65).

Kırsal kalkınmada temel amaç kırsal alanların varlığının devam ettirilmesi, kır ile kent arasındaki farklılıkların azaltılması, doğal kaynak potansiyelinden çevreye duyarlı bir şekilde yararlanmanın geliştirilmesi, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerin katılım ve katkılarının artırılması, kentli kesime göre ekonomik ve sosyal olanakları kısıtlı olan ve gelirinin büyük kısmını tarıma dayalı faaliyetlerden sağlayan kırsal toplumun yaşam standardının iyileştirilmesi için sürdürülebilir bir kırsal yaşamın sağlanmasıdır (Kaypak, 2012: 11).

Kırsal kalkınmanın bir diğer amacı; kırsal alanların varlığının devam ettirilmesi, kır ile kent arasındaki farklılıkların azaltılarak kentlere göç hızının düşürülmesi, doğal kaynak potansiyellerinden çevreye duyarlı bir biçimde yararlanmasının geliştirilmesi, kentli kesime göre ekonomik ve sosyal olanakları kısıtlı olan ve esas olarak gelirinin büyük kısmını tarımdan ve tarıma dayalı faaliyetlerden sağlayan kırsal toplumun yaşam standardının iyileştirilmesi için entegre, sürdürülebilir bir kırsal yaşamın sağlanması şeklinde tanımlanmaktadır (Akın, Atalay ve Uysal, 2011: 65).

Kırsal kalkınma ilk kez Birleşmiş Milletler Örgütü’nce dillendirilen “toplum kalkınması” tanımı, kırsal kalkınma tanımı da kabul edilmektedir. Bu tanımda; toplumun niteliği kırsal olup olmadığı-belirtilmeksizin konuya genel bir açıdan yaklaşıldığı görülmektedir. Bu tanıma göre kırsal kalkınma, “küçük toplulukların içinde bulundukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir” (Gülçubuk, 2005).

Kırsal kalkınma; “kırsal alanda, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla

gelişmişlik farklarının azaltılması amacına yönelik, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini gözeterek, yerelde farklılaşan sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri, ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü” olarak ifade edilmiştir.

Bu genel çerçeve içerisinde; kırsal nüfusa sunulan hizmetlerin etkinleştirilmesi ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasına yönelik olarak;

- Kamu kurumları arasındaki yatay ilişkiler ve koordinasyon (merkezi ve yerel düzeylerde),
- Yönetim kademeleri arasındaki dikey ilişkiler ve koordinasyon (merkezi ve yerel düzey arasında),
- Kamu kesimi ile özel kesim ve sivil toplum arasında işbirliği ve işbirliği için gerekli mekanizmalar,
- Kırsal alanın örgütlenme düzeyi ve kapasitesi ile örgütlenme modelleri, konularını değerlendiren Kırsal Alanda Örgütlenme ve İşbirliği Alt Komisyon Raporu hazırlanmıştır (DPT, 2006: 139).

Türkiye’de günümüze kadar gerçekleşen kırsal kalkınma çabalarının yoğun olarak sürdürüldüğü her yerde, kırsal kalkınma daha çok tarımsal üretim merkezli olarak ele alınmıştır. Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın bütüncül olarak ele alınmasının gerekliliği doğrultusunda kentsel alanlara göre yaşanan gelişmişlik farklarının azaltılması, doğal kaynakların korunarak kullanılmasının sağlanması, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine katılımının artırılması da kırsal kalkınma kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Ülkemizde, gerek kırsal ve kentsel yerleşim birimleri, gerekse bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik yapı ve gelir düzeyi dengesizlikleri önemini korumaktadır. Mevcut fiziki ve sosyal altyapı ile kentlerin sunduğu istihdam imkânları yoğun göç hareketlerinin yarattığı nüfus baskısını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu yapı, bölgelerin, sorunlarına ve potansiyellerine göre farklılaştırılmış tedbirleri içeren bütüncül bir bölgesel gelişme politikasını gerekli kılmaktadır (DPT, 2006: 40)

Kırsal kalkınma sadece ekonomik bir temel üzerinde inşa edilemeyecek kadar çok boyutlu değişkenleri kapsayan, toplumsal değişmeyi büyük oranda öngören bir bütünlük olması nedeniyle, çözümünü de çok kapsamlı, farklı meslek disiplinleriyle ilişkili ve çok

faktörlüdür. Kırsal kalkınma kırsal alanda yaşayanların tarımsal etkinliklerine devam etmeleri için, nelerin yapılması gerektiğini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Kırsal kalkınma çalışmalarının nasıl yapıldığı kadar, nasıl organize edildiği de son derece önemlidir. Genellikle kırsal alanda istihdam yaratma yönünde özel sektörün kâr beklentisi düşük olduğundan bu yörelere yatırım yapma ihtimali çok düşük görünmektedir. Bu nedenle kalkınma çalışmalarının sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte yapılabileceği düşünülmektedir (Akın, Atay ve Uysal, 2011: 65).

Kırsal kalkınma kavramının kapsamında, kalkınma faaliyetlerinin özel sektör eli ile yapılacağı kamu eli ile destekleneceği izlenimi vardır. Kırsal kalkınma, kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım sektöründe sağlayan kişilerin bu yönde bir gereksinme duygusu yaratarak insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için gönüllü davranış değişikliği yaratacak desteklerle kalkınmalarının sağlanmasıdır.

BM Örgütü'ne göre kırsal kalkınma, “küçük toplulukların içinde bulundukları ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacı ile giriştikleri çabaların projelerle, faaliyetler ve çabalarla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusal bütünle kaynaştırılması, ulusal kalkınma çabalarına gerekli katkıda bulunmalarının sağlanması süreci”dir (Kaypak, 2012: 11).

1.3.3. Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları

Kırsal alan kalkınma politikaları; kırsal alan toplumların ekonomik, toplumsal ve kültürel olanakların geliştirmek, bu toplumları ulusal yaşam düzeyine kavuşturmak, onların ulusal gelişmeye bütününüyle katılmalarını sağlamak üzere, toplum ve devletin birleşik çabaları sonucu ortaya çıkan ilerlemeyi kapsayan politikalardır.

Özellikle yol, içme suyu, elektrik, iletişim araçları, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin ulaştırılamadığı veya yetersiz kaldığı kırsal alanlardan kentlere doğru yaşanan yoğun göç, kalkınmakta olan ülkeler için büyük tehditler oluşturmuştur. Bugün, tüm dünya ülkelerinin kırsal alanlarını etkileyen nitelikli işgücünün ve gençlerin kırdan göçü, kırsal nüfusun yaşlanması, kırsal alana yönelik azalan kamu hizmetleri sunumu, sermaye kaybı gibi ortak sorunlar mevcuttur. Bu sebeple, kırsal kalkınmanın sağlanması için tüm ekonomik ve sosyal sektörlerin bir arada planlanmasını gerektiren ve

merkezinde sürdürülebilir kalkınmanın yer aldığı bütüncül yaklaşımlar kırsal kalkınma faaliyetlerine yön vermeye başlamıştır (DPT, 2008: 5).

1.1.3.1. Dünyada Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları

Ülkelerin, ekonomik verilere göre sıralandığı günümüzde, kalkınma şüphesiz öncelikli bir konudur. 1980'lerin sonunda Latin Amerika, Asya, Afrika gibi Yapısal Uyum Programlarının uygulandığı ülkelerde, gözle görülür bir yoksullaşma ve hızlı ekonomik nedenli dış göçlerin, refah devleti anlayışını bir zamanlar yeterince uygulayabilmiş ülkelerde dahi sorun yarattığı da dikkate alınarak, uygulamalar eleştirilmeye başlandı. 1980 döneminin Yapısal Uyum Politikaları, kalkınmakta olan ülkelerin ekonomilerinin ucuz işgücü, geleneksel kirlletici teknolojinin aktarımı vb. yollarla da küresel ekonomiye eklenebilmelerini sağlıyordu (Özgen, 2005: 51) .

a) İngiltere’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları

Birleşik Krallıkta kırsal yaklaşım kavramı merkezi düzeyde bakanlıklar arası koordinasyonun sağlanmasında, sektörel kurumların uygulayacakları politikaların kırsal alanla ilgili konular üzerindeki etkilerinin daha en başta farkında olmalarını sağlamada bir araç olarak ortaya çıkmıştır. 2000 yılında yayımlanan Kırsal Beyaz Kitap’ta (Rural White Paper), İngiltere Hükümeti tüm iç politikalarında kırsal alan koşullarını ve kırsal toplumun ihtiyaçlarını göz önünde tutma yükümlülüğünü üstlenmiştir. Dolayısıyla, kırsal alan gözüyle değerlendirme, politika belirleme ve uygulama süreçlerinin zorunlu bir parçasını oluşturmaktadır. Bu çerçevede, politikalar oluşturulurken; politikaların kırsal alanlar üzerindeki etkileri değerlendirilmekte ve gerekli görülmesi halinde politikalar yeniden düzenlenmektedir.

b) Kanada’da Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları

Kanada’ da kırsal yaklaşım kavramı Birleşik Krallıkta olduğu gibi merkezi düzeyde bakanlıklar arası koordinasyonun sağlanmasında, sektörel kurumların, uygulayacakları politikaların kırsal alanla ilgili konular üzerindeki etkilerinin daha en başta farkında olmalarını sağlamıştır. Kanada’da kırsal alana yönelik federal politikaların çerçevesini Kanada Kırsal İşbirliği oluşturmaktadır. Bu işbirliği, federal politika, program ve etkinliklerin kırsal topluma destek olmasını sağlamak amacıyla federal yönetim bünyesinde oluşturulmuştur. 32 federal kurum ve ajanstan oluşan Kurumlar Arası

Çalışma Grubu ile her bölge ve ilde oluşturulan takımlar işbirliğinin uygulanmasından sorumlu bulunmaktadır. Tarım ve Gıda Bakanlığı bünyesinde oluşturulan birim, işbirliğinin liderliğini üstlenmekte ve koordinasyonunu sağlamaktadır. Kanada Kırsal İşbirliği, oluşturulduğu 1998'den bu yana, federal yönetim birimlerini politika ve programların kırsal bakışla değerlendirmeleri konusunda teşvik etmektedir (Canadian Rural Partnership, 2005).

c) Birleşmiş Milletler'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları

Birleşik Devletlerde çiftçilikle uğraşanların oranı giderek düşmektedir. 1960'da, 15.6 milyon çiftçi nüfusu, tüm Birleşik Devletler nüfusunda %9'unu teşkil ederken, 1972'de bu oran 9.6 milyona yahut 207.8 milyonluk ülke nüfusunun % 4.6 sına düşmüştür. Bundan, adı geçen ülkede kırsal alanların boşaldığı anlamı çıkarılmamalıdır, tersine bir yandan kırsal alanlarda kentlere ve metropolitan alanlara göçler cereyan ederken, öte yandan kentsel yörelerden kırsal çevrelere olan göçler gerçekleşmektedir. Birleşik Devletlerde bir yandan kırsal alanlar ve kentsel yöreler arası bütünleşme sağlanırken diğer yandan da köy değerlerinin kente, kent değerlerinin de köylere yayılması olayı belirmektedir. Önemli olan nokta, Birleşik Devletler gibi sanayileşmiş zengin ülkelerde bile kırsal alanların boşaltılması, tüketilmesi söz konusu değildir, tersine kırsal alanlar yerini çekim merkezleri geliştirerek, çiftçilik dışı kaynaklar etrafında kümelenmek suretiyle "köylülük" niteliğini sürdürmektedir (Türkdoğan, 2011: 11).

Eyalet sistemiyle yönetilen ABD' de her eyaletin (genelde ABD'nin iç kesimleri daha az gelişmiştir) kırsal kalkınma programında farklılıklar bulunmaktadır. Gelişmiş eyaletlerin kırsal alanlardaki programlara devletin müdahalesi daha azdır. Kırsal kalkınma ve tarımsal yayım hizmetlerini, sivil toplum örgütlerinin yanı sıra üniversitelere bağlı kırsal kalkınma ve tarımsal yayım grupları üstlenmiştir. Az gelişmiş eyaletlerde ise devlet, programları denetlemekte ve teşvik edici görevler üstlenmektedir (Gürlük, 2001: 3).

Amerika Birleşik Devletlerinde bir kırsal kalkınma projesinde, üst kurul oluşturulduktan sonra bu işi yürütebilecek bölgeyi iyi tanıyan kişiler biraraya getirilerek işe başlanmaktadır. Bu kişiler içerisinde, yöre halkından temsilciler ve devletin

görevlendirdiği uzmanlar bulunmaktadır. Genelde büyük toprak sahiplerinin temsilci olarak seçilmesinin daha faydalı olduğu ileri sürülmüştür.

d) Meksika’da Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları

Meksika, mekan temelli kırsal kalkınma yaklaşımını esas alan Mikro Bölgeler Stratejisini (Microregions Strategy) uygulamaya koyma yönünde, bakanlıklar arası koordinasyonu sağlamak üzere çeşitli düzenlemeler gerçekleştirmiştir. İdarenin başı olarak Meksika Başkanı, federal düzeyde koordinasyon ve işbirliğini sağlamaktadır. Federal düzeydeki koordinasyon, bakan yardımcılarının katılımıyla yılda dört kez toplanan Düzenleyici Çalışma Grubu (Normative Working Group) tarafından projelerin onaylanması ile tamamlanmaktadır. Strateji ile ilgili görevi bulunan genel müdürlerin katılımıyla oluşan Teknik Komite ve Uygulama Çalışma Grubu her ay toplanmaktadır. Stratejinin ve sürecin genel sekreteryaya hizmetlerini ve koordinasyonunu Sosyal Gelişme Bakanlığı Sosyal ve İnsani Gelişme Bakan Yardımcılığı bünyesindeki Genel Koordinatör yürütmektedir (DPT, 2006).

Meksika da günümüzde kırsal bölgelerde yaşayan hane halkları göçmen havaleleri ve devletin nakit yardımları gibi dışarıdan gelecek gelir kaynaklarına bağımlı hale gelmiştir. Bu iki kaynağın yerini alması niyetiyle 2000’li yılların ikinci yarısından itibaren uygulanmaya konulan kır-kent projeleriyle birlikte tarımsal emeğin büyük oranda kırsal sınai işçi rezervi haline planlanmaktadır (Topal, 2014: 151).

Meksika’ da kırsal kesimin finansmanına ait reformlar 1989’da başlamıştır. Devletin sermayesinin bulunduğu yarı resmi kırsal bankaların 200 şubesi özelleştirilmiş, memur sayısı bu sayede 22.000’den 10.000’e düşürülmüştür. Bu yaratılan kaynak kırsal altyapının güçlendirilmesine ayrılmıştır. Böylece bütçeden tarım sektörüne ayrılan pay da dolaylı olarak azaltılmıştır (Gürlük, 2001: 5).

e) Rusya Federasyonu’nda Kırsal Politikaları ve Uygulamaları

Rusya’da kolektif ve devlet çiftlikleri “bir çözümlemeli marjinal grup” olarak ifade edilir. Özellikle “köylülük” niteliklerinin iki çiftlik sistemi içinde hangisinde ağır bastığı hususu önemli bir yer tutar. Sovyet Rusya’da 1989’a kadar bu sorun yani köylülük özelliklerinin devlet ve kolektif çiftliklerdeki durumu inceleme konusu yapılmamıştır. Daha ziyade özel ve devlet çiftlikleri üzerinde durulmuştur. Sovyet Rusya’nın tarımsal

yapısı üzerinde tarafsız Batılı bilim adamlarının yorumlarına göre, nerede sosyalist sektör için iş, gelirin çoğunluğunu sağlıyorsa, o zaman “işçi-köylü” deyiminden söz açılmıştır. Aksi takdirde köylü-işçi yapısı ortaya çıkmıştır. Burada önemli bir nokta şudur ki Sovyet tarım sektöründe eğer arazi parçası pazarlamaya yönelik bir durum kazanıyorsa o zaman bu arazi parçası üzerinde çalışan kimseler “köylü” olarak tanımlanamaz. “Köylülük” bu nedenle pazara yönelik olup olmamak süreciyle yakından ilgili oluyor demektir (Türkdoğan, 2011: 8).

f) Diğer Ülkelerden Kırsal Kalkınma Politikalarından Örnekler

Afrika ülkelerinin çoğunda yetersiz beslenme ve artan gıda sorununa çözüm bulmak ve sosyal düzensizlikleri dengelemek için 1970’li yılların başından itibaren kırsal nüfus artış oranını azaltma politikası izlenmektedir.

Ortadoğu’nun ikinci en büyük ülkesi İran, tarım reformunu İkinci Dünya Savaşı sonrasında, İran insanının yoksulluk içinde olduğu bir zaman diliminde kısmen gerçekleştirmiştir (Saraçoğlu, Dumani ve Şahin: 2006: 30).

Latin Amerika’da (gerek devlet destekli gerekse dış kaynak destekli) kırsal kalkınma projeleri kapsamında kırsal mali piyasalara yönelik politik önlemler alınmaktadır. Bu kapsamda hükümetler kırsal alanlardaki sigortacılık ve bankacılık alanındaki rollerini azaltarak bu alanlarda özel girişimlere destek sağlamaktadır. Örneğin 1990-94 yılları arasında Kolombiya’da mevcut kırsal kalkınma bankaları ve kredi kurumlarının reel faiz oranlarını azaltılmış, bu kurumları yeniden yapılandırılması yoluna gidilmiştir. Haiti, 1989’ da ulusal bankaların kırsal kesime yaptığı hizmetleri kapatmış ve kırsal bölgelerde bulunan kurumların etkinliklerini arttırmıştır (Gürlük, 2001: 5).

1.1.3.2. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Uygulamaları

Avrupa Birliği ya da kısaca AB, yirmi sekiz üye ülkeden oluşan ve toprakları büyük ölçüde Avrupa kıtasında bulunan siyasi ve ekonomik bir örgütlenmedir. Avrupa Birliği, tüm üye ülkeleri bağlayan standart yasalar aracılığıyla, insan, eşya, hizmet ve sermaye dolaşımı özgürlüklerini kapsayan bir ortak pazar (tek pazar) geliştirmiştir.

Birliğe üye ülkelerin on dokuzu, “euro” adıyla anılan ortak para birimini kullanmaya başlamıştır. Avrupa Birliği; üye ülkelerini Dünya Ticaret Örgütü’nde, G8 zirvelerinde

ve Milletler 'de temsil ederek dış politikalarında da rol oynamaktadır. Birliğin yirmi sekiz üyesinden yirmi ikisi NATO'nun da üyesidir.

Avrupa Birliği; 2. Dünya savaşı sonrası Avrupa devletlerinin en azından bir daha kendi aralarında savaşmamaları ve kaynakların beraber kullanımı fikriyle doğmuş bir projedir. İlk olarak Almanya ve Fransa arasında dönemin en önemli sanayi hammaddeleri olan kömür ve çeliğin sebep olabileceği anlaşmazlıkları önleme fikriyle bir araya gelinmesi düşünülmüştür. Böylece Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ya da AKÇT, Avrupa'daki ilk uluslararası topluluk olarak, 1951 Paris Antlaşması'yla sadece Fransa ve Almanya değil İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'un da katılımları ile oluşturulmuştur.

Daha sonra bu topluluk altı kurucu üye arasında, ekonomi politikalarının yaklaştırılmaları yoluyla bir ortak pazarın kurulmasını, ekonomik faaliyetlerin uyum içinde gelişmesini, dengeli ve sürekli bir gelişme sağlanmasını, istikrarın artmasını, topluluk üyesi ülkeler arasındaki ilişkilerin daha sıkılaştırılmasını öngören yeni bir birlik Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuştur. Böylece Ortak Pazar olarak da adlandırılan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), 25 Mart 1957 tarihinde imzalanan Roma Antlaşması ile kurulmuş oldu. Aynı yıl Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) da kurulmuştur.

1965 yılına gelindiğinde imzalanan Brüksel Antlaşması (8 Nisan 1965) ile o dönemin üç Avrupa topluluğu olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu tek çatı altında toplulukları ya da daha yaygın biçimiyle Avrupa Topluluğu (AT) adıyla tek bir çatı altında toplandı. Antlaşma, bunun yanında Avrupa Topluluğu'nun bünyesindeki kurumları yönetmesi için Avrupa Adalet Divanı da oluşturulmuş ve bu birleştirilen üç kurumun ortak bir bütçe kullanmasını öngörmüştür. Bu antlaşma pek çok kişi tarafından gerçek anlamda Avrupa Birliği'nin temellerinin atıldığı adım olarak görülmektedir.

1973 yılında Avrupa Toplulukları Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık'ı da içine alarak genişleme yoluna gitti. Avrupa Parlamentosu'nun üyeleri arasında ilk demokratik, doğrudan seçimler 1979 yılında gerçekleştirildi. Bunlar, Avrupalılara Milletvekillerini seçmeleri konusunda olanak sağlayan ve ayrıca uluslararası düzeyde yapılan ilk seçimlerdi (www.ab.bakanlığı, 2015). Yunanistan, İspanya ve Portekiz topluluğa 1980'li yıllarda katıldılar. 1985'te imzalanan Schengen Antlaşması, üye devletlerin pek çoğu

arasında sınırda pasaport kontrolü olmaksızın yolculuk edebilme olanağını sağladı. 1986'da Avrupa bayrağı kullanılmaya başlandı ve liderler Avrupa Tek Senedi'ni imzaladılar. Bununla birlikte topluluğun karar alma mekanizmasının genişlemesi, ticari işlemlerde engel ve formalitelerin azaltılması ve daha ileri bir Avrupa Politik İş Birliği kurumu oluşturulması sağlandı.

1990 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile eski Doğu Almanya, birleşmiş yeni Almanya'nın bir parçası olarak topluluğa katıldı. Doğu Avrupa'ya doğru gerçekleştirilen genişlemeyle birlikte, topluluğa katılmaya aday ülkelere uygulanmak amacıyla Kopenhag Kriterleri'nin kabul edilmesi üzerine görüş birliğine varıldı. 07 Şubat 1992 tarihinde Maastricht Antlaşması yürürlüğe kondu. 07 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği adını almıştır. AB'yi kuran Maastricht Antlaşması'yla Avrupa Topluluklarına yeni boyutlar kazandırılmış ve AB'nin “üç temel direği” oluşturularak yeni bir hukuksal yapıya kavuşturulmuştur. Avusturya, İsveç ve Finlandiya 1995 yılında birliğe katılmıştır. Maastricht Antlaşması ile sağlanan temel yenilikler (www.ab.bakanlığı, 2015);

- Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB)
- Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP); savunma, Avrupa vatandaşlığı, Konsey'de Çoğunluk Oylamasının Genişletilmesi, Avrupa Parlamentosu, Ekonomik ve Sosyal Uyum
- Adalet ve İçişlerinde işbirliği

2002'de on iki üye ülke Euro adlı ortak bir para birimini benimsedi. Daha sonra Euro kullanan ülkelerin oluşturduğu Euro bölgesi on dokuz ülkeye ulaştı. 2004 yılında Avrupa Birliği, çoğunluğu eski Doğu Bloku ülkelerinden olan on yeni aday ülkenin de birliğe resmen katılmalarıyla tarihindeki en büyük genişlemeyi gördü. Üç yıl sonra Bulgaristan ve Romanya da birliğe girdi. Birliğin son genişlemesi 2013 yılında Hırvatistan'ın katılmasıyla gerçekleşmiştir.

Lizbon Antlaşması (Reform Antlaşması), 18-19 Ekim 2007'de Lizbon'da yapılan zirvede onaylandığı için Lizbon Antlaşması olarak adlandırılan yeni AB Nitel Antlaşması, 250 sayfadan oluşmakta ve kabul edilmesi için tüm üye ülke parlamentolarında veya referandum ile onaylanması gerekmektedir (www.ab.bakanlığı,

2015). Tüm üye ülkeler onay prosedürünü tamamlayarak onay dokümanını İtalya devletine göndermiş ve 1 Aralık 2009 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Bugün Avrupa Birliği 28 Avrupa ülkesinin oluşturulduğu 500 milyon nüfusa sahip ve dünya ekonomisinin %30'unu oluşturan küresel bir güç haline gelmiştir. Avrupa Birliği, devletlerarası ve çok uluslu bir oluşumdur. 2016 yılında İngiltere AB den ayrılma kararı aldı, bu kararın ardından atacağı ilk adımlardan biri, 2009'da imzalanan Lizbon Anlaşması'nın, üyelerin birlikten ayrılmasını düzenleyen 50. maddesini işleme koyarak iki yıl sürecek olan ayrılma müzakerelerine başlanacaktır.

AB'de kırsal kalkınma politikaları; stratejik bir yaklaşımla hazırlanan çok yıllık programlar çerçevesinde, ortaklık ve merkezîyetçilikten uzak yönetim ilkeleri çerçevesinde hayata geçirilmekte, izleme ve değerlendirme faaliyetleri sonuçlarına göre gerekli tedbirler alınmaktadır (Altundağ, 2008:1).

1958 yılında düzenlenen Stresa Konferansında ilkeleri belirlenen ve 1962 yılında uygulanmaya başlayan OTP (www.abbakanlığı, 2015),

- Teknik ilerlemeyi geliştirerek ve tarımsal üretimin rasyonel gelişimini ve üretim faktörlerinin, işgücünün etkin kullanımını sağlayarak tarımda verimliliği yükseltmek,
- Tarımla uğraşanların kişisel gelirini artırarak çiftçilerin adil bir yaşam standardına kavuşmasını sağlamak, piyasalara istikrar kazandırmak, ürün arzını güvence altına almak ve ürünlerin tüketiciye makul fiyatlarla ulaşmasını sağlamak olarak belirlenmiştir.

1980'li yılların ikinci yarısında çoğu OECD Avrupa Birliği ve Üye Ülkelerde Genel Durum ülkesinde kırsal kalkınmaya verilen önem artmış; pek çok üye ülke programlarının odağını ve yönelimini, sadece tarım sektörünü içermekten ziyade kırsal toplumu kapsayacak şekilde genişletmiştir. 1987 OECD Bakanlar Konseyi Bildirisinde, tarım politikaları reformunun temel prensipleri ortaya konulmuş, kırsal alanın geliştirilmesine yönelik bütüncül politikaların tarım sektörünün intibakını kolaylaştıracağı belirtilmiştir (DPT, 2006: 140).

Daha sonra Manshot Planı ile beşeri sermayeye yatırım yapılmaya başlanmıştır. Kırdan kente göçü durdurmak ve kırsal alanların doğal koşullarını korumak amaçlanmıştır.

Ekonomi ve çevre arasında dengeli bir kırsal yaşam döngüsü bu politikayla hedeflenmiştir. Avrupa Komisyonu Topluluğun Ortak Tarım Politikalarını 30 Haziran 1960 tarihinde görüşmeye başlamış ve OPT' nin oluşturulması kararı alınmıştır.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerde kırsal kalkınma çalışmalarında 1970'li yıllardan itibaren işletmelerin fiziki sermaye yapısı ve buna bağlı olarak gıda zincirinin güçlendirilerek yapısal sorunlara çözüm bulmak temel amaç olmuştur (Saracoğlu, Duman ve Şahin, 2006: 32).

AB de kırsal kalkınma konusunda önemli bir adım Gündem 2000 de atılmıştır. 2003 Reformu ile devam eden süreçte kırsal kalkınmaya verilen ağırlığın katsayısı artmaya devam etmiştir. Ayrıca Avrupa Komisyonu aday ülkeler için hazırladığı Düzenli İlerleme Raporlarında, aday ülkelerin kırsal kalkınma konusuna özellikle önem vermesi gerekliliğini vurgulamaktadır (Saracoğlu, Duman ve Şahin, 2006: 32). AB'nin 2007-2013 dönemi kırsal kalkınma yaklaşımında benimsediği üç ana unsur (www.abbakanlığı, 2015);

- Rekabetçi bir tarımsal yapının oluşturulması,
- Çevrenin korunması,
- Kırsal alanda yaşam standardının yükseltilmesi ve gelir, kaynaklarının çeşitlendirilmesi ile daha geniş bir kırsal kalkınma yaklaşımının hayata geçirilmesidir.

Bu kapsamda, 2007-2013 döneminde üye ülkelere tarım ve kırsal kalkınma alanındaki projelerine fon aktaracak olan 'Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarımsal Fonu'na (European Agricultural Fund for Rural Development-EAFRD) ilişkin 1698/2005(EC) sayılı Konsey Tüzüğünde dört öncelik eksenini belirlenmiştir. Bu öncelik eksenleri ve program bütçesinden kaynak aktarılması gereken minimum oranlar şu şekilde belirlenmiştir (www.abbakanlığı, 2015):

- Yeniden yapılanma, Ar-Ge, inovasyon aracılığıyla, tarım ve ormancılık alanlarında rekabet edebilirliğin artırılması (% 10),
- Arazi yönetimini destekleyerek, çevre ve kırsal alanların geliştirilmesi (% 25),
- Kırsal alanlarda yaşam kalitesinin artırılması ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi (%10),
- AB Kırsal Kalkınma Girişimi (% 5).

Yeni dönemin öncelik alanları dâhilinde, 2007-2013 dönemi AB kırsal kalkınma fonları için temel strateji dokümanı olan Kırsal Kalkınmaya Yönelik Topluluk Stratejik Rehberlerinde (Community Strategic Guidelines for Rural Development) kırsal kalkınma politikası temel olarak; insana, mekâna ve çevreye duyarlı planlamayı öne çıkaran, bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmayı hedefleyen bir yaklaşımla, özellikle rekabet edebilirlik, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi, tarım dışı istihdam, insan kaynaklarına yatırım, mesleki eğitim, yerel girişimler, kırsal altyapı, çevre ve korunan alanlar, kırsal peyzaj ve arazi yönetimi gibi temalara yönelmiştir (Dırdar, 2008).

Bu da göstermektedir ki kırsal kalkınma politikası sadece tarımla ilgili değildir. Kırsal kalkınmaya ayrılan fonlar; tarım ve ormancılık sektörünün rekabetçiliğinin artırılması, çevre ve arazi yönetimi, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin, yerel stratejileri uygulama kapasitesinin ve işbirliğinin artırılması öncelikleri üzerine planlanmıştır. Bu durum, AB'ye uyum sürecinde aday ülkelerin tarım ve kırsal kalkınma politikalarını ele alırken; tarım sektörünün yeniden yapılandırılmasında, kırsal alanlarda ekonomik ve sosyal uyumlaştırma arttırılırken aynı zamanda çevreye duyarlı uygulamaları da gündemlerine almalarına önayak olmuştur.

Avrupa Birliği yerel otoriteleri, sosyal yardım, eğitim, sağlık, konut, çevrenin korunması, toplu taşımacılık, su ve enerji kaynakları, kanalizasyon sistemleri, ev atıklarının toplanması ve değerlendirilmesi, altyapı, bakım, kültür ve boş zamanların değerlendirilmesine yönelik faaliyetlerin geliştirilmesi gibi alanlarda yetki sahibidir (Şen, 2008: 21).

AB'de kırsal kalkınma faaliyetleri tarımsal politikalar olarak 1950'lerde OTP ile başlamıştır. İlerleyen zamanda politikalar kırsal alanları ilgilendiren diğer unsurlar da ele alınarak oluşturulmuştur (Işık ve Baysal, 2011: 165).

AB Ortak Tarım politikası ana hatlarıyla, birçok üründe alıcı ve satıcısının belli olduğu ve ürünlerde belli fiyatların geçerli olduğu ve dış ülkelerin düşük fiyatlarına karşı korunan bir ortak piyasa düzeni, doğrudan ödemeler, üretim yardımları, fark giderici yardımlar, ekim yaptırmama yardımları vb. fiyat dışı destekleme politikası araçlarının kullanılması ve üretim sınırlamalarına dayanmaktadır. Bu sınırlamalar ürün fiyatlarının ve dolayısıyla üretici gelirlerinin azalmaması amacıyla düzenlenmektedir. Kısaca AB

Ortak Tarım Politikası tarım kesiminde yasayanların ve çiftçilikle uğraşanların düzenli ve diğer sektörlerle göre dengeli bir gelir elde edilmesini sağlayan bir politikadır. Bu noktada OTP' nin finansmanı AB bütçesi içinde yer alan Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) tarafından yürütülmektedir (Kolukırmak, 2010: 50).

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası, Birlik içerisinde tarımsal üretimi ve verimliliği arttırmak, AB üreticilerine daha iyi bir yaşam seviyesi yaratmak, tarımsal ürün pazarını korumak ve dengede tutmak, tüketicilere uygun fiyatlarla tarımsal ürünler sunabilmek amaçlarını gütmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan kıtlık endişesinin yanı sıra savaş sonrasında Avrupa Birliği aktif nüfusunun çok önemli bir bölümünü oluşturan tarım sektörü çalışanlarının gelir düzeylerinin korunması ve üyelerin ulusal tarım politikaları arasındaki farklılıkların giderilmesi zorunluluğu Birliği, bir ortak tarım politikası oluşturmaya yöneltmiştir. Bunun sonucunda 1962 yılında, tüm üye ülkeler tarafından uyulması zorunlu olan bir Ortak Tarım Politikası (OTP) benimsenmiştir. OTP, AB üyesi ülkelerin tarım politikalarının gerek ekonomik gerek siyasi anlamda ortak bir çerçevede yönetilmesi esasına dayanmaktadır ve AB'nin ilk ortak politikasıdır.

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası, Birlik içerisinde tarımsal üretimi ve verimliliği arttırmak, AB üreticilerine daha iyi bir yaşam seviyesi yaratmak, tarımsal ürün pazarını korumak ve dengede tutmak, tüketicilere uygun fiyatlarla tarımsal ürünler sunabilmek amaçlarını gütmektedir (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015).

AB aday ülkelerde kırsal kalkınmayı desteklemek için 2000-2006 arasında SAPARD (Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı) programını uygulamışken, 2007-2013 döneminde IPARD (Katılım Öncesi Aracı-Kırsal Kalkınma Bileşeni Programı) programını uygulamaktadır (Işık ve Baysal, 2011: 165).

Avrupa Birliği (AB), yeni aday ülkelerin kırsal kalkınma çalışmalarını desteklemek için çeşitli araçlardan yararlanmaktadır. Geçmişte, bu amaçla kullanılan araçlardan bazıları; “Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu (The European Rural Development Fund-ERDF)”, Avrupa Yapısal Fonu (The European Structural Fund-ESF)” ve “Avrupa Tarımsal Garanti ve Yon Verme Fonu (The European Agricultural Guidance and Guarantee Fund-EAGGF)” olmuştur (Yılmaz ve Tolunay, 2007: 107).

Avrupa Birliği öncesi bazı fonlar bölgesel politikalara yönelik olarak kullanılabilirdi. Avrupa Sosyal Fonu da bu araçlardan biriydi. Avrupa Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu bölgelere sağladığı katkı ile bölgesel politikanın önemli bir unsuru idi. Geri kalmış bölgelerdeki kırsal kalkınmaya ve çiftçilere destek sağlamak İçin 1962 yılında Avrupa Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu devreye girmiştir (Erbaş, 2014: 65).

Halen yeni aday ülkelerin tarımsal gelişme ve kırsal kalkınmalarının desteklenmesi için kullanılan araçlar şunlardır; “Polonya-Macaristan Ekonomik Yapılanma Programı”, “Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel Katılım Programı” ve “Katılım Öncesi Yapısal Araç” olmaktadır (Yılmaz ve Tolunay, 2007: 107).

AB Üyesi Ülkelerde Desteklenecek Kırsal Kalkınma Tedbirleri

1698/2005 sayılı Konsey Tüzüğüne (Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarım Fonu-EAFRD) göre kırsal kalkınma destekleri dört temel eksen altında toplanmıştır (DPT, 2006: 126);

a) Yeniden yapılanma, gelişme ve yeniliğin desteklenmesi yoluyla tarım ve ormancılıkta rekabet gücünün iyileştirilmesi

- İnsan kaynakları
- Mesleki eğitim ve bilgi faaliyetleri
- Genç çiftçilikler
- Çiftçiler ve tarım işçileri için erken emeklilik
- Danışmanlık hizmetleri

b) Fiziksel kapasitenin gelişimi ve yeniden yapılandırılması

- İşletmelerin modernizasyonu
- Ormanların ekonomik değerinin yükseltilmesi
- Tarım ve orman ürünlerine katma değer eklenmesi
- Tarım, orman ve gıda sektörlerinde yeni ürün, işleme ve teknolojinin gelişimi için işbirliği
- Tarım ve gıda sektörlerinin gelişimine yönelik altyapının iyileştirilmesi
- Doğal felaketlerle zarar gören tarımsal üretim potansiyelinin yenilenmesi

c) Tarımsal üretimin ve ürünlerin kalitesinin iyileştirilmesi

- Topluluk mevzuatı ışığında talep edilen standartlara uyum için çiftçilere yardım

- Gıda kalite şemalarına katılan çiftçilerin desteklenmesi
- Gıda kalite şeması kapsamındaki ürünlere yönelik danışmanlık ve promosyon faaliyetleri için üretici gruplarının desteklenmesi

d) Yeni 10 üye ülke için geçiş tedbirleri

- Yeniden yapılanma içindeki yan-geçimlik işletmelerin desteklenmesi
- Üretici grupların oluşumunun desteklenmesi
- Arazi yönetiminin desteklenmesi suretiyle çevrenin ve kırsal alanların geliştirilmesi
- Tarım arazilerinin sürdürülebilir kullanımı
- Dağlık alanlardaki çiftçilere doğal kısıt (handikap) ödemeleri
- Dağlık alanlar dışındaki kısıt alanlardaki çiftçilere ödemeler
- Natura 2000 ödemeleri ve 2000/60/EC direktifine ilişkin ödemeler
- Tarım-çevre ödemeleri
- Hayvan sağlığı ödemeleri
- Verimsiz yatırımlara destek ödemeleri
- Orman arazilerinin sürdürülebilir kullanımı
- Tarımsal arazilerin ilk ağaçlandırması
- Tarım arazileri üzerinde tarım-orman sistemlerinin ilk kurulumu
- Tarım dışı arazilerin ilk ağaçlandırması
- Natura 2000 ödemeleri

Orman-Çevre;

- Ormancılık potansiyelinin geri kazanılması ve koruyucu
- Kırsal alanda yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesinin teşvik edilmesi

Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi;

- Tarım dışı faaliyetlerin çeşitlendirilmesi
- Mikro işletmeciliğin desteklenmesi
- Turizm faaliyetlerinin teşvik edilmesi

Kırsal alanlarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesi;

- Kırsal nüfus ve ekonomi için temel hizmetlerin desteklenmesi
- Köylerin yenilenmesi ve gelişimi
- Kırsal mirasın korunması ve iyileştirilmesi
- Bu ekseninde faaliyet gösteren ekonomi aktörler için eğitim ve danışmanlık
- Kalkınma stratejisinin hazırlanması ve uygulaması için beceri edinilmesi
- LEADER girişimlerinin desteklenmesi
- Yerel kalkınma stratejilerinin uygulanması
- Bunun için işbirliği projelerinin uygulanması yerel eylem gruplarının mali açıdan desteklenmesi ve bu gruplara beceri kazandırılması

İrlanda, İsveç ve Finlandiya telafi edici ödenekleri daha az yoğunluktaki bölgeleri için kullanırken, çiftlik yatırımlarına ve tarıma dayalı sanayilere öncelik tanımıştır. İspanya, İtalya ve Fransa tarımsal ürün çeşitlendirmesinde kaynakları yoğunlaştırmıştır. Hollanda, Almanya ve İngiltere kırsal altyapı ve kırsal dokunun reorganizasyonu için bu fonlardan daha yoğun yararlanmıştır (Gürlük, 2001: 7).

AB'nin kırsal kalkınmaya yaklaşımı oldukça sistemattir. AB'de her alanda olduğu gibi kırsal kesime de uygulanacak politikalar belirli kurallar çerçevesinde yeniden düzenlenmekte ve modernize edilmektedir. AB'nin çeşitli tarım politikacıları tarımda kırsal kalkınmanın esas olduğu, yaşam kalitesinin ve çevrenin korunmasında ve dengeli ve dinamik ekonomik kalkınmanın, yaşam kalitesinin ve çevrenin gerekli sosyal ve ekonomik uyumun sağlanmasında kırsal kalkınmanın esas olduğu görüşünde birleşmektedirler (Gülçubuk, 1998: 7).

1.1.3.3. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Çalışmalarının Gelişimi

Türkiye’ de kırsal kalkınma çalışmalarının gelişimi; planlı dönem öncesi politikalar ve uygulamalar, planlı dönem sonrası politikalar ve uygulamalar, Avrupa birliği uyum sürecinde Türkiye de kırsal kalkınma olarak incelenmiştir.

Küreselleşme ile birlikte ulusal kalkınma anlayışı yerini bölgesel ve yerel kalkınma anlayışına terk etmiştir ve ulusal kalkınma stratejileri sektörler arasında, gelir dağılımında ve bölgeler arasında dengenin sağlanması üzerine odaklanmış, bunun

sağlanabilmesi için de ulusal ve bölgesel planlamada yeni teknikler ve yöntemler geliştirilmiştir (Eraydın, 2004: 127).

a) Planlı Dönem (1963 yılı) Öncesi Politikalar ve Uygulamalar

Ülkemizde 1950’li yıllardan itibaren ivme kazanan kırdan kente göç süreci halen devam etmektedir. Kırsal alanda, tarımda artan nüfusun aynı oranda artmayan tarım arazisine getirdiği baskı, tarımın makineleşmesi ile birlikte kırsal alanda işgücü fazlasına neden olmuştur. Tarımdaki işgücü fazlası kırdan kente göç hareketlerini tetikleyen en önemli unsur olmuştur. Diğer taraftan, kentlerde gelişme ivmesi kazanan sanayi ve hizmet sektörünün işgücü talebi de kırsal kesim açısından bir çekim unsuru olarak göç hareketlerini hızlandırmıştır. Sanayi ve hizmet sektörlerinin işgücü talebi dışında kırdan kente göçü artıran diğer faktörler arasında; köylerde yoksulluğun yaygın olması, tarım dışı alanlarda yeterli istihdam imkânlarının bulunmaması, sulu tarım imkanlarının sınırlı olması, tarım topraklarının parçalı ve küçük olması, köylerdeki fiziki ve sosyal altyapı yetersizlikleri ile temel kamusal hizmetlere düzenli erişimin sağlanamaması gibi nedenler gösterilebilir (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2010: 17).

Kırsal kalkınma kavramı, Türkiye’de uzun süre ağırlıklı olarak tarım politikasının ile bağdaştırılmıştır ancak günümüzde AB uyum sürecinin de etkisi ile kırsal kalkınma kapsamında tarım dışı konular da dâhil edilmeye başlanmıştır.

Kalkınma planları çerçevesinde; soruların birbiriyle olan sıkı ilişkisinin ulusal planlamaya esas ulusal çıkarlar ve uluslararası anlaşmalar boyutunda ele alınması, bölgesel planlama doğrultusunda kır ve kent kriterlerinin yeniden gözden geçirilmesi, beklentiler ile ihtiyaçların belirlenmesi ve karşılanmasında; kaynakların, mekânsal ve ekonomik planlanmasının bütünleştirilmesi ve bunun kararlılıkla uygulanabilir ve sürdürülebilir öngörüler olarak geliştirilmesi önem kazanmaktadır (DPT, 2006: 147).

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında dönemin hükümetleri bunun kırsal kalkınma ile olabileceğini düşünerek köylüye yönelik önemli adımlardan biri olan 18 Mart 1924’ teki 442 sayılı “*Köy Kanununu*” çıkarmışlardır (Eren 1992). Kırsal kesimin çağdaştırılmasını sağlamaya yönelik olarak çıkarılan Köy Kanunu iki açıdan önemlidir. Bu kanun ile kalkınmanın köyden başlama gereği vurgulanmıştır. İkincisi ise köylere hukuki bir kişilik tanınmış olmasıdır (Yıldırak ve Gülçubuk, 1999: 70).

Türkiye’de ilk **kooperatifçilik** hareketi 1935 yılında çıkarılan tarım satış ve tarım kredi kooperatifleri yasasının çıkarılması ile başlamıştır. Bu kooperatiflerin amacı köylerde yatırımın artmasıdır bu sayede köylerde mandıralar, depolar, seralar ve ufak ölçekli fabrikalar kurulması sağlanmıştır. Ayrıca köylülerin desteklenmesi ve bilinçlendirilmeleri ile kırsal kalkınmada etkinlik sağlanmıştır.

17 Nisan 1940 tarihinde TBMM’nin kabul ettiği 3802 sayılı kanun ile **köy enstitülerinin** açılması düzenlenmiştir. 3802 sayılı kanun ile kurulması öngörülen köy enstitüleri öncülüğünde, gerçekçi bir tutumla köyden ve köy insanından yola çıkılmış, yeni bir aydın kuşağın yaratılmasına çalışılmıştır (Tütengil, 2014: 106).

Köy enstitüleri toplumun bütün problemlerine eğilme olanağı bulmuştur ancak 1937’de açılan köy enstitüleri 1951’de çok partili dönemde kapatılmıştır. 1945 yılının Mayıs ayında Çiftçiye **Toprak Dağıtılması** ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkındaki Kanun Tasarısı’nı meclise sunmuştur. Tasarı, hazine arazileri ile kamulaştırılacak olan özel arazilerin, topraksız köylülere dağıtılmasını öngörmekteydi (Tezel, 2000: 382).

Çiftçiye Topraklandırma Kanununa dayalı olarak yapılan toprak dağıtım çalışmaları sonunda 1945’ten 1970 yılının sonuna kadar 8116 köyde 446.825 üzerindeki aileye 22 milyon dönüm arazi dağıtılmıştır. Yine 33 milyon dekar devlet malı çayır mera arazisi çiftçilerin ortak kullanımına tahsis edilmiştir (Yavuz, 1969: 69).

1957 yılında çıkarılan 6964 sayılı kanunla kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları olan **ziraat odaları** kurulmuştur.

b) Planlı Dönem (1963 yılı) Sonrası Politikalar ve Uygulamalar

Türkiye’de 1960 yılından sonra ekonomik kalkınma sürecine, beş yıllık kalkınma planları ile yön verilmek istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda 30 Eylül 1960’da Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Türkiye’de kalkınmanın planlı hale gelmesi 1963 yılındaki 1.Beş Yıllık Kalkınma Planı ile başlamıştır. Beş yıllık süreçler halinde hazırlanan kalkınma planları ile ülkenin sosyo-ekonomik yapısında önemli gelişmeler yaşanmıştır (Ersungur ve Topçuoğlu, 2014: 300).

Kalkınma yolundaki Türkiye’de, kırsal kalkınma süreci planlı dönemle birlikte daha sistematik bir yapıda gerçekleşmiş ve kırsal kalkınma projeleri tarımla uğraşan kesime

yönelik en önemli politikalardan olmuştur. Ancak doğal kaynakların kıt olması, insan ihtiyaçlarının da sınırlı olması insanoğlunu kaynakların tam ve etkin kullanımına ve sürdürülebilir kalkınma kavramını da anlamaya yöneltmiştir. Bu bağlamda gelişmiş ülkeler kırsal kalkınma projelerindeki stratejilerini sürdürülebilir kalkınmaya adapte etmişlerdir (Aydemir, 2013: 115).

Ülkemizde de milli tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararına, gerektirdiği önceliklerle yöneltmek ve iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek üzere Birinci Beş. Yıllık (1963 - 1967) Kalkınma Planı hazırlanmıştır (kalkinma.gov.tr, 2015).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Kalkınma Planının hazırlanmasında, Türk toplumunun on beş yıl içinde ertelemesi istenen iktisadi ve toplumsal amaçları, bunları gerçekleştirmek için başvurulacak araçları ve bu araçların kullanılmasında uyulacak temel ilkeleri gösteren ‘Plan Hedefleri ve Stratejisi’ esas tutulmuştur. Kalkınma isteğinin plan ve programlar çerçevesinde gerçekleştirilmesi çabası bu ülkenin tarihinde yeni bir olay değildir. Cumhuriyet yıllarında hazırlanan planlar önemli ve başarılı sonuçlar alınmasında yardımcı olmuştur. Kalkınmamız iktisadi ve toplumsal hayatın bütününe göz önünde bulunduran ve en son tekniklere dayanan yeni ve ileri bir planlama anlayışı içinde gerçekleştirilecektir. On beş yıllık bir yörünge içinde ele alınan ve bu sürenin ilk beş yılını (1963-1967) kapsayan Birinci Beş Yıllık Plan böyle bir anlayış içerisinde hazırlanmıştır (Kalkinma.gov.tr, 2015).

Özellikle, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) ile başlayan planlı dönemde, kırsal kalkınma çabalarına daha sistematik yaklaşım ve model arayışları ağırlık kazanırken, kırsal kalkınmada işbirliği ve örgütlenme modelleri de daha fazla tartışılır olmuştur. Ancak farklı kalkınma planları ya da farklı hükümet programlarında ortaya konulan Toplum Kalkınması, Köy- Kent, Şümüllü (Entegre) Kırsal Kalkınma Planlaması, Merkez Köyler, Örnek Köyler gibi model ve yaklaşımlar; gerekli politik desteğin sağlanamaması, mali kaynak yetersizliği, kurumlar arası iletişim ve koordinasyon yetersizliği, kamu kurumlarının kurulması, kapatılması, birleştirilmesi, ayrılması gibi kurumsal yapılanmada sıkça meydana gelen değişiklikler nedeniyle

uygulamaya yaygın olarak geçirilememiş, hatta bazı durumlarda pilot uygulamalar dahi gerçekleştirilememiştir (DPT, 2006: 147).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Plan, Türkiye'yi ham madde satıp, mamul madde alan ekonomik bünyeden; mamul madde yapıp, mamul madde satan sanayileşmiş bir bünyeye götürme istikametinde mühim bir adımdır. Böylece sanayimizin GSMH içindeki payı % 25,5 den % 30,7 ye yükselmektedir. Bunu sağlamak tarımla meşgul olan nüfus oranını azaltmakla mümkündür. Bu sebeple bir taraftan sanayileşmeye giderken, diğer taraftan tarımda modern teknolojinin bütün imkânlarından faydalanarak daha çok gelir sağlama imkânları İkinci Beş Yıllık Planda yer edinmiştir (kalkinma.gov.tr, 20015).

Özellikle 1970'li yıllardan sonra, dış kaynakla finanse edilen yerel projelerle, benzerleri daha önce dünyanın değişik bölgelerinde uygulanmış "kırsal kalkınma" projeleri gerçekleştirilmiş ve uygulamaya devam edilmektedir. Bunların bir bölümünün adı bile "kırsal kalkınma" sözcüklerini içermektedir. Bu tip projeler arasında (DPT, 2006: 147):

- Yaş Sebze ve Meyve Geliştirme Projeleri (MEYSEP)
- Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi
- Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi
- Hayvancılığı Geliştirme Projeleri (5 adet)
- Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projeleri (TYUAP I ve II)
- Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi
- Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma projesi
- Doğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi
- Ortak Ormancılık için Uygun Metotların Geliştirilmesi Projesi
- Ürün Borsaları Geliştirme Projesi sayılabilir

Ayrıca, valilikler; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu desteği ve İl Özel idareleri kanalıyla kırsal alana yönelik istihdam artırıcı önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetler arasında seracılık, arıcılık, halı-kilim dokumacılığı ve hayvancılık ilk anda akla gelenlerdir.

Öte yandan, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve Sümer Halı A.Ş. Genel Müdürlüğü'nün kırsal alana yönelik faaliyetlerde bulunmakla birlikte yapılan çalışmalar yeterli düzeyde

değildir. Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında, kırsal kalkınma başlığı altında olmayan ancak kırsal alanda yaşayan yöre insanına yönelik bir dizi mikro çalışma yürütülmektedir. Bu çalışmalar, kırsal alanda yaşayanların eğitim, örgütlenme, yaşam ve gelir düzeylerinin artırılmasını amaçlamaktadır. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın koordinasyonu ve katkıları ile Dünya Bankası, UNDP, FAO, WHO, ILO gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra valilikler, belediyeler, kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile bölge çapında ilk kez yapılan ve başarılı olan çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir (DPT, 2006: 147).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Planlı dönemlerde modern girdi kullanımında, yatırımlarda, örgütleşmede ve tarımsal üretimde önemli gelişmeler olmuş; ancak planda öngörülen düzeylere ulaşamamıştır. Tarımda yapı değişikliğini öngören Toprak ve Tarım Reformu gerçekleşmemiştir. Hızla büyüyen nüfus ve gelire bağlı olarak artan tarımsal ürün talebinin ve sanayiinin hammadde ihtiyacının karşılanmasında her iki plan döneminde de ulusal düzeyde sürekli bir darboğazla karşılaşılmamış ve tarımsal ürünlerin ihracatında genel olarak bir gelişme gerçekleşmiştir (www.kalkinma.gov.tr, 2015).

Bu planın hedefleri; tarımsal ürünler için talep projeksiyonları, tarım için hazırlanmış ayrıntılı bir girdi-çıktı tablosuna dayanılarak geliştirilmiştir. Bu yöntemle tarımın kendi içinde ve diğer sektörlerle olan tutarlılığı sağlanmıştır. Gıda maddeleri yurt içi nihai talep projeksiyonları, 1972 yılı tüketimi esas alınarak gelir ve nüfus artışları ile tüketim eğilimleri göz önünde tutularak yapılmıştır. Ayrıca, projeksiyonlarda dengeli beslenme gerekleri ve muhtemel fiyat etkileri de dikkate alınmıştır. Tarımsal ürün talebi genellikle yurt içi üretim ile karşılanabilecektir. Ancak et talebinin yurt içi üretimle karşılanmasında sorunların devam edeceği tahmin edilmektedir. Tarımsal ürünlere ait iç talep tahminleri, tarım kesiminin ilgili alt bölümlerinde ayrıntılı olarak yer almıştır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Türkiye Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemine, Cumhuriyetin ilk yıllarından beri yürütülen gelişme atılımlarının başarıya ulaştırılması ve sürdürülmesi gibi temel bir çabanın yanı sıra, büyük iç ve dış sorunların baskısı altına girmektedir. Toplum, bir

derlenip toparlanma ve ertelenemez boyutlara varan sorunları çözüme zorunluluğu ile karşı karşıya bulunmaktadır (DPT, 1977: 3).

Bu planda, daha önceki kalkınma planlarında karşılaşılan sorun ve darboğazların göz önüne alınarak yeni yaklaşımlar geliştirilmesi düşünülmüştür, önceki planlarda hedeflenen amaçlara ek olarak dördüncü beş yıllık kalkınma planında ülke kaynaklarının kendine yetebilmesi, dış dünyaya açılım, adalet ve yüksek gelir düzeyi IV. Plan dönemini, önceki dönemlerden ayıran temel farklılıklardır. Yine bu planda öne çıkan bir diğer olgu tarım kesimindeki üretim artışı hedeflerine, kooperatifçiliği köylü kesiminde de genişletme fikri ele alınmıştır. Toprak reformuna yönelik fikirler ön plana çıkmış topraksız köylü ve küçük alanlarda üretim yapmak zorunda kalan çiftçilerin durumu irdelenmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık (1985-1989) Kalkınma Planı, temel amaçlar; özgür, sağlıklı ve medeni bir ortamda Türk halkının refahının artırılması, verimlilik ve ihracat artışı sağlayan, mevcut birikimi kullanan ve geliştiren, tarımsal potansiyelini ve savunma gereklerini gözetken şekilde içinde sanayi üretimin payının yükseltilmesi, istihdamın artırılması, genç işsizliğin azaltılması, gelir dağılımının düzeltilmesini, kalkınmada öncelikli yörelerde gelişmenin hızlandırılması ve ekonomik ve sosyal alt yapının geliştirilmesidir (www.kalkinma.gov.tr, 2015).

Tarım özelinde ise diğer kalkınma planlarına ek olarak devletin vereceği en büyük desteğin büyük projeler yoluyla gerçekleşme fikri ve GAP projesi ön planda tutulmuştur. Daha çok büyük sulama yatırımları ile üretim artışı sağlanması fikri ele alınmıştır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık (1991-1995) Kalkınma Planı ile hızlı dengeli ve istikrarlı bir kalkınma planı uygulanması bu sayede işsizliğin azaltılması, bölgesel farklılıkların giderilmesi ve gelir dağılımının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Tarımda üretimin artırılmasında yine sulama faaliyetlerinin geliştirilmesi ön planda olup buna ek olarak modern tarım tekniklerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Tarımdaki mevsimsel

dalgalanmaların önüne geçebilecek en önemli unsur sulama altyapısının geliştirilmesi ve bunun için sulanabilir alanların azami ölçüde arttırılması planlanmıştır.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Yedinci Beş Yıllık (1996-2000) Kalkınma Planı, önceki kalkınma planlarındaki hedeflerden farklı olarak bu planlamada daha liberal çizgiler görünmektedir. Devlet daha çok denetleyici ve düzenleyici faaliyetleri ile sektörlerin hızlı dengeli ve sağlıklı gelişimine yardımcı olacaktı. Bu dönemde gümrük birliği entegrasyonu bir diğer önemli konudur.

Ülkemizde, tarımsal alanların son sınırlara ulaştığı göz önüne alındığında üretimin artırılması ancak verimin artırılması ile mümkün olacaktır. Bu sebeple sulama alanlarının genişletilmesi amacıyla Konya Ovası ve Orta Anadolu Bölgesi başta olmak üzere sulanabilir alanların sulanmalarının; modern sulama sistemleri ile çevre şartlarına uygun olarak gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ancak bütün kalkınma planlarında olduğu gibi tarımın kangren olmuş en önemli sorunu olan toprak reformuna dönük planlamalar yapılamamıştır, dolayısı ile küçük arazi büyüklerinin neden olduğu verimsizliklere dönük projeler yeterli ölçüde değildir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

2006 yılı Ocak ayında kabul edilen planda, gerek bugüne kadar elde edilen deneyim gerekse kalkınmada insan ve toplum unsurunun giderek daha fazla önem kazanması dikkate alınarak örgütlenme ve işbirliğine özel bir önem atfedilmektedir (DPT, 2006: 147).

Sekizinci Beş Yıllık (2001- 2005) Kalkınma Planı, Toplumsal dönüşümü öngören uzun vadeli gelişme stratejisinin ilk beş yıllık dönemini kapsayacak olan VIII. Planda, toplumun yaşam kalitesinin artırılması, ülkemizin dünya hasılasından daha çok pay alması, Avrupa Birliği üyeliği perspektifinde dünya ile bütünleşmenin hızlandırılması amaçlanmıştır (www.kalkinma.gov.tr, 2015).

Tarımın ülke ekonomisindeki payı %15'lere kadar gerilemiş olsa da halen çalışan nüfusun %40'lar civarındaki bir kesimi bu sektörde istihdam ediliyor görünmektedir. Verimsizliğin hat safhada olduğu tarım sektörü için 2023 hedeflenerek hazırlanmış

geniş planın bu beş yıllık kısmında tarımda, üstün nitelikli tohumluk kullanımı yaygınlaştırılarak verimliliğin artırılmasına, çiftçilerin eğitime, üretici örgütlerin güçlendirilmesine, ar-ge'ye, tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin artırılmasına ve pazarlama ağlarının geliştirilmesine önem verilecek. Tüm bu hedeflerin Avrupa birliği ile entegrasyon da göz önünde bulundurularak planlama yapılması düşünülmüştür.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için hazırlanan sektörel planlardan biri olan Kırsal Kalkınma Planı(KKP) 2010-2013 dönemini kapsamaktadır. Ayrıca ülkemizin kırsal kalkınma alanındaki öncelikli tedbirlerini/faaliyetlerini ortaya koymak için ülkemizin kırsal kalkınma alanındaki politika ve strateji çerçevesini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) temel alınarak Kırsal Kalkınma Planı hazırlanmıştır (Tarım Köy İşleri Bakanlığı, 2011: 19).

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda yer aldığı üzere, kırsal kalkınma, tarım sektörüne ilave olarak bölgesel gelişme kapsamında da ele alınmaya başlanmıştır. Bu tercih, kırsal kalkınmanın çok sektörlü, yatay ve mekânsal bir sektör olmasından kaynaklanmaktadır. Kırsal kabul edilen alanlarda kalkınmanın tüm bileşenlerini içeren, dolayısıyla sadece tarımsal üretime yönelik değil; tarım dışı sektörlerde de müdahaleler öngören kırsal kalkınma, özü itibarıyla bir işbirliği, koordinasyon, örgütlenme ve yetkinleştirme sürecidir.

Ülkemiz de Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) temel alınmak suretiyle hazırlanan Kırsal Kalkınma Planı, ülkemizin kırsal kalkınma alanındaki politika ve stratejilerini ayrıntılı bir şekilde hayata geçirilmesinde gözetilmesi gereken temel esas ve usulleri içeren, başta kamu kuruluşları olmak üzere, kırsal kalkınma alanındaki tüm paydaşlar için referans doküman işlevindedir.

Kırsal alanda, ülkemizin güncel nitelikteki sorunlarını, ihtiyaçlarını ve potansiyellerini gösteren plan; kırsal toplumun kendi yöresinde sürdürülebilir iş ve yaşam koşullarına ulaşmasını temin etmek üzere hazırlanan referans niteliğinde bir dokümandır (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2011).

Uygulamaları tamamlanmış bazı kırsal kalkınma projeleri:

- Çorum - Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi
- Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi
- Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi
- Bingöl - Muş Kırsal Kalkınma Projesi
- Ordu - Giresun Kırsal Kalkınma Projesi
- Doğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi
- Köy Kent Projesi
- Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi
- Sosyal Ormancılık Projesi
- Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projeleri
- Televizyon Yoluyla Yaygın Çiftçi Eğitim Projesi

2010 yılı itibarı ile halen uygulanmakta olan bazı kırsal kalkınma projeleri:

- Sivas - Erzincan Kalkınma Projesi
- Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi
- Diyarbakır - Siirt Batman Kalkınma Projesi
- Ardahan - Kars - Artvin Kalkınma Projesi
- Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Projesi
- Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon Projesi
- Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (TarGel)
- Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
- GAP Entegre Kırsal Kalkınma Projesi

Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı, dünyada değişimin çok hızlı ve çok yönlü olarak gerçekleştiği bir dönemi, küresel risk ve fırsatları göz önünde bulundurarak yapılmış bir planlamadır. Avrupa Birliği entegrasyonunu ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir perspektifle ele alan Dokuzuncu Kalkınma planı sürdürülebilir büyüme ile birlikte dünya ile rekabet edebilecek bir bilgi toplumuna dönüşmeyi hedeflemiştir.

Tarımın milli gelirdeki payı hızla azalmaya devam etmektedir. Bununla beraber tarım istihdamının toplam istihdam içindeki payı da aynı şekilde azalmaktadır. Tarımın en

büyük sorunu olan verimsizliklerin giderilmesi için tarım alanlarının toplulaştırılması fikri bu dönemde daha çok hedeflenen bir olgudur. Tarım arazilerinin küçülmesinin önüne geçilmesi hatta birleştirilerek toplulaştırılması cumhuriyet tarihinin tarım için planlanan en büyük hedeflerindendir.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

Onuncu Beş Yıllık (2014 2018) Kalkınma Planı, 2023 hedefleri doğrultusunda kişi başına 25 bin ve ülke geneli 2 trilyon dolar toplam hasılaya ulaşılması hedeflenmiştir. Ülkemizin ilk on büyük ekonomiden biri olabilmesi işsizlik değerlerinin kalıcı ve sürdürülebilir şekilde %5lere indirilmesi, dünya ticaretindeki payımızın arttırılarak özellikle 500 milyar dolar seviyelerinde ihracat rakamlarına ulaşılması fikri üzerinde durulmuştur. 2023 hedeflerinin ilk ayağı olacak bu dönemde tarım konusunda ise GAP projesi ile birlikte, sulama projelerinin tamamlanmasına yönelik çalışmaların hızlandırılması, genel ekonomi içinde tarımın payı azalsa bile hizmet sektörüne paralel olarak oransal büyümenin devamlılığı hedeflenmiştir. Dünya ile rekabet edebilecek fiyatlara ulaşılabilmesi için verimliliğin mutlak suretle arttırılması bunun için de arazi toplulaştırma çalışmaları ile ölçek ekonomisinin sağlanması hedeflenmiştir.

c) Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’de Kırsal Kalkınma

AB kırsal kalkınma politikası gereğince üye ülkelerin yanı sıra üye adayları olan ülkeler için de kırsal kalkınmaya büyük önem verilmektedir. Bu kapsamda bu kısımda Türkiye’de AB politikaları ile uyum amaçlı yürütülen kırsal kalkınma uygulamaları değerlendirilecektir.

Türkiye’nin AB ile üyelik ilişkileri açısından kırsal kalkınma konusu; Katılım Ortaklığı Belgeleri, ilgili AB mevzuatının uyumlaştırılması amacıyla hazırlanan “AB Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Ulusal Program” çalışmaları, AB tarafından 2004-2006 döneminde sağlanan ekonomik ve sosyal uyuma yönelik katılım öncesi fonların kullanımına temel teşkil etmek üzere hazırlanan “On Ulusal Kalkınma Planı-OUKP (2004 2006)” ve “2004 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı” çerçevesinde ele alınmaktadır (DPT, 2006: 118).

Türkiye’nin AB ile üyelik ilişkileri açısından kırsal kalkınma konusunda Kırsal kalkınma politikası kapsamındaki tedbirler arasında tarım ve hayvancılığa yönelik

yardımların yanısıra çevre ve hayvan refahı yardımları, genç çiftçilerin girişini sağlayan yardımlar da mevcuttur. Bununla beraber üretici gruplarına yönelik yardımlar arazi parselleme yardımları, kamu yararı yönünde çiftlik binalarının yerlerinin değiştirilmesi gibi tedbirlerde bulunmaktadır.

2001 yılında 5 yıllık bir dönem için Tarım Reformu Uygulama Projesine (ARIP) başlanmıştır. Projenin finansmanı için 600 milyon Amerikan Doları değerinde Dünya Bankası kredisi temin edilmiştir. Ana bileşeni doğrudan gelir desteği (DGD) olan projenin; alternatif ürünlere geçiş, tarım satış kooperatiflerinin yeniden yapılandırılması ve proje destek hizmetleri gibi üç farklı bileşeni daha bulunmaktadır. Projede kırsal kalkınma kapsamında arazi toplulaştırma çalışmaları, köy bazlı katılımcı yatırım programı, çiftçi örgütlerinin kurumsal olarak güçlendirilmesi gibi alt bileşenlere yer verilmiştir.

Yapısal fonlarda yapılan yeni düzenlemeler kapsamında 2000–2006 döneminde geçerli olan ve aday ülkelerde AB müktesebatının üstlenilmesi ve idari kapasitelerinin geliştirilmesine ilişkin desteklemelerin sağlandığı PHARE, ISPA ve SAPARD fonunun birleştirilmesi ile aday ülkeler için fonlar 2007–2013 perspektifinde IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance) adıyla tek bir fon çatısı altında bir araya getirilmiştir (DPT, 2008).

AB aday ve potansiyel aday ülkelerin Birliğe katılımına yönelik hazırlıklarına destek sağlamak amacıyla, Katılım Öncesi Yardım Aracı'nı (IPA) oluşturmuştur. Türkiye, aday ülke olarak, bütün IPA bileşenlerinden yararlanabilmektedir.

IPA yardımları geçiş dönemi desteği ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, sınır ötesi işbirliği, bölgesel kalkınma, insan kaynaklarının geliştirilmesi, kırsal kalkınma bileşenlerinden oluşmaktadır (Tarım Köy İşleri Bakanlığı, 2011: 32).

IPARD, 2007-2013 dönemini kapsayan AB Kırsal Kalkınma Politikası çerçevesinde, OTP ile ilgili müktesebatın uygulanmasına ve aday ülkelerde tarım sektörünün ve kırsal alanların sürdürülebilir biçimde AB normlarına adaptasyonunun önündeki sorunların çözümüne katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmek istenen bir programdır. Desteklenecek faaliyetlerde öncelik; pazar verimliliği, kalite ve sağlık standartlarının

iyileştirilmesi ve kırsal alanlarda yeni istihdam oluşturulması olacaktır Türkiye de aday ülke olarak bu programdan yararlanabilecektir (Işık ve Baysal, 2011: 167).

Türkiye, 718/2007 sayılı IPA Uygulama Tüzüğünde tanımlanmış olan IPARD desteklerinden azami ölçüde yararlanmaktadır. IPARD kapsamında destek sağlanan eksenler aşağıda yer almaktadır (Tarım Köy İşleri Bakanlığı, 2011: 32);

Eksen 1: Pazar etkinliğinin iyileştirilmesi ve Topluluk standartlarının uygulanması

Eksen 2: Tarım çevre tedbirleri ve yerel kırsal kalkınma stratejilerinin uygulanması için hazırlık faaliyetleri

Eksen 3: Kırsal ekonominin geliştirilmesi

BÖLÜM II: KIRSAL TURİZM KAVRAMI VE ÇİFTLİK TURİZMİ

2.1. Kırsal Turizm Kavramı, Tanımı ve Önemi

Günümüzde turizm hareketlerinde farklı turizm türleri ve farklı destinasyonlara olan talep hızlı bir şekilde artmaktadır. Talep artışı yaşanan turizm türlerinden birisi de birçok turizm türü ile etkileşim halinde ve hatta iç içe olan kırsal turizm kavramıdır.

2.1.1. Kırsal Turizm Kavramı ve Tanımı

Dünya Turizm Örgütü'nün yaptığı çeşitli çalışmalar sonucunda, önümüzdeki yirmi yılın temel eğilimleri ve tüketici profili değişikliklerinden de yola çıkarak turizmde çeşitlilik talebinin olumlu yönde artacağı ifade edilmektedir. Bu talebe bağlı olarak yeni turistik bölgelerin turizme açılması ile şimdiye kadar alışlagelmiş yerlerden sıkılan ve bu bölgelere çok gitmiş olmaktan bunalan insanların turizme yeniden değişik hedeflerle katılması mümkün görünmektedir (Usta, 2002: 24).

Kırsal turizm; kırsal kültür, doğal çevre ve tarımla bütünleşen, ayrıca diğer turizm türleriyle de son derece kolay entegre olabilen bir turizm türüdür. Bu sayede çeşitli yerel, ulusal ve uluslararası girişimlerle içeriği zenginleştirilen kırsal turizm, dünyanın pek çok ülkesinde insanları tatil için kırsal alanlara çekebilmektedir (Soykan, 1999). Bu kavramı geliştirmek için dünyada çeşitli ülkelerin yapmış olduğu kavram tanımına dayanarak bir dizi tanımlama yapmak mümkündür. Dünya turizm örgütüne göre; kırsal turizm terimi kırsal kültürü rekreasyonel turist ürününün ana parçasının olduğunu vurgulamaktadır. Kırsal turizm bileşenleri kırsal alanlar, kırsal miras, kırsal yaşam ve kırsal etkinliklerden oluşmaktadır (Soykan, 2006: 73).

Bir diğer tanımla ifade edersek kırsal turizm aşırı stresli olan şehir yaşamından sıkılan, doğaya ve köy yaşamına özlem duyan insanların, köyde doğa ile daha yakın ilişki içinde olarak tüm dertlerini sıkıntılarından kurtulmaları için tercih ettikleri tatil yöreleridir (Toksarı ve Can: 2008; 230). Aynı zamanda kırsal turizm daha çok çiftliklere ve doğaya yönelik olarak yapılan, turistlerin çiftlik gezme, balık tutma, ata binme, uzun yürüyüş vb. etkinliklere katıldıkları turizm türüdür şeklinde de ifade edebiliriz (Yarcan: 1998; 5).

Kırsal alandaki yürüyüş, bisiklete binme, balık tutma, ata binme, doğa aktiviteleri ve kültürel turizm gibi rekreasyonel aktiviteler kırsal turizmin parçası olarak kabul edilir.

Ayrıca, aile otelleri, şatolar ve kırsal mülkler gibi küçük ölçekli yerleşim yerlerinde ve çiftlikte kamp yapmak da kırsal turizmin bir parçasını oluşturmaktadır. Uygulamada, kırsal turizm rekreasyon ve turizmin başlıca küçük ölçekli formlarını sağlamaktadırlar. Deniz kenarı ve kent turizmi ve ziyaret edilen alanlardaki kış sporları kırsal turizmin bir parçası değildir (Şerefoğlu, 2009). Kırsal turizmin amacı, AB tarafından yapılan çalışmalarda, tarımsal ya da yerel değerler ile iç içe bulunarak güzel zaman geçirmek isteyen turistlere, beklentileri doğrultusunda konaklama yeme-içme ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetlerin bütünüdür şeklinde tanımlanmaktadır (Avcıkurt ve Köroğlu, 2008: 63).

2.1.2. Kırsal Turizmin Amacı ve Önemi

Turizm, çevrenin sunduğu değerler üzerinde şekillenen ekonomik bir sektördür. Bu yüzden çevre ve turizm birbiriyle yaşamsal bir ilişki içindedir. Günümüzde çevresel sorunlar bir yandan tehlikeli boyutlara ulaşırken, öte yandan çevreyi korumaya yönelik duyarlılığın da geliştiğini görmekteyiz. Yerel bir zenginliğin evrensel bir değer olduğu bilincinin gelişmesine turizmin katkısının büyük olduğu artık kabul edilmiştir (Özatacan ve Köfteoğlu, 1999: 62). 1950'lerden beri gelişmiş piyasa ekonomileri içinde tarım yeniden yapılandırılmaktadır. Aynı zamanda kırsal kesimlerin sosyo-ekonomik ve politik yapılarında daha genel bir dönüşüm yaşanmaktadır (Marsden ve Murdoch, 1998: 4).

Kırsal alanlar 90'lı yılların başından beri üretimde yeniden ekonomik yapılanma sürecine girmişler, geleneksel kaynaklardan elde edilen gelirlerin azalmasını, pazar düşüşlerini ve sosyal ihtiyaçları telafi etmek için yeni yaklaşımların arayışı içine girmişlerdir. Tarımda yeni yapılanmaların olumsuz etkileri, kırsal alanlardan kentlere göç ve kırsal kimlik kaybı sorunları da kırsal alanlarla ilgili yeni ve alternatif kalkınma politikalarının oluşturulmasını ve uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkisi daha çok yöredeki tarihi, doğal, kültürel ve tarımsal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasıyla orantılıdır (Çeken, Karadağ ve Dalgın, 2007: 2).

Turizm sektörü sahip olduğu başta gelir sağlayıcı ve istihdam yaratma özellikleri olmak üzere; ekonomik çeşitlilik sağlanması, kullanılmayan atıl kaynakların değerlendirilmesi, doğal ve kültürel çevrenin korunması ve geliştirilmesi, bölgeler arası ve uluslararası

kültürel etkileşim gibi avantajlarıyla birçok kırsal bölge için uygun bir planlama ve uygulama yapılması koşuluyla bir katalizör görevi üstlenmektedir. Günümüzde kıyı turizmiyle özdeşleşmiş kitle turizminin karşısında alternatifleri giderek çoğalmaya başlamıştır. Avrupa'ya ait bazı istatistikler, denizle bütünleşmiş tatil tiplerinden daha aktif ve otantik tatillere yönlendiğini göstermektedir. Ayrıca kırsal turizm; kadının istihdamı, yerel halkta girişimcilik ruhunu ateşlemesi, yerel ekonomilere girdi ve dinamizm kazandırması, ekonomik sektörleri harekete geçirmesi, bölge ve ülke düzeyinde kırsal kalkınmaya destek vermesi bakımından önem arz etmektedir (Soykan, 2002).

Kırsal kalkınma, temelinde, kır-kent arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıkların optimum bir dengeye kavuşturulmasını, kırsal nüfusu yerinde kalkındırmayı, bir başka deyişle, göç ve istihdam sorunlarını yerinde çözmeyi amaçlayan politik bir tercihtir (Öztaş, 2012: 2). Aynı zamanda kırsal turizmin gelişmesi ile kırsal yöredeki kadınların aile içerisindeki rollerinin değişmesi ve kadının çalışma yaşamına daha aktif olarak katılmasının kolay ve hızlı olabileceği düşünülmektedir (Akça, Esengül ve Saygılı, 2002: 13).

Kıyı kesimlerde kentleşme kırsal alanlara oranla daha fazladır. Bununla beraber turizm faaliyetleri de genel olarak kıyı kesimlerde yoğunlaşmaktadır. İç kesimlerde kalan doğal güzelliklerin turizm amaçlı kullanımı ve yerel halka ekonomik getiri sağlaması açısından kırsal turizm uygulamaları önem kazanmaktadır. Ancak doğal alanların bu kapsamda değerlendirilmesi sırasında unutulmaması gereken bir gerçek de bu kaynakların geçmişten geleceğe miras olduklarıdır. Kırsal turizme açılan alanlarda turistleri cezbeden en önemli özellikleri bozulmamış doğal ortamları ve kültürel özellikleri olduğu unutulmamalı ve bu alanlarda sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde yatırımlar planlanmalıdır. Kırsal turizm uygulamaları;

- Aşırı kullanım ve atıkların azaltılması ile uzun dönemli çevresel tahribin önlenmesini sağlar.
- Kırsal turizmin gelişimi ekonomik ve ekolojik anlamda sürdürülebilirliğin sağlanmasına imkan verir ve doğal kaynakların akılcı kullanımını sağlar.
- Kırsal turizm uygulamaları sayesinde ekolojik kaynaklar zarar görmeden ve ya en az zararla değerlendirilebilir.

- Turizmin çevreyle uyumlu bir şekilde gelişmesi ve kaynakların uzun dönemli kullanımını sağlar.
- Bitki ve hayvan çeşitliliğın muhafaza edilmesi; doğal, kültürel ve sosyal çeşitliliğın korunmasını teşvik etmektedir.
- Yerel halkı da planlamaya dâhil edilerek yerel ekonominin desteklenmesi sağlar.

Bazı durumlarda örneğın yöreye özgü geleneksel festival ve eğlencelere yönelik ilgi, yerel halkı bu etkinliklere devam etmek konusunda motive etmekte, bunun sonucunda yerel kimlik güçlenmektedir.

Türkiye’de nüfusun %35’inin kırsal alanlarda yaşadığı ve tarımsal faaliyetlerin kırsal alanda en önemli geçim kaynağı olduğu bilinmektedir. Türkiye’nin son yıllardaki sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınma sürecinde kent ile kırsal alanlar arasında gelişmişlik belirgin bir hale gelmiştir. Sosyo-ekonomik yapılarından dolayı kırsal yöreler kentlerin göstermiş olduğu gelişme hızını yakalayamamıştır. Her ne kadar gelişmişlik farkını en aza indirmeye yönelik politikalarla kırsal yörelerde yaşayan insanların yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından bazı gelişmeler kaydedilmişse de bu gelişmeler henüz istenilen düzeye ulaşmamıştır (DPT, 2006: 8).

2.2. Kırsal Turizmin Gelişimi

Kırsal turizm doğal; çevre, kırsal kültür ve tarımla bütünleşen diğer turizm türleri ile iç içe olabilen bir turizm türüdür (Soykan, 2003: 2). Kırsal turizm geçici olarak büyüyen bir olay değildir. Görülmeye ve içinde vakit geçirmeye değer olan her doğa koşulu bir turizm potansiyelidir. Doğal güzellikler ve el değmemiş ortamlar git gide kirlenen ve doğallıktan uzaklaşan dünyamızda gün geçtikçe daha fazla değer kazanmaktadır ve turistler tatillerini geçirmek için böyle noktaları daha fazla tercih etmektedirler. Ağaçlar, manzara ya da güzel iklim koşulları genelde en büyük potansiyel olarak görülse de görülmeye değer veya nadir bulunan ekolojik ortamlar da birer potansiyeldir. Çünkü turizm gittikçe çeşitlenmektedir ve insanlar hobileri veya merak ettikleri bitki veya hayvan türlerini görmek için de seyahat etmektedirler (Gülhan, 2007: 40).

Bu sebeple kırsal turizmin gelişmesini sağlayan nedenler uzun dönemlere yayılmıştır. Bunlar seyahat pazarındaki ulaşım-iletişim gelişmeleri ve yönetimlerin kırsal değişmeye yardımcı olma çabaları gibi uzun dönemli değişikliklerle ilgilidir (Toksarı ve Can,

2008: 230). Kırsal turizmin gelişmesinde rol oynayan faktörler şunlardır (Avcıkurt ve Köroğlu, 2008: 68);

- İnsanların eğitim-kültür düzeylerinin artması,
- Miras değerlerine ilginin artması ve koruma bilincinin uyanması,
- Boş zamanın artması,
- Ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesi,
- İnsanların sağlık sorunlarına karşı giderek daha duyarlı olması ve boş zamanlarında aktif olmaya önem vermesi,
- Özel gıdalara ilginin artması,
- Ekolojinin son on yıl boyunca siyasi sorumlular için önemli bir konu haline gelmesi,
- Otantikliğin bir kalite belirtisi olarak kabul görmesi,
- Sessizlik ve sükûnetin çok sayıda turistin istek ve talebi haline gelmesi,
- Yaşlı nüfusun sağlıklı ve aktif bir yaşamı tercih etmesi,
- Öğretici, macera katıcı ve insanların ruhunu zenginleştirici seyahatlerin çoğalması,
- Bireyselleşmenin artması,
- Kırsal örgütlerin kurulması ve yaygınlaşması,
- Çevre kirliliğinin artması,
- Turizm talebinin değişmesi,
- Kırsal turizmin bir kalkınma aracı olarak görülmesi.

Tarım sektörünün ekonomiye olan direkt etkisinin azalmasıyla birlikte, diğer sektörler içinde kaynaklık etme işleviyle ekonomiler için etkili ve rekabetçi bir ölçüt olmuştur. Kırsal turizmde tarımsal alanda yapılan birçok faaliyet ile kültürel, doğal ve diğer bazı çekiciliklerin kırsal alanlara para getirisi sağlama olanağı yaratmasıyla büyük önem kazanmıştır ve bu sayede kırsal turizme olan talepte artış göstermiştir.

2.2.1.Dünya’da Kırsal Turizmin Gelişimi

Dünyanın birçok yerinde farklı ülkelerde farklı kırsal turizm politikaları uygulanmakla beraber esas itibariyle tüm bu politikalar kırsal kalkınmada bir araç olarak kullanılabilmektedir. Kırsal turizm yeni bir olgu değildir. 19 yy. ’da sanayileşmiş

kentlerde kirlilikten ve stresten kaçmak için bir çıkış yolu olarak kırlarda dinlenme-eğlenceye karşı bir ilgi doğmuştur (Soykan, 2006: 75).

Günümüzde turizm talebi alternatif turizm türlerine yönelmiştir. Bu eğilim da doğal ve kültürel değerleri ön planda değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Kırsal turizm kapsamında, kentleşmenin stresine tepki olarak kırsal alanda turizm etkinlikleri gelişmeye başlamıştır. Bu dönemlerde demiryolu şirketleri de yatırımlar yaparak bu gelişmekte olan turizm çeşidine hizmet vermiş ve kentsel alanlarda yaşayanların kırsal alana daha rahat ulaşabilmelerini sağlamıştır. Alp Dağları ve Amerikan Yellow Staone ve Kanada Rockie dağlarına yapılan ulaştırma alt yapı yatırımları kırsal turizmin öncüleri arasında sayılabilir.

Amerika’da kırsal turizm daha çok 1958-1968 yılları arasında hızlı bir şekilde gelişmiştir. Kırsal turizm daha çok kayak, rafting, balıkçılık ve dinlenme yerleri olarak başlamış ve son zamanlarda tarih, kültür ve tarım turizmini içerecek şekilde genişlemiştir (Çeken, Karadağ ve Dalgın, 2007: 8).

Japonya da Kırsal Turizm; Japon hükümetinin kırsal turizme önem vermesinin altında yatan nedenlerden bazıları: küresel ticaretin liberalizasyonu sonucu rekabet şansını yitiren ve nüfusu giderek azalan alanları canlandırmaktır. Kırsal turizm kapsamında günübirlik ve yatılı ziyaretçiler elma, armut, çilek ve üzüm gibi tarım ürünlerini kendileri toplamaktadırlar. Japonya’da Leisure Development Center tarafından yapılan bir araştırmada kırsal alanları tercih edenler; profesyoneller, öğrenciler, firma yöneticileri, yüksek eğitim düzeyine sahip kişiler ve büyük şehirde yaşayan kişilerdir (Morgül, 2006: 75).

2.2.2. Avrupa’da Kırsal Turizmin Gelişimi

Avrupa Birliğinde ’de tarım politikasında uygulanan reformlar sonucunda bütçenin yaklaşık % 80’ini oluşturan OTP (Ortak Tarım Politikası) ve % 20’sini oluşturan kırsal kalkınma politikalarında son yıllarda revizyona gidilmektedir. Bu kapsamda “Health Check” adlı OTP’nin gözden geçirilmesi reformu altında uygulanan politikaların bir revizyona ihtiyacı olduğu düşünülmektedir (Şerefoğlu, 2011: 2).

Kırsal turizm, kırsal kalkınması için oldukça önemli ekonomik katkılar sağlamanın yansısı doğal değerlerin ve sosyo-kültürel mirasın da korunmasına katkı sağlamaktadır.

Aynı zamanda kırsal turizm günümüzde birçok Avrupa ülkesinde istihdam yaratma konusunda da etkinlik göstermektedir. Kırsal turizm, 718/2007 no'lu tüzük kapsamında Madde 180'de belirtildiği şekliyle, kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi altında yer almaktadır. Ayrıca, bu tüzükte küçük ölçekli işletmelerle birlikte önceliğin kırsal turizme verileceği belirtilmektedir. Avrupa'nın pek çok ülkesinde uzun doğa yürüyüşleri çok iyi organize olmuştur. Yürüyerek veya atlı gezilerin, özellikle Avusturya, İsviçre, Fransa gibi dağlık bölgelere sahip ülkelerde turistlerin tatillerinin vazgeçilmez bir parçası haline geldiğini görmekteyiz (Soykan, 2000). Avrupa'nın kırsal alanları turistler için zenginliklerle doludur. Son yıllarda, yerli ve yabancı turistler, tatil için giderek artan oranda kırsal alanları tercih etmeye başlamışlardır. Avrupa'da birçok ülke kırsal turizm alanında önemli mesafeler kat etmiş durumdadır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren kırsal turizme verilen önemden dolayı İtalya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde kırsal turizm faaliyetine katılan işletme sayısında iki kat artış meydana gelmiştir (Morgül ve Oğuzhan, 2006: 131).

19.yy.da Avrupa'da tren yolu hatlarının tüm turizm endüstrisine cevap verebilecek şekilde büyütürerek yaygınlaştırılmıştır. Son yirmi yıl içerisinde kırsal turizmle rekabet edebilecek turizm türleri geliştirilmesine rağmen, kırsal turizme olan talep sürekliliğini korumuş, Kuzey Avrupa'daki dört mevsim tatil köyleri gibi yerler popüler olmuştur. Bunun yanında siyasi ve ekonomik problemlerin kaldırılmasıyla, ulaşımın ve iletişimin gelişmesiyle doğaya yönelik dağ motoru ve araçlarla yapılan etkinliklerin gelişmesi sağlanmış, kırsal turizmin insanlara doğal açık alanlarda gerçekleştirilmesi dolayısıyla temiz hava, doğal su popüler hale gelmiştir. Günümüzde Avrupa tarım sektörünün popülaritesinin azalmasıyla birlikte özellikle kırsal bölgeler açısından turizmin potansiyel bir gelir kaynağı olduğu farkına varılmıştır. Bu bağlamda Avrupa kırsal turizmi çeşitli programlarla desteklemekte ve yönlendirmektedir. Kırsal turizmin büyüme oranı günümüzde Avrupa ve Kuzey Amerika % 6 olarak gerçekleşmiş ve kırsal turizmin ekonomiye olan etkisi yıldan yıla artış göstermiştir. İngiltere'de kırsal turizmden elde edilen kazanç miktarı yıllık 14 milyar doları bulmuş ve 380 bin kişiye iş olanağı yaratmıştır. Amerika ve Kanada'da 2002-2004 yılları arasında kırsal iş gücü oranı %3 oranda kalmış ve kırsal alanlara 90 milyon yetişkin insanın ziyaret ettiği rapor edilmiştir. İsrail'in kuzey bölgesinde %10 oranında ev kırsal turizm amaçlı olarak çalıştırılmıştır (Soykan, 2006: 73).

AB seviyesinde kitle turizmi açısından önemli bir alternatif olan kırsal turizmin, yerel kültürün, doğal yapının, mimarinin ve el sanatlarının tanıtılması, turistlerle yöre halkı arasında doğrudan ilişki kurulmasının sağlanması gibi faaliyetleri sebebiyle desteklenmektedir. Kırsal alanlarda gerçekleştirilecek yatırımlar için de çeşitli teşvikler öngören AB, yerel işletmelerin faaliyetlerini desteklemek amacıyla kırsal alanlarda bir yerel turizm işletmeleri ağı oluşturulması ve sunulan hizmetin kalitesini arttırmaya yönelik bir eğitim sistemi yerleştirilmesi konusunda çalışmalar yapmaktadır. Yerel kalkınmanın sağlanması ve istihdamın geliştirilmesini amaçlayan programlarla da desteklenecek olan bu çalışmalar temelde Avrupa düzeyinde kırsal turizmin yaygınlaştırılmasını ve orijinal turistik ürünlerin dağıtımını gerçekleştirecek bir Avrupa ağı kurulmasını öngörmektedir (Avcıkurt, 1997: 85). Bu takdirde turistler, kendi tercihlerine uygun bir yer seçimi yaparak, tatil yörelerini belirlemektedirler.

İngiltere’de, 1993 yılında Nisan-Ekim ayları arasında kırsal alanlara 590 milyon turistin ziyaret ettiği, yıllık rakamın ise 1 milyar turist ziyaretini bulduğu açıklanmıştır. 107.000 kırsal yatak, oda & kahvaltı modeliyle kullanılmıştır. Yılda 140 günden fazla açık kalan bu tip evlerin özel bir vergi ile devlete bağlanması 1991’de uygun görülmüştür. Kırsal turizmin doğayı tahrip ettiği yönünde İngiltere’de bazı görüşler bulunmaktadır. Buna karşın zıt görüşte olanlar ise kırsal turizmin çok az kullanıldığını ve çok gelir getirdiğini savunmaktadırlar (Özkan, 2007: 100).

İngiltere’de Galler Turizm Bakanlığı bünyesinde, köy koordinatörleri ve köy acentaları kurularak ortak çalışmalara 1992’de başlanmıştır. Kırsal turizme açılacak köylerin; güzel manzaralara, tarihi ve kültürel değerlere dikkat edilmiş, köylerin el sanatı atölyeleri ve gezi yerlerine sahip olması tercih nedenidir.

Kırsal turizm **İrlanda’da** nüfusu 1,500’den daha az olan kırsal alanlar ve kasabalar olarak tanımlanmıştır. Tarımsal turizm oldukça spesifik ve İrlanda’nın durumu bakımından, çiftlikte yapılan aktiviteler veya yerleşim yeri sağlama gibi aktivitelerle doğrudan bağlantılı olan bir eğilim göstermektedir. Tarımsal turizm ile ilgili hibe yardımı çiftçilere tahsis edilmiştir veya grup başvuruları halinde, çiftçilerin başvuru grubunun bir parçası olması zorunluluğu vardır. Kırsal turizm ürününün parçalı yapısından dolayı, kırsal turizmin ekonomiye katkısını tam olarak tespit etmek oldukça

güçtür. Yapılan tahminlere göre kırsal turizm, tüm turizmin toplam %30'na denk geldiği şeklinde yapılmaktadır (Şerefoğlu, 2011: 8).

İtalya'nın ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanan kırsal bölgelerinde yaz mevsiminde turistlerin gelmesiyle hem yeni iş alanları ortaya çıkmış hem de ev pansiyonculuğu sistemi yaygınlaşmıştır (Çeken, Karadağ ve Dalgın, 2007: 8).

İtalya'da kırsal turizm çiftlikler ve tarımla yakından ilişkisi olduğu için daha çok çiftlik turizmi ya da tarımsal turizm adıyla anılmaktadır. 2004 yılında merkezi hükümet kırsal turizme 441 milyon Euro finansal destek sağlamıştır. Pazarlama faaliyetleri içerisinde e-pazarlamanın payı % 40 olmuştur (Özkan, 2007: 96).

İtalya'da kırsal turizm, çiftliklerle yakından ilişkili olduğu için daha çok tarımsal turizm veya çiftlik turizmi adıyla anılmaktadır. 1980'li yılların sonlarına doğru yeşil turizmin içinde tarım turizmi gelişmiştir. Bu kırsal peyzajı seven, kır kültürünün zenginliğine ve el sanatlarına ilgi duyan ve değişik mutfakları tatmaya meraklı kişilerden oluşturduğu bir turizm türü olmuştur. Örnek olarak; Emilie Romagne'da, çiftliğin coğrafi konumu nedeniyle bağıcılığın geliştiği bir yörede ve sanatsal-tarihsel kaynakları zengin yerleşmeler yakınında yer alması nedeniyle tarımsal turizm yapılmaktadır. Genel olarak; İtalya'nın Alto Adige, Tuscany, Umbria, Puglia gibi farklı bölgelerinde de yapılan tarımsal turizm, çiftlik ürünlerini en iyi biçimde değerlendirme aracı olarak görülmüştür (Soykan, 2000: 27).

Bugün İtalya'da kırsal turizm, çiftliklerle yakından ilişkili olduğu için daha çok tarımsal turizm ya da çiftlik turizmi adıyla anılmaktadır. Örneğin Tuscany, Umbria, Latium, Liquria gibi yerlerde köy evleri ikinci konut olarak değişime uğramış ya da kırsal alanlara yeni villalar yapılmıştır. İtalya'da kırsal turizm 1980'lerden sonra pek çok kişi tarafından keşfedilmiştir. Kırsal turizm seçenlerin büyük kısmını yetişkinler oluşturmaktadır. Onların da % 60'ını aileler meydana getirmektedir.

İspanya'nın Andalucia (Endülüs) bölgesi önemli kırsal turizm merkezlerinden biridir. Bu bölgede çevre koruma konusunda devlet oldukça hassas olup, arazinin %17'si doğal park ilan edilmiştir. Endülüs bölgesinde kırsal turizmin gelişmesinin altında yatan önemli faktörler; doğal çevre, ılıman iklim yapısı ve yılda ortalama 300 gün güneş alabilme özelliği olarak açıklanmaktadır. Ziyaretçilere kırsal turizm kapsamında kamp

yapma, ata binme ve atlı gezi, doğa yürüyüşü ve dağ bisikleti gibi olanaklar sunulmaktadır (Morgül, 2006: 74). İspanya’da kırsal alanlardan özellikle Madrid ve Barselona gibi kentsel alanlara göç, sanayileşmiş Avrupa ülkelerindeki göç sürecinden daha sonra, 1950’li yılların ortalarından 1980’li yıllara kadar görülmüştür. Kırsal turizm 1960’lı yıllarda ucuz bir tatil çeşidi olarak görülmeye başlanılmış, bu dönemde binaların onarımı ve konuklara verilen hizmetin kalitesinin artması için bazı yardımlar yapılmıştır. Ancak İspanya kırsal turizmdeki gelişimin son 20 yıl içerisinde gerçekleştirmiştir. 1994 yılında 1074 olan kırsal turizm işletmesi, her yıl artarak 2003 yılında 6534’e ulaşmıştır (Aydın, 2012: 3).

Almanya’da halen turist kabul eden 23 bin çiftlik olmasına rağmen (bunların 1400’ü kalite belgesi sahibi) turist ağırlayan çiftçi ailesi sayısında önemli bir artış yoktur bunun sebepleri; ailelerin bu konuda hazırlıklı olmamaları, yeni yatırım ihtiyaçları ortaya çıkması, turistlerin daha yüksek düzeyde konaklama ve ortak alan koşulları aramalarıdır. 184 bin yatak kapasiteli bir kırsal turizm gücüne sahip olan Almanya’da çiftçi ailelerine ek gelir sağlayan kırsal turizm yılda 100 gün geceleme olanağı sağlamaktadır (Özkan, 2007: 99).

Almanya, tarım sektörü ile turizm sektörü arasındaki ilişkileri, tarımın turizme getirdiği olanakları tarım sektörünün beklediği yararlarla en iyi bütünleştiren ülkelerden biridir. Kırsal turizmin Almanya’da yaklaşık olarak 150 yıllık uzun bir geçmişi vardır. 1873 yılında hizmetçiler ve 1914 yılında beyaz-yakalı olarak tabir edilen işçiler için mükâfat tatillerinin uygulanması sonucu turizm orta gelirli vatandaşların yaşamının bir parçası haline gelmiştir. Bu kişiler tatillerini kentlere yakın tepelik alanlarda kurulmuş köy ve kasabalardaki küçük otellerde ya da çiftliklerde konaklayarak geçirmişlerdir (Aydın, 2012: 4).

Fransa’nın kırsal kesimlerinin çeşitliliğini değerlendirmeye olanak sağlayan kırsal turizm (çiftlikte ağırlama, kırsal barınaklar) ile dağlarda veya kıyı kesimlerinde turistik arzların çeşitlendirilmesi, kamu yetkililerince de desteklenmektedir. Örnek olarak Jura Dağları Bölgelerarası Antlaşma Turizmi bir global iletişim stratejisi yürürlüğe koyarak, sanayi turizmini geliştirerek ortaklığa dayalı toplu turist barınma merkezlerini yenileyerek turizmi canlandırmayı hedeflemektedir (Morgül, 2006: 73).

Fransa'nın Alsace bölgesinde, ünlü “Şarap Yolu” ile Ren nehri arasındaki bölgede 20 hektarlık bir alanda 70 konuttan oluşan bir “Eko müze” yaratılmıştır. Geleneksel mimarideki 10 Alsace evi konaklamaya açılmış, 4 farklı türde restoran hizmet vermektedir. Fransa'da kırsal turizmin 1950'li yıllardan itibaren bir ekonomik etkinlik olarak desteklenmeye başlamasıyla, özellikle 1960'lardan sonra kırsal dünya ve tarım için yeni bir şans kapısı açılmıştır. Son yıllarda kırsal alanların düzenlenmesinde turizmden sosyal ve ekonomik açıdan en çok yararlanmak üzere, bir dizi izlenceler devreye sokulmuştur (Soykan, 2003: 23).

Fransa'da 1954 yılından itibaren çiftlik turizmi uygulayan çiftlik sayısı hızlı bir artış göstermiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra başa geçen sosyalist yönetimin, kırsal kesimden şehirlere olan göçü durdurma çalışmalarının ve gereğinden fazla olan çiftlik binalarının yeniden kalkındırılmasını desteklemek için gerçekleştirdiği finansal yardım bu gelişmede etkili olmuştur (Nilson, 2002: 13).

Danimarka'da son yıllarda kırsal turizm, iki faktör tarafından teşvik edilen bir araştırma düzeyini ortaya koymuştur. Birincisi, kırsal alanlar için turizm talebinin artması, ikincisi, kırsal turizmin politik ve ekonomik olarak gündeme oturmuş olmasıdır. Kırsal turizm, yerel ve yerel olmayan kırsal hizmetlerin kullanıcıları arasında olması ve turizm ve rekreasyonel kullanım şeklinde iki kutup olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte, bu kutupların sertlik düzeyi toplumlara göre değişmekte olup modern toplumlarda genişleyen bir yapıya sahiptir. Danimarka'da kırsal turizm ve rekreasyon için faaliyetlerin farklılaştırılmış bir dağılımını yansıtmaktadır. Rangstrup Belediyesinde tatil kulübelerinin hem sahipleri hem de kiralayanlar ile görüşme yapan uzmanlar tüm bu işlerle uğraşanların tatil için kırsal alana gitme fikrinden etkilendiklerini ifade etmişlerdir (Şerefoğlu, 2010: 290).

Finlandiya'da; OECD tanımlamasına göre, Finlandiya, nüfusunun sadece %5'nin kentsel alanda yaşadığı ve AB'deki en fazla kırsal alan özelliği gösteren ülkedir. Bunun yanı sıra, kentte yaşayan yerleşimcilerin çoğu kendi kırsal alanlarını yönetirler veya kısmi zamanlı kırsal uğraşlara sahiptirler. Kırsal turizm spesifik olarak kırsal politika ile bağlantılı kullanılan bir terimdir. Kırsal alanlar Finlandiya'da politik amaçlar bakımından üç kategori grubuna ayrılmaktadır. Takımadalar bölgesini de içine alan insan yerleşkesi olan kırsal alanlar, en önemli kırsal alanlar ve kasabaların yakınındaki

kırsal alanlardır. Buralarda genellikle kulübelerin ziyaretçilere kiralanması ve kırsal alanlarda yiyecek içecek hizmetlerinin geliştirilmesidir (Şerefoğlu, 2010: 290).

Macaristan’da yabancı turistler daha çok Balaton Gölü civarında organize edilen atlı gösteriler ile folklor programlarına talep oluşturmaktadırlar. Çok sayıda gölün yer aldığı Lake District bölgesi önemli bir turizm bölgesidir. Göl kenarındaki ağaçların altında büyükbaş hayvanlar ve gölde su sporu yapmak için kullanılan jetskiler yan yana görülebilmektedir. Ayrıca eski devirlerde maden ocağı olarak kullanıldıktan sonra terk edilen birçok mağara, yapılan sesli, ışıklı ve görsel animasyonlar yer almaktadır. Ayrıca birçok tarihi şato günübirlik olarak turistlerin en çok rağbet ettikleri yerler arasında bulunmaktadır (Akça, 2004: 66-76).

Avusturya’da belirli standartlara göre seçilmiş “yeşil köyler” bulunmaktadır. Hava kalitesi ve gürültü, birinci kalitede içme suyu, bisiklet parkurları, tarım ve ormancılığın gelişmiş olması, yerel çiftlik ürünlerinin satışı, boş zaman etkinliklerinin çevre dikkate alınarak planlanması vb. özelliklerde olan yeşil köyler de turistlerin gereksinimlerini karşılayacak alt yapı imkânları mevcuttur. 36 köyden oluşan yeşil köyler ekolojik standartların yanı sıra, maksimum 3 kat, eski ve yeni konutların uyumu gibi mimari standartları da sağlaması gerekmektedir. Bununla beraber köy nüfusunun en çok 1500 kişi olması, ikinci konutlar oranının % 25’i geçmemesi, büyük oteller yerine küçük otellerin mevcut olması ve yerel halkın turizm faaliyetlerine sıcak bakması gerekmektedir (Soykan, 2000: 29).

Yunanistan’da geleneksel mobilyalarla döşenmiş odalarda konaklamak ve ev yapımı ürünlerle geleneksel biçimde beslenmektir. Yunanistan’ın dağlık ve az gelişmiş yörelerinin sahip olduğu turizm olanaklarını değerlendirmek ve aynı zamanlarda buralarda yaşayan kişilerin yaşam standartlarını yükseltmek için kırsal turizm desteklemektedir. Yunanistan’da 2000 yılı verilerine göre turizmle uğraşan 891 çiftlik bulunmaktadır. Bu tarım işletmelerinin %35,7’si sadece konaklama hizmeti, 46,2’si konaklama ve kahvaltı ve %6,7’si konaklama, kahvaltı ve öğle yemeği hizmeti vermektedir. Geriye kalan %11,4’ü ise gelen ziyaretçilere ortak mutfağı bulunan odalarda hizmet vermektedir (Şerefoğlu, 2009: 75).

Avrupa birliğine üye ülkelerde kırsal turizmin geliştirilmesi ve kırsal alanların kalkındırılması amacıyla LEADER izlencesi kapsamında önemli çalışmalar

yapılmaktadır. Bu kapsamda Yunanistan tarafından hazırlanan kırsal turizm izlencesi ile Kırsal nüfusun çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, kırsal nüfusun devamlılığının sağlanması, kırsal alanda yeni ekonomik etkinliklerin oluşturulması, kırsal gelirin arttırılması, kırsal kadının sosyal ve ekonomik rolünün desteklenmesi, yöresel el sanatları ve geleneksel tarımın desteklenmesi çevrenin korunması, mimari ve kültürel mirasın korunması gibi amaçlara ulaşılması amaçlanmaktadır (Akça, 2004: 65).

Şerefoğlu 2009' yılında ki çalışmasında **Bulgaristan** ve **Letonya** da ki kırsal turizmi şu şekilde özetlemektedir (Şerefoğlu, 2009: 76); Bulgaristan'da kırsal turizm ve eko turizm faaliyetleri bir bütünlük halinde gelişme göstermektedir. Çoğu kıyı kasabasında insanlar evlerini taverna ve konukevi şeklinde modernize etmişlerdir. Bulgaristan'da Avrupa Birliği fonlarından Spard Programı vasıtasıyla çeşitli desteklemeler olmuştur. Karadeniz iklim yapısına sahip bir ülke olduğundan eko turizm için ideal bir yer olmuştur. Bulgaristan'da kırsal ve eko turizm üzerine çeşitli Avrupa Birliği projeleri kabul edilmiştir. Bu projelerden biriside Bulgaristan'ın Celina ilçesindeki kırsal turizm örneğidir. Bu bölge Rodope dağ silsilesi arasında kalmış bir yerleşim yeridir. LEADER programı vasıtasıyla ilçeye dairesel yapıya sahip bir pazaryeri kurulmuştur. Evler tek kat halinde inşa edilerek ülkenin mimari yapısını koruması sağlanmıştır. Yerli turistler kadar yabancı turistlerin de bölgeye geldikleri zaman bölge hakkında bilgi alabilecekleri bir turizm ofisi kurulmuştur. Bu turizm merkezi bölge halkı için bir ek gelir kaynağı oluşturmuştur. Bu merkezle birlikte bölgedeki aktiviteler çeşitlilik kazanmıştır. Merkezi alanlarda kafeler yapılmış ve açık alanda insanların oturabilecekleri brandalar konulmuştur.

Letonya'da kırsal turizm alanındaki gelişme, 1993 yılında kırsal turizm derneğinin kurulması ile başlamıştır. Kırsal turizm derneği, kırsal turizmde ürün gelişimi, kalite kontrol ve sınıflandırma, eğitim ve danışmanlık sağlama, promosyon ve pazarlama (broşürler, haritalar, internet) ve üyelerin çıkarları için lobi yapma faaliyetlerini yürütmektedir.

Hollanda'da ise kırsal turizm; özellikle çiftliklerde kamp yapmak ve bisiklete binmek, ata binmek ve yürümek gibi aktivitelere katılım şeklinde gerçekleşmektedir. Hollanda da köy evleri lüks yapıda olup kentlerde bulunan imkanların neredeyse çoğuna erişim olanağı da köylerde mevcuttur.

2.2.3. Türkiye’de Kırsal Turizmin Gelişimi

Ülkemizde 1960’lı yıllardan itibaren hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında kırsal kalkınma kavramı önemi kavranmasına karşın kırsal alanlarda ekonominin ve sosyo-kültürel hayatın kalkınmasında turizm faaliyetlerinden faydalanılması çok fazla yer bulamamıştır. Günümüzde ise kırsal kalkınma politikalarında yaşanan değişimler sonucunda turizm tabanlı faaliyetler de kırsal kalkınmada bir araç olarak yer almaya başlamıştır. Yoksulluk ve yoksunluk sarmanında olan iş bulamayan gençler ve çalışma hayatına katılmamış olan kadınlar kırsal turizm faaliyetlerinde işgücü potansiyelini oluşturmaktadırlar bu da kırdan kente olan göçleri azaltmaktadır.

Türkiye, 1990’lı yılların başında batılı ülkelerle rekabet edebilmek üzere farklılaşma çabalarına gitmiştir. Bu çabaların temelinde turizm dört mevsime yaymak üzere ülkeyi ve ülkenin kültürel, tarihsel ve çevresel değerlerinin yeniden organize edilmesi anlayışı bulunmaktadır. Anadolu’nun birçok beldesinde avcılık, bağ bozumu, incir, üzüm, tütün vb. etkinlikler de kırsal turizm çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Karadeniz bölgesi ve kısmen de Ege ve Akdeniz Bölgelerinde yer alan yaylalar, kırsal halkın yazın hayvanları otlatma ve geçici bir süre için konaklama yeri olmalarından başka, bazı tarihi olayları ve değerleri hatırlatma veya tanıtmaya açısından büyük önem taşımaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi ve bu bölgedeki en önemli yayla ili olan Erzurum; bu ilin Palandöken Dağları, Kaçkar Dağları, Tortum Şelalesi, Uzundere Dinlenme Vadileri kırsal turizm açısından önemlidir (Morgül ve Oğuzhan, 2006: 140).

Değişen turizm talebine cevap verebilmek, turizmden daha fazla fayda sağlayabilmek ve rakipler karşısında rekabet üstünlüğü elde edebilmek için farklı turizm çeşitlerinin geliştirilmesi oldukça önemlidir. Kırsal turizm bu kapsamda değerlendirilebilecek turizm çeşitlerinden biridir. Günümüzde şehirleşmenin beraberinde getirdiği artan gürültü, çevre kirliliği, tekdüzelik, stres, vb. yaşanan pek çok olumsuzluk, turizm anlayışının da yavaş yavaş kırsal turizmi benimser bir hâl almaya başlamasını sağlamıştır. Türkiye, kırsal turizm için elverişli bir coğrafi yapıya, kültürel ve beşeri bir dokuya sahiptir. Sahip olunan bu zengin kaynaklar ile kırsal turizmde artan talebi karşılayabilir, kırsal turizmden önemli bir pay alabilir, sağlayacağı avantajlardan fazlasıyla yararlanabilir (Özdemir ve Kafa, 2012: 2).

Diğer ülkelerde olduğu gibi kırsal alanların tarımsal açıdan pek olmasa da turizm açısından önemli bir gelir kaynağı olabileceği düşünülerek projeler geliştirilmiştir. Buğday ekolojik yaşamı destekleme derneği'nin başlattığı ve yürütmekte olduğu ülkemizdeki ilk ve halen tek örgütlü ekolojik tarım turizmi ve bilgi, işgücü ve tecrübe takası projesi olan “TaTuTa” projesi bulunmaktadır. Bu programda; ekolojik yaşam hareketlerinin içerisindeki gruplar ve bireyler arasındaki iletişimi güçlendirmek, ekolojik üretimin öncelikle kırsal nüfus için, doğal döngülerle dost, sürekli bir yaşamsal kaynak oluşturması yönünde sağlıklı örneklerin oluşturulması, şehirde yaşayan insanların ekolojik çiftliklerdeki yaşamı deneyimleyerek, ekolojik yaşamla sorumluluk bilincinin oluşturulması ve böylece günlük yaşamında daha fazla uygulamaya sokulması, tüketici ve üretici faaliyetlerinde ilk elden ekolojik yöntem, deneyim ve bilgi paylaşımı, doğa dostu üretim ve tüketim modellerinin desteklenmesi yoluyla, toprak, hava ve su kalitesinin, biyolojik çeşitliliğin, iklimlerin ve diğer doğal döngülerin sürdürülebilirliği amaçlanmaktadır (Bugday Derneği, 2015).

2.3. Kırsal Turizmle Etkileşim Halinde Olan Turizm Türleri

Kırsal alanlarda günümüzde turistik çeşitlendirmeye kapsamında farklı turizm kaynakları farklı ilgi gruplarına ve pazarlara hitap etmeye başlamıştır. Turistik ürün çeşitlendirmesi turizm arz kaynaklarının toplumlardaki sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler sonucu tüketicilerin seyahat ve konaklama tercihlerindeki ortaya çıkan değişimlere paralel olarak yeni turistik ürünleri sunacak ve bunlara yönelik pazarları oluşturacak şekilde yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu da kırsal turizm ve bağlantılı turizm türlerine olan ilgiyi arttırmaktadır.

Kırsal turizm kavramında kırsalın içerdiği anlam, ülkemizde doğrudan “kırsal alanlar” olarak algılandığından, yayla turizmi, av turizmi, mağara turizmi, eko turizm ve açık hava-doğa sporları kırsal turizm ile aynı tutulmaktadır. Yanlış olmamakla birlikte, kırsal turizmde esas amaç bir köyde, bir çiftlikte, bir dağ evinde vb. de konaklayarak, kırsal kültürle tanışarak ve kaynaşarak bir tatil geçirmek olduğundan, aralarında amaç ve etkinlikler bakımından bazı farkların olduğu da bir gerçektir (Soykan, 2004). Kırsal turizmin tarım veya çiftlik turizmini kapsamakla beraber eko-turizm ve diğer doğaya dayalı turizm türlerini ve direk tarımla ilgisi olmamasına rağmen kültür turizmini de içerdiğini öne süren görüşler vardır (Akoğlu, Kozak ve Bahçe, 2009: 180).

2.3.1. Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilirlik, son yirmi yıllık dönemin en önemli kavramlarından birisi olup, ulusal hükümet politikasının tasarlanmasını, iktisat bilimini, enerji kaynaklarını, teknolojiyi, üretimi, sosyal planlamayı ve mimarlığı etkilemektedir. Sürdürülebilirlik sözcüğü, Webster sözlüğüne göre ‘kaynağın tüketilmeyeceği veya kaynağa sürekli olarak zarar vermeyecek şekilde, bir kaynağın değerlendirilmesi veya kullanılması, onunla ilgili olan veya böyle bir yöntemi olan’ biçiminde tanımlanmaktadır. Sürdürülebilirlik, insan soyunun devam etmesi ile ilgili kültürel, sosyal, ekonomik ve çevresel değerlerin korunmasını kapsar (Uçurum, 2007: 54).

Kıt kaynaklar bireyler tarafından bilinçsizce ve hızla tüketilmeye devam edilirse özellikle yenilenemeyen kaynakların yok olması tehlikesi ile karşı karşıya kalınacaktır. Bu tehlike karşısında şimdiki nesiller gelecek nesilleri düşünerek, tüketimlerini azaltırlar ve doğal kaynaklar, parasal kaynaklar ve bilgi birikiminden oluşan beşeri sermaye birikimini gelecek nesillere devrederse gelecek nesillerin hayat standardı şimdiki nesillerin hayat standardından daha yüksek seviyede ya da aynı seviyede olabilecektir.

Sürdürülebilirlik kavramı turizme uygulandığında turizm kaynaklarının tüketilmeden, kirletilmeden, içi boşaltılmadan gelecek turist nesillerinin de kullanabilmesini sağlayacak şekilde kullanılışının düzenlenmesi demektir (Özgüç, 2003: 203).

Sürdürülebilir turizm uygulamaları gerçekleştirilebildiği ölçüde turizmin çevrenin korunmasına yönündeki bilinçlenmeye olan katkılarından ilki; turizmin mevcut tarihi yöre, anıt ve yapıların restorasyonu ya da iyileştirilmesi yönünde itici bir güç olmasından kaynaklanmaktadır. İkinci olumlu etkisi, yapıtların yeni kimlikleri ile bugün de yaşamalarını sağlayacak düzenlemelere gidilmesini özendirmesidir. Üçüncü olarak turizmin bir diğer olumlu katkısı da, çevrenin korunmasına hız vermesidir. Turizmin çevrenin korunmasına dördüncü katkı biçimi ise, çevre korunmasına ilişkin önlemlere planlama ve yönetsel bir boyut eklenmesi yönündedir (Kozak, 2001: 101).

Turizmin en önemli kaynağı ‘doğadır’. İnsanların seyahatlerinde en önemli olan unsur iklim, sağlık ve güzellik kaynağı olan termal kaynaklar; içtiğimiz, kullandığımız, yüzdüğümüz nehir, göl ve denizler; doğal güzellikler olan akarsular, şelaleler, dağlar,

vadiler, vahalar, ormanlar; doğadaki vahşi hayatı simgeleyen yabani hayvanlar; jeolojik yapıyı oluşturan doğal harikalar, volkanlar, mağaralar turizmin hammaddesini yani turistik arz unsurlarını oluşturmaktadır. Ancak bilinçsiz yapılan turizm faaliyetleri turizmin kendi arz kaynaklarını tahrip etmesine neden olmaktadır. Bu şekilde devam edildiği takdirde bu bilinçsiz kaynak kullanımı doğal kaynakların yok olmasına sebep olacaktır. Bu nedenle, doğal çevrenin turizm faaliyetlerinin gerçekleşmesi ve sürekliliği için bilinçli bir şekilde kullanılması ve koruma-kullanma dengesinin kurulması zorunludur (Türker, 1999: 161).

2.3.2. Eko Turizm

Ekoloji, ekonomi terimiyle aynı kökten yapılmıştır, birbirleriyle bağlantılı terimlerdir. Ancak ekonomi ile ekolojide birbirine zıt gelişmeler olmamalıdır. Ekosferde ki diğer canlılar gibi insan da ekoloji kuralları kapsamında olmakla beraber, yaşamı ekolojik denge ile olanaklıdır. İnsanın ekonomik ilerleme adına atacağı adımlar, ekolojik dengeyi yani kendi ve diğer canlıların yaşamını tehlikeye atmamalıdır (Güney, 2004: 15).

Ekonomik sürdürülebilirlik bir toplumun üyelerinin tüm ihtiyaçlarının ya da en azından zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayacak bir ekonomik yapının oluşturulmasıdır. Ekonomi dinamik bir yapıya sahiptir ve sürekli olarak büyüyüp gelişmektedir. Büyüyen ekonomi ile birlikte toplumdaki bireylerin gelirleri artmakta, hayat standartlarında değişim olmaktadır. Ekonominin sürdürülebilirliği ile bireylerin mevcut hayat standartlarının daha da yükselmesi ya da en azından aynı seviyede kalması ifade edilebilir (www.sustainable measures.com, 2008).

Ekoloji, bir anlamda çok yeni, başka bir anlamda da epeyce eski bir kavramdır. Yakın zamana kadar ekoloji, biyolojinin bir branşı olarak; bitki ve hayvanların çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktaydı. Forbes'in 1922'de Ecology (Ekoloji) dergisinde çıkan bir yazısında değindiği gibi, yirminci yüzyılın ekolojik sisteminde, yirminci yüzyıl insanının baskın tür olarak hesaba katılması kaçınılmaz bir olaydır. Oysa 1960'lı yıllara kadar çoğu ekolog, insan eli değmemiş araştırma alanları kullanmaya çalışmıştır. Bunun nedeni; insan-çevre ilişkilerinin diğer canlılarla karıştırılmayacak ölçüde karmaşık oluşudur. 1970'li yıllardan itibaren çevre sorunlarının giderek artmasıyla ekolojinin kapsamı genişlemiş, insan-doğa ilişkilerini de

içermeye başlamıştır. Günümüzde ekoloji; insanı da kapsamak üzere ekosferde ki tüm canlıların çevre ile olan ilişkilerini inceleyen bir bilimdir.

Eko-turizm; ekolojik turizmin kısaltılmış halidir. Eko-turizm, doğayı bozmayan ve koruyan bir turizm anlayışını ifade etmektedir. Bu tür doğayı koruyucu anlayış 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Dünyada, hızlanan gelişmeler, turizm faaliyetlerinin doğal ve kültürel kaynaklar üzerindeki olumsuz etkileri ve bu etkilerin turizmin kendi geleceğini tehlikeye attığının anlaşılmasına başlanması, kaynakların daha uzun dönemli kullanımına dayanan turizm türlerini gündeme getirmiştir (Erdoğan, 2003: 2).

Gün geçtikçe uluslararası alanda çevreci turlara olan ilgi artmaktadır. Çevreye duyarlı turizm hareketlerinde önemli bir gelişme beklenmektedir. Turist kabul eden ülkelerin yanı sıra tur operatörleri ile BM Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi ve Dünya Çevre Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar çevreye duyarlı turizm hareketlerinin teşvik edilmesi konusunda çalışmalarını yürütmektedirler. Bu kapsamda, örneğin, AB sahillerinin temiz korunması için mavi bayrak uygulaması başlatmıştır. Alman tur operatörü TUI, satış listesine dâhil ettiği bölgelerdeki uygulamaların çevreye duyarlılığı konusunda raporlar hazırlamakta ve her yıl sonunda bir değerlendirme yaparak bu konuda düşük performans gösteren bölgeler ile turizm işletmelerini satış listesinden çıkarmaktadır. Ek olarak turistlerinde gittiği bölgelerin tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin korunmasına katkıda bulunmaları ve oradaki yaşam biçimine saygı göstermeleri önerilmektedir. Bu tür çalışmalar turizm ile yeni tanışmaya başlayan ya da başlayacak olan özellikle de ekolojik ve kültürel değerler açısından önemli bir potansiyele sahip olan bölgeler için daha da önem kazanacaktır (Kozak, 2001: 157).

2.3.3. Kültür Turizmi

Kırsal turizm ile etkileşim halinde ki bir diğer turizm türü de kültür turizmidir diyebiliriz. Dünya Turizm Örgütü(DTÖ)'ne göre kültür turizmi, insanların kültürel meraklarını gidermek amacıyla dini seyahatlerine ek olarak yaptıkları iş seyahatleri, sahne sanatları ve kültür turları, festivaller ve diğer kültürel olaylara katılımları ve tarihi anıtlara yönelik ziyaretlerinden oluşan ve günümüzde uluslararası boyutu olan hareketlerin tümüdür. Ayrıca ziyaret edilen mekân veya alanın içerisinde yaşayan yerli

halkın nasıl bir yaşam sürdüğünü öğrenmek ve kültür tecrübeleri edinebilmektir (UNWTO, 2015).

Tarihi yapıların, eski sanat eserlerinin, müzelerin ziyaret edilmesi, araştırma ve keşif için yapılan seyahatler, kişilerin bilgi ve görgülerini artırmak vb. amaçlarla yapılan gezileri kapsar. Değişik medeniyetlerden kalma eserler, şehirler, köyler, ilginç folklorik yapı, tabii değerler ile beşeri unsurların oluşturduğu yerleşim şekilleri, el sanatları, dokumacılık, değişik tarımsal ürünler ve bunları işleme yöntemleri vb. turistik talebin oluşmasına farklı oranlarda etki etmektedir (Batman ve Oğuz, 2008: 190).

Kültürel turizm ile ilgili çalışmalarda, kültür turizmi, kültürel turizm, tarihi turizm, miras turizmi şeklinde çeşitli kavramların kullanıldığı bilinmektedir (Doğaner, 2003: 3). Kültür turizmi yapısı ve içeriği itibarıyla diğer turizm türlerinden farklıdır. Seyahatin neden olan kültürün, bizzat ev sahipleri ve ziyaretçilerin etkileşimini gerektirmesi, kaçınılmaz bir şekilde sosyal ve kültürel sonuçlar doğurur. Yoğun etkileşim altında fiziksel, sosyal ve kültürel yapılar üzerindeki etkileşim genel olarak ev sahipleri aleyhine gelişmektedir (Bahçe, 2009: 5).

Günümüzde turizm faaliyetleri çerçevesinde ekonomik çıkarların büyüklüğü sebebiyle sahte veya otantik olmayan ürün ve hizmetlerin kültürelmiş gibi sunulmasına da sık rastlamaktayız. Kırsal alanlarda yapılan kültür turizmi faaliyetleri incelendiğinde de gerek yöresel kültürü tanımaya yönelik olsun gerekse rekreatif amaçlı olsun işleyen aktif bir çiftliği ziyaret ve orada konaklama bu tip ekonomik amaçlardan kaynaklı sahteliklerden uzaktır.

Turizmin ekonomik getirisi olan bir faaliyet olması doğal, sosyal ve kültürel koruma ve sürdürülebilirlik gibi amaçlar geri plana atabilmektedir. Kültür turizmi ürünlerinin etkileyici bir öykü içermesi kültürel değerleri canlı tutması, ilgisini çekmesi ve ziyaretçiyi deneyime katması, kaliteye odaklanması ve otantiklik duygusu yaratması gerekmektedir (McKercher, Ho. ve Du Cross. 2005: 395). Çiftlik turizmi yapısı gereği gerek gözlem gerekse çiftlik faaliyetlerine aktif katılım ile ziyaretçileri deneyimin içerisine katarak tanımak istedikleri kültürü onlara yaşatmaktadır. Doğal ve kültürel kaynaklar, sırf turistik gelir sağladığı için değil, günümüz ve geleceğimiz açısından insanlığı yaşatan, yaşatacak olan varlıklar oldukları için de korunmalıdır (Güney, 2002: 33). Kırsal turizm bu kaynakların korunmasında bir araç olarak işlev görmektedir.

2.3.4. Yayla Turizmi

Kırsal Turizm ile yakından ilgili hatta içi içe geçmiş sayılabilecek bir diğer turizm de kırsal alanlarda gerçekleştirilen ve günümüzde gittikçe artan talep potansiyeline sahip olan yayla turizmidir. Yayla turizmi son yıllarda hızla gelişen ve turizm çeşitliliği içerisinde önemli bir yeri olan turizm aktivitesi olarak dikkat çekmektedir. Yayla alanlarının doğayı tam anlamıyla yansıtmaları ve içerisinde çok sayıda doğal unsuru barındırması turistlere çok çeşitli rekreasyonel aktiviteyi gerçekleştirme imkânı sunmaktadır (Zengin, 2008: 159).

Yaylacılık, bir sosyal ve ekonomik etkinlik olup, Anadolu'ya Orta Asya Türklerinin göçleri yoluyla girmiştir. Dolayısıyla da bu sosyal ve ekonomik etkinliğin tarihi kökleri, eski Türklere dayanmaktadır. Yayla yerleşmeleri, davar (koyun-keçi) ve sığır sürüsü sahiplerinin, sürülerini taze ve kendini yenileyen verimli otlaklarda kolayca besleyebilmeleri için genellikle ilkbaharda çıktıkları; yaz boyunca kalarak, bazı hayvansal ürünler ürettikleri (sınırlı ekip biçimler de söz konusudur); sonbaharda alçak yörelere (köylere) göçtükleri; sıra dağlar ve yer yer de küme dağların orman örtüleri üst sınırları üzerinde kalan Alpin çayırılık alanlar ve buralarda kurulmuş konut toplulukları ile temsil edilen geçici yerleşmeler olarak tanımlanırlar (Doğanay ve Coşkun, 2013: 3).

İnsanların bulundukları yerlerden ayrılarak yaz aylarında yaylalara gitmeleri ve orada konaklayarak tüm ihtiyaçlarını sağlayabilmeleri yayla turizmi hareketlerini yaratmaktadır. Ayrıca yaylalardaki etkinlikler, yayla kültürü ile bozulmamış doğada yaşamak diğer insanların da ilgisini çekmiş ve bu yaşam tarzına katılmalarını sağlamıştır. Sonuç olarak ta bu turizm hareketleri “yayla turizmi” şeklinde bir turizm çeşidi ortaya çıkartmıştır (Zengin, 2008: 140).

Ülkemizde 1990 yılında başlatılmış olan yayla turizmi projesi ile yaylaların doğal güzellikleri, etnolojik ve diğer çekicilik yaratan özellikleri ile eko turizme yönelik sundukları çok çeşitli ve eşsiz olanakların; koruma kullanma dengesi içerisinde turizm amaçlı değerlendirilmesi hedeflenmektedir (Bozok ve Yılmaz, 2008: 128) .

Türkiye de yayla turizminde en çok ziyaretçiyi Karadeniz Bölgesinde yer alan yaylaların aldığı söylenebilir. Daha sonra sırasıyla Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgelerinde ki yaylalar izlemektedir. Yayla alanlarını ziyaret edenlerdeki artışın

nedenleri arasında; yayla turizmi merkezlerinin oluşturulması, yayla şenliklerinin gelenekselleşmesi, temiz havası, suyu ve manzarası ile flora ve fauna zenginliği sayılabilir. Eko turizm türlerinin büyük kısmının yayla alanlarında gerçekleştirilebiliyor olması da yayla turizmine olan talep artışına olumlu katkılar sağlamaktadır (Zengin, 2008: 157). Doğa yürüyüşleri şehirde boğulan insanlar için kaçış olanağı sunmaktadır. Yaylalara olan talebin artışına paralel olarak bu talepleri karşılamaya yönelik ticari sektörlerde gelişmektedir. Zaman zaman bunun sonucu olarak hızlı, plansız ve çirkin yapılaşma ortaya çıkabilmektedir (Kurdoğlu, 2003: 95).

2.3.5. Özel İlgi Turizmi

Özel ilgi turizmine katılanlar, turizm mevsimi dışında, hobilerinin gerektirdiği dönemlerde tatile çıkar. Örneğin kuş gözleme (ornitoloji) turuna katılacak bir kişi için dolu sezon olan yaz ayları yerine, kuşların göç ettiği, ilkbaharın başlangıcı ve sonbaharın sonlarına doğru seyahat etmek daha ilgi çekicidir. Özel ilgi turistleri, çevreye duyarlı, gittikleri ülkenin, dilini, kültürünü, geleneklerini tanımak isteyen ve bu nedenle mevcut yerleşim yerlerinde fazla lüks aramadan konaklayan, fiyat duyarlılığı yüksek olmayan, yaptığı seyahatten alacağı tatmin önemli olan turistlerdir. Kentlerde, kırlık ve ormanlık tarım ve sulak alanlarda yüzlerce türüyle karşılaşılan kuşlar, birçok ülkede sayısı yüzbinlerle ifade edilen kuş gözlemcisi tarafından gözlenmekte, böylece insanlar bir yandan kuşları ve doğayı tanıyarak çevre koruma bilincine sahip olurlarken bir yandan da alternatif bir turizm hareketi oluşmaktadır. Çıkış noktası, çeşitli nedenlerle kuşları tanımak ve izlemek olan kuş gözlemciliği, yolculuk, konaklama ve diğer gereksinimlerin giderilmesi gibi ekonomik yönleriyle turizm ekonomisi içinde önem kazanmıştır (Türksoy ve Yürük, 2008: 260).

Kuş gözlemcileri yeteri kadar seyahat edince ve seyahat ettikleri bölgede konaklayınca, kuş gözlemciliği ticari hale gelmekte ve turizm endüstrisi için bir pazar oluşturmaktadır (Çakıcı ve Harman, 2006). Kırsal turizm ile ilişkilendirilebilecek bir diğer turizm türü de *macera turizmidir*. Örneğin dağ tırmanışı, rafting, vahşi doğa gezileri, mağara gezileri, yamaç paraşütü gibi değişik aktiviteleri seven, tehlikeden ve yüksek riskten hoşlananların katılım gösterdiği bir turizm türüdür (Ewert, Galloway ve Estes, 2001: 23).

Av turizmi de kırsal alanlarda yapılabilen bir diğer turizm türüdür. Kısaca av turizmi; avcılarının sürekli yaşadıkları yer dışındaki bir bölge veya ülkede avlanmak, dinlenmek ve spor yapmak amacı ile yaptıkları geçici seyahat ve konaklamalarından oluşan ve gidilen ülke ve bölge ekonomisine önemli katkılar sağlayan bir turizm türüdür (Unur, 2000: 5).

Devlet Planlama Teşkilatı Özel İhtisas Komisyonunun ormancılık ile ilgili hazırladığı raporda av turizmi, “av kaynaklarının yerli ve yabancı avcılarının kullanımına sunulması, bu kaynakların estetik ve turistik yönlerden değerlendirilmesi suretiyle ülke ekonomisine katkıda bulunmasını amaçlayan turizm faaliyetidir” şeklinde tanımlanmaktadır (DPT, 1985: 251).

Ülkemizde av turizmi yapmak isteyenlerin A gurubu bir seyahat acentasından hizmet satın almaları zorunludur. Orman Bakanlığı ülkemizin av hayvanları potansiyelini dikkate alarak yeterli hayvan varlığının olduğu alanlarda av turizmine izin vermektedir (Erdoğan, 2003: 145).

2.3.6. Tarım Turizmi

Kuşkusuz kırsal turizmle yakın ilişkili bir diğer turizm türü ise tarım turizmidir. Kırsal turizmde tarımsal alanda yapılan birçok faaliyet ile kültürel, doğal ve diğer bazı çekiciliklerin kırsal alanlara para getirisi sağlama olanağı yaratmasıyla büyük önem kazanmıştır ve bu sayede kırsal turizme olan talepte artış göstermiştir.

Ülkemizde kırsal alanda yaşayan insan yoğunluğunun fazla olması dolayısıyla tarım sektörü büyük öneme sahiptir. Kırsal alanda yaşayan insanların %66,4’ü tarımla uğraşmaktadır. Tarım alanında yapılan yatırımların azalması ve miras yoluyla toprakların parçalanması kırsal alanlarda altyapı, eğitim, sağlık, üst yapı gibi sorunların oluşmasına neden olmuş ve yoksulluk yaygın sorun hale gelmiştir (Soykan, 2006: 75).

Tarım turizmi kavramı yer yer çiftlik turizmi yerine de kullanılmaktadır. Tarımsal Turizm; Kırsal alanlarda yapılan tüm turizm aktivitelerini kapsamıyla beraber tarımsal çevre ve bu çevrenin ürünleri ile de bağlantılı olabilmektedir. Örneğin tarım faaliyetlerinin gerçekleştiği çiftliklerde kamp yapma, eğitim ve atölye çalışmalarına katılma, rekreasyon aktivitelerine katılma çiftlik ürünlerini satın alma, ürünlerin üretimine katılma veya üretimini izleme gibi. Kırsal turizm, tarım turizmi, çiftlik

turizmi, çiftlik tabanlı turizm gibi kavramlar birbirleriyle etkileşim içinde ve iç içe geçmiş olduğundan kavram kargaşası yaşanmakta, bu da değişik problemlere neden olmaktadır. Bu problemlere başlıca örnekler olarak, çiftlik ziyaretçilerinin ne tür bir aktivite sunulacağı konusunda kafalarının karışması, çiftçilerin gelirlerinin artmasını sağlayacak hedef turizm pazarlarına ulaşamamaları, akademik araştırmalarda kavramların netliği konusunda sıkıntı yaşanması gösterilebilir (Arroy, Barbieri ve Rich, 2010: 39). Tarım turizmi (agro-turizm), uluslararası turizmin gelişmesi sonucu tarımsal faaliyetlerin yapıldığı ve doğal çekiciliklere sahip alanlarda ortaya çıkmıştır, çoğunlukla kırsal alanda yapılan tüm turizm faaliyetlerini kapsamakta olduğundan kırsal turizmle benzerlik göstermektedir (Nilson, 2002: 8).

2.4. Çiftlik ve Çiftlik Turizmi Kavramları

Kırsal turizm kavramı içinde tarım turizmi dahil olmak üzere bir çok alt spesifik turizm kavramlarını çiftlik turizmi, doğa turizmi, yayla turizmi, ekolojik turizm gibi kavramları da barındıran bir turizm türüdür. Çiftlik turizminin kırsal turizm formunda faaliyet gösterdiğini ve aslında çiftlik turizminin kırsal turizmin bir alt türü olduğunda bazı yazarlar tarafından belirtilmektedir.

2.4.1. Çiftlik Tanımı ve Türleri

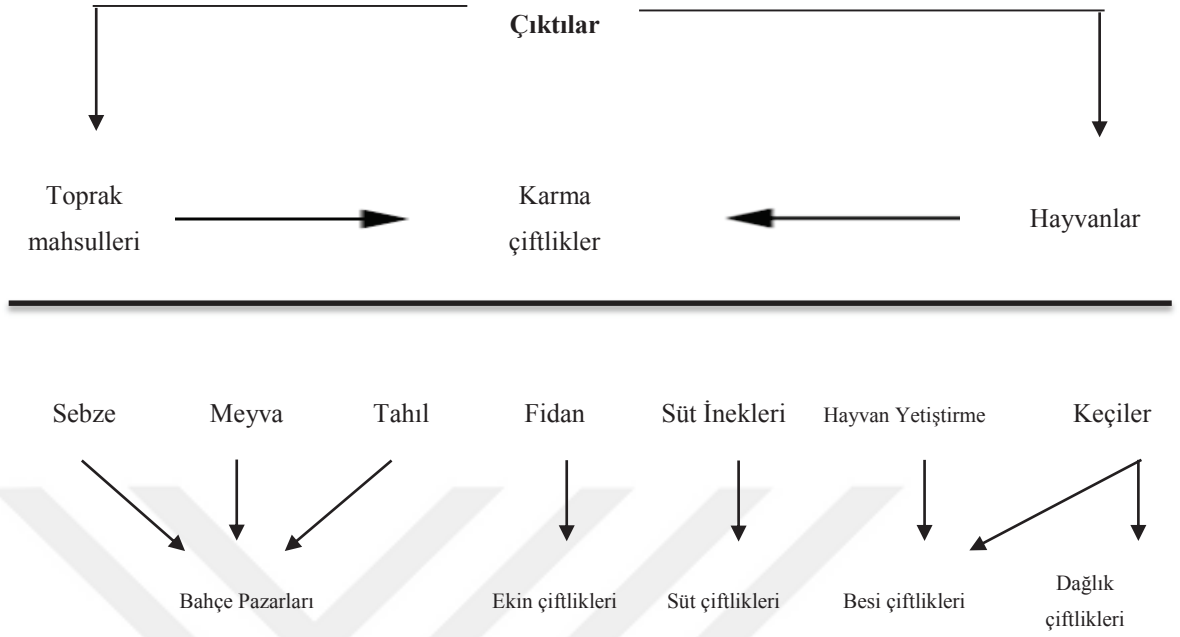
Çiftçi veya köylü hububat yetiştiren, hayvancılıkla uğraşan veya her ikisini birlikte yürüten kimsedir. Çiftlik kavramı denildiği zaman tek bir çiftlik türünden ziyade farklı çiftlik türlerini ifade etmektedir. Çiftlikler şekil 1’de de görüldüğü üzere temel olarak üç gruba ayrılmaktadır: Ekin çiftlikleri, hayvan çiftlikleri ve karma çiftlikler. Bu çiftliklerin çıktıları meyve, sebze, fidan, tahıl, süt, kesimlik hayvan, domuz ve koyun olmaktadır. Dolayısı ile çiftlik ziyaretçilerinin taleplerini çiftlik türleri yönlendirecektir. Burada ziyaretçilerin taleplerini etkileyecek faktörleri genel ve özel faktörler olarak iki gruba ayırmak mümkün (Peker ve Oğuz, 2011: 2).

Çiftliklerin içinde bulunduğu kırsal doğa ve sahip olduğu manzara tüm ziyaretçiler için ortak bir tercih faktörü olurken, çiftliklerin türüne göre faaliyet gösterdikleri alanlar özel talep koşullarını oluşturacaktır. Örneğin bir ziyaretçi fidan çiftliklerini ziyaret etmek isterken, bir diğeri süt çiftliğini ziyaret etmek isteyebilir, ancak her iki çiftlik türünün sahip olduğu doğal çevre ziyaretçilerin ortak talebi olacaktır. Bunlara onlarca farklı

çiftlik türü de ilave edilebilir, (örneğin tavuk, at, geyik, deve, mantar, arı, balık çiftlikleri vs.). Ülkemizde hayvan çiftlikleri genellikle büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkla uğraşan çiftlikler olarak ikiye ayrılmaktadır. Diğer taraftan her çiftlik türü ziyaretçi çeker algısı da doğru değildir, örneğin domuz ve tavuk çiftliklerine kötü kokudan dolayı ziyaretçilerin uğraması hemen hemen imkânsız gibidir.

Şekil 1’de gösterildiği gibi çiftlik işletmeleri ürettikleri ürünlere göre toprak mahsulleri ve hayvan yetiştirme durumlarına göre sınıflandırılabilir. İkisini birden uygulayan çiftlikler ise karma çiftlikler olarak sınıflandırılabilir. Bir başka çiftlik çeşidi de kuruldukları yerin coğrafi durumuna göre dağlık-tepelik çiftliklerdir. Bunlar da kendi içinde dağlık yerler, deniz- göl kenarı, doğal park çiftlikleri olarak sınıflandırılabilir.

Tarımı etkileyen temel faktörlerden en önemlisi olan doğal kaynaklar; arazi, iklim, toprak yapısı olarak sıralanabilir. Doğal kaynakların dışında emek, sermaye ve girişimcilik gibi üretim faktörlerinin de bir araya gelmesi gerekmektedir. Günümüzde tarımsal verimliliği artırmak için emek ve doğal kaynak kullanımının yanısıra teknolojik gelişmeler ve yeni teknolojilerin de çiftlikler tarafından takip edilmesi gerekmektedir.

Şekil 1. Çiftlik Türleri

Kaynak: http://www.bbc.co.uk/bitesize/standard/geography/farming/farming_system/revision/2/ET;01.11.2015

Çiftlik turizmi kapsamında bakıldığında ise çiftlikler konuklarına sağladıkları deneyimlere göre sınıflandırılabilir. Örneğin çiftlik işlerine aktif katılım sağlama ya da sadece konaklama ile çiftlik faaliyetlerinin gözlemlenmesinin sağlanması şeklinde. Turizm çiftliklerini; sadece konaklama ve yiyecek içecek hizmeti sunan çiftlikler, konaklama yanında çiftlik faaliyetlerine katılım sağlayan çiftlikler ve atölye faaliyetleri düzenleyerek eğitim veren çiftlikler olarak üç gruba ayırabiliriz.

2.4.2. Çiftlik Turizmi Kavramı ve Tanımı

Dünya Turizm Örgütü'nün yaptığı çeşitli çalışmalar sonucunda, önümüzdeki yirmi yılın temel eğilimleri ve tüketici profili değişikliklerinden de yola çıkarak turizmde çeşitlilik talebinin olumlu yönde artacağı ifade edilmektedir. Bu talebe bağlı olarak yeni turistik bölgelerin turizme açılması ile şimdiye kadar alışlagelmiş yerlerden sıkılan ve bu bölgelere çok gitmiş olmaktan bunalan insanların turizme yeniden değişik hedeflerle katılması mümkün görünmektedir (Usta, 2002: 24). Bu da alternatif turizm türlerine

olan ilgiyi arttırmakta kırsal turizm, tarım turizmi ve çiftlik turizmi gibi alanlar daha çok ilgi görmektedir.

Çiftlik turizmi tarım turizmi ile bazen aynı anlamda kullanılmak ile beraber yer yer de kavram olarak karıştırılmaktadır. Birbiri ile oldukça benzer olan bu iki turizm türünden tarım turizminin gerçekleşebilmesi için turizm faaliyetlerinin bir çiftlikte gerçekleşmesine gerek yoktur (Busby ve Rendle, 2000: 635).

Bir ya da birkaç köy evinin konaklamaya açılması da köylü tarafından tarım faaliyetleri yapılıyor ve turistler bunları gözlemliyor ya da katılıyorsa tarım turizminden söz edebiliriz. Ancak çiftlik turizmi daha spesifikdir. Söz konusu faaliyetlerin çiftlik turizmi bünyesinde değerlendirilebilmesi için bir çiftlikte gerçekleştiriliyor olması gerekmektedir ki çiftlik arazileri köy merkezinden uzakta da konumlanabilmektedir. Çiftçiler veya çiftlik sahipleri tarafından tarımsal ya da bahçe gibi alanlarda yürütülen, hayvan ve bitki de üretilebilen, geleneksel metotların kullanıldığı bir turizm türüdür (George ve Rilla, 2005: 3).

Kırsal turizmi çiftlik turizmi ile çok yakın kılan önemli noktalar bulunmaktadır. Kırsal turizm aşırı stresli olan şehir yaşamından sıkılan, doğaya ve köy yaşamına özlem duyan insanların, köyde doğa ile daha yakın ilişki içinde olarak tüm dertlerini sıkıntılarından kurtulmaları için tercih ettikleri tatil yöreleridir (Toksarı ve Can, 2008: 230). Aynı zamanda Kırsal turizm, daha çok çiftliklere ve doğaya yönelik olarak yapılan, turistlerin çiftlik gezme, balık tutma, ata binme, uzun yürüyüş vb. etkinliklere katıldıkları turizm türüdür şeklinde de ifade edebiliriz (Yarcan, 1998: 5).

Bozulmamış doğal çevrede, doğa harikalarının bulunduğu ilginç kırsal yöreleri gezmeyi, görmeyi arzu eden turistler otantik atmosferdeki etkinlikleri tercih ederler. Konaklama hizmetleri için köylünün günlük yaşamını sürdürdüğü evler, buralardaki pansiyonlar, kampingler veya kırsal tatil köyleri ilgi görür. Kültür gezileri, yakın çevrede doğa yürüyüşleri, yerel el sanatlarının tanıtımı, hayvancılık, tarım gibi etkinlikler turistik çekiciliği artırır (Zeyrek, 2008: 457).

Temellerinde tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık gibi aktiviteler zorunlu olarak mevcut olan “tatil çiftlikleri”, “çiftlik turizmi”, “tarım turizmi”, “çiftliğe dayalı turizm” kavramları genellikle aynı anlamda kullanılmaktadır (Selvi ve Demirer, 2012: 188).

Günümüzde çiftlik faaliyetlerini çeşitlendirmek için çiftçiler çiftçilik belgeleri ile birçok yapısal fondan faydalanabilmekte ve çiftliklerinde turizm tabanlı faaliyetleri uygulayabilmektedirler. Tarımda makineleşme ve kırsaldan kente yaşanan göçler tarım sektöründe istihdam oranının azalmasına sebep olmuş bu da kırsal alanlarda alternatif gelir kaynaklarına olan ihtiyacı gündeme getirmiştir. Bunun sonucunda alternatif bir gelir kaynağı olarak birbirleriyle bağlantılı ve/veya iç içe olan “kırsal turizm”, “tarım turizmi” ve “çiftlik turizmi” kavramları teşvik edilmektedir.

Çiftlikleri tatil amacıyla seçen turistlerin doğa ile içi içe olmak için burada oldukları düşünülürse, kırsal alanların kirletilmemesi, tarım ve hayvancılığa bağlı geleneksel üretim biçimlerinin canlı kalması büyük önem taşımaktadır. Kırsal turizmin var olabilmesi için doğanın ve kültürün korunması, yöresel değerlerin sürdürülebilirliği şarttır.

2.4.3. Çiftlik Turizminin Önemi

BM Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) ’nün yaptığı çeşitli çalışmalar sonucunda, önümüzdeki yirmi yılın temel eğilimleri ve tüketici profili değişikliklerinden de yola çıkarak turizmde çeşitlilik talebinin olumlu yönde artacağı ifade edilmektedir. Bu talebe bağlı olarak yeni turistik bölgelerin turizme açılması ile şimdiye kadar alışlagelmiş yerlerden sıkılan insanların turizme yeniden değişik hedeflerle katılması mümkün görünmektedir (Usta, 2001: 24).

Türkiye’deki kentleşme olgusunun özellikle son 40 yılda ivme kazandığını görmekteyiz. 1927’de % 24.2 olan kentleşme oranı 1950’de %25, 1970’de %38.5 1990’da %59, 2012’de ise % 77.3’tür (Işık, 2005: 57).

Çiftlik turizmi; kırdan kente göçün önlenmesi, kırsal işsizliğin çözümlenmesi ve sürdürülebilirlik açısından çevresel değerlerin koruma altına alınmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zaman da kırsal alanlarda ekonomik getiri sağlamaktadır. Kırsal alanlarda turizm çiftlik turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi yerel toplum planlamaya dâhil edilerek yerel ekonominin desteklenmesini sağlaması açısından da önem arz etmektedir. Aynı zamanda kırsal alanlarda yaşayan ve geçimini tarım ile sağlayan ailelere ek gelir sağlamaktadır. Yerel çiftçilerin gelirlerini arttırır ve faaliyetlerinin çeşitlenerek canlanması için fırsatları oluşturur (Lobo vd., 1999).

Çiftlik turizminin gelişimi ekonomik ve ekolojik anlamda sürdürülebilirliğin sağlanmasına imkan vererek doğal kaynakların akılcı kullanımını sağlayacaktır. Bu sayede ekolojik kaynaklar zarar görmeden veya en az zararla değerlendirilebilecektir. Doğa dostu üretim ve tüketimi destekleyerek ekolojik kaynakların sürdürülebilirliğini sağlarken bu konuya ilgi duyan turistlerin de kırsal yöreleri tercih etmesine olanak sağlar.

Son yıllarda doğal kaynakların korunması ve bu kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması konusundaki bilinçlenme artmaktadır. Çiftlik turizm kavramı bu bağlamda aşırı kullanım ve atıkların azaltılması ile uzun dönemli çevresel tahribin önlenmesini sağlayan bir turizm çeşididir. Aynı zamanda bitki ve hayvan çeşitliliğin muhafaza edilmesi; doğal, kültürel ve sosyal çeşitliliğin korunmasını teşvik etmektedir. Bunlara ek olarak çiftlik turizmi kırsal hayatı yerinde yaşayarak deneyimleme imkânı sunduğu için kültürler arası alışveriş sağlamaktadır. Kırsalda yaşayan yöre halkına da ekonomik katkılar sağlamaktadır. Çok yüksek derecede ekonomik katkı sağlamamakla birlikte köylü ve çiftçi ürettiği ürünü satabilmekte evleri ya da evlerinin birkaç odasını konaklamaya açarak konuk ağırlayabilmektedir.

Türkiye çiftlik turizm uygulamaları açısından potansiyele sahip birçok alan vardır. Ege, Akdeniz Bölgelerinde çiftlik turizmi faaliyetlerini gerçekleştiren girişimciler bulunmasına karşın bu anlamda henüz turizme tam olarak katılmamış Doğu ve Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve kısmen yayla turizmi ile gündemde olan Karadeniz Bölgesinin çiftlik turizmi potansiyeli gelecek vaat etmektedir (Zengin, 2006) .

Sanayileşmiş zengin ülkelerde bile kırsal alanların boşaltılması söz konusu değildir, tersine kırsal alanlar yerini çekim merkezleri geliştirerek, çiftçilik dışı kaynaklar etrafında kümelenmek suretiyle “köylülük” niteliğini sürdürmektedir. Günümüzde bu kavram şehirden köye tersine göç ile gelen ‘yeni köylülük’ kavramı ile de desteklenmektedir. Çiftlik turizmi sadece tarımla uğraştığı zaman terk edilebilecek veya terk edilmiş çiftlikleri yeniden canlandırmıştır (Irma ve Schmitz, 2013: 376).

Ülkemizde kırsal alanlarda yaşayan ve çiftçi olmayan köy halkının önemli bir kısmı tarım sektöründe çalışmaktadır. Aşırı nüfus akışının önlenmesi, büyük kent merkezlerinde gecekondulaşmanın ve çevre kirlenmesi gibi sorunların çözülmesi

içinde çiftlik turizmi önemli bir araçtır. Çiftlik turizmi, aile çiftlik topraklarını ve hayat tarzını sürdürmek için ek gelir üretmenin bir yolu olabilir.

Çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirmesinin çeşitli formları arasında çiftlik turizmi sık sık çiftlikler ve kırsal alanlar için “gelişim” potansiyeline sahip bir unsur olarak görülmektedir. Özellikle çiftlik turizminin işe alımları arttırması ek gelir oluşturması beklenmektedir. Çiftlik turizmi kırsal topluluklarda sürdürülebilir istikrar oluşturması ve aynı zamanda iyi yönetilen bir kültürel manzaraya katkıda bulunmaktadır. Ancak bazı durumlarda çiftliğin geleneksel çiftlik kültüründen ve çiftlik yaşamından uzaklaşması gibi sonuçlara da yol açabilmektedir.

Çiftlik turizmi aynı zamanda toplumsal amaçlara da sahiptir, kırsal kesimdeki ailelerin misafirperverlik gelenekleri vardır ve geliri hesaba katmazlar. Farklı çiftlik turizmi işletmecileri (tam zamanlı, yarı zamanlı çiftçiler, emekli çiftçiler, daimi çiftçiler) bu nedenle hükümet programlarına ve teşviklerine farklı şekilde tepki verebilirler (İrma ve Schmitz, 2013: 376).

2.4.4. Çiftlik Turizminin Özellikleri ve Unsurları

Çiftlik turizmi yer yer kırsal turizm ve tarım turizmi ile aynı veya yakın anlamda kullanılsa da kendine has özellikleri bulunmaktadır.

a) Çiftlik turizm faaliyetleri dört mevsim ek gelir sağlar; Turizm faaliyetlerinin zamanını belirlemede coğrafi faktörler, iklim, yapılacak olan turizm türü, talepteki değişimler etkin rol oynamaktadır. Ancak turizm faaliyetlerinin mevsimselleşmesi turizmin ekonomik getirilerinden faydalanmak isteyen yörelerin beklentilerini karşılamamaktadır. Bu bağlamda çiftlik turizm tam anlamıyla mevsimsel bir özellik göstermez. Bununla beraber turizmin yıla yayılmasını sağlamak ve her mevsim turizminin katkılarından faydalanmak isteyen yöreler için önem arz eden bir turizm türüdür. Turizmin gelişmesi sonucunda oluşan ek talep tarımsal üretimi olumlu yönde etkileyerek tarım sektöründe ilave bir istihdama neden olmaktadır. (Çıkın, Çeken ve Uçar, 2009). Kırsalda yaşayan halk için daha geniş bir iş sahası oluşturmak ve küçük işletmeler ve sektörler için bölgede yatırım yapma fırsatları sunması kırsal ekonomiyi çeşitlendirme fırsatının doğmasına neden olacaktır (Williams ve diğ, 2001).

b) Çiftlik turizminin turist profili farklıdır; Çiftlik ve köylerde herhangi bir etkinliğin ön plana çıkarılarak uzmanlaşmaya gidilmesiyle; yöresel ürünlerin yapım el sanatları, kerpiç yapımı, tohum bilgilendirmesi veya atlı geziler, golf sporu, doğa yürüyüşleri ve doğa sporları, mutfak ürünleri gibi konularda köyler veya çiftlikler ün kazanmaktadır. Bu da ziyarete gelen turist profilini kite turizmine göre daha farklı kılmaktadır. Bir yöreye özgü bozulmamış kırsal dünyayı tanımak amacıyla olan ve bu ziyaretçiler tatile ayırdıkları vakitlerini dolu dolu geçirmeyi hedefleyen ve farklı turistik ürünler talep eden tiplerdir. Bu tip turistler gittiği yöredeki insanların yaşamlarına, gelenek ve göreneklerine, yörede oluşmuş kültürel mirasa ve doğal döngülere saygı ve sorumluluk duyan ve elinden geldiğince desteklemek ve bu kültürün içinde yer almak isterler.

Çiftlik turizmine katılan bireyler genellikle yüksek eğitilmiş ve bilgili kişilerdir. Konuklar ve çiftlik sahipleri bilgi ve deneyimlerini paylaşarak özel kariyer ve uzmanlık alanı fırsatları ortaya çıkmasını sağlayabilmektedirler. Alternatif tıptan yararlanmak isteyen, doğal ve organik ürünlere meraklı kitleler için çiftlikler ideal bir tatil ortamı sunmaktadır (Uğurlu, 2010).

c) Çiftlik turizminin kendine has rekreasyon faaliyetleri vardır;

Çiftlik turizmi faaliyetlerine katılanlar genelde kent yaşamının yoruculuğundan kaçmak isteyen ve doğaya özlem duyan kişilerdir. Gittikleri çiftliklerde çeşitli etkinliklere katılım, öğrenme, spor yapması vb. birçok farklı faaliyetlerde bulunabilir. Çiftliklerin kırsalda yer alması ziyaretçilerin açık alanlarda katılabilecekleri faaliyetlerinde çeşitlenmesini sağlamaktadır. Burton (2004); çiftçilerin tarımsal üretici rolünden uzaklaştırılması şeklinde tasarlanan çeşitlendirme planlarının çok fazla başarılı olmadığını, çeşitli kısıtlamalarla karşılaştığını vurgulamaktadır. Bu da kendine has faaliyetlerin önemini vurgulamaktadır.

d) Çiftlik turizmi doğal çevre ve kültürel özelliklerin korunmasına katkıda bulunmaktadır;

Turizm faaliyetlerinin doğal çevre üzerinde olumlu ve olumsuz olmak üzere farklı etkileri bulunmaktadır. Çiftlik turizmi konu olduğu mekânlar köy hayatına yönelik özellikleri bünyesinde barındırmalıdır zira çiftlik turizmine katılan ziyaretçiler tatilleri süresince dinlenirken aynı zamanda bu değerleri yerinde görmeye ve hatta

kısmen yaşamayı amaçlamaktadırlar. Bu sayede çiftlik turizmi faaliyetlerinin devam edebilmesi için yöreye özgü kültürel değerlerin ve doğal çevrenin korunması gerekmektedir.

e) Diğer turizm türleri ile etkileşim halindedir; Kırsal alan tanımında bir belirsizlik bulunması ile beraber genel kabul gören tanıma göre, kırsal topluluklardaki insanların büyük kısmının tarımla uğraştığı, zayıf altyapıya sahip, büyük kısmı bahçeler, çayır-meralar, ormanlar, akarsular, dağ ve çölden oluşan ve yalnızca küçük alanlarda insan yerleşimleri olan, geleneklerin yaygın olduğu, alanlardır (Peziklioğlu, 2012:87).

Çiftlik faaliyetleri veya köy hayatını yakından tanımak için kırsal alanda konaklayan kişiler kaldıkları süre boyunca yakın çevrede başka turizm türlerine de katılabilirler.

Çiftlik turizm merkezli bir tatil uygun ortam oluşturulduğu takdirde diğer turizm türleri ile desteklenerek birçok farklı turizm türü ile entegre olabilmektedir. Aynı zamanda çiftlik turizmi kitle turizminden ziyade sürdürülebilir turizm ve eko turizm kavramlarına yakındır.

Çiftlik turizmine söz konusu olan turistik ürün çiftlik faaliyetleri ile doğrudan ilgili olan ve olmayan şeklinde iki başlıkta incelenebilir. Çiftlik ile ilgili olan unsurlar konukların konakladıkları çiftlik evleri, çiftlik ve köy hayatı ile ilgili ürünlerin sergilendiği yerler, eğitsel ziyaretler, düzenlenen doğa yürüyüşleri ve doğa gözlemi, kamping karavan alanları, çiftlik ürünleri, satış yerleri, olarak sıralanabilir. Çiftlik faaliyetleri ile ilgili olmayan unsurlar ise kırsal da yer alan restoranlar, piknik ve mesire alanları, kaplıca sağlık yerleri ve el sanatları satış yerleri, yöresel pazarlar olarak sıralanabilir.

Yukarıda sıralanan özellikler doğrultusunda çiftlik turizminin unsurlarını şu şekilde sıralayabilir;

- Çiftliğin coğrafi konumu ve üretim sistemi
- Çiftliğin yasal sorumlusu ve yönetimi
- Sebze ve meyve bahçeleri ekilebilir alan
- Konaklama ve yiyecek içecek hizmeti
- Daimi çayır ve otlak arazileri, uzun ömürlü bitkiler
- Sulama, tarım amaçlı kullanılmayan araziler
- Hayvancılık

- Tarımsal alet ve makineler
- Diğer araziler
- İşgücü
- Kırsal kalkınma ve destekler

Çiftlik turizmi ile ilgili önemli bir kavram da ‘yeniden köylüleştirme’ ve buna bağlı olarak ortaya çıkan “*yeni köylüler*” dir. Bu kavramlar çiftliği sadece hammadde üretimiyle kısıtlamaktan toplum ve doğayla bağ kuran birçok yola sahip çok ürünlü bir kuruluş olarak tanımlar çağdaş çiftçiler kendilerini “*yeni köylüler*” olarak oluşturmaktadır (Nilson 2002: 7).

2.4.5. Çiftlik Turizmi Türleri

Çiftlik turizmi ziyaretçilerinin dilekleri ve beklentilerine göre çiftlik varlıklarının metalaştırılması, tüketim ekonomisinin kırsal alanları erkenden istila etmesi basit bir şekilde geliştirilmiş takas değerlerinin üretim için kullanım değerleri düşmüş nesnelere bağlanması için yeni fırsatlar yaratmıştır. Örneğin çiftlikler kullanılmayan ek binaları tatil konaklamasına, tarlaları paralı kamp alanlarına dönüştürerek ek gelir elde etmeye başlamıştır. Çiftlik turizmini uygulayan çiftliklerin çoğu aile işletmeleridir ve aile ilişkileri hayat tarzları, mal mülk ve aynı zamanda büyüme ve karla ilgili ticari düşünceler ailenin yaşam tarzı ile bağlantılıdır (Ollenburg and Buckley, 2007: 450). Ekonomik baskı ve zorluklara rağmen aile çiftlikleri aile ve toprak arasındaki bağları sayesinde ayakta kalabilirler. Bir başka önemli nokta da miras yoluyla çiftlik arazilerinin bölünmesidir böylesi bir durumda ev sahipliği yeteneğine sahip olan ve ev sahipliğinin birkaç kuşağı destekleme kabiliyeti ve kuşakların birbirine bağlılığı çiftliğin geleceğini etkileyecektir.

Tablo 1.
Çiftlik Turizm ve Faaliyet Şekilleri

Çiftlik Turizmi	Faaliyet Şekilleri
Rekreasyon Faaliyetleri	Doğal yaşamı izleme, binicilik, balıkçılık, kampçılık, piknik, avlanma, doğa yürüyüşleri, kuş gözlemciliği, foto kapan
Tarımsal Satışlar	Çiftlikte satış, yol kenarı stant satışları, yöresel ürünlerin satışı, yöresel hediyelikler, satın alacağı ürünü kendin topla aktivitesi, internet satışı
Eğitim ve Atölye Faaliyetleri	Eğitim turları, bostan ve fidanlık turları, tarımsal teknik kurslar, tarımsal fuarlar, yöresel pazar turları, tohum takası şenlikleri
Üretim	Çiftlik ziyaretleri, kendin topla aktiviteleri, ağaç kiralama aktiviteleri, bahçe kiralama, hayvan bakımı, bostan üyeliği, şifali ot yetiştiriciliği
Barınma	Çiftlik konaklamaları (oda- kahvaltı dahil), kamp alanı, gönüllülük, öğrenci değişimleri,
Çevreyle ilgili Faaliyetler	Kültürel değerleri görme isteği, üretici pazarları, etnografik turlar, doğadaki ayak izi

2.4.6. Çiftlik Turizminin Gelişimi

Kırsal kesimin eğitim seviyesinin artması çiftlik işletmelerinde modern tarım tekniklerinin kullanılmasını çiftliklerin ek gelir sağlayacak yeni yöntemler ve arayışlar içine girmelerine sebep olmuştur. Çiftlik turizminin ortaya çıkmasının önemli nedenlerinden birisi de bu arayışların bir sonucudur. Diğer taraftan kırsal kesimden kentlere göçün artması çiftlik işletmelerinin ayakta kalmasını zorlaştırmıştır. Çiftçi ailelerin çocukları özellikle daha iyi bir eğitim ve iş olanakları için kentlere göç edince çiftlikleri ayakta tutacak aile üyeleri zamanla azalmakta ve birçok çiftlik kapanmış veya kapanma tehlikesiyle yüz yüze kalmıştır. Bu bağlamda çiftlik turizmini bir turistik çeşitlendirme ihtiyacından daha ziyade çiftlikleri ayakta tutabilecek bir gelir kaynağı olarak düşünmek gerekmektedir.

2.4.6.1. Dünyada Çiftlik Turizminin Gelişimi

Yukarıda bahsedilen gelişmeler kırsal yaşam ile kentsel yaşam arasındaki farkları azaltırken ortaya “karma” olarak tarif edilebilecek yeni çiftçilerin ortaya çıkmasını ve kırsal yaşam tarzının *yeni köylüleşme* olarak ifade edilebilecek şekilde değişmesine neden olmuştur. Çiftçiler kırsal kesimin koruyucuları olarak daha geleneksel rollerini üstlenmeleri için giderek artan bir şekilde cesaretlendirilmektedir (Sharpley ve Vass,

2006: 105). Çiftlik çeşitlendirmesini teşvik eden cesaretlendiren politikaların kilit noktası tarımdan umduğunu bulamayan çiftçilerin geleneksel tarıma olan bağlılıklarını azaltıp ‘esnaf, dükkân sahibi, eğlence-boş zaman tedarikçiler, ormancı- doğa koruyucusu ve kırsal kesimin bekçileri’ olmalarının önüne geçmektir (Burton, 2004: 196).

Dünya genelinde küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni gelişmelere bağlı olarak, birçok sektörde olduğu gibi turizm alanında da bir takım değişimler ortaya çıkmıştır. Özellikle ulaşım araçlarındaki hız, konfor, kapasite ve fiyat faktörlerindeki gelişimler uluslararası seyahatin demokratikleşmesi, yatırımlar, hisse devirleri, sermaye alışkanlığı, finans ve bankacılık sektörlerinin turizm sektörüyle bağlarının güçlenmesi, iletişim teknolojisindeki yenilikler ile çeşitli iktisadi ve siyasi birliklerin kurulması uluslararası seyahatin gelişmesine yol açmıştır (Yarcan, 1998: 74).

Çiftlik turizmi bilhassa 20.yy’da göze çarpan aktivite alanlarından biri olarak gelişmeye başlamış ve Avrupa’nın pek çok ülkesinde geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Kuzey Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda ve Filipinler gibi ülkelerde çiftlikler profesyonel birliklerle organize edilmektedir. İtalya’da “Agri Tour”, Almanya’da “Bauernhofurlaub”, İsviçre’de “Bo Po Lantgard” bunlar arasında sayılabilir. İnternetin yaygınlaşmasıyla çiftlik turizmi pazarlaması da küresel boyut kazanmıştır (Gossling ve Mattson 2002). Nilsson’a (2002) göre kırsal turizm, genellikle kırsal çevreye dayanırken; çiftlik turizmi kırsal turizmin bir alt dalı olup çiftliğe ve çiftçiye dayanmaktadır (Selvi, 2012: 188).

Çiftçilerin turizm tabanlı faaliyetle çeşitlendirmeye karşı olan isteklilik durumu ve ya yeniliklere karşı olan tutumları temelde ki çiftçilik aktivitesiyle harmanlanmış birçok faktöre bağlıdır, bunlar (Sharpley ve Vass, 2006: 103);

- Çeşitlendirmeye olan ekonomik ihtiyaç
- Çiftliğin fiziksel-coğrafi özellikleri
- Çiftçiliğin sosyo- ekonomik rolünün algılanışları
- Demografik yapı ve hayat tarzı faktörleri
- Kamu desteğinin kullanılabilirliği ve niteliği
- Turizmin çeşitlendirme seçeneği olarak algılanışları

Kırsal alanlarda gerçekleştirilen turizm dünyanın en hızlı büyüyen turizm endüstrisinin gelişen bir kırsal turizmin dünya genelinde yaygınlık kazanmasıyla birlikte, Cameron Dağlık Bölgesi, Tayland'ın Kuzey Tepeleri, Kosta Rika'nın Tropik Bölgeleri, Avustralya'daki Cape York Yarımadası, Kanada'daki Kuzey Batı Bölgesi, İtalya'daki Tuscany ve Fransa'daki Ardeche gibi çok çeşitli kırsal alanlar turizm kapsamında tercih edilmeye başlandı (Çeken, Karadağ ve Dalgın, 2007: 8).

ABD 'de Çiftlik Turizmi; Birleşik Devletler örneği bize, kırsal alanlarda iki yönlü bir gelişmenin bilindiğini göstermektedir. Bunlardan ilki, kırsal alanlarda yaşadığı halde bizzat çiftçilikle uğraşmayanlar (nonfarm), diğeri de doğrudan çiftçiliği meslek edinenlerdir. Çiftçilikle uğraşmayanlar, çiftçilere nazaran nüfus bakımından daha yüksek oranda olduğu gibi, gelir bakımından ise daha üst düzeydedirler. 1959 yılında kırsal alanlarda yaşayıp da yoksul olan 39 milyon aile vardı ve bunların oranı, tüm nüfusun %56'sını teşkil ediyordu. 1974'de ise metropoliten sahalarda yaşayan yoksulların oranı ise %60 civarında bulunuyordu. Önemli olan nokta, Birleşik Devletler gibi sanayileşmiş zengin ülkelerde bile kırsal alanların boşaltılması, tüketilmesi söz konusu değildir, tersine kırsal alanlar yerini çekim merkezleri geliştirerek, çiftçilik dışı kaynaklar etrafında kümelenmek suretiyle “köylülük” niteliğini sürdürmektedir. Bu da çiftlik turizminin gelişimi için uygun ortam sunmaktadır (Türkdoğan, 2011: 18).

Çiftliklerde sunulan açık hava etkinlikleri arasında müze ziyaretleri, atlı veya bisikletli doğa turları ile dağ ve doğa yürüyüşleri, milli parkları ziyaret etme gibi aktiviteler yer almakta olup, sportif etkinlikler arasında golf, tenis, yüzmeye, binicilik ve olta balıkçılığı bulunmaktadır. Diğer turizm çiftliklerinde turist sayısı 15'i geçmezken Amerika'da konaklama kapasitesi 80 kişiyi bulabilmektedir. Çiftliklerde konaklama şekli oda kahvaltısı ve self-catering' den oluşmaktadır. Banyo, duş, tuvalet, yemek odası ve yatak odası, park alanları, klima vb. sunulan ekstra hizmetler arasındadır (Yılmaz, 2008: 124).

Amerika Birleşik Devletlerinde çiftlik turizmi kavramı turistlerin gelip kalabilecekleri büyük çiftlikten farklı bir şekilde geliştirilmiş, bununla beraber tanım çalışmalarında “ev içinde ekstra bir yatak odası veya çiftlik içinde ekstra bir evin misafirlere kiralandığı faaliyetteki bir çiftlik” tanımı üzerinde durulmuştur. Turizm çiftliklerinin %29,3'ünün ilk gelir kaynağı tarıma ve hayvancılığa dayalı faaliyetlerden oluşmaktadır. Çiftliklerinde turizm hizmeti sunan çiftçilerin bu işi yapmaktaki en önemli motivasyon

unsurları ise sırasıyla; ek gelir elde etmek, çiftlik kaynaklarının tam kapasite kullanılmasını sağlamak, tüketicilerin eğitilmesi ve ilgi veya hobi şeklinde sıralanmaktadır ABD’de kırsal turizm ve bağlantılı olarak çiftlik turizmi daha çok 1958-1968 yılları arasında hızlı bir şekilde gelişmiştir. Kırsal turizm daha çok kayak, rafting, balıkçılık ve dinlenme yerleri olarak başlamış ve son zamanlarda tarih, kültür ve çiftlik turizmini içerecek şekilde genişlemiştir (Çeken, Karadağ ve Dalgın, 2007: 8).

Rusya’nın tarımsal yapısı üzerinde tarafsız Batılı bilim adamlarının yorumlarına göre, nerede sosyalist sektör için iş, gelirin çoğunluğunu sağlıyorsa, o zaman “işçi-köylü” kavramından bahsedilebilir. Aksi takdirde köylü-işçi yapısı ortaya çıkmıştır. Rusya’nın tarım sektöründe eğer arazi parçası pazarlamaya yönelik bir durum kazanıyorsa o zaman bu arazi parçası üzerinde çalışan kimseler “köylü” olarak tanımlanamaz. “Köylülük”, bu nedenle, pazara yönelik olup olmamak süreciyle yakından ilgili oluyor demektir (Türkdoğan, 2011: 18). Yılmaz (2008:124-126) eserinde, Kanada, ve Avusturya ile ilgili aşağıdaki bilgileri aktarmıştır;

Kanada’da 1000 kırsal otelin %70’inin çiftliklerden oluştuğu tahmin edilmektedir. Kanada’da turizm çiftliklerine yönelik yapılan araştırmaların yetersiz oluşu ve bu tür kırsal girişimlere yönelik veri noksanlığının bulunması sayılarının tam olarak tespit edilememesine neden olmaktadır. Diğer ülkelerdeki turizm çiftliklerine oranla burada bulunan çiftlikler daha küçük veya orta ölçekli işletmelerdir. Ev sahiplerinin çoğu kendi kaldıkları evin bir odasını kiraya vermekte, konuklarına yemek hazırlamakta ve servis sunmaktadır çiftliklerde evler genellikle geleneksel ve kırsal dokuya uygun olarak yapılandırılmış veya yeniden restore edilmiş evlerdir. Çiftliklerde yapılan temel faaliyet hayvancılık ve organik meyve-sebze yetiştiriciliğidir.

Avustralya’da turizm çiftliklerinin asıl gelir kaynağı tarım ve hayvancılıktır, turizm yalnızca katkı niteliğindedir. Çiftçilerin bu işi yapma süreleri 1 yıldan birkaç yıla kadar değişiklik göstermektedir. Çiftliklerde misafirlere oda & kahvaltı olanağı ile birlikte, tam donanımlı mutfaka sahip ayrı bir çiftlik evinde misafirlerin kendi yemeklerini kendilerinin yapması da sağlanmaktadır. Avustralya’da turizmi “tarımın hayatta kalmasını sağlayan bir mekanizma” olarak ele almıştır.

Malezya’da turizm mevsiminde gelen turistlere etrafı tropikal meyve ağaçlarıyla çevrili, geleneksel kabaca yapılmış evlerde yöreye özgü otantik kültürel değerler yaşatılmaktadır. Malezya’da çiftlik turizm faaliyetleri hükümetçe desteklenmektedir.

Çeken, Karadağ ve Dalgın (2007:8) eserlerinde diğer ülkelerden şu bilgileri aktarmışlardır;

Kuzey Kıbrıs’ta turistlere üzüm bağlarının yaygın olarak bulunduğu bölgelerde, yöreye özgü yemeklerin ağırlık kazandığı, yöredeki halkın gelenek ve göreneklerinin yaşatıldığı ve safari turlarının düzenlendiği yerler bulunmaktadır.

Japonya’da 1990’lı yılların başından itibaren kırsal yaşama olan ilgi artmaya başlamış ve 1992 yılından itibaren Japonya hükümeti tarım, ormancılık ve balıkçılığı kapsayan kırsal, çiftlik ve yeşil turizmi teşvik etmektedir.

Yeni Zelanda’da turistlerin çiftlik evlerinde konaklamaları, çiftliklerde yaşayan aile fertleri tarafından üretilen örgüler, giyim, hatıra, süs ve hediyeelik eşyaların turistlere satılması yoluyla da çiftliğin tarım dışı gelirleri artmaktadır.

Yeni Zelanda’da turizm çiftliklerinin parasal açıdan daha çok Yeni Zelandalıların farklı insanlarla tanışma ve onları evlerinde konuk edebilme imkânı tanınması ve kendilerine çiftliklerinde gönüllü olarak yardımcı olacak birilerini bulabilmeleri açısından oldukça önem taşımaktadır. 1988 yılında Yeni Zelanda’da yaklaşık 1000 çiftlik evine konuk kabul etmiştir (Yılmaz, 2008: 28).

2.4.6.2. Avrupa’da Çiftlik Turizminin Gelişimi

Avrupa da çiftlik sistemlerini incelediğimiz de bir yandan devlet ve kolektif çiftlikler diğer yanda kendisine ait arazi parçalarının bulunduğu özel parseller dikkati çekmektedir. Bu özel arazi parçası üzerinde çiftçilik yapanları üretimlerinin karşılığının ödenmesi suretiyle teşvik edilmektedirler. Bununla birlikte, sahip olunan veya sahip olunmayan çiftçilik tipine göre “işçi-köylü”, “köylü-işçi” kategorileri belirlenmektedir. Pazara yönelik olmayan arazi parçaları üzerinde çalışanlar ise hala “köylü” olarak yaşamalarını sürdürmektedir. Avrupa’da tarımdan elde edilen gelir tarım politikası sebebiyle azalmakta olduğu için çiftçiler ek gelir kaynağı aramaktadırlar. Buna bağlı

olarak çiftlik içi aktiviteler ve çiftlik dışı aktiviteler geliştirmektedirler (Branth ve Haugen, 2011: 35).

Özellikle Macaristan, Doğu Almanya ve Polonya’da örneğin, Budapeşte Kooperatif Araştırma Enstitüsü mensubu Gyenes’ e göre, köylü ve işçi olmak üzere iki temel tipe karşılaşıyoruz. Köylü, kooperatif çiftlik üyesi, işçi ise devlet çiftliğinde fiziksel olarak çalışanı ifade etmektedir. “Köylü” kendi küçük özel çiftliğinde çalışmakta, onun için kooperatif ikinci derecededir (Türkdoğan, 2011: 18).

İtalya’ da çiftlik turizmi misafirperverliğin bir uzantısı olarak doğmuştur. Daha sonraları tarım ormancılık ve yetiştirme-fidancılık ana aktivitelerine bağlı tamamlayıcı aktiviteler olarak gelişmiştir. 1990’dan beri giderek artan gelişimsel bir ayrım olmuştur aynı zamanda yönetimde kurumsallaşmıştır (Irma ve Schmitz, 2013: 270).

İtalya’da da turizm, çiftçilerin çeşitlendirmede en çok tercih ettikleri uygulamalardan biridir. Gerçekte turizm çiftlikleri, şehirleşmenin karşısında bir alternatif olarak geliştirilen bölgesel politika programlarının bir bölümüdür. Buna göre, turizm çiftliklerinden elde edilen gelir, çiftlikte yatırım için kullanıldığında yarısı kadar bir vergilendirme yapılır. İtalya’da turizm çiftliklerinin en yoğun olduğu bölge Tuscany’dır. Bu bölgedeki turizm çiftlikleri eski, restore edilmiş ancak modern standartları da taşıyan çiftliklerdir. Bölgedeki turizm kentleri ile turizm çiftliklerinin sayısının birbirine bağlı olduğu görülmektedir. Turizm çiftliği sayısının en fazla olduğu yer, bölgenin en önemli turistik şehri olan Siena’dır (Yılmaz, 2008: 124). Sharpley ve Vass, (2006: 105) de yaptıkları çalışmada Birleşik Krallık ve İspanya dan şu şekilde bilgiler aktarmışlardır;

Birleşik Krallık’ ta turizm, ekonomik büyüme ve gelişim için bir makine olarak düşünülmektedir ve farklı derecelerde devlet desteğinden faydalanmaktadır. Çiftlik turizmine göreceli olarak geç başlasa da Avrupa’nın başka bölgelerinde mevcut olan çiftlik odaklı turizmin uzun süreli geleneğinin faydalarını görememektedir. İngiltere’nin özellikle milli park veya tarihi alanlara yakın bölgelerinde kurulmuş çiftliklerde çiftlik temeline bağlı konaklamalar en uygun turizm şekli olarak görülmüştür. **İspanya’da** kırsal turizm kapsamında turistlere; kamp yapma, ata binme ve atlı gezi, doğa yürüyüşü ve dağ bisikleti gibi imkânlar sunulmaktadır. İspanyol çiftliklerinin turizmde başarılı çeşitlendirmesi çiftçilerin eşlerinin işe dâhil olmasına

bağlı olduğunu ortaya çıkartmışlardır. Daha genel olarak çalışmalar şunu göstermiştir ki çiftlik turizmi kuruluşlarının çoğunluğu bayan aile üyeleri tarafından işletilmektedir.

Fransa’da 1954 yılında çiftlik sayısı 154 iken, 1980 yılına gelindiğinde bu rakam 28 bine yükselmiştir (Yılmaz, 2008: 125) , çiftlik turizminin çiftçi nüfusu arasındaki nicel önemi 2000 yılında tamamının % 2,8’i gibi çok sınırlı bir orandadır. 600 çiftlik konaklama, yeme içme ve boş zaman aktivitesi sunmaktadır, 1500 çiftlik doğrudan çiftlikte ürün satışı yapmaktadır (Marsat, 2012: 70). Auvergne Bölgesinde çiftlik turizminde çeşitlik aracılığıyla çiftçilere daha çok gelir ve/veya iş imkânı elde etmeleri için Bölge Kurumu destek vermektedir. Çiftliklerde çiftlik sahibi ailesi ile daha az kişisel temas gerektiren turizm aktiviteleri uygulanmaktadır (İrma ve Schmitz, 2013: 270). Fransa’da devlet tarafından desteklenen kırsal turizm faaliyetleri ile köylülere ek gelir sağlanması ve iç göçün önüne geçebilmek amaçlanmıştır.

Danimarka’da sayıları yaklaşık olarak 60 bini bulan çiftliklerin %10’ u çiftlik turizmi ile uğraşmaktadır. 1995 yılında ulusal düzeydeki turizm örgütlerine kayıtlı 210 çiftlik vardır (Yılmaz, 2008: 124). AB’de aynı zamanda çiftlik turizminin desteklenmesi ve gelişimi için ulusal politikalar son 50 yıldır birçok ülkede mevcuttur ve Danimarka’da da aynı şekilde devlet desteği verilmektedir.

Almanya’da 1970’li yılların başında Gıda, Tarım ve Orman Bakanlığı’nın özendirmesi sonucu kırsal turizme özellikle çiftlik turizmine olan ilgi giderek artmaya başlamıştır. Birçok Avrupa ülkesinde kırsal turizm üzerine yapılan çalışmaların büyük bir kısmı kırsal turizmin diğer biçimlerini dikkate almaksızın daha ziyade çiftlik turizmi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunun sonucu olarak da 1980 ve 1990’lı yılların başında çiftlikler ve çiftçiler kırsal turizmin odağı haline gelmiştir (Esengün, Akça ve Sayılı, 2001: 31).

Almanya çiftlik odaklı tatil geleneğine sahiptir. Aynı zamanda çiftlik turizminin desteklenmesi ve gelişimi için ulusal politikalar son 50 yıldır birçok ülkede mevcuttur. Fransa da atıl durumdaki turizm çiftlik binalarının konaklama olanaklarına dönüştürülmesi için devlet 1954 yılından beri finansal destek vermektedir. İtalya ve **Danimarka’da** da aynı şekilde devlet desteği verilmektedir. Daha da yakın zamanlarda genelde turizm özelde de turizm odaklı çiftlik çeşitlendirmesi kırsal gelişim ve yenilenmesi için etkili bir hızlandırıcı olarak düşünülmektedir (Sharpley, Vass, 2006: 103).

Macaristan'da kırsal turizm ülke ekonomisi için önemli olan turizm sektörünün bir bölümünü oluşturmaktadır. Macaristan'da kırsal turizm faaliyetleri 19 yy. da gelişmeye başlamasına rağmen; bu turizm çeşidinin tanınır bir hale gelmesi oldukça yenidir. II. Dünya Savaşı öncesi kırsal alanlarda geçirilen tatiller toplam rekreasyon faaliyetlerinin % 35-45'i kadardır. Ancak 1960'lı yıllardan beri ülkede turizm gelişmesi bölgesel kalkınma planlarında yer almaya başlamıştır. Macaristan'daki kırsal turizm aktiviteleri daha çok Balaton Gölü civarında organize edilen atlı gösteri ile folklor programlarıdır. Ayrıca Macar halkının misafirperverliği, küçük köylerdeki çekici kültürel doku, kaplıca ve içmeler, ırmaklar ve göller de ülkede kırsal turizme yönelik faaliyetlerdir. **Portekiz'de** balıkçı köylerinde balıkçılıktan sağlanan gelirin yanı sıra yaz mevsiminde yöreye gelen yerli ve yabancı turistlere evlerini pansiyon olarak veren ailelerin gelirlerinde bir yükselme olduğu saptanmıştır (Çeken, Karadağ ve Dalgın, 2007:8).

Hırvatistan'da Pazar ekonomisine geçişten önce büyük çoğunluğu kıyı şeridinde ve doğa koruma alanları civarında yer alan resmi olarak sadece bir kaç tane turist çiftliği bulunmaktaydı. Hırvatistan Çiftçi Birliği çiftlik turizmi gelişimi için ilk uyarıcı unsur olmuştur. Ayrıca Hırvatistan'da 1990'ların ortasına kadar çiftlik turizmi mevzuatı bulunmaktaydı. 2011 yılında yapılan bir araştırmada konaklamalı ve diğer rekreasyon aktiviteli 886 çiftlik kaydedilmiştir ancak 2003 yılında Tarım Araştırmasının gösterdiği şekilde bu tür 4506 çiftlik bulunmaktaydı. Bazı çiftliklerin kırsal ve çiftlik turizmine yönelik kendi kataloglarının olmasına rağmen bu tanıtım yetersiz kalmaktadır (İrma ve Schmitz, 2013: 270).

Avusturya'da çiftlik turizmi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra insanların bombalanan şehirleri terk edip kırsal alanlarda kalacak yer aramalarıyla başlamış, çiftçilerin ise bunu bir işletmecilik faaliyetine dönüştürerek, turistlere yönelik konaklama ve rekreasyon faaliyetleri sunmalarıyla bir hayli büyüyen bir sektör haline gelmiştir. Avusturya bugün turizm çiftlikleri sektöründe Avrupa'nın önemli ülkelerinden biri durumundadır (Yılmaz, 2008:123). Avrupa da çiftliklerde turizm kırsal turizmin ayırt edilebilir bir formu olarak tanınmaktadır geçmişten günümüze dağ köylerinde yaşayan ailelerin turizm sayesinde bir gelir elde etmek için yaşadıkları evlerin bir bölümünü turistlere kiralayabilmektedirler.

Polonya’da köy sosyoloğu Galeski’ye göre köylü, hem girişimin hem de ev ekonomisinin tüm aşamalarına katılır. Böylece, Galeski için, köylü-çiftçilik, hem girişimci hem de ev ekonomisi niteliğinde olup, değişme değerlerinin üretilmesi ve diğer yararlardan değer üretimine katkıda bulunur (Türkdoğan, 2011: 18).

Slovenya’da ek gelir için uzun süredir arayış içerisinde olan küçük ve katmanlı tarım işletmeleri yaygındır. Slovenya’da çiftlik turizmini birkaç kategoriye ayrılmaktadır; örneğin organik çiftlikler gibi bu şekilde belirli bir konuda uzmanlaşmış çiftlikler bulunmaktadır ve bu çiftlikler çiftlik turizmi aktivitesinden gelir elde etmektedirler. Konaklama sunan yaklaşık 370 çiftlik vardır. 2010 yılında toplam 4342 yatak kapasitesi olan ülkede ayrıca 412 çiftlik çoğunlukla hafta sonunda yiyecek ve içecek servisi vermektedir (Cigale, 2012: 27).

2.4.6.3. Türkiye’de Çiftlik Turizminin Gelişimi

Türkiye’ye yönelik uluslararası turizm hareketlerinin hız kazanması, turizm faaliyetlerine katılanların farklı zevk ve ihtiyaçlara sahip olması, turizm arzındaki çeşitliliği de beraberinde getirmiş ve bu durum turizmin diğer sektörler üzerindeki etkisini arttırmıştır. Türkiye’de 1993 yılında yapılan bir çalışmada turizm sektörünün, 33 sektörden girdi sağladığı ve bu sektörlerin gelişmesine doğrudan katkıda bulunduğu saptanmıştır (Eser ve Diğ., 1993: 46). Ülkemizde köy yerleşme biçimleri; yol, taşıt, haberleşme, pazar, kitle araçları ve kentsel durumlara göre düzenlenmiş kuruluşlar değildir. Genellikle rasgele kurulmuş ünitelerdir (Türkdoğan, 2011: 19).

Kırsal ve çiftlik turizmi ile ilgili literatürün çoğu turizmi kırsal kesimlerin karşılaştığı sosyo- ekonomik sorunlara potansiyel bir genel çare olarak görmektedir. Diğer bir deyişle endüstriyelleşmiş sanayileşmiş dünyanın etrafındaki kırsal alanlar birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar ekonomik gerileme, dış göç, tarımsal yeniden yapılandırmadan kaynaklanan ters etkiler ve kırsal kimliğin kaybıdır ve turizm bu problemleri hafifletebilir. Bu şekilde biçimlenmiş ‘yanlış düşünceler’ bütün kırsal alanlara evrensel olarak uygulanmamalıdır (Hodge ve Monk, 2004: 263).

Ülkemizde çiftlik turizmi faaliyetleri dendiğinde ilk olarak karşımıza Buğday Derneği tarafından yürütülen TaTuTa (Tarım Turizm Takası) sistemi çıkmaktadır. Bu sisteme dâhil olan çiftlikler belirli şartları yerine getirdikten sonra çiftliklerine konuk ve-veya

gönüllü alabilmektedirler. Ancak TaTuTa sistemine kayıtlı olamadan konuk kabul eden çiftlikler de bulunmaktadır. Her iki durumda da çiftlikler ekolojik sürdürülebilirliğe önem veren doğa dostu ve konusunda uzmanlaşmış “Permakültür Çiftlikleri” dir.

Permakültür kavramı (Permaculture) yani; kalıcı, devamlı, daimi anlamına gelen Permanent kelimesinden gelmektedir. Permakültür; Agriculture tarım, ziraat (agri) ya da kültür (culture) insanların maddi ve maddi olmayan ihtiyaçlarını, doğal eko-sistemlerin işleyişini örnek alarak, parçası oldukları doğaya ve üzerinde yaşadıkları dünyaya zarar vererek değil, yarar sağlayarak karşılımlarını olanaklı kılan bir tasarım ve bakım bilimidir. Permakültür soruna değil çözüme, istemediklerimize değil istediklerimize, olumsuzla değil olumluya baktığımız ve odaklandığımız bir yaklaşımdır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılarken, aslında bu temel haklara erişmek için muhtaç oldukları doğaya zarar vermek yerine onu besleyip onarmalarını mümkün kılacak olgun ve ahlaki bir davranış mekanizmasıdır. Permakültür, sürdürülebilir insan yerleşimleri tasarımıdır (Bakır, Akhuy ve Aydemir, 2011: 4).

Permakültür, doğal olarak akış ve dönüşüm halinde ve oldukça zararsız olan enerjiyi ve sürekli olarak yaşamı yok etmemize gerek bırakmayacak, bolluk sergileyen gıda kaynaklarını ve doğal kaynakları kullanarak dünya üzerinde insanların var olabildiğini sağlayan bir sistemdir (Mollis, 1991: 2). Permakültür üç temel etik ilke üzerine kurulmuştur. Dünyayı gözetmek bunlardan birincisidir ve aslında diğer iki ilkeyi doğurur ve içerir. İnsanlar geniş bir hafızaya sahip, sözel ve yazılı kayıt tutabilen ve artık günümüzde polen analizinden jeoloji bilimine birçok farklı yöntem kullanarak uzak geçmişini araştırabilen, düşünen varlıklardır. Doğada bir zamanlar uygun ya da zararsız olduğunu düşündüğümüz bazı davranışların uzun vadede insan ve toplum sağlığına zararlı olduğunu görürüz (Örneğin: toprak ve su üzerinde zararlılarla kimyasal mücadelenin etkileri) Titizlikle yapılan araştırmalar, elde edilen bilgi ve bunların değerlendirilmesi sonucunda, uzun vadede varlığımızı tehdit edecek davranışları ve kaynaklar ile maddelerin kullanımını kısıtlama, terk etme ya da yasaklama yoluna gideriz. Hayatta kalmak üzere davranırız. Böylece korumacı ve ihtiyatlı davranış kuralları geliştiririz. Bu, birçok kabile topluluğunda tabuların oluşmasının sebebi olan mantıklı ve sağduyulu bir süreçtir. Örneğin, Polinezya’da sürdürülebilir geleneksel bir arazi kullanım sistemi olan Ohana (aile ya da kabile) sisteminde, havzanın en üstünde

yer alan ve “Tanrıların Ormanı” olarak adlandırılan alanda ağaç kesmek ve avlanmak bir tabudur. Artık görüyoruz ki bu ormanın yok edilmesi besin (enerji) döngüsünde kapatılamaz bir açık yaratacak ve bir süre sonra kabilenin ihtiyaçlarını bu havzadan sağlayamamasına yol açacaktır (Bakır, Akhuy ve Aydemir, 2011: 4).

Ülkemizde çiftlik turizmi faaliyetlerinin büyük kısmı “TaTuTa Sistemi” kapsamındaki çiftliklerde gerçekleşmektedir. TaTuTa sistemi iki yönlü işlemektedir; Gönüllü Bilgi ve Tecrübe Takası, ekolojik tarım ile geçinen çiftçi ve işletmeleri, bu konuda bilgili, deneyimli ve ilgi sahibi kişilerle arazide bir araya getirerek bilgi ve tecrübe değiş-tokuşunu sağlıyor.

Tablo 2

Çiftlik Turizmi Faaliyetlerini Uygulayan Çiftliklerin Bölgesel Dağılımı

Akdeniz Bölgesi	25
Karadeniz Bölgesi	25
Marmara Bölgesi	15
Ege Bölgesi	14
Doğu Anadolu	6
İç Anadolu Bölgesi	5
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	2
Toplam	92

Kaynak: <http://www.tatuta.org> ET: 10.09.2016

Yukarıda ki Tablo incelendiğinde en çok TaTuTa çiftliklerinin en fazla Karadeniz ve Akdeniz Bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunu sırasıyla Marmara ve Ege Bölgesi izlemektedir. İl bazında incelendiğinde ise Antalya 13, Samsun 8, Çanakkale 7, Muğla 6, (5’i Datça yarımadasında) en fazla TaTuTa çiftliği barındıran iller olarak dikkati çekmektedir. Ancak sayılar yeni katılımlar veya ayrılımlar ile günden güne farklılık gösterebilmektedir. Günümüz itibariyle toplamda 92 çiftlikte tarım-turizm-takası sistemi uygulanmaktadır. Tablo da TaTuTa ağına kayıtlı olan çiftliklerin sayıları verilmiştir ancak bu ağa kayıtlı olmadan da çiftlik turizmi faaliyetlerini uygulayan ve bundan ek gelir sağlayan çiftlikler bulunmaktadır.

Ekolojik üretimin teknik, pazarlama, sosyal, çevresel boyutlarında bilgi ve ilgi sahibi kişiler bu ziyaretlerde bilgi, deneyim veya işgüçlerini paylaşıırken, onların yiyecek,

içecek ve barınma ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanıyor. Ayrıca, gönüllüler hem sosyal bir kaynaşmaya hem de yereldeki gerçek deneyime dayalı bilgiye ulaşabiliyorlar.

Tarım Turizmi işleyişinde ise amaç, kendilerini ekolojik tarıma adanış çiftçilere, ekolojik üretimi sürdürebilmeleri için ek maddi destek sağlamaktır. Ziyaretçilerin ifti ailelerin evinde kalması ve aile sofrasını paylaşması, kültürler arası alışverişi sağlamanın yanında, tketic-iretici arasındaki ilişkilerin şeffaflaşması ile bireylerin ekolojik döngülere ve birbirlerine karşı sorumluluk bilincinin gelişmesine de destek olmaktır. TaTuTa projesinin ana amacı Türkiye’deki ekolojik tarım ile geçinen ifti ailelerine mali, gönüllü işgücü ve/veya bilgi desteği sağlayarak ekolojik tarımı teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Projede, ekolojik üretimin teknik, pazarlama, sosyal, çevresel vs. boyutlarında bilgi/ilgi sahibi kişilerin, çiftlik ve işletmelerde bilgi, deneyim ve/veya işgüçlerini paylaşırken yiyecek, içecek ve barınma ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, gönüllüler hem sosyal bir kaynaşmaya hem de yereldeki gerçek tecrübeye ve bu tecrübeye dayalı bilgiye ulaşıyorlar (www.bugday.org, 2014).

Buğday’ın Türkiye rgt ve tam yesi olduğu ECEAT (European Center for Eco-AgroTourism / Avrupa Ekolojik Tarım Turizmi Merkezi) ve WWOOF (Willing Workers on Organic Farms / Ekolojik iftliklerde Gönüllü Işiler) rgtleriyle işbirliği yapılarak yurt dışı tanıtım desteği sağlanıyor. TaTuTa iftlikleri ve ziyaretçiler veya gönüllüler arasında eşleştirmeyi yapılması ve tüm rezervasyon işlemleri için 2006 yılı içinde yapılan anlaşma doğrultusunda Gentur’ a aktarılmıştır. 2003’de 25 çiftlikte başlayan proje, bugün 80’den fazla çiftlikle devam ediyor. TaTuTa Buğday Derneği tarafından yürütülen ‘‘Ekolojik iftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası’’ projesinin kısa adıdır.

WWOOF güven ve takasa dayalı kültürel ve eğitsel deneyimleri teşvik ederek, sürdürülebilir bir küresel toplum inşa etmek için, gönüllüler ile organik çiftlikleri bağlayan dünya çapında bir harekettir (<http://wwwoof.net>, 20016) Türkiye ayağında ise sayfa TaTuTa’ nın ana sayfasına yönlendirmektedir. TaTuTa sistemi temelde ev sahibi çiftlik ve ziyaretçiler olarak iki paydaşı bulunan bir sistemdir.

Buğday Derneği tarafından oluşturulan Ekolojik TaTuTa sisteminin web sitesinden alınan bilgiler doğrultusunda ev sahibi çiftlik ve ziyaretçiler ile ilgili şu bilgiler verilebilir (www.tatuta, 2016);

Ev Sahibi Çiftlikler; Buğday Derneği'nin kurduğu Ekolojik TaTuTa sistemi içinde ziyaretçi (konuk ve/veya gönüllü) kabul etmeye gönüllü olmuş, detaylı bilgileri web sitesinde yer alan, sistemdeki sorumluluklarını yerine getirmekte olan çiftliklerdir.

Bir yandan kendilerini ekolojik üretimde yetkinleştirmek, geçimini bu yolla sağlamak, diğer yandan da çevresinde ekolojik üretim bilincini ve uygulanmasını yaygınlaştırmak için çalışmaktadırlar. Ekolojik sertifika programına dahil olmayan fakat sertifika programına dahil olanlar gibi ekolojik yaşam bilinciyle üretim yapan ve yaşayan çiftçi aileleri de kapsar.

Doğa dostu yöntem ve teknolojileri uygulayan ve/veya ekolojik yaşama uyumlu yöresel bilgiyi yaşatan ve geleneklerini sürdüren, yaşamsal değerlerin sonraki nesillere aktarılabilceği örneklerdir (evi, misafirhanesi, mutfacı vs. bunları yansıtır). Ziyaretçilerin ziyaret süresince belirlenen faaliyetleri yapabilmesini sağlar ve olası talepleri konusunda iletişim kurabilmesine yardımcı olur. Çiftliğe gelen gönüllülerin yardım edeceği işlerde turizm faaliyetleri dışındaki çiftlik işlerinin ağırlıklı olması gerekmektedir. Çiftliklerde ağırlıklı faaliyet alanı ekolojik ve/veya doğa dostu üretim ve/veya eğitim olan çiftlik, yerleşim ve/veya işletmelerdir. Çiftliklerin dernek yönetim ve faaliyetlerinde yer alabilmeleri için en az bir bireyi Buğday Derneği'nin resmi üyesi olmalıdır.

Ziyaretçiler; Ekolojik TaTuTa web sitesinde yer alan çiftlikleri ziyaret etmek isteyen ve bunu sitede belirtilen koşullarda gerçekleştiren kişilerdir. "Gönüllü"; konaklama süresince kendi imkan ve deneyimleri doğrultusunda çiftliğe işgücü, bilgi ve/veya tecrübe sağlayan, "konuk" ise, konaklama ve aldığı hizmetlerle ilgili mali desteğini aracısız olarak çiftliğe veren kişidir. Kendisi ve çevresindeki insanları, ekolojik yaşam döngüleri konusunda bilinçlendirmek ve sorumluluk almak için çaba gösteren bireylerdir. Ziyaret sırasındaki günlük faaliyetlerinde ev sahibiyle gerekli iletişimi kurarken çiftlikte yaşayanların zamanını ve koşullarını göz önünde bulundurur. Bu projenin önemi ve hedefleri şunlardır (www.bugday.org, 2015);

- Ekolojik yaşam hareketinin içerisindeki gruplar, bireyler ve farklı kültürler arasındaki iletişimi güçlendirmesi,
- Ekolojik üretimin öncelikle kırsal nüfus için, doğal döngülerle dost, sürekli bir yaşamsal kaynak oluşturması yönünde sağlıklı örneklerin oluşturulması ve çoğaltılması,
- Şehirde yaşayan insanların ekolojik çiftliklerdeki yaşamı deneyimleyerek, ekolojik yaşam ile ilgili sorumluluklarını içselleştirmesi ve günlük yaşamında daha fazla uygulamaya sokması,
- Tüketici ve üretici faaliyetlerinde ilk elden ekolojik yöntem, deneyim ve bilgi paylaşımı,
- Doğa dostu üretim ve tüketim modelleri desteklenerek, toprak, hava, su kalitesinin, biyolojik çeşitliliğin, iklimlerin ve diğer doğal döngülerin sağlıklı bir şekilde devamına katkı sağlamasıdır.

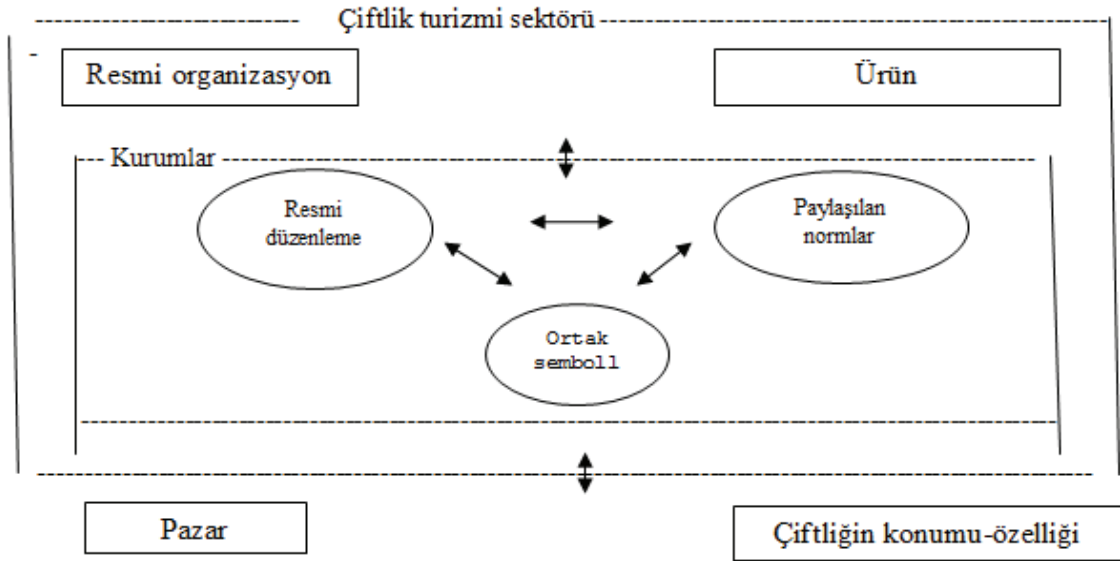
Ayrıca TaTuTa sistemi sağladığı sosyal etkileşimin yanı sıra doğa ile uyumlu yaşam biçimleri ve doğanın korunması için eğitim ve bilinç oluşturmaktadır. Bunu gerçekleştirirken çiftliklere ek gelir, insan gücü yani iş gücü desteği ve alternatif pazarlar sağlayarak kırsal kalınma için de bir model olmaktadır.

2.4.7. Çiftlik Turizmi Modeli Kavramsal Çerçeve

Turizm çalışmalarında kullanılan yöntemler genellikle kurumsal, üretim, tarihsel, yönetsel, ekonomik, sosyolojik, coğrafi, disiplinler arası ve sistem yaklaşımları esas almaktadır. Sistem yaklaşımı turizmin gerçekten ihtiyaç duyduğu bir yöntem olup, sistem bir dizi amacı gerçekleştirmek için organize olmuş, birbiriyle bağlantılı ve ilişkili parçaların oluşturduğu bir bütünü ifade etmektedir (Goeldner ve Ritchie, 2012: 17).

Bir sistem dışarıdan veya başka sistemlerden aldığı girdileri değişik teknolojiler ve yöntemlerle işleyerek dönüşüme tabi tutar ve çıktı dediğimiz mal ile hizmet (ürün) ortaya çıkar. Mal ve hizmete dönüşen bu girdiler çıktı olarak tekrar çevreye ve başka sistemlere girdi olarak gönderilir. Sistemler ve çevre arasındaki ilişki bir sınır ile birbirinden ayrılır, bu anlamda sınır sistemin kontrolünde olan değişkenlerle, kontrolü dışındaki dış çevre değişkenlerini birbirinden ayırt etmektedir (Koçel, 2009: 245). Tarım ve turizm sektörlerinin çevre ile aralarında devamlı bir etkileşim olduğundan dolayı bunlar açık sistemler olarak da adlandırılır. Turizm sektöründeki sistem

yaklaşımında mikro ve makro çevre arasındaki ilişkilerin oluşturduğu bütün analiz edilmektedir.

Şekil 2. Çiftlik Turizmi Sektörü

Kaynak: Sharpleya ve Vass 2005

Yaklaşım, turizm işletmelerinin rekabet çevresini, pazarını, sonuçlarını, tüketiciler ve diğer kuruluşlarla olan bağlantıları ve müşteri ile olan etkileşimleri analiz ederken, yasal, ekonomik ve sosyal sistemler gibi makro çevreyle olan bağlantılarını ve etkileşimleri de dikkate almaktadır (Goeldner ve Ritchie, 2012).

Çiftlik arazisi planlanırken su kaynakları özellikle dikkat edilmesi gereken bir konudur, örneğin göletler, akıp giden yüzey suyunu yönlendirme ve depolama olanağı sağlarlar. Biriktirilen su, daha sonra kurak sezonda sulama amaçlı kullanılabilir. Göletlerden, bunun yanı sıra biyolojik çeşitliliği artırma (su kültürü yaratma) amacıyla da yararlanılır (Bakır, 2013: 5).

Turizm endüstrisi içinde turizm ürünlerinin arzı değişik tipteki turizm işletmeleri tarafından üretilir. Turizm endüstrisi ürünlerin bu üretimi küçük girişimcilerden çok uluslu işletmelere kadar ya da kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilir. Bütün bu üreticilerin tamamı ise daima aynı amaca dönük olarak çalışmaz. Endüstri çoğunlukla tamamen kar amacı taşımayan birçok üreticiyi de kendisine çeker. Ayrıca birçok kamu örgütü ya da devletin sahip olduğu işletmeler de sektörde faaliyet göstermektedir. Hemen her tipte işletme turizm ürünlerini arz edebilir (İçöz ve Kozak, 2002: 40).

2.4.7.1. Ekolojik Faktörler

Ekoloji, ekonomi terimiyle aynı kökten gelmektedir, birbirleriyle bağlantılı terimlerdir. Ancak ekonomi ile ekoloji birbirine zıt olmamalıdır. Ekosferdeki diğer canlılar gibi insan da ekoloji kuralları kapsamında olmakla beraber, yaşamı ekolojik denge ile olanaklıdır. İnsanın ekonomik ilerleme adına atacağı adımlar, ekolojik dengeyi yani kendi ve diğer canlıların yaşamını tehlikeye atmamalıdır (Güney, 1998).

Ekoloji, bir anlamda çok yeni, başka bir anlamda da epeyce eski bir kavramdır. Yakın zamana kadar ekoloji, biyolojinin bir branşı olarak; bitki ve hayvanların çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktaydı. Forbes'in 1922'de Ecology (Ekoloji) dergisinde çıkan bir yazısında değindiği gibi, yirminci yüzyılın ekolojik sisteminde, yirminci yüzyıl insanının baskın tür olarak hesaba katılması kaçınılmaz bir olaydır. Oysa 1960'lı yıllara kadar çoğu ekolog, insan eli değmemiş araştırma alanları kullanmaya çalışmıştır.

Bunun nedeni; insan-çevre ilişkilerinin diğer canlılarla karıştırılmayacak ölçüde karmaşık oluşudur. 1970'li yıllardan itibaren çevre sorunlarının giderek artmasıyla ekolojinin kapsamı genişlemiş, insan-doğa ilişkilerini de içermeye başlamıştır. Günümüzde ekoloji; insanı da kapsamak üzere ekosferde ki tüm canlıların çevre ile olan ilişkilerini inceleyen bir bilimdir (Berkeş ve Kışlalıoğlu, 2003).

Tarımsal gelişmeyi sağlayacak çalışma alanları ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri ile önemli farklılık göstermektedir. Gelişmekte olan ülkeler, toprak işleme, sulama, budama, aşılama gibi verim artışı sağlayacak tekniklerle uğraşırken, gelişmiş ülkeler tohumun çimlenme gücü ve hayvanın üreme kabiliyeti olarak ifade edilen biyolojik güç üzerinde çalışmaktadırlar (Peker ve Oğuz, 2011: 2).

Doğal ekosistemler, değişik bitki ve hayvan türlerinin zaman içerisinde birbirini izlemesi, art arda gelmesi yani ardıldığından oluşan bir gelişim sergilerler. Terk edilmiş ya da zarar görmüş alanlar, sırasıyla bir otsu katman, öncü türler ve nihayetinde de toprak yeryüzü şekli ve iklim koşullarına uygun, olgunlaşmış eko- sistemlerin hakim türü olan klimaks türler tarafından örtülürler. Bu aralıkta ki her aşama bir sonraki aşama için uygun koşulların oluşmasını sağlar. Öncü türler azot bağlayabilir, ağır ve sıkışmış toprakları gevşetebilir, topraktaki tuz oranını düşürebilir, (toprak kayması ve erozyona

karşı) dik yamaçları tutabilir, su fazlasını emebilir ve bir sonraki aşamayı oluşturacak türler için korunaklı ortamlar yaratabilirler. Çiftlik arazisi içerisinde yer alan gölet hem bitki ve hayvanları sulamada, şehir hayatının yoruculuğundan kaçan konuklar için dinlenme alanlarına ve rekreatif faaliyetlere yer vererek çiftlik girdisi olarak kullanılırken aynı zamanda su bitkileri yetiştirmek için ve olası yangınlarda su sağlayıcı olarak dahası. Çiftlikte yetiştirilecek bitkiler hayvanların beslenmesi için yem elde etmeye yararken aynı zamanda toprağı besleyip erozyonla mücadele sağlayarak verimli toprak kayıplarını en aza indirecek doğru konumlama sayesinde rüzgârı kesecektir (Bakır, 2013: 2).

2.4.7.2. Fiziksel Faktörler

Bu başlıkta geliştirilmesi planlanan kavramsal modelde arazinin fiziksel durumu açısından önemli bileşenler ele alınmıştır. Çiftlik turizmi tesisinde coğrafi yeri belirlenirken çiftlik işletmesinin merkezinin konum bilgilerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Zira bu faktörler çiftliğin türü ve boyutundan üretim desenine kadar birçok bileşeni etkilemektedirler. Seçilen arazi, arazinin manzarası ve bulunduğu yerin doğal çekicilikleri hem çiftlik faaliyetlerinin sürdürülebilmesi ve kar getirici verimli topraklarda yer alması hem de turist çekebilmek için belirli bir turizm çekiciliğine sahip olması gerekmektedir.

Coğrafi yer planlamada çiftlik turizmi işletmesinin merkezinin tarımsal işletmeden farklı bir yerde olmaması gerekmektedir. Aksi halde sadece tarım ya da sadece turizm olarak iki alan birbirinden ayrılacak bu da çiftlik turizmi kavramının oluşmasını ve sürdürülebilmesinin önünde engel oluşturacaktır. Arazi içerisinde bulunun göletler, yağmur hendekleri ve gıda ormanları gibi bileşenler çiftlik turizmi modeli içerisinde hem tarımsal faaliyetleri hem de konukların gölet kenarında hoş vakit geçirmesi, doğal gıda ormanından gelen ürünler ile yemeklerinin hazırlanması gibi turizm tabanlı faaliyetleri destekleyici unsurlardır.

Fiziksel etkiler şunları içerebilir: iklim, topografya, çiftliğin büyüklüğü ve türü, coğrafi çevre, ulaşılabilirlik, manzara ve diğer turistik yerlere yakınlık. Çiftlik turizminde fiziksel etkiler olarak bahsedebileceğimiz en önemli unsurlar iklim ve topografyadır. İklim faktörlerindeki değişimler tarımsal verimlilikte en önemli etkendir. Yağış oranındaki azalma çiftçilerin girdi kullanımları ve yatırımları azaldığı için çiftliğin

sürdürülebilirliği riske girmektedir. Yağış veya su rejimi ile toprak yapısı sadece bitkisel ürün deseni üzerinde etkili gibi görünse de hayvancılık faaliyetinin en önemli girdisi olan bitkisel üretim ile elde edilen yem üretimini de etkilemektedir.

Çiftlik ormanları, biyoçeşitliliğin korunması, hayvanların sağlık kontrolü, hayvansal ürünlerin korunması, yöresel gıdalar ve ev yönetimi gibi faktörler artık eskisinden daha çok önem kazanmıştır. Çiftlik arazisi tasarlanırken dikkat edilmesi ve uygulanmasında fayda olan bir diğer unsurda yağmur hendeğidir. Yağmur hendeği, arazide eş yükselti eğrilerini takip ederek kazılan su toplama hendeğidir. Yağmur hendeklerinin amacı suyu bir yerden başka bir yere taşımak değil, arazi üzerinden akıp giden yağmur suyunu yakalayıp toprağın içine emilmesini sağlamaktır. Bu nedenle yağmur hendeğinin taban yüksekliği hendek boyunca aynı seviyede olmalıdır. Yağmur hendekleri, gerçekleştirilmelerinde kullanılan enerji karşılığında yakaladığı su miktarına bakıldığında en düşük maliyetli toprak işlerindendir. Bir kere yapıldıktan sonra, toprak üzerinden akarken erozyona sebep olan yağmur suyunu tutup toprağın alt katmanlarına emilmesini sağlayarak yer altı sularının yenilenmesine katkıda bulunur, toprak erozyonunu azaltır ve sağlıklı toprak oluşumuna destek olurlar. Yağmur hendeklerinin kıyısında büyüyen ağaçlar toprak bileşenlerinin dengelenmesine yardımcı olur ve erozyonla taşınan organik maddelerden toprak için hayati olan besinleri sağlarlar. Ağaçlar ve beraberindeki yer örtücü bitkiler, bitki büyümesini hızlandırabilen, bitkileri asit yağmurlarından, tuzlanma ve kirlilikten koruyan, toprak verimliliğine büyük faydaları olan kök mantarlarına ev sahipliği yaparlar (Bakır, 2013: 5). Ayrıca konukların rekreatif amaçlı kullanımına da sunulabilir etrafında yürüyüş güzergahı, atlı geziler yâda balık tutma, manzara izleme alanları oluşturularak da değerlendirilebilirler.

Gıda ormanları da çiftlikler için önemli bir diğer unsurdur. Bu tip ormanlar doğal orman ekosistemlerini örnek alırlar. İdeal durumda yedi katmandan oluşan bir tasarım tercih edilmeli, böylelikle toprak ve iklim koşullarına uygun olarak seçilen üretken türler, diğer türler ve özellikle baklagil türü bitkilerle desteklenmelidir. Yer örtücü bitki olarak ilk sene içerisinde toprağa karışacak kısa ömürlü bir tür seçilir, bir üst seviyeyi meydana getiren bodur çalılıklar ise ömürleri nispeten daha uzun türlerden meydana gelir. Diğer katmanlar için orta ve uzun vadeli baklagil türü ağaçlar dikilebilir. Yer örtücü türlerden, kalıcı baklagil ağaçlara kadar tüm bu yedi katmanlı sistem, aralara dikilecek ürün veren

ağaçları destekleyici mahiyettedir. İlk ekim ve gelişme döneminde baklagillerin ürün veren tür fidanlarına oranı %90'a %10 iken, fidanlar büyüyüp üretken hale geldiklerinde tersi durum oluşur, yani ürün veren türlerin oranı %90'a yükselir. Bu sayede toprağın çeşitli baklagil türleriyle azotlanması ve erozyona dirençli hale gelmesi yanında, ürün veren türlerden uzun yıllar boyunca alınacak, düşüş göstermeyen verim de tarımsal artı değer yaratmaktadır. Dünya üzerinde binlerce yıldır hizmet veren gıda ormanı örnekleri vardır ve yağmur hendekleri ile beraber kullanıldıklarında son derece kurak iklimlerde bile çok verimli olabilmektedirler. Doğal ekosistemleri taklit eden bu yedi katmanlı oluşum kendi içinde yeterli bir döngü oluşturduğundan, çok az dış müdahale gerektiren bir bütündür ve yaşam süresi ve verimliliği de bu paralelde ortalamanın üstünde gerçekleşir. Böylelikle hem kırsal yaşamı destekleyen bir gıda üretimi gerçekleştirilmiş olur hem de ihtiyacın ötesine geçen üretim satışa sunulurken yöresel ekonomiyi destekler (Bakır, 2013: 2).

2.4.7.3. Demografik Faktörler

Çiftlik Turizmi kavramının önemli bir bileşeni de demografik faktörlerdir. Özellikle çiftliklerin yer aldığı alanların nüfus yapısı, nüfusun eğitim durumu ve cinsiyet faktörü ile çiftlik faaliyetlerinin yakın ilişkisi bulunmaktadır. Çiftlikler daha çok kırsal nüfusun yoğunlukta olduğu yörelerde kırdan kente göç eden kişiler tarafından permakültür ilkelerine uygun olarak kurulmuştur. Göç kavramının birçok tanımı yapılmakla beraber genel olarak; “bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir” (Tümertekin ve Özgüç, 1998: 307). Kırsal alanlardaki yerleşmelerden şehirlere olan göçler ise kırsal göç olarak adlandırılmaktadır. Yani, kırsal alanlarda tarım ve hayvancılık dışında diğer ekonomik faaliyetler yaygınlaştığında göçler azalmaktadır. Aile planlaması yapılan yerlerde de nüfus artış hızının düşmesine bağlı olarak göç oranı düşmektedir.

Kırsal nüfus sayısı fazla olan Orta Anadolu, Batı Anadolu ve Doğu Anadolu'daki bazı illerin kırsal nüfusu az olan illere göre sayısal olarak daha fazla göç verdiği belirlenmiştir. Kırsal göç oranının ise, genel olarak Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinin illerinde yükseldiği, Batı Karadeniz bölümü ve Akdeniz bölgesinin kıyı illerinde, Marmara ve Ege bölgelerinin birçok ilinde düştüğü görülmektedir (Gürbüz, 2008: 37).

Kırsalda yaşayacak nüfusun teminatı kadınlar olduğu için kadınlara kredi, arazi ve yayım hizmetlerinde öncelikle imkân verildiğinde kırsal kalkınma yönünde önemli bir adım atılacağı varsayılmıştır. Turizm sektöründe istihdam edilen kadın personel sayısı, diğer bazı sektörlerle göre daha yüksektir. Bunun nedeni olarak kadınların bilgi ve becerisine dayanan iş alanlarının daha fazla sayıda olması söylenebilir. Ancak yine de bu oran turizm sektörü için istenen düzeyde değildir (Bahar ve Kozak, 2015:165).

Kırsal alanlarda uygulanan turizm faaliyetlerinde kadınların rolü oldukça fazladır. Türkiye’de kadın işgücüne katılımının makro nitelikteki değişkenlere karşı doğrudan duyarlı olmayıp, gruba özgü ve mikro özellik taşıyan değişkenlerden etkilenmektedir. Ülkemizde kadın işgücünün emek piyasalarına katılım kararında; ücretler, enflasyon, büyüme oranı, işsizlik oranı gibi unsurların doğrudan etkili olmadığı ve kadın işgücünün emek piyasaları ile yeterince bütünleşemediği anlamına gelmektedir. Dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan çoğu ülkesinin aksine Türkiye’de kadınlarımız geleneksel rollerinin ve istihdam biçimlerinin dışına çıkmakta başarılı olamamaktadırlar. Bu durumun nedenlerinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyolojik boyutları olduğu da söylenebilir (Özer ve Biçerli, 2004: 56).

2.4.7.4. Ekonomik Faktörler

Turistlerin seyahat amacıyla gittikleri yörelerde gereksinimlerini karşılamak amacı ile yaptıkları harcamalar söz konusu yerin ekonomik olarak gelirinin artmasına sebep olmaktadır. Turizm sektörü birçok sektörle ilişkili olduğundan elde edilen turizm gelirleri bu sektörlerdeki birçok mal hizmet üretim tüketim, ihracat ya da ithalatına yol açacaktır (Bahar ve Kozak, 2015:161).

Turizmin ekonomik etkilerinden biride istihdam yaratma özelliğidir. Özellikle yoğun göç olaylarının yaşandığı kırsal bölgelerde yaratılacak istihdam önem arz etmektedir. Turizm sektörü tarafından oluşturulan birçok alt meslek grubu yüksek düzeyde bilgi ve beceri gerektirmemektedir. Az gelişmiş bölgelerde işsizlik sorununun çözüm olarak kırdan kente göçlerin azalmasını sağlayabilmektedir.

2.4.7.5. Sosyo-Kültürel Faktörler

Kültür, Latince “cultura” kelimesinden diğer dillere geçmiş ve 12. yüzyıldan günümüze kullanılan bir sözcüktür. Önceleri tarımsal üretimi, ekip biçmeyi anlatan kelime

19.yüzyıldan itibaren insan topluluklarının becerileri, sanatları, gelenekleri ve toplam yaşama biçimi şeklinde tanımlanmıştır. Türkçe’de kültür sözcüğü yerine zaman zaman “bilgi, bilgi birikimi, ekin, bilgi dağarcığı, hars” sözcükleri kullanılmaktadır (Oter ve Ozdoğan, 2005). Kültürel Antropolojide fonksiyonalist kuramın kurucusu olan İngiliz Antropolog Bronislaw Malinowski’ye göre kültürde bulunan her ögenin belli bir fonksiyonu vardır. Yani kültürdeki her öge, bireylerin belli bir gereksinimini karşılar (Tezcan,1993).

Dünya Turizm Örgütü’ne göre uluslararası turistlerin % 37’si kültür amaçlı seyahat etmektedir. Kültür genel bir tema olarak hemen tüm turist gruplarından belli bir payı kendine çekmektedir. Deniz, güneş, kum, dağ vb. doğal çekicilikleri ön plana alarak seyahat edenlerin bile zamanlarının bir kısmını bulundukları bölgenin kültürünü tanımaya ayırdıkları görülmekte ve eğitim düzeyinin artışıyla birlikte kültürel güdülerini ön plana alarak seyahat edenlerin sayısında artış yaşanmaktadır (Oter ve Ozdoğan, 2005).

Dünyanın her tarafında tarihsel alanlar ve yapılar, bazı tarihsel olaylar ya da kişilerle ilgili oldukları için özel önem taşırlar. Çünkü insanlar her zaman kendilerinin ve diğer insanların geçmişlerine özel ilgi duymuşlardır. Bu nedenle tarihsel anıtların, binaların ve kalıntıların birincil turistik çekiciler olması olağandır. Bazı eski ve yeni dini yapılar da çok sayıda turist çeken eserlerdir.

Kültürel gelenekler, sanat eserleri, folklor gibi değerler de turistik çekicilikler arasında kabul edilmektedir. Bu gibi faktörlerin yanı sıra çeşitli ülkelerdeki bilim ve araştırma merkezleri çok sayıda turist tarafından ziyaret edilen yerlerdir (İçöz ve Kozak, 2002: 37).

Turizmin yayılmasıyla beraber kentin potansiyeli olan kültürel miras çabuk zarar görüp tükenebilir. Bu kültürel miras gelenek ve görenek olduğu gibi arkeolojik değerler de olabilir. Yörenin kültürel ve sosyal dokusu korunmalıdır. Yöre mimarisi, tarihsel anıtlar veya geleneksel faaliyetler biçimlendirilip ziyaretçilerin ilgisini çekmelidir. Bu değerlerin yok olması kültürel kimlik kaybını da beraberinde getirir. Bu değerlerin para kazanma hırsı dolayısıyla tükenmesi tahmin edilenden daha çok zarar verir (Gülhan, 2007: 43).

2.4.7.6. Teknolojik Faktörler

Teknolojik etkiler çiftlik turizminden etkilenmemekle beraber çiftlik turizmini doğrudan etkileyen bir unsurdur. Bu etki rezervasyon sistemlerinde ki gelişmeden internet kullanımının yaygınlaşmasına kadar genişletilebilir. Ziyaretçiler gittikleri çiftliklerde doğayla baş başa tatil yaparken alışageldikleri konforu ve teknolojik imkanları aramaktadırlar. Aynı zamanda teknoloji alanındaki yeniliklere de uyum sağlamaktadırlar.

Bir yöre doğal değerler açısından ne kadar çok turistik çekiciliğe sahip olursa olsun altyapı açısından eksikliklere sahipse bu durum birçok zararı da beraberinde getirmektedir. İlk olarak gelen turistlerin memnuniyetsizliği söz konusu olur. Teknolojik ve refah seviyesi yüksek bölgelerden gelen turistler elektrik, su, kanalizasyon gibi sorunlarla kesinlikle uğraşmak istemezler. Bunun dışında internet, telefon gibi hizmetlere kolayca ulaşabilmek isterler. Bu hem bir tercih sebebi olur hem de ülkelerine döndüklerinde kötü reklamı önler. İkinci bir konu ise altyapı maliyetlerinin turizm tesisi açmaya yönelik olan etkileridir. Yüksek maliyetler nedeniyle yatırımcılar altyapıyı tamamlasalar dahi tesisin kalitesinden kısmak durumunda kalırlar. Günümüzde turizme son derece uygun pek çok bölgeye altyapı yetersizliği sebebiyle turizm tesisi kurulamamaktadır. Kurulsa da altyapısı tam olmadığı için bu bölgelerin potansiyellerinden tam olarak yararlanılamamaktadır (Gülhan, 2007: 42).

2.4.7.7. Politik Yasal Faktörler

Çiftlik ve Köy Evlerine ilişkin niteliklere Turizm Bakanlığı Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğinde Altıncı Bölümde Kırsal Turizm Tesisleri Başlığı altında yer verilmektedir. Buna göre Çiftlik- Köy Evleri aşağıdaki kriterleri sağlamalıdır;

“Tarım faaliyetlerinin, kırsal alanların doğal ve kültürel mirasının korunmasına önemli katkıları olduğu göz önünde bulundurularak, mevcut yapıların iyileştirmesi veya yeni yapıların mevcut dokunun iç düzenlemesi esas alınarak yapılmasını, bu sayede yatak kapasitesi oluşturulmasını ve turizmin gelişip genişleyebileceği ortamların çevresel açıdan güvence altına

alınmasını hedefleyen; kırsal bölgelerde çiftlik organizasyonu amacıyla kurulmuş ve çiftlik üretimi ile birlikte turizm konaklama olanağı sağlayan, gelen müşterilerin de isterlerse çalışma programlarına katılabilecekleri, kırsal yaşantının sahnelenmesine olanak sağlayan en az beş odalı konaklama tesisleridir.”

Klasik konaklama şekilleri yerine; gelen müşterilere bir çiftlik evi-köy evinde konaklama olanağı sunulması, yerel yiyecek ve içecek gibi denemeyi istediği yerel tüketim maddelerini kullanma olanağı sağlanması, bu olanakların aile işletmeciliği anlayışı çerçevesinde sunulması, tefriş ve dekorasyonunun özgün olduğu kadar malzemelerinin nitelikli olması da gerekir. Isıtma sisteminin merkezi olması zorunluluğu aranmayan bu tesisler, ilave olarak aşağıdaki nitelikleri taşırlar:

- Müşterilere yöreye özgü ve ev yapımı yiyecek ve içecek türlerinin sunulması,
- Doğal ortamlardan görsel olarak da yararlanmayı sağlayan balkon, veranda ve teras gibi düzenlemeler,
- Oturma salonunda şömine,
- Kitap okuma ve dinlenme imkânı veren mahal düzenlemesi,
- Tesis çevresindeki doğal ve kültürel değerler ile çevre korumasına yönelik genel bilgilendirme,
- Her beş oda için bir adet ortak müşteri duş, tuvalet ve lavabo mahalli,
- Personel için soyunma yeri, duş, tuvalet mahalli.

Aynı yönetmeliğin devamında çiftlik turizmi ile etkileşim halinde olan diğer konaklama ünitesi olan yayla evleri ve dağ evlerinin de niteliklerine açıklık getirilmiştir.

“Yayla evleri, Bakanlıkça geliştirilmeleri uygun görülen yerlerde bulunan, mevcut yayla evlerinin iyileştirilmesiyle turizme kazandırılan veya mevcut yayla evlerinin iç düzenlemesi esas alınarak yapılan veya Bakanlıkça belirlenecek örnek yayla evi yapı tiplerine göre inşa edilecek ünitelerde, müstakil veya toplu olarak hizmet verecek en az beş odalı konaklama tesisleridir. Bu tesislerde ortak yeme-içme ve dinlenme alanı, her beş oda için bir adet ortak müşteri duş, tuvalet ve lavabo mahalli, mutfak düzenlemesi ile personel için soyunma yeri, duş, tuvalet mahalli yapılır.”

Tefriş ve dekorasyonunun özgün olduğu kadar malzemelerinin nitelikli olması da gerekir. Ekosistem ve doğal hayatın korunması ve geliştirilmesine yönelik kullanımlara yer verilerek yöresel yiyecek, el sanatları gibi folklorik değerlerin tanıtımına özen gösterilir.

“Dağ evi; kış sporları veya çim sporları yapmak ve doğa güzelliklerinden faydalanmak amacıyla çevresel açıdan sorumlu bir anlayışla işletilen asgari bir yıldızlı otel nitelikleri ile birlikte aşağıdaki nitelikleri taşıyan konaklama tesisleridir.”

- Girişte saçak düzenlemesi gibi doğa koşullarının getirdiği fiziksel güçlüklerle karşı gerekli tedbirlerin alınması,
- Kış veya çim sporlarına yönelik gerekli malzeme ve teçhizatın kiralanabilmesi imkânı ve bunların muhafazasına için depo ile bu sporların öğretilmesine yönelik en az bir adet sertifikalı eğitici personel,
- Spor yaralanmalarına yönelik ilk yardım araç ve gereçleri ile ilk yardım konusunda sertifikalı personel,
- İkinci sınıf lokanta veya kafeterya,
- Ranza sistemi olmaksızın odaların en fazla altı kişilik düzenlenebilmesi imkânı,
- Oturma salonunda şömine,
- Sauna veya hamam veya kapalı yüzme havuzu,
- Çamaşır yıkama ve ütüleme hizmeti,
- Yeterli çevre aydınlatması,
- Bakı terası gibi manzara seyri amaçlı düzenleme,
- Jeneratör

Turizm tesislerinin belgelendirilmesine ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin bazı maddelerinde tüm turizm tesislerinin tâbi olduğu nitelik şartlarından bazılarının çiftlik ve köy evleri muaf tutulmuştur. Örneğin ilgili yönetmelik Üçüncü Kısım Mad.13; “Tesisin bütün mekanlarında yeterli doğal veya mekanik havalandırma bulunur. Çiftlik evi ve köy evi hariç olmak üzere yıl boyu açık tesisler ile sadece kış aylarında açık tutulan tesisler merkezi sistemle ısıtılır.”

2.4.7.8. Diğer Faktörler

Çiftlik sistemleri, ihtisaslaşmanın artmasına veya entegre yoğun üretimin gelişmesine dayandığı için işletmelerde ilave bilgi ihtiyacının danışmanlıkla sağlanacağı dikkate alınmıştır. Çiftçilerin eğitim eksikliğinin, danışmanlar ve mesleki kurslar ile telafisinin özellikle küçük işletmeler için gelişmenin anahtarı olacağı anlayışıyla sosyal yapının belirleyiciliği kabul edilmiştir (Peker ve Oğuz, 2011:2).

BÖLÜM III: ÇİFTLİK TURİZMİ UYGULAMALARINA YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI VE KAVRAMSAL MODEL GELİŞTİRİLEMESİ

Araştırma probleminin ortaya konabilmesi ve model önerisi geliştirilebilmesi amacıyla bu bölümde araştırmanın amacı ve önemi açıklanarak, araştırmaya ait bilgiler verilmiş, araştırmada kullanılan yaklaşım ve yönteminin betimlemesi yapılarak örneklem seçimi, veri toplama teknikleri ve bu tekniklerin seçilme nedenleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Ayrıca araştırmanın bu bölümünde çiftlik turizmi için geliştirilmiş olan kavramsal model ve modelin bileşenleri incelenmektedir.

3.1. Çiftlik Turizmi Uygulamalarına Yönelik Alan Araştırması

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın önemi ve amacı, araştırmanın yöntemi ve kısıtları, araştırmanın evren ve örnekleme ile toplanan verilerin analizleri ile elde edilen bulgular sunulmaktadır. Elde edilen bulgular bu bölümde betimsel yöntemler kullanılarak tablolastırılarak sunulmuştur.

3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın genel amacı Türkiye'nin çiftlik turizmindeki durumunu belirlemek, aksayan yönleri ortaya koymak ve çiftlik turizmi faaliyetlerinin işleyişi doğrultusunda kavramsal bir model geliştirmektir. Bunu yapabilmek için çalışmada genel olarak çiftlik turizminin gelişim ve değişimi incelenmekte, ev sahibi çiftlik işletmecilerinin görüş ve önerileri ve çevre ile olan ilişkiler ayrıntılı analizlerle incelenmektedir. Sonrasında çiftlik turizmine yönelik kavramsal bir model geliştirilmeye çalışılmıştır. Geçmişten günümüze bu konuda Türkiye için geliştirilmiş bir sistem modeli bulunmamaktadır. Bu nedenle geliştirmeye çalıştığımız “*Kavramsal Çiftlik Turizmi Modeli*”nin hem uygulayıcılara hem de literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın iki ana amacı bulunmaktadır birincisi; çiftlik turizmi sistem modeli geliştirmek için çeşitli paydaşlar tarafından oynanan rolleri ortaya koymaktır. İkinci amacı bir sistem bakış açısıyla çiftlik turizmini incelemek ve çiftçilerin deneyimlerini ve tutumlarını keşfetmek ve ortaya çıkartmaktır. Buna ek olarak konu ile ilgili kapsamlı literatür araştırması yapılması da amaçlanmıştır.

Yapılan yazın incelemesinde, çiftlik turizmi üzerine yapılmış az sayıdaki çalışmada kırsal turizm kapsamında çiftliklere ve çiftlik turizmine yönelik kapsamlı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle Türkiye için uygun bir çiftlik turizmi model önerisi sunarak gereksinim duyulan yeniden yapılanma konusunda yapısal değişimi sağlayacak bir örnek oluşturması açısından çalışma önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, yapılan bu çalışma temel olarak, ülke çapında çiftlik turizmini geliştirecek yerel düzeyde bir çiftlik turizmi sistem modeli oluşturmayı amaçlamaktadır.

Çiftlik işletmesi sahiplerinin böyle bir organizasyonun gerekliliği hakkındaki düşünceleri saptanarak oluşturulacak Çiftlik Turizmi Kavramsal Modelinde, organizasyon yapısında kimlerin hangi konuda görev üstlenmesi gerektiği, işletmenin mali yapısı, çalışanların görevlerinin neler olması gerektiği ve başarılı bir çiftlik turizmi organizasyonu yönetimi için faaliyetlerinin hangi yönde yoğunlaşması gerektiği saptanmaya çalışılmaktadır.

3.1.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kısıtları

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39).

Nitel araştırma yöntemlerinden en sık kullanılanı görüşme yöntemidir. Görüşme/mülakat insanların bakış açılarını, deneyimlerini, duygu ve algılarını ortaya koymada kullanılan, güçlü bir yöntemdir. Görüşmede kullanılan temel yöntem sözlü iletişimdir. İkinci en yaygın veri toplama yöntemi ise gözlemdir. Sosyal olguların gözlenerek anlaşılabilceği varsayımına dayanan gözlem yöntemi nitel araştırmada kendi içinde; katılımcı, katılımcı olmayan gibi gruplara ayrılmaktadır.

Nitel araştırmalarda üçüncü olarak yazılı doküman ve belgelerin analizi, gerek kendi başına gerekse görüşme ve gözlemden elde edilen verilere destek amacıyla kullanılan bir veri toplama yöntemidir. Nitel araştırmalarda toplanan veriler de çeşitlilik gösterir; gözlem notları, görüşme kayıtları, dokümanlar, resimler, çizimler vb. şeklinde olabilir.

Bu türdeki verilerin kodlanması, analizi ve yorumlanması sistematik bir yaklaşım gerektirmektedir.

Araştırmada kullanılan bir diğer yöntem de katılımcı gözlemdir. Araştırma esnasında işletmelerde konaklanarak yapılan faaliyetler gözlemlenmiş, faaliyetlere katılım sağlanmış ve bu faaliyetlere katılan kişilere doğrudan ulaşılmıştır. Bu sayede çiftlik turizmi kapsamında yapılan faaliyetleri derinlemesine inceleme imkânı sağlanmıştır.

Araştırmanın bu bölümünde çiftlik yöneticisi ve ya çiftçi ile yapılan mülakatlar izlemektedir; Ülkemizde TaTuTa sistemine kayıtlı olarak çiftlik turizmi faaliyetlerini yürüten 92 çiftlik bulunmaktadır. Bu kapsamda çiftlik turizminin yoğunlukta olduğu bölgeler seçilerek örneklem oluşturulmuştur. Bu örneklem kapsamındaki çiftlikler ziyaret edilmiş 23 yönetici çiftlik sahibine ulaşılmış gözlemler yapılmıştır. Ulaşılan çiftliklerin tamamında gözlem gerçekleştirilmiş ancak çiftlik yetkilisinin yerinde olmaması, iş yoğunluğu veya araştırmaya dahil olmak istememesi sebeplerinden ötürü toplam 16 mülakat formu doldurulmuştur. Araştırma örneklemi oluşturan çiftlikler Tablo 3’de gösterilmiştir. Araştırmaların her birinde birbirini destekleyen nitel araştırma yöntemleri ile ayrı ayrı nitelikli bilgi sağlanmıştır.

Her çalışmada olduğu gibi bu araştırmada da bir takım kısıtlar bulunmaktadır. Çiftliklerin kırsal alanda faaliyet göstermeleri sayılarının az ve Türkiye’nin dört bir tarafına dağılmış, coğrafi açıdan zorlu alanlarda yer alan küçük girişimler olmaları bu çalışmada önemli kısıtlılıklardır. Ayrıca Türkiye çapında faaliyet gösteren işletmelere ulaşarak araştırmanın uygulanabilmesi maliyet açısından da bir kısıt teşkil etmektedir.

3.1.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmalarda evren sonuçlarını genellemek istediğimiz bütünü ifade etmektedir. Evrenin sınırlandırılması ve tanımlanması araştırmacının amacı doğrultusunda olmaktadır ve evreni temsil etmesi için varsayılan küçük küme de örneklem olarak ifade edilmektedir.

3.1.3.1. Araştırmanın Deseni

Nitel araştırma deseni, araştırmanın yaklaşımını belirleyen araştırmaların bu çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir strateji olarak tanımlanabilir. Nitel

araştırma desenleri; iz sürme, örnek olay yöntemi, sözlü tarih, paydaş analizi, odak grup yöntemi olmak üzere beşe ayrılmaktadır (Altunışık ve diğerleri, 2007).

Bu araştırmada “Türkiye’de çiftlik turizmi uygulamalarının işleyişinin kırsal kalkınma ve kırsal turizm kapsamında nasıl daha etkin hale getirilebilir?” ana problemi ile Türkiye çiftlik turizmi, kapsamlı olarak irdelenmek istenmiştir. Araştırmanın ana problemi, mevcut durumun ayrıntılı ve derinlemesine araştırılmasının ardından çiftlik turizmine yönelik kavramsal bir model önerisi geliştirilmiştir.

3.1.3.2. Araştırmanın Örneklem Stratejisi ve Kullanılan Örneklem Yöntemi

Evren araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Araştırma sonuçlarının genellenebilirliği arttıkça değer kazanır. Biri “genel evren” diğeri “çalışma evreni” olarak iki tür evren vardır. Çalışma evreninin benzer özelliklerini yansıtması amacıyla evrenden çeşitli yöntemler kullanılarak seçilen birimlerden oluşan topluluğa “örneklem” adı verilir. Belirli bir evrenden, belirli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil ettiği kabul gören küçük kümelerdir. Araştırmaların çoğu örneklem üzerinde yapılır ve alınan sonuçlar, ilgili evrene genellenir. Örneklem seçerek bu örneklem üzerinde çalışmanın üç temel nedeni vardır;

- Maliyet güçlükleri
- Kontrol güçlükleri
- Etik zorunluluklar

Örnekleme temel kuralı yansızlıktır. Yansızlık, belli bir örneklem büyüklüğüne ulaşmada evrendeki her bireyin, nesnenin veya parçanın örnekleme girebilme olasılığının belli bağımsız ve birbirine eşit olmasıdır. Örneklem seçiminde araştırmacının kişisel yanlılığı, gönüllülerin ya da en kolay bulunabilecek ünitelerin alınması gibi öznel etkenlerin etkisindedir (Karasar, 2005: 110).

Matematiksel olarak örneklem evrenin bir alt kümesidir. Örnekleme yöntemleri örneklem seçiminin keyfi (iradi) ve tesadüfi (rassal) oluşuna göre, olasılıklı olmayan örnekleme yöntemleri ve olasılıklı örnekleme yöntemleri biçiminde ikiye ayrılır (Can, 2013: 24). Olasılıklı olmayan örnekleme yöntemleri araştırmacı seçilen evrendeki birimler arasındaki farklılaştırma yapar. Örnekleme setinin niteliği ve büyüklüğü

konusunda araştırmacının istekleri, tercihleri ve subjektif yargıları kullanılıyorsa yapılan örnekleme olasılıklı olmayan örnekleme olarak isimlendirilir.

Olasılık temelli örneklemede ise evreni temsil edecek geçerlikte ve büyüklükte örneklem seçilmesi nedeniyle genellemeler yapma konusunda önemli faydalar sağlanırken, amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasını sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 107).

Tablo 3.
Araştırma Örneklemini Oluşturan Çiftlikler

<i>Çiftlik Adı</i>	<i>Konumu</i>	<i>Görüşme</i>	<i>Gözlem</i>
1. Villa Vino	Datça/ Muğla	x	x
2. Sardunya Pansiyon	Datça/Muğla	x	x
3. Datça Çiftlik Evi	Datça/ Muğla	x	x
4. İbrahim Orhan Çiftliği	Datça/Muğla	x	x
5. Kndiya çiftliği	Datça/Muğla	-	x
6. Pigsbay Camp	Datça/Muğla	-	x
7. Kargıcak Çiftliği	Dalaman/Muğla	x	x
8. Yonca Lodge	Fethiye/Antalya	x	x
9. Pastoral Vadi	Fethiye/Antalya	x	x
10. Tangala	Fethiye/Antalya	--	x
11. Dikencik Evleri	Fethiye/Antalya	x	x
12. Sevgi Ana Çiftliği	Urla/İzmir	x	x
13. Adnan Eraş Çiftliği	Urla/İzmir	x	x
14. Marmaris Eko Köy	Bayındır/ İzmir	x	x
15. Fadime& Kaplan Çiftliği	Foça /İzmir	x	x
16. Değirmen Çiftliği	Kuşadası /İzmir	-	x
17. İMC evi	Menemen/İzmir	-	x
18. Yeniköy Çiftliği	Bayramiç/Çanakkale	x	x
19. Agrida Çiftliği	Bayramiç/Çanakkale	x	x
20. Sevinç Özkaya	Bayramiç/Çanakkale	x	x
21. Çamtepe Yaşam Okulu	Küçükkuyu/ Çanakkale	x	x
22. Dedetepe Çiftliği	Küçükkuyu/Çanakkale	--	x
23. Dhara Çiftliği	Ayvacı/ Çanakkale	--	x

Bu çalışmada örneklem stratejisi belirlenirken turizm literatüründe yapılmış önceki benzer çalışmalar incelenmiştir. Çalışmada öncelikle kırsal turizm faaliyetleri ve bu faaliyetlerin kırsal kalkınmaya etkileri ve çiftlik turizmi kavramının gelişimi ve Türkiye’de çiftlik turizmi faaliyetlerini gerçekleştiren işletmeler incelenmiştir. Ülkemizde buğday derneği TaTuTa projesi kapsamında faaliyet gösteren yaklaşık 90 çiftlik ve bulunmaktadır. Örneklem TaTuTa çiftliklerinin haritasından ve uluslararası permakültür ağından yararlanılarak oluşturulmuştur. Yapılan incelemeler doğrultusunda bu çiftliklerdeki turizm çeşitlendirmesi ve kırsal turizm uygulamaları kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler ve çiftliklerin konuklarına sundukları hizmetler ayrıca model geliştirilmesi için çiftlik faaliyetlerinin işleyişi incelenmiştir.

Çiftlik turizmi faaliyetlerine yer veren çiftliklerin dağılımına bakıldığında özellikle Edremit Körfezi Kaz Dağlarında ve Datça Yarımadasında daha yoğun oldukları gözlemlenmiştir. Mayıs ayı boyunca yerinde gözlemler yapılarak araştırmanın Datça-Fethiye ayağı tamamlanmıştır İlk etapta Datça yarımadasındaki 6 çiftlik ve Muğla Dalamanda ki 1 çiftlik gezilmiş ardından Fethiye’deki 4 çiftliğe gidilerek araştırmaya devam edilmiştir. Haziran ve Temmuz ayları boyunca Edremit Körfezi ve Kaz Dağlarında dağınık olarak bulunan, Çanakkale sınırları içerisinde kalan 6 çiftliğe ulaşılmıştır. Ağustos ayında İzmir ve çevresindeki 6 çiftlik ziyaret edilmiş ve araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Örneklem dâhilinde araştırma süresince 4 bin km yol yapılmış olup toplam 23 çiftlik yerinde ziyaret edilmiş toplam 16 mülakat yapılmıştır. Araştırma sırasında gezilen çiftlikler sırasıyla Tablo 3’te verilmiştir.

3.1.3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Teknikleri

Araştırma süreci; çalışmanın içeriğine uygun olarak belirlenen araştırma yöntemi, geliştirilen görüşme formu, mülakat yapılacak örneklem, verilerin toplanması ve analiz edilmesi aşamalarından oluşmaktadır. Araştırma kapsamında veri toplamak için görüşme formu kullanılmıştır. Aşağıdaki bölümde görüşme formunun geliştirilme süreci, evren ve örneklemin belirlenmesi, verilerin toplanması ve analiz edilmesine ilişkin detaylar açıklamıştır. Araştırma da nitel araştırma yöntemlerinden standartlaştırılmış açık uçlu görüşme, gözlem ve katılımcı gözlem tekniği kullanılarak veri toplanması gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda en yaygın kullanılan veri toplama yöntemlerinden görüşme yöntemi bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi edinmede oldukça etkili bir yöntemdir (Yıldırım ve Simsek, 2008: 120).

Bu doğrultuda araştırma amacına yönelik olarak önceden belirlenmiş soru formu ile görüşmeler yüz yüze olarak gerçekleştirilmiş ve soruların yanıtlanma tarzına dayalı olarak karşılıklı etkileşimli bir iletişim süreci sağlanmıştır. Bu sayede araştırma sonucunda oluşturulacak Kavramsal Çiftlik Turizmi Modelinde faydalanılmak üzere katılımcıların bakış açısı, deneyimleri, düşünceleri, yorumları ve zihinsel algıları da gözlemlenmiştir. Farklı katılımcılardan aynı konuda ve aynı tür bilgiler almak için araştırmada soru formu uygulaması kullanılmıştır. Bu sayede önceden konunun uzmanlarına danışılarak geliştirilen soru formunda yer alan sorular sorularak belirlenen konularda katılımcılardan aynı tür bilgiler alınmış aynı zamanda daha ayrıntılı bilgi alabilmek için katılımcılara ek sorular da yöneltme imkânı edinilmiştir. Hazırlanan görüşme formu sayesinde araştırma problemi ile ilgili tüm boyutlar ve alt problemleri kapsayan verilerin toplanması sağlanmıştır.

Görüşme yönteminin zayıf yönlerinden olan olası yanlılık sebebiyle araştırma nitel araştırma yöntemlerinden gözlem yöntemi ile desteklenmiştir. Model oluşturmada faydalanılacak ve katılımcıların cevaplamaktan kaçındığı bazı sorulara yönelik verilerin toplanmasında gözlem yöntemi ile veri toplamasına devam edilmiştir. Bunun için örnekleme oluşturan çiftliklerde vakit geçirilmiş yer durumu müsait olanlarda konaklama yapılmıştır.

Araştırma konusu ile ilgili literatür taranarak benzer çalışmaları yapan araştırmacıların soruları analiz edilmiş, araştırmaya başlanmadan önce soru formu hazırlanması aşamasında da pilot olarak seçilen çiftlikler ziyaret edilerek araştırma konusunu en derinlemesine inceleyecek sorular oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın planlanması ve yürütülmesi süresince araştırma konusunda uzman kişilerle işbirliği yapılmış bu kapsamda katılımcıların görüşlerini almak için oluşturulan yarı yapılandırılmış mülakat formu, hazırlanması aşamasında form uzman görüşleri alınarak oluşturulmuştur. Mevcut araştırma formu uzman görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiş ve son halini almıştır.

Alınan görüşler doğrultusunda soruların sıralaması bağlantılı olma durumlarına ve konu önceliklerine göre değişiklikler yapılmış ve birbiriyle yakın sorular form kapsamında çıkartılarak bazı bağlantılı sorular da odaklanmayı sağlamak amacıyla birleştirilerek katılımcılara yöneltilmiştir. Bu sayede mülakat yapılan çiftlik işletmecilerinin soruları daha rahat cevaplamaları ve araştırma konusunu özümsemeleri sağlandı. Mülakat sırasında katılımcıları araştırma konusu içerisinde tutmak için müdahale edilmesi dışında katılımcılar görüşlerini açıkça ifade etme imkânı bulmuşlardır.

Uzman görüşleri doğrultusunda gelen önerilerle çiftliklerde gözlem için konaklama durumu uygun olan çiftliklerde en az bir gece kalınmıştır. Bir diğer öneri doğrultusunda bitkisel ve hayvansal üretim ile ilgili sorularda ve çizelgelerde yalnızca ticari üretim amaçlı ürünlere odaklanmayıp evin bahçesinde ve diğer alanlarda kendileri için ürettikleri ve konaklayanlara sundukları ürünlerde dahil edilmiştir.

Mülakatta verilen yanıtların güvenilirliğini arttırmak için gözlemin gerçekleşeceği ortam çevre yapısı ve araştırmanın geçtiği ortama ilişkin araştırmacının aldığı karar doğrultusunda faaliyetlere birebir katılım sağlanarak ‘katılımcı gözlem’ tekniği ile araştırma desteklenmiştir. Görüşmeyi kabul etmeyen veya görüşmenin yapıldığı ortamda katılımcının fikirlerini rahat ifade etmesini engelleyebilecek durumlar sebebiyle araştırmacı konuya ilişkin ortamın içine girmeye ve bir parçası olmaya çalışmıştır. Bu sayede araştırma konusu ayrıntılı olarak tanımlanmaya çalışılmış, görüşme ile elde edilen verilerde olabilecek bazı abartmalar veya saklamalar, yanlış görüşler gözlem yöntemi ile saptanabilmiştir. Araştırmada verilerin birden fazla yöntemle toplanması ulaşılan sonuçların geçerliliğini ve tutarlılığını desteklemiştir. Yer durumu uygun olan çiftliklerde en az bir gün konaklama yapılmış ve düzenlenen atölye ve ya çiftlik faaliyetlerine dâhil olunarak katılımcı gözlem gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda araştırma boyunca farklı çiftliklerde ki kerpiç ev yapımı, ekşi maya ekmek atölyesi, erişte yapımı, doğal boya yapımı, sezgisel resim, peynir atölyesi, zeytin hasadı gibi farklı etkinlik ve atölyelere katılım sağlanmıştır.

Görüşmelere başlamadan önce katılımcılara çalışmanın amacı ve kapsamı ile ilgili kısa bilgiler verilmiş ve kendilerinden görüşmenin kaydı için izin alınmıştır. Görüşmeler önceden telefonla izin ve randevu alınarak çiftliklerde yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Çiftliklerinin kırsal alanlarda kentlerden uzak birçoğunun dağlık ve tepelik alanlarda,

yollarının ulaşımına çok elverişli olamamasına rağmen randevu için ulaşılabilen çiftliklere gidilmiş ancak çiftlik yetkilisinin bulunamaması, iş yükünün yoğunluğu veya araştırmaya katılmak istememesi gibi sebeplerle ulaşılan bazı çiftliklerde mülakat gerçekleştirilemeden geri dönmüştür.

Standartlaştırılmış açık uçlu görüşmenin zayıf yanı, görüşme formunun hazırlandığı sırada öngörülmemiş olan boyutların ortaya çıkarılmasını engelleme olasılığıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 125). Bu olasılık düşünülerek araştırma sözel olmayan davranışların da önemi sebebiyle gözlem ve katılımcı gözlem yöntemleri ile desteklenmiştir. Bu sayede katılımcıların saklama ya da abartma eğilimi gösterdikleri bazı konulara ilişkin tutarlı veriler elde edilmiştir.

Mülakat gerçekleşirken dikkatinin görüşme amacına yönelmesi için ortamın sessiz olmasına dikkat edilmiştir. Mülakat gerçekleştirilirken ses kayıt cihazı bulundurulmuş ayrıca önemli noktalar not alınmıştır. Sorular yarı yapılandırılmış mülakat formundaki sıra ile katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların mülakat esnasında verdiği bilgiler ile konu ile alakalı derinlemesine bilgiye ulaşılmış ve gerekli notlar alınmıştır. Yarı yapılandırılmış bir mülakat uygulamasında kimi zaman katılımcılar konu dışına çok çıkmamaları sağlanarak görüşlerini ayrıntılı bir şekilde bildirme imkânı bulmuşlardır.

Verilerin toplanmasına ilk olarak 21 Mayıs 2015'te Datça yarımadasında yer alan çiftlikler ile başlanmıştır. Çiftliklerin konaklama yer durumları ve yoğunluklarına bağlı olarak Datça yarımadasında yer alan çiftliklerin mülakatları toplam üç gün sürmüş olup ilk ulaşılan işletme olan Villa Vino' da konaklama yapılmış ve toplam 6 çiftliğe ulaşılmıştır.

Mülakat yapılan çiftliklerdeki görüşme tarih ve süreleri Tablo 4'de verilmiştir. İş yoğunlukları sebebiyle mülakat için sonraki haftaya randevu veren çiftliklerde sadece gözlem yapılmıştır. Araştırma sınırlılıklarından olan zaman kısıtı ve maddi imkânsızlıklar konaklama ücretlerinin yüksekliği vb. durumlar göz önünde bulundurularak 23.05.2015 tarihinde araştırmanın Datça ayağı tamamlanarak Fethiye' ye doğru yola çıkılmıştır. Yol güzergahında yer alan Kargıcak çiftliği ile aynı gün görüşme gerçekleştirilmiştir. Devamında Fethiye de konaklama yapılarak coğrafi olarak dağınık ve birbirinden uzakta olan çiftlikler gezilmiştir. Bu etapta ilk olarak ulaşımın kolay olması sebebiyle Yonca Lodge tercih edilmiş ve takiben Yanıklar köyünde yer

alan Pastoral Vadiye gidilerek araştırma için gerekli görüşmeler ve gözlemler gerçekleştirilmiştir.

Tablo: 4.

Mülakat Yapılan Çiftlikler, Görüşme Tarih ve Süreleri

Çiftlik Adı	Konum	Görüşme Tarihi	Görüşme Saati	Görüşme Süresi
1.Villa Vino	Datça-Mesudiye /Muğla	21.05.2015	10:00	3 saat
2.Sardunya Pansiyon	Datça-Palamutbükü /Muğla	22.05.2015	11:00	2 saat
3.Datça Çiftlik Evi	Datça /Muğla	22.05.2015	16:00	2 saat
4.İbrahim Orhan Çiftliği	Datça /Muğla	23.05.2015	11:00	1 saat
5.Kargıcak Çiftliği	Dalyan /Muğla	23.05.2015	18:00	2 saat
6.Yonca Lodge	Fethiye-Yanıklar /Muğla	24.05.2015	09:00	3 saat
7.Pastoral Vadi	Fethiye-Yanıklar /Muğla	24.05.2015	12:00	1,5 saat
8.Dikencik Evleri	Fethiye-Yeşilüzümlü /Muğla	25.05.2015	12:00	2 saat
9.Agrida Çiftliği	Bayramiç /Çanakkale	18.08.2015	15:00	3 saat
10. Yeniköy Çiftliği	Bayramiç /Çanakkale	19.08.2015	10:00	1 saat
11. Sevinç Özkaya	Bayramiç /Çanakkale	19.08.2015	15:00	1 saat
12. Çamtepe Yaşam Okulu	Küçükkuyu/Çanakkale	05.09.2015	12:30	1saat
13. Adnan Erdoğan Çiftliği	Urla/İzmir	26.08.2015	15:00	2 saat
14. Sevgi Ana Çiftliği	Urla /İzmir	26.08.2015	20:00	2 saat
15. Marmaris Ekolojik Yerleşim	Bayındır/İzmir	27.08.2015	16:00	1.5 saat
16. Fadime& Kaplan Çiftliği	Foça/İzmir	28.08.2015	15:00	2 saat

Araştırma esnasında telefonla randevu alınarak çiftliklere gidilmiş ancak ulaşılamayan çiftliklere yerinde gözlem yapmanın önemi sebebiyle ulaşım sağlanmış olup birebir randevu istenmiştir. Telefonla randevu alınamayan çiftliklerin büyük kısmı görüşmeyi kabul etmekle beraber iki saatlik zorlu bir yol ile ulaşılan Fethiye Babadağ'da yer alan Tangala Çiftliği iş yoğunluğu ve keçilerin sağımının yapılacağı akşam saatleri olması sebebiyle mülakata katılmayı kabul etmemiştir. 25.05.2015 günü araştırmanın Fethiye ayağında yer ve Yeşilüzümlü' de bulunan Dikencik Evleri ile devam edilmiştir buradaki mülakatlar toplamda 2 saat sürmüştür yerinde gözlemler yapılması amacıyla her çiftlikte olduğu gibi arazide kısa geziler yapılmış ve konaklama üniteleri gezilmiştir. Araştırma

planına göre Dikencik evlerinden sonra ulaşılması planlanan Refikler Çiftliğine yol durumu ve aracın arazi kullanımına uygun olmaması sebebiyle ulaşılamamıştır.

Araştırmanın bir diğer etabı olan Çanakkale’ de yer alan çiftliklerin gezilmesine 18. 08. 2015 günü başlanmıştır. İlk olarak Muratlar köyündeki Yeniköy çiftliği ziyaret edilmiş yerinde gözlemler yapılmış ancak çiftlik işletmecisinin müsait olmaması sebebiyle aynı gün görüşme gerçekleştirilememiştir. Takibinde Bayramiç Cazgiller köyünde yer alan Agri’da Çiftliği ile görüşmelere devam edilmiş aynı çiftlikte konaklama gerçekleştirilmiş ve çiftlikteki gönüllüler, yaptıkları işler ve çiftlik faaliyetleri yerinde gözlemlenerek raporlanmıştır. 19.08.2015’te sabah erken saatlerinde kestirme olan orman yolundan Muratlar köyüne çıkılmış ve Yeniköy çiftliğine gidilmiştir. Çiftlik yetkilisinin görevlendirdiği kişi ile sabah saat 10.00 da mülakat gerçekleştirilmiştir. Aynı gün öğleden sonra Sevinç Özkaya çiftliğine ulaşılmış yerinde gözlem ve görüşme yapılmıştır.

Araştırmanın son etabını oluşturan İzmir ve çevresindeki çiftliklere ulaşım birbirlerinden uzak ve dağınık olmaları sebebiyle nispeten daha zor ve maliyetli olmuştur. Bu etapta öncelikle Urla’ da yer alan çiftliklerden Yağcılar köyünde bulunan Adnan Erdoğan çiftliği 26.08.2015 tarihinde ziyaret edilmiştir. Yapılan görüşme ve gözlemlerden sonra akşam saatlerinde Urla’daki bir diğer çiftlik Sevgi Ana Çiftliğine ulaşılmış ve mülakat gerçekleştirilmiştir. Havanın kararması sebebiyle çiftlikte yapılacak olan gözlemler ertesi güne bırakılmış ve konaklama gerçekleştirilmiştir. 27.08.2015 günü öğleden sonra İzmir’in Bayındır ilçesinde yer alan Marmaris Ekolojik Yerleşim’ e planlanan randevu saatinden bir saat geç varılmış görüşme ve gözlemler gerçekleştirilmiştir. 28.08.20015 günü araştırma planına uygun olarak Foça’da eski bir Rum köyü olan Ilıpınar köyündeki Fadime-Kaplan çiftliğine ulaşılmış ve araştırma gerçekleştirilmiştir.

3.1.4. Araştırma Bulguları ve Yorumlanması

Araştırma da toplanan verilerin özellikleri göz önünde bulundurularak veri analiz yöntemleri ile bir araştırma planı oluşturulmuştur. Araştırmada toplanan veriler mümkün olduğunca özgün halinde oluşturulan tablolara yerleştirilmiştir. Tablolara yerleştirilemeyecek kadar uzun olan cevaplar ve görüşme yönteminin özelliğinden kaynaklanan uzun aktarımlar ilgili tema başlıklarından aslına sadık kalınarak verilmiştir.

Örneklem dâhilindeki çiftliklerde araştırmaya konusuna uygun olarak yazılmış ve belirli bir sıraya konmuş sorular her görüşülen bireye aynı tarzda ve sırada sorularak mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu sayede görüşme yönteminin zayıf yönlerinden olan ‘görüşmeci yanlılığı’ en az düzeye getirilmiş ve görüşme yöntemindeki esneklik sınırlandırılmıştır.

Gözlem notları ise araştırma örnekleminde olan çiftlikler ile yakın temas ve konaklama, katılımcı gözlemlerin yapılması ile katılımcılık yönü ağır basmakla birlikte veri toplamanın yanı sıra araştırmacının görüşleri ile incelenmiştir. Araştırma bulguları incelenirken sorular ilgi durumlarına göre temalara ayrılmıştır. Bunlar sırasıyla;

Tema 1. Çiftlik Sahibi ile İlgili Sorular

- Çiftlik Sahibinin yaşı-cinsiyeti, öğrenim durumu
- Kaç yıldır kendi adına çiftlik işleriyle uğraştığı
- Ailedeki fert sayısı
- Aileden çiftlikte çalışan fert sayısı

Tema 2. Çiftlik Faaliyetleri ve Tarımsal Verilere İlişkin Sorular

- Çiftliğin ana faaliyet alanı
- Toplam çiftlik arazisi
- Toplam işlenen alan
- Tarımsal üretim

Tema 3. Çiftlik Turizmi Faaliyetlerine İlişkin Sorular

- Konaklama kapasitesi
- Çiftlik turizmi hizmetleri
- Çiftlik turizmi faaliyetleri
- Ziyaretçilerin en fazla katılım gösterdiği faaliyetler
- Üye olunan çiftlik turizmi örgütleri ve rezervasyon ağları
- Çiftlikte konuşulan diller
- Çiftlikte konaklayan yerli-yabancı konuk oranı
- Çiftlik turizmi faaliyetlerinin dönemleri

Tema 4. Katılımcıların Çiftlik Turizmine Yönelik Görüşlerine İlişkin Sorular

- Çiftlik işletmesinin turizm faaliyetlerine yönelme sebebi
- Çiftliği turizme açarken alınan yardımlar ve destekler
- Çiftliği turizme açarken karşılaşılan sorunlar
- Turizm tabanlı uygulamaların faydaları
- Turizm tabanlı uygulamaların zararları

Bu sayede araştırma da toplanan verilerin araştırma problemine ilişkin olarak hangi sonuçları ortaya koyduğunu ön plana çıkartılmıştır. Elde edilen veriler öncelikle sistematik bir biçimde tablolara yerleştirilmiş daha sonra ise açıklanıp yorumlanmıştır.

3.1.4.1. Yarı Yapılandırılmış Mülakatlar Sonucu Elde Edilen Bulgular

Veriler analiz edilirken araştırma etiği açısından katılımcıların kimliklerinin belli olmaması amacıyla katılımcılar numara ile (K1, K2, K3,...) şeklinde kodlanmışlardır. Katılımcı numaraları görüşme sırasına göre verilmiştir.

a) Demografik Bulgular

Bu bölümünde araştırmaya katılan çiftlik temsilcilerinin sosyo-demografik özelliklerine yer verilmektedir. Araştırmaya katılanların sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik olarak yaşı, mesleği, eğitim durumu gibi sorulara yönelik cevaplar alınmıştır.

Araştırmaya katılan çiftlik temsilcilerinin demografik özellikleri ve genel bilgiler Tablo 5’ de yer almaktadır buna göre 3 çiftlik sahibi veya işletmecisi çiftçi iken diğer çiftlik sahipleri farklı meslek gruplarından olup çiftlik hayatına yönelmiş birçoğu kentten ters göç ile gelmiş kişilerdir. Tablo ya göre katılımcıların yaş ortalaması 52’ dir.

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında çoğunluğun yükseköğrenim mezunu olduğunu görmekteyiz bunu sırasıyla lise ve orta öğrenim mezunları izlemektedir. Tablo 3. incelendiğinde araştırmaya katılanların meslek grupları çeşitlilik arz etmekle beraber K4, K11, K14 olmak üzere sadece 3 katılımcının mesleğinin çiftçi olması dikkat çekici bir bulgudur. Katılımcıların çiftlik deneyimleri incelendiğinde “yeni köylüler” dediğimiz çiftlik ve köy hayatına yeni başlayanların olduğunu görmekteyiz. Bu da yeni köylüler kavramını doğrular niteliktedir. Ülkemizde çiftlik turizmi faaliyetlerine çiftliğini açanlar genelde kentten köye göç etmiş olan eskiden şehirde yaşamış kişilerdir.

Kırsal yörelerde yaşayan ve tarım ile uğraşan çiftçi ailelerin henüz tam anlamıyla turizm hareketlerine katılımı söz konusu değildir.

Tablo: 5
Çiftlik Sahibi İle İlgili Genel Bilgileri

Katılımcılar	Yaşı	Eğitim Durumu	Varsa Asıl Mesleği	Ailedeki Birey Sayısı	Çiftlikte Çalışan Aile Bireyi Sayısı	Çiftlik Deneyimi (Yıl)
1. Katılımcı	40	Yüksek Öğrenim	Endüstri mühendisi	4	2	2
2. Katılımcı	60	Yüksek Öğrenim	Avukat	2	2	5
3. Katılımcı	60	Yüksek Öğrenim	Havayolu İşl. ve Pedagog	2	1	17
4. Katılımcı	60	Orta Öğrenim	Çiftçi	-	-	20
5. Katılımcı	55	Lise	Gazeteci	2	2	5
6. Katılımcı	57	Lise	Turizmcisi	3	2	12
7. Katılımcı	65	Yüksek Öğrenim	Mimar - turizm işletmecisi	3	2	10
8. Katılımcı	54	Doktora	Öğretim Üyesi	2	2	10
9. Katılımcı	40	Yüksek Öğrenim	-	4	4	6
10. Katılımcı	60	Yüksek Lisans	Gazetecilik ve Turizm İşlet.	3	2	6
11. Katılımcı	51	Lise	Çiftçi	4	2	8
12. Katılımcı	33	Yüksek Öğrenim	Proje Koordinatörü	-	-	5
13. Katılımcı	54	Yüksek Öğrenim	Müzikolog Ses Eğitimci	4	2	3
14. Katılımcı	56	Yüksek Öğrenim	Çiftçi	4	2	30
15. Katılımcı	35	Yüksek Öğrenim	Serbest Gazeteci	10	6	5
16. Katılımcı	63	Yüksek Öğrenim	Öğretmen	2	2	17

Bu tema kapsamında çiftlik sahibi ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Bu kapsamda katılımcılara yöneltilen soruların içerikleri aşağıdaki gibidir;

- Çiftlik Sahibinin yaşı, öğrenim durumu
- Kaç yıldır kendi adına çiftlik işleriyle uğraştığı
- Ailedeki fert sayısı
- Aileden çiftlikte çalışan fert sayısı

Tabloya göre Aile deki fert sayıları tüm çiftliklerde beş kişinin altındadır. Araştırma ya katılan K2, K3, K5, K8, K16 olmak üzere toplam 5 çiftlikte aile bireyi sadece 2 kişi, K6, K7, K10 olmak üzere 3 çiftlikte 3 kişidir. Aile fertlerinden çiftlik işlerinde çalışan sayıları incelendiğinde ise K1, K3, K11, K13 ve K14 te yani 5 çiftlikte aile bireylerinin yarısının çiftlik işlerinde çalışmadıklarını görmekteyiz. Bu durum çiftlikte rutin günlük işlerin yapımını bile zora sokmaktayken hasat zamanı çiftliklerdeki iş gücü ihtiyacı daha da artmaktadır. Yapılacak işlerin zamanında yerine getirilmesi ve çiftlik işlerinin aksamaması için çiftlikler bu ihtiyacı “gönüllü” kabul ederek kısmen de olsa giderebilmektedirler.

Katılımcıların çiftlik deneyimleri incelendiğinde K1, K13’ ün beş yıl ve altında K2, K5, K12, K15 in ise beş yıl deneyim sahibi olmak üzere beş yıl ve altında olan yedi çiftlik olduğunu görmekteyiz. Meslek olarak daha önce turizm sektöründe çalışmış olan K6 ve K7 ‘nin de çiftlik deneyimleri 10 yıl ve üzerinde olduğu dikkat çekmektedir.

b) Çiftlik Faaliyetleri ve Tarımsal Verilere İlişkin Bulgular

Tema 2 de katılımcılara çiftlik faaliyetleri ve tarımsal verilere ilişkin konulara yönelik sorulara yer verilmiştir alınan cevaplar doğrultusunda Tablo 6 doldurulmuştur. Bu başlık altında katılımcılara yöneltilerek cevap alınan konular aşağıdaki gibidir;

- Çiftliğin ana faaliyet alanı
- Toplam çiftlik arazisi
- Toplam işlenen alan
- Tarımsal üretim

Çiftliklerdeki tarımsal faaliyetlere ilişkin bulgular Tablo 6’da verilmiştir. İlgili tablo ya göre; Araştırma örnekleme dâhilinde mülakat uygulanan çiftliklerden K2, K6, K7, K8 in

ana faaliyet alanı turizm olmakla beraber tarım ve hayvancılık ile ilgili faaliyetleri de kısmen kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ürettikleri tespit edilmiştir. K.1'in ana faaliyet alanı ise bitkisel üretim olup çiftlikte turizm çeşitlendirmesi kapsamında konuk kabulü mevcuttur ancak hayvancılık faaliyeti bulunmamaktadır. K3 turizm ve tarım faaliyetlerini bir arada yürütmektedir.

K4, K5, K9, K10, , K.16 da ise ana faaliyet alanını tarım oluşturmakta hayvancılığa dair olarak ise kanatlı varlığı bulunmaktadır. K14'te ise ana faaliyetleri bitkisel üretim ve hayvansal üretim oluşturmaya beraber turizm çeşitlendirmesi henüz gönüllü kabulü ile sınırlı kalmaktadır. Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan çiftliklerin büyük çoğunluğunun ağırlıklı faaliyet alanının tarım olduğu görülmektedir. Tarımsal faaliyetler ana faaliyet alanı olan çiftliklerden K1, K4 ve K5 te sadece bitkisel üretim yapılmaktadır. K3 ise ana faaliyet alanı olarak tarım ve turizm konusunda bir ayırım yapmamakla beraber her ikisini dengeli bir şekilde uyguladığını belirtmiştir.

Ana faaliyet alanı turizm olan K2, K6, K7, K8 tarımsal ürünleri konuklarına sunmak için üretmekte olduklarını bunlardan ticari bir kazanç elde etmediklerini belirtmişlerdir. Tablo 4'te de görüldüğü gibi araştırma kapsamında incelenen çiftliklerin üretmekte oldukları bitkisel ve hayvansal değerler yöresel özelliklere, iklim ve coğrafi konuma göre değişiklik göstermekle beraber yakın olan çiftliklerin ürün yelpazeleri benzerlik göstermektedir.

c) Katılımcıların Çiftliklerdeki Turizm Uygulamalarına Yönelik Görüşlerine

İlişkin Bulgular

Tema 3'de katılımcılara çiftlik turizmi faaliyetlerine ilişkin konulara yönelik sorulara yer verilmiştir. Alınan cevaplar doğrultusunda Tablo 7 doldurulmuştur. Bu başlık altında katılımcılara yöneltilerek cevap alınan konular aşağıdaki gibidir;

- Konaklama kapasitesi
- Çiftlik turizmi hizmetleri
- Çiftlik turizmi faaliyetleri
- Ziyaretçilerin en fazla katılım gösterdiği faaliyetler
- Üye olunan çiftlik turizmi örgütleri ve rezervasyon ağları
- Çiftlikte konuşulan diller

- Çiftlikte konaklayan yerli-yabancı konuk oranı
- Çiftlik turizmi faaliyetlerinin dönemleri

Katılımcıların çiftliklerdeki turizmi faaliyetlerine ilişkin bulgular Tablo 7’de verilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde çiftliklerin genel olarak oda sayılarının on odadan az olduğu görülmektedir. K4 sadece bir oda kapasitesindedir. Ana faaliyet alanı turizm olan K3, K6 ve K7’nin ise oda sayısı on odanın üzerindedir. Katılımcılardan K5 ve K12’ de ise konaklama ünitesi mevcut olamamakla beraber çadır kurma imkanı bulunmaktadır.

Çiftliklerin genelinde çiftlik turizmi faaliyeti olarak bahçe işleri, reçel ve marmelat yapımı öne çıkmakta hayvansal değerlere sahip çiftlikler olan K2, K3, K7, K9, K10, K11, K13, K14’ te bu faaliyetlere hayvan bakımı da eklenmektedir. Çiftlik faaliyetlerine ek olarak K2, K3, K6, K7, K9, K10, K13, K14, K15 te ev işlerine katılım da de dikkat çekmektedir. Ziyaretçilerin en çok katılım gösterdikleri faaliyetler çiftliklerin üretim ve faaliyet alanlarına göre değişiklik göstermektedir.

Çiftliklerde kullanılan iletişim dilleri de farklılık göstermektedir. İletişim dili olarak Türkçe’yi tek başına kullanan K4 ve K10 olmak üzere sadece iki çiftlik bulunmaktadır. Diğer çiftliklerin büyük kısmı İngilizce ve Türkçe dillerini kullanmaktadır. K1 ve K13’te İngilizce ve Türkçe ile beraber Fransızca da iletişim dili olarak kullanılmaktayken, K15’te İngilizce Türkçe ve Almanca iletişim kurulabilmektedir. Ayrıca araştırma örnekleminde yer alan çiftliklerin çoğunluğu yıl boyu açıktır.

d) Katılımcıların Çiftlik Turizmine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tema 4 de katılımcılara çiftlik turizmine yönelik sorulara yer verilmiştir alınan cevaplar doğrultusunda Tablo 8. doldurulmuştur. Bu başlık altında katılımcılara yöneltilerek cevap alınan konular aşağıdaki gibidir;

- Çiftlik işletmesinin turizm faaliyetlerine yönelme sebebi
- Çiftliği turizme açarken alınan yardımlar ve destekler
- Çiftliği turizme açarken karşılaşılan sorunlar
- Turizm tabanlı uygulamaların faydaları
- Turizm tabanlı uygulamaların zararları

‘Çiftliğinizde neden turizm tabanlı uygulamalara yöneldiniz?’ sorusuna verilen yanıtlar aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcı 1. *Daha çok yeni insanlar tanımak, ek gelir elde etmek. Bu araziye çok büyük bir ev inşa ettik. Çevre düzenlemesi için çok uğraştık ancak daha sonra biz eve değil ev bize hükmetmeye başladı yaptığımız yatırımları değerlendirmek ve yeni insanlar tanımak turizm tabanlı faaliyetlere yönelmedeki temel amacımız bununla birlikte turizm faaliyetlerinden ek gelir temin etmeyi planlıyoruz ancak şu an turizm de çok yeniyiz.*

Katılımcı 2. *Ev olarak yaptık daha sonra kırsalda yalnız kalmamak amacıyla bize benzeyen doğa dostu yeni insanlar tanışmak için turizme açtık.*

Katılımcı 3. *Yaz tatilini anlat anlat bitiremeyen insanlar tanıdım bir gün bir yerim olursa insanlarla paylaşmaya karar verdim 2004 yılından beri masraflar için belli bir ücret almaktayım asıl amacım yeni insanlar tanımak.*

Katılımcı 4. *Henüz konaklama imkânımız yok.*

Katılımcı 5. *her şey dâhil sistemin alternatifi olarak düşündük, kafa dinleyebilsin bu sistem karşıtı insanların talebini karşılama amacıyla turizme yöneldik dahası yeni insanlar tanımak, yaşadığım dünyaya borçluyum kendimden sonraki kuşağa iyi şeyler bırakmak sürdürülebilir olmak için doğa dostu turizm faaliyetlerine yöneldik.*

Katılımcı 6. *Kitle turizmine karşı model geliştirme amacıyla başladık, kırsal insanların kültürel erozyonuna şahit olduk. Kırsalda butik otel arsa rantına sebep oluyor birileri orayı keşfetmiştir köylü kalmıyor kırsaldaki kentsel dönüşüme sebebiyet bu tarz hareketliliğin önüne geçmek gerek yerele insan bu projede yer almalı biz köylüler ile iç içeyiz birlikte çalışıyoruz.*

Katılımcı 7. *İlk amacımız kafa dinlemektir bir sürü arkadaş geldi ziyarete bir ev yapalım arkada onu kiralayalım dedik daha sonra küçük otellerin yaratıcısı geldi, başladık.*

Katılımcı 8 ve 9 *bu konuda fikir bildirmemiştir.*

Katılımcı 10. *Çiftliğin sürekliliğini sağlamak doğru ama asıl amacımız köylünün gelirinin artması ve köylüye artsın rol model olabilmek. Örneğin buraya 25 kişinin katılımı ile ‘yerel üret yerel tüket karbon ayak izini azalt’ isimli atölye çalışması yaptık kaymakam, belediye başkanı geldi. Köylünün elindeki malzemeleri toplayıp sunuyoruz,*

burada ki yumurtaları bitirdik yan köylerden aldık dahası köy halkından kişiler yanımızda çalışıyorlar. Amacımız geleneksel köylerin ekolojik köylere dönüşümü çarelerinden bir tanesi turizm, gelenler yöresel ürünleri satın alıp gidiyor, peynir alalım, marmelat vb. alalım. Ticari kuruluş olmak istemiyoruz, komşularımız ürettiklerini satsın ilave gelir kazansın, köyden göçmesin.

Tablo: 6
Tarım Faaliyetleri İle İlgili Genel Bilgiler

<i>Katılımcı</i>	Ağırlıklı Faaliyet Alanı	Toplam Arazisi (Dönüm)	Toplam İşlenen Alan	Ürünler (Tarımsal)	Ürünler (Hayvansal)
1.Katılımcı	Bitkisel Üretim	73	73 (67 organik)	Üzüm-Avokado-Badem-Nar-Portakal-Zeytin-Zeytin Yağı- Şarap	---
2.Katılımcı	Turizm	3	-	15 Badem -3 Nar- 6 Zeytin, Bal – Zeytin Yağı- Kaktüs Reçeli- Şarap	----
3.Katılımcı	Tarım ve Turizm	9	5,5	Zeytin- Zeytinyağı -Elma- Üzüm- Pekmez-Badem- Ayva-Limon Nar- Bahçe Bitkileri	Süt ve Süt Ürünleri-Küçükbaş Tavuk- Kaz Ördek
4.Katılımcı	Bitkisel Üretim	-	-	Zeytin- Badem- Zeytinyağı, Çeşitli Sebze	-----
5.Katılımcı	Bitkisel Üretim	30	22	265 Nar -330 Mandalina -370 Portakal, 30 Limon	Küçükbaş 2adet
6.Katılımcı	Turizm	4	2	Sebzeler Narenciye Meyve Ağaçları	Kanatlı 100 Adet
7.Katılımcı	Turizm	42	21	Sebzeler Narenciye Meyve Ağaçları	Süt ve Süt Ürünleri, 15 Keçi
8.Katılımcı	Turizm	26	6	Enginar-Sebzeler- Zeytin – Üzüm, Çeşitli Meyve-Çilek, Orkide Koruma	Kanatlı 100
9.Katılımcı	Tarım	50	50	Tahin-Sebze Meyve Çeşitleri, Bakliyat –Sirke – Bulgur	Kanathılar
10. Katılımcı	Tarım	300	300	Organik Buğday, Marmelat	Kanathılar
11. Katılımcı	Tarım	140	140	Zeytin 400- Elma 300- Şeftali 120- Nar 20	Keçi 16-Kanatlı 120
12. Katılımcı	Eğitim	-	-	(Belirtilmedi)	-
13. Katılımcı	(Belirtilmedi)	5	300 m ²	Kekik-Adaçayı-Çeşitli sebze-Keçi peyniri-Çeşitli meyve- Peynir-Biberiye-Sabun-Keçe	Sığır 1- buzağı 2 at2 - tay 1 koyun5 –keçi 2-kanatlı 55
14. Katılımcı	Tarım	7 +27		Zeytin-Üzüm-Pekmez-Zeytinyağı-Çeşitli sebze-İncir- Şarap	Koyun 150
15. Katılımcı	Eğitim	70	50	Zeytin- Kiraz-Elma-Ceviz	İnek 2-kovan1-250 tavuk
16. Katılımcı	Tarım	15	15	Zeytin 235-İncir 6- Nar 6-Armu 2-Ceviz 3-Ayva 3- Üzüm-Kayısı 2	Kovan 1

Köyden kente göçü tersine çevirmek iş olanağı gelir sağlayıp köylünün kırsaldan gitme sebeplerinin yok etmek gerek, ayrıca köy halkı da yeni insanlar tanıyor bu sayede köye de bir hareketlilik oluyor.

Katılımcı 11. *Önce kendi yiyecek ihtiyaçlarım için başladım daha sonra yöre pazarında satmaya başladım.*

Katılımcı 14. *Paylaşmak yeni insanlar tanımak ve aile gibi olmak tanıştığınla aile oluyorsun tabi bazen kendini yüksekte görenler de oluyor bu faaliyetlere katılabilmek için insan önce paylaşmaya hazır olmalı.*

Katılımcı 15. *Kırsal hayatı merak eden insanlara kırsal hayat nasıl yaşanıyor bunu göstererek böyle bir hayatı sürdürüp sürdüremeyeceklerini anlamalarına deneyimlemelerine yardımcı olmak istiyoruz. Kentteki insan toprakla bağını güçlendirmek istiyor şehir kaosundan kurtulmak isteyen hem yararlı olmak fayda sağlamak doğayla baş başa toprakla ilgilenmek istiyorlar, anne babası köy kökenli olmayanlar için bizimle çalışıp bizimle yemek bir fırsat oluyor.*

Katılımcı 16. *Bilgi paylaşımında bulunmak biz onlara kazandırıyoruz onlar da bize kazandırıyor bunun dışında iş gücü de rahatlıyor. Her zaman eleman bulamıyorsunuz iş gücü bulamıyoruz. Fabrikada sigortalı iş tercih ediyorlar gönüllü gelince daha iyi günü birlik de gelenlerimiz var. Çevrede çok işyeri açıldı, mevsimlik işçilerde zeytin iki ay sürüyor o nedenle tarım işçiliğini çok tercih etmiyorlar, gönüllü kabulü kültür alışverişi de sağlıyor.*

‘Çiftliğinizde turizm tabanlı uygulamaları gerçekleştirebilmek için bir yardım aldınız mı? vb Sizce neler olmalı?’ sorusuna verilen yanıtlar aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcı 1. *Kosgep’e başvurumuzu yaptık ancak henüz bir ödeme alamadık çok fazla prosedür var, sistem yavaş işliyor. Ev pansiyonculuğu destekleri arttırılmalı işlemler daha basitleştirilmeli*

Katılımcı 2.3.6.7. 8.13. *Herhangi bir yardım almadık*

Katılımcı 4. *Çiftlik turizmi değil ama organik tarıma yönelik desteklerden faydalanmayı düşünüyoruz.*

Katılımcı 5. *Destek almadık daha çok işlerimizi zorlaştırdılar diyebiliriz.*

Tablo: 7
Katılımcıların Çiftliklerdeki Turizm Faaliyetlerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcı	Konaklama Kapasitesi	Çiftlik Turizmi Hizmetleri	Çiftlik Turizmi Faaliyetleri	Ziyaretçilerin en çok katılım gösterdiği faaliyetler	Üye olunan rezervasyon, Çiftlik Turizmi vb. Örgütler	Çiftlikte Konuşulan Diller	Yerli - Yabancı Konuk Oranı %	Çiftlik Turizmi Faaliyetlerin Dönemleri
1.	4 oda	Konaklama ve Kahvaltı	Üzüm toplama-zeytin hasadı-bahçe işleri-komposto yapım	Üzüm toplama	TaTuTa, AirBnb Booking	Türkçe İngilizce Fransızca	35- 65	Tüm yıl
2.	6 oda	Konaklama ve Kahvaltı Gönüllü için Ücretsiz Konak	Bahçe ve Tarla İşleri Hayvan Bakımı, Ev İşleri	Bahçe işleri, Badem toplama Tavuk bakımı	TaTuTa, Booking Kendi bağlantılarımız	Türkçe İngilizce	50-50	Haziran-Eylül
3.	6 apart otel, 2 oda 3 çadır (31yatak)	Konaklama ve Kahvaltı Gönüllü için Ücretsiz Konak	Bahçe işleri, Reçel Yapımı, Hayvan Bakımı, Ev işleri	Yoga egzersizleri	TaTuTa	Türkçe İngilizce	-	Tüm yıl
4.	1 oda	Konaklama, ev içi oda	Çağla, Badem, Zeytin hasatı Bahçe işleri Balık Tutma Ot Toplama	Badem hasadı	TaTuTa	Türkçe	-	Nisan-Kasım
5.	Konaklama İmkânı yok	Çadır Alanı	Ot yolma, budama, bakım-onarım Sulama, gübreleme, çevre düzeni	Ot yolma Defne ekimi hasat zamanı nar toplama	TaTuTa	Türkçe İngilizce	20-80	Mayıs-Kasım
6.	14 oda 34 yatak	Konaklama- yeme içme- havuz, plaj	Bahçe ve Tarla İşleri, Ev İşleri, Bakım-Onarım, Üretim-İşleme-Paketleme	Reçel yapımı zeytin kurma tavuk yemleme yumurta toplama. -karga kovalama sezona hazırlanma bitki dikimi -ot yolma vb	TaTuTa, WWOOF	Türkçe İngilizce	50-50	Nisan-Kasım ilk haftaya kadar
7.	45 yatak	Konaklama kahvaltı vb. Benimle çalışır, Ücretsiz Konaklama	Bahçe-Tarla, Bakım-Onarım, Ev İşleri, Hayvan Bakımı Üretim/İşleme/Paketleme	Gözlem- yemek yapımı bahçe işi hayvan bakımı besleme gezdirmeye	TaTuTa, WWOOF	İngilizce Türkçe	60-40	Tüm yıl
8.	20 yatak	Konaklama, kahvaltı akşam yemeği havuz, doğa turları	Bahçe hazırlama, budama, fide dikimi, üzüm toplama	Doğada dolaşmak, mantar ekimi, orkide gözlemlemek, bahçe işleri tavuklar var	TaTuTa, Workaway Helpx, Booking	Türkçe İngilizce	30-70	Tüm yıl
9.	10 yatak	Konaklama, kahvaltı vb. Ücretsiz kalacak yer Benimle çalışır	Bahçe ve Tarla İşleri, Bakım-Onarım Ev İşleri, Hayvan Bakımı Üretim/İşleme/Paketleme	Atölyelere katılım- Gözlem- yemek yapımı bahçe işi hayvan bakımı besleme gezdirmeye	TaTuTa, WWOOF	Türkçe İngilizce	70-30	Tüm yıl
10.	4 oda, 12 yatak + köylünün evleri	Konaklama, kahvaltı, akşam yemeği, Ücretsiz kalacak yer Benimle çalışır	Bahçe ve Tarla İşleri, Ev İşleri, Hayvan Bakımı Üretim/İşleme/Paketleme	Dağ doğa Yürüyüşü Köy yemekleri yapımı	TaTuTa, Work Away Helpx, Hobbotravler	İngilizce Türkçe	60-40	Tüm yıl
11.	3 oda	Konaklama, kahvaltı, Ücretsiz kalacak yer, Benimle çalışır	Hayvan bakımı, pazar hazırlığı, sera kurulumu zeytin budama, çeşitli hasat, peynir yapımı	Tarhana ve salça yapımı	TaTuTa	Türkçe	40-60	Tüm yıl
12.	-	Çadır kurulum	Bahçe işleri Atölyeler	Bahçe işleri Çiftlik sahibinin hayatını tanıma	TaTuTa, Work Away Helpx WWOOF	Türkçe İngilizce	50-50	Tüm yıl
13.	2 oda	Konaklama, kahvaltı, akşam yemeği Ücretsiz kalacak yer Benimle çalışır	Bahçe İşleri, Bakım-Onarım Ev İşleri, Hayvan Bakımı	Peynir, ekmek, yoğurt, sabun ve keçe yapımı	TaTuTa	Türkçe İngilizce Fransızca	30-70	Tüm yıl
14.	2 oda	Ücretsiz konaklama Benimle çalışır, Çadır yeri	Bahçe ve Tarla İşleri, Bakım-Onarım Ev İşleri, Hayvan Bakımı Üretim/İşleme/Paketleme	Bahçe işleri, bağ bozumu	TaTuTa WWOOF	Türkçe İngilizce	-	Tüm yıl
15.	4 bungalov 8 yatak	Ücretsiz konaklama Benimle çalışır, Eğitim ve atölyeler, Çadır yeri	Bahçe ve Tarla İşleri, Bakım-Onarım Ev İşleri Üretim/İşleme/Paketleme	Şifalı bitkiler eğitimi Kerpiçten ev yapımı	TaTuTa Workaway vb. sosyal ağlar	Almanca İngilizce Türkçe	-	Tüm yıl
16.	2 oda 5 yatak	Ücretsiz konaklama Benimle çalışır Eğitim ve atölyeler	Zeytin hasatı, ot yolma, bahçe işleri, çevre temizlik meyve toplama, nar ekisi, reçel ve turşu yapımı	Zeytin hasadı zeytin işleme bakım kükürt ve kireçli ilaç hazırlama	TaTuTa	Türkçe İngilizce	95-5	Ekim Kasım Aralık

Katılımcı 10. *Hayır herhangi bir destek almadık. Ancak gerekli izinleri çıkartırken normal prosedür biraz daha işledi yardım gördük. Turizmde çalışanların ve yöneticilerin uyumu üzerine yeşil yıldızlama komitesi çalışmasına katıldık.*

Katılımcı 11. *Bir yardım almadık ancak etrafımızda konu hakkında bilgisi olan genç arkadaşlar ve buğday derneğinin yardımları oldu. Benden alışveriş yapan arkadaşlar ürünlerdeki farkı anlayınca buğdaya üye ol sana yardımcı olurlar şeklinde fikir verdiler.*

Katılımcı 15. *Eğitim tabanlı olarak yardım aldık birleşmiş milletler fonlarından 2009 yılında da çiftlik arazisine gölet ve yağmur hendeği yaptık. Permakültür le ilgili olarak yardım aldık diyebiliriz. Yağmur suyu hendeklerimiz var gölet, yağmur hendekleri kazımı örneğin 4m derinlik çap 140 m ortalama 40 bin gibi bir maliyetten bahsedebiliriz.*

‘Çiftliğinizi turizme açarken karşılaştığınız sorunlar nelerdir?’ sorusuna verilen yanıtlar aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcı 1. *Biz çok fazla bir sorunla karşılaşmadık ancak çok fazla prosedür var yerel halk ve ya köylü açısından evlerini yada çiftliklerini turizme açma zor olabilmekte, Çok fazla istek var yangın tüpü vb. köylünün yapabileceği şeyler değil bizim evimiz uygundu zorlanmadık. Pazarlamayı internet üzerinden yapıyoruz Air Bnb gibi sayfalara üyeliğimiz var. Bizim konseptimiz otel veya pansiyonlardan farklı; Buraya konaklamaya gelen insanlar pansiyonda kalmıyorlar, güneye gelip yerleşmiş bir ailenin evinin parçası oluyorlar, salonumuzda oturup yaptığımız yemekleri yiyorlar.*

Katılımcı 2. *Çok fazla sorunla karşılaşmadık ev pansiyon olarak kayıtlıyız, basit usul esnaf odasına kayıtlı olarak faaliyet göstermekteyiz.*

Katılımcı 3. *doğallıktan uzaklaşma ve beton dökme gibi görsel açıdan göz tırmalayan doğallıkla örtüşmeyen uygulamalardan ötürü işletmecimiz ile bazen sorunlar yaşayabiliyoruz.*

Katılımcı 4. *Mekân sıkıntısı 100 yıldır hiç tarım yapılmamış dere yatağını doldurmuş çalılık bir alandı, toprak harmanlandı dere yeniden yapıldı toprak işler hale getirildi, elektrik ve su yoktu domuz ve keçi en büyük sıkıntı. 1300 metre tel örgü çekildi, inşaat için suyu 4 km ileriden tankerle getirdik, tarımda damlama sulama yapıyoruz. 2b devlet*

arazisi statüsündeyiz. Orman vasfını yitirmiş araziler satışa çıkartılıyor, insanlar gelmiş yerleşmiş tarla açmış zeytinlik yapmış orayı sahiplenmiş zilyet yasası doğrultusunda 3 şahit varsa size tahsis ediliyor biz de hakkı satın aldık. Şu an 2b ile tekrar almak gibi devlete kira ödüyoruz kullanma hakkını satın aldık. Bu turizm faaliyetlerine açabilmemiz için önemli bir sorun teşkil etmekte.

Katılımcı 5. *Bürokrasiyi aşmak zor, ruhsat alırken prosedür çok fazla, turizm işletme ruhsatı almada sorunlar oluyor. İnsan kaynakları açısından sıkıntı yaşıyoruz.*

Katılımcı 7. *Bu modelde disipline edince bu işin tadı kaçır, yazarkasa, z raporu, kimlik bildirimi olursa işin ruhu kayboluyor. Kelle hesabı değil bundan kurtulmak gerek, sosyal ilişkiler kurmak ruhu, burada bizde çalışan 6 kişi de köyden baş çalışanımız İngilizce öğrendi, çocuğu burada büyüyor.*

Katılımcı 8. *Yetişmiş personel bulmakta zorlanıyoruz, gençler burada yaşamak istemiyorlar yaşlılar da aynı şekilde, köylüler zaten turizm için şehre gidiyorlar, buradakiler ya emekli ya da tarlada çalışmaktalar.*

Katılımcı 10. *Belirli bir bürokrasi süreci var, bungalov ve 20 odalı dağ oteli yapacaktık ana otel olacaktı. Tabiat varlıklarını kültür koruma vakfı 8 kuruluşun ok vermesi gerek turizm belgesi alırken bir mahsuru yoktur. O vakfı geçmek 2 yıl olabiliyor. Temiz kâğıtlarını aldık 6 ayda tüm belgeleri tamamladık.*

Katılımcı 11. *Konaklama ünitesi için proje hazır, kalkınma ajansına müracaat ettik gerekli ön inceleme yapıldı, aşağı yukarı 500 bin yatırım için masraf gerekli ben önce ödüyorum, yapıyorum sonra bana geri ödüyorlar. Sistem mantıksız geldi şu an beklemede. Her kalem ayrı ayrı faturalandırırıyorsun bankaya yatırırıyorsun ruhsat alıp alamayacağınız belli değil prosedür çok ağır geldi danışmana gittim o daha karamsar sonuç olarak kendi başımıza bir şeyler yapmaya çalışıyoruz.*

Katılımcı 15. *Turizm yok bizde, gönüllü var, birileri merak etti kim bunlar diye artık yerel yönetimler de bizi tanıyor Ege bölgesi bu tip oluşumlara daha esnekler dışarıdan birilerini kabul ediyorlar. Terkedilmiş bir köy ve sadece biz yaşıyoruz. Marmariç'in ilk sakinleri buraya geldiğinde bahçeler daha sonra canlanmaya başladı buranın yeniden canlanmasını ve köylünün tekrar değerlerini fark etmesini sağladık.*

‘Sizce çiftliğinizde turizm tabanlı uygulamaların faydaları nelerdir? Zararları nelerdir?’ sorusuna verilen yanıtlar aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcı 1. *çok faydası yok, büyük arazilerde daha faydalı olabilir. Bazı durumlarda ürüne zarar dahi verebiliyor, çiftlik faaliyetlerine katılabilmesi için öncesinde bizim öğretmemiz gerekiyor ki bu zor ve karmaşık bir iş, buna vakit ve enerji harcamak gerekli.*

Katılımcı 2. *Asıl hedefimiz kolektif yaşam kurmak idi halen gerçekleştiremedik, yer yer anarşist gruplar geldi üretmeden tüketme eğilimindeki bu insanlara hizmet etmek durumunda kaldık müşteriler için olan yiyecek içeceklerin tükenmesine dahi sebep oldular. Tabi faydasını da gördüğümüz kişiler geldi kimliğimizden taviz vermeden kabul ettik, doğaya barışık insanlar kazandık ama genel anlamda gönüllünün 3 saatte yaptığı işi biz daha pratik bir şekilde 10 dakika da yapmaktayız. Zarar olarak gönüllüler ya da konuklar ot biçilecek bitki ile ot arasındaki farkı bilmiyorlar.*

Katılımcı 3. *Birçok güzel yerli yabancı insan tanıyabiliyoruz çiftlik ürünlerimizi paylaşıyoruz bunun gibi faydaları var. Bazen bilinçsiz insanlarda gelip konaklama yapıyor fazla insan geldikçe sorunlar artıyor, fazla kullanımı, izinsiz bahçe kullanımı ve olgunlaşmamış ürünlere zarar verme gibi.*

Katılımcı 4. *İş gücü olarak faydalı, dostluk kaynaşmayı anlatmaları, yeni şeyler öğreniyorlar, zarar olarak söyleyebileceğim bir durum yok.*

Katılımcı 5. *Faydaları; Sana gelen insan katma değer sunuyor, yatay ilişki kurabiliyorsun, köylüye faydası var ürettiği ürünü satabiliyor. Tabi ki zararları da mevcut tehlikeli para geliyor, tadını alıp bu işe fazla kafa yorarsa zarara dönüşür bu uğurda her şeyini kaybedenler var. Doğal kültürel değerleri koruyarak ayakta kalmalı.*

Katılımcı 8. *Kendi yaşamımızı değiştirdi, şehirdense burada yaşamak doğayla birlikte olmak çok daha zengin.*

Katılımcı 10. *Her yönüyle avantajlı bazen köylümüz bunlar kim ne arıyor diyebiliyor. Gelir getirisi olunca beğeniyorlar. Gelenler de buradan arazi alıyorlar ekim yapıyorlar emeklilik yatırımı yapıyorlar. Ek bir gelir geliyor yöresel ürünlerin satışı gerçekleşmiş oluyor.*

Tablo 8.
Katılımcıların Çiftlik Turizmine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

<i>Katılımcı</i>	Turizme Yönelme Sebebi	Turizme Açarken Alınan Yardım ve Destekler	Turizme Açarken Karşılaşılan Sorunlar	Turizm Tabanlı Uygulamaların Faydaları	Turizm Tabanlı Uygulamaların Zararları
1.	Yeni insanlar tanımak, Ek gelir Yapılan yatırımı değerlendirmek	KOSGEB	Bürokratik engeller çok prosedürler fazla	Büyük arazide daha faydalı olabilir	Öğretmek meşakkatli Ürüne zarar verebiliyor
2.	Çiftliğin devamlılığını sağlamak Yeni insanlar tanımak	Yardım -destek almadık	(Belirtilmedi)	Yeni insanlar tanımak	Öğretmek meşakkatli Ürüne zarar verebiliyor
3.	Yeni insanlar tanımak Çiftliğin devamlılığını sağlamak	Yardım -destek almadık	İşletmeci ile ilgili sorunlar Doğal olanı yok etme betonlaşma vb.	Yeni insanlar tanımak	Deterjan kullanımı, İzinsiz bahçe kullanımı Olgunlaşmamış ürünlere zarar
4.	Yeni insanlar tanımak	Yardım -destek almadık	Henüz konuk kabul edilmemiştir	Henüz konuk kabul edilmemiştir	Henüz konuk kabul edilmemiştir
5.	Organik tarımla ekolojik turizmi birleştirmek Alternatif turizm merkezi geliştirmek	Yardım- destek almadık	Bürokratik engeller Coğrafi engeller arazi durumu	İş gücü Yeni insanlar tanımak	Zarar görmedik
6.	Her şey dâhil sisteme alternatif olmak Yeni insanlar tanımak	Yardım- destek almadık	Bürokratik engeller	Yeni insanlar tanımak	Gönüllülerden verim alamıyoruz, Bir şeyler öğrenme amacıyla gelenler azınlık
7.	Kitle turizmine karşı model geliştirmek Köylüye hazır reçeteler sunmak Yerel insanın turizm de yer alması için teşvik etmek	Yardım- destek almadık	Ağır prosedürler, kimlik bildirimi vb.	Kırsalda yaşayanlara ve köylüye katma değer	Turizme çok fazla kapılırsa doğal ve kültürel yapıda bozulma vb olumsuzluklar gelişebilir
8.	Doğayla iç içe yaşamak Sakin bir yaşam isteği	Yardım- destek almadık	Kalifiye eleman sıkıntısı	Yeni insanlar tanımak Doğa ile iç içe yaşamak	Zarar görmedik
9.	Köy hayatına olan özlem, Yeni insanlar tanımak Ek gelir elde etmek, Çiftliğin sürekliliğini sağlamak Köylüye model olmak	Yardım- destek almadık	(Belirtilmedi)	Doğa ile iç içe olmak	Zarar görmedik
10.	Çiftliğin sürekliliğini sağlamak Köylüye model olmak	Yardım- destek almadık	Belirli bir bürokrasi süreci var Belgeler ve izinler uzun sürebiliyor	Köylüde yeni insanlar tanıyor Ürettiklerini satabiliyor Köy halkına ek gelir sağlıyor	Köy halkının yadırgaması (Yabancı turistlerin giyim kuşam vb.)
11.	Ek gelir elde etmek, İş gücünün pahalı olması Yeni insanlar tanımak	Yardım- destek almadık Kırsal kalkınma kapsamında otel projemiz mevcut	Konaklama yatırım projemiz hazır ama desteklerin ödeme planı mantıksız	Yeni şeyler öğreniyorum İşim kolaylaşıyor	Zarar görmedik
12.	Çiftliğin devamlılığını sağlamak Yeni insanlar tanıma	Kalkınma Ajanslarından	Bir sorunla karşılaşmadık	Gönüllüler kendi rızası olmayan işlerde çalıştırılmamalı	Zarar görmedik
13.	Ek gelir elde etmek Yeni insanlar tanımak	Yardım- destek almadık	Bir sorunla karşılaşmadık	İş gücü sağlıyor, Yeni insanlar tanımak Bilgi değişimi ve paylaşımı	Kısa dönemli gönüllüler yorucu olabiliyor sistemin işleyişini yeniden anlatmak
14.	Paylaşmak	Yardım- destek almadık	(Belirtilmedi)	İş açısından yardımlaşma	Zarar görmedik
15.	Çiftliğin devamlılığını sağlamak Yeni insanlar tanımak	Yurt dışı fonlar (tarım)	Bir sorunla karşılaşmadık bölge olarak yeniliklere açık bir yer	İş açısından yardım sağlıyor Gelenlerin bilgi ve tecrübelerinden faydalanıyoruz	Çalışmaya gönülsüz, farklı beklentide ki insanlar gelebiliyor
16.	Değişik faaliyetler yapmak	Yardım- destek almadık	(Belirtilmedi)	İş gücü katkısı, Yeni insanlar tanımak Yeni şeyler öğrenmek	Zarar görmedik

Katılımcı 11. *Bir şeyler öğreniyorum, bana zararı yok işim kolaylaştı, benle pazar hazırlığı yaptılar, çapa kazdık, ekim dikim hasat da yaptık fayda gördüm. Onlar da benden çok memnun kaldı, açık yüreklilikle öğretme çabasına gittin tekrar gelecek gönüllülerim var. Yabancılar daha gözlemci sizi gözlemleyerek öğreniyorlar ancak yerliler ne gösterirsen o şekilde yapıyor.*

Katılımcı 13. *İş gücü faydası var ayrıca çiftlik turizmi sayesinde yeni insanlar tanıyor ve bilgi paylaşımı sağlıyoruz. Kısa dönemli geldiklerinde biraz yoruluyoruz tekrar her şeyi baştan anlatmak yorucu oluyor; ata yaklaşma, yeni anne oldu, ısırır, teper, bahçe kapsını açık bırakmak vb. daha sonra sistemi öğrenmiş oluyor ve gidiyor ve yeni birileri geliyor, bu açıdan doğrusu yorucu.*

Katılımcı 15. *Sürekli iş var yardımı oluyor kentli arkadaşlarımız sıkılmıyor musunuz diye soruyorlar. Zeytin toplama, pekmez yapımı, sirke yapımı zamanı çok fazla gönüllüye ihtiyacımız oluyor kalabalık olunca az yoruluyoruz kolay yapıyoruz. Bazen kendi bilgi ve tecrübesini de getiren oluyor farklı ekmek yapımı gibi bizde bir şeyler öğreniyoruz. Çok nadiren üşengeç çok çalışmaya gönüllü olmayan dinlenmek isteyen farklı beklentilerle gelen 11 ve 16 arası çalışayım diğer zamanlarda kendi işime bakayım diye düşünüyorlar ama burada bir hayat var ve ona yardımcı olmak amaç olmalı.*

Katılımcı 16. *İş gücü katkısı yeni insanlar tanımak kültür bilgi birbirimizden öğreniyoruz, Plastik taraklar bir kişi ortalama 100 kg toplayabilir. Dışardan gelenler zeytin bilmez bu sebeple zeytin toplamada çok faydaları olmaz. Gelenlerin ancak dörtte biri işimize yarıyor 20 kg zeytin işlenecekse yarısını işleyebiliyor, çok azı işi biliyorsa verim alabiliriz.*

‘Çiftlik turizminde elde ettiğiniz gelir sizce yeterli mi arttırılabilir mi? Nasıl?’
Sorusuna verilen yanıtlar aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcı 1. 6. *Şu anda yeterli değil ileride daha çok olacağını umuyoruz.*

Katılımcı 2. *Bahçe giderleri çok fazla, işçi malzeme vb. İşletme sadece kendini döndürüyor, net bir rakam ifade edemiyoruz. Kapasite artırımına gitmek istemeyiz burası bizim evimiz burada yaşıyoruz.*

Katılımcı 3. 4. *Henüz söz edilebilir bir gelir elde etmedik.*

Katılımcı 5. 8. *Gelirimizin tamamını turizm den kazanıyoruz tarımsal ürünleri konuklarımıza sunmaktayız, bu anlamda bir satış faaliyeti gerçekleştirmemekteyiz.*

Katılımcı 10. *İlerleyen zamanlarda turizme daha çok ağırlık vermek istiyoruz şu an aynı zamanda dernek olduğumuz için sadece bağış kabul edebiliyoruz.*

Katılımcı 11. *Açın koynunda simit durmaz, net bir rakam veremiyorum gelen para harcamalara gidiyor.*

Katılımcı 13. *Kendini döndürüyor, başa baş bir durumda işliyor.*

Katılımcı 15. *Kirazda köylü para kazanamadı kendi emeğinin karşılığını alamıyor. İlaç yok, gübre yok, emek yoğun çok masraf yapmıyoruz köylünün çok ciddi girdi maliyetleri var para kazanamıyor zeytinliklerini satıyorlar, cazibe ile ilgili gençlerin yapabileceği çok fazla bir şey yok, alanlar yok, kasabada köyde önemli problemler baba işini de yapmak istemiyorlar. Aramızda dışarda çalışanlar var mimar arkadaşımız var, ben gazeteciyim dışarı yazı yazıyorum ek gelir elde ediyoruz. Bu şekilde gelirimiz var dışardan geliri olanlar aidat veriyoruz ortak kasada toplanıyor. Zeytinyağı geliri oluyor var yılında o geliyor. Kiraz vb. ürünlere göre değişiklik gösterebiliyor.*

Katılımcı 16. *Yeni başladık.*

‘Sizden talep ettikleri fakat sizin yerine getiremediğiniz faaliyetler var mı?’ sorusuna verilen yanıtlar aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcı 1. *Havuz talebi var, düşünüyoruz ancak su kaynaklarının optimum kullanımı açısından bu yörede ne kadar doğru olur bilemiyoruz, oldukça güzel koylarımız var, havuzun ne kadar gerekli olduğunu doğa dostu bakış açımızla sorguluyoruz.*

Katılımcı 4. *Talep olmadı daha konforlu vermek isterdim fazla kişi almamamın nedeni de o. Gelen çadıra razı olsa da konaklamanın konforlu olmasını isterim. Çifilikte toplantılar oluyor sorunlarımızı konuşuyoruz, gönüllüler genelde mesaiden sonra misafir olduklarını ancak çalışırken işleri tam anlamıyla yapmayı istemediklerini belirtiyorlar.*

Katılımcı 5. *Gelen misafir sessizlik istiyor ki burada buluyorlar. Yan taraftaki 5 yıldızlı otelin gürültüsü ve ışıkları bazen rahatsızlık verici olabiliyor çünkü bulunduğumuz kumsal Caretta -Caretta kaplumbağalarının yumurtlama alanı. Misafirlerimiz bunun bilincinde, bu sebeple kumsalımızda şemsiye kullanımı yok ayrıca geceleri yumurtadan çıkan yavruların yollarını şaşırmamaları için tüm ışıklandırmayı kapatıyoruz. Bunun dışında iki tane müstakil balayı odası yapmayı düşünüyoruz, doğayı koruyan çevre dostu oteliz tükettiğimiz kaynakları dönüştürmeye çalışıyoruz. Güneş panellerinden elektrik üretme hedefimiz var.*

Katılımcı 7. *Hamam yapmayı planlamaktayız. Keçecilik istiyoruz ama köylü yanaşmıyor hâlbuki çeyizlerinde var yelek vb.*

Katılımcı 8. *Kışın misafir kabul etmiyoruz, çok yoğun talep var. Kışın daha çok biz bize olmayı, dinlenmeyi tercih ediyoruz.*

Katılımcı 10. *Turizme daha çok ağırlık vermek istiyoruz. Gelenler ne kadar köy hayatı için gelse de belirli bir konforu aramaktalar. İnternet bağlantısı, sıcak su, 2 ton depo fotokopi tarayıcı yazıcı gibi tüm ofis malzemelerimiz mevcut.*

Katılımcı 11. *Konaklama kapasitesini arttırmak için kiralama yöntemiyle ev edindik.*

Katılımcı 13. *Şehirde kalmak istemedikleri için geliyorlar ve bizimle birlikte çalışmak istiyorlar.*

Katılımcı 15. *Ne iş varsa onu yapmaya hazır geliyorlar. Tabi döneme göre değişiklik gösterebiliyor, pekmez yapımını öğrenmek isteyen geliyor ancak plana göre gidiyoruz.*

3.1.4.2. Çiftliklerde Gerçekleştirilen Gözlem ve Katılımcı Gözlem Bulguları

Çiftlik turizmi faaliyetlerine yönelen ve gerçekleştiren ve bu tür turizm tabanlı uygulamaları sürdürebilen çiftlik temsilcilerinin çoğu ‘yeni köylüler’ olarak tanımlayabileceğimiz kentten kırsala göç eden kişilerdir. Araştırma yapılan çiftlikler de gözlemlenmiştir ki yerel halk turizm tabanlı uygulamalara yönelme konusunda hevesli olmasına karşın cesaretsiz davranmaktadır. Çiftlikler yakınlarında yer alan diğer çiftliklere rol model olarak onlarında turizm tabanlı faaliyetlere yönelmelerine ön ayak olabilmektedir. Ayrıca kentten kıra göçmüş ve turizm tabanlı faaliyetleri gerçekleştiren

çiftlikler çoğunlukla bir rezervasyon açısından değil sosyal medya ve yakın çevrelerindeki kişiler aracılığı ile ziyaretçi kabul etmektedirler.

Gelen ziyaretçilerin bazıları kırsala yerleşmek konusunda güdülenmektedir. Araştırma kapsamında gözlem yapılan çiftliklerin 3 tanesinde çiftlik ailesinin tanıdığı olan kişilerin de civardan arazi ve/veya ev satın alarak, yöresel dokuya uygun yeni ev inşa ederek kırsala yerleşme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Düzenlenen Permakültür Giriş ve Permakültür Tasarım Kurslarından sertifika alarak da kırsala yerleşen kişiler bulunmaktadır. Öncelikle tanıdıkları ağırlamak-misafir etmek olarak başlayan ziyaretler daha sonra kişi sayısının artması ve daha fazla kişiye ulaşılması, kırsal yaşama duyulan özlemin ve ilginin artmasıyla turizm faaliyetlerini de beraberinde getirmektedir. Kurs, yeryüzünün birçok farklı bölgesinde ve iklim koşullarında sürdürülebilir yaşayan sistemleri kapsar; permakültür ilkelerinin gıda üretimine, ev tasarımına, inşaat faaliyetlerine, enerji tasarrufu ve üretimine uygulanışını içerir ve permakültür çözümlerini destekleyen alternatif ekonomik yapılanmaları ve hukuki stratejileri de incelemektedir. Kurs içeriğinden bazı konular şunlardır (permacultureturkey.org, E.T. 2015);

- Permakültür kuramı ve ilkeleri
- Ekolojik ev konumlandırması ve tasarımı
- Soğuk iklimler için enerji tasarrufu yöntemleri
- Geri dönüşüm ve atık yönetimi
- Kentsel ve kırsal stratejiler
- Doğadaki örüntülerin anlaşılması
- Tasarım yöntemleri
- Organik gıda üretimi
- Su hasadı ve yönetimi
- Ekolojik zararlı mücadelesi
- Kuraklık için çözümler
- Toprak ıslahı ve erozyon önlemleri
- Toprak işleri
- Çiftlik hayvanları
- Su kültürü (su ürünleri)

- Afete hazırlık ve önleme
- Rüzgâr kıran bitkilendirme ve yangın önlemleri
- Biyobölgesel organizasyon

Araştırma boyunca gerçekleştirilen katılımcı gözlemlerin konu alanları şunlardır; Araştırma boyunca farklı çiftliklerde ki ekşi maya ekmek atölyesi, erişte yapımı, doğal boya yapımı, sezgisel resim, peynir atölyesi, zeytin hasadı gibi farklı etkinlik ve atölyelere katılım sağlanmıştır. Doğal mimari kullanımı bilgilerini de içeren, doğal yapı ustası Xavier Allard'ın eğitmenliğinde 19-27 Eylül arasında gerçekleştirilen Kerpiç Ev Yapım Atölyesi ne aktif katılım sağlanmıştır. Katılım sağlanan kurs, atölye çalışması ve etkinliklerde kırsal yaşama ilişkin merak edilen birçok konuya cevap bulunabilmekte katılımcılar bu atölyelerden sonra kendi ekmeklerini mayalayabilmekten kendi evlerini inşa edebilmeye kadar birçok faydalı bilgi edinmektedirler. Gözlemler doğrultusunda Araştırma süresince 4 bin km yol yapılmış olup toplam 24 çiftlik yerinde ziyaret edilmiştir. Araştırma sırasında gezilen çiftlikler sırasıyla aşağıda verilmiştir:

- ***Villa Vino:*** Datça Mesudiye köyünde bulunan Villa Vino manzaralı 4 odası ile konukları ağırlamaktadır. Bahçe işleri, sebze meyve üretimi, doğa dostu enerji bunlara ek olarak yöresel yemekleri tatma ve yapımını öğrenme fırsatı elde etmektedir. Araştırma sonrasında TaTuTa ağından çıkmış ve pansiyon olarak işletilmektedir.
- ***Sardunya Pansiyon:*** Datça Palamutbükü'nde yer alan Sardunya Pansiyonda konuklar pansiyon kısmında ağırlanmaktadır. Pansiyon olarak üç dönüm arazide faaliyet göstermektedir. Bahçe işleri, sebze meyve üretimi ve ev işlerinde bulunabilirler. Marmelat ve reçel yapımı öğretilmektedir. Bunun dışında; bahçe işleri, genel tadilat ve marangozluk yapılabilenkte ayrıca tesiste alternatif enerji kaynakları kullanılmaktadır.
- ***Datça Çiftlik Evi:*** Datça'daki bir diğer çiftlik ise Datça Çiftlik Evi'dir. Zeytin hasadı, ot yolma, fidan dikimi, asma budama, patates- soğan-sarımsak ekimi, üzüm bağı dip kazılması, sebze ekimi, çağla hasadı, ağaç gübreleme, çapalama gibi faaliyetlere katılabilmektedir. Buna ek olarak badem, avokado, elma, limon, zeytin ve kayısı ağaçlarından ürün toplama; marmelat yapımı da faaliyetler

arasındadır. Çiftlik sahibi işlere yetişemediği için çiftliğin bir bölümünü işletilmek üzere kiraya vermiştir.

- **İbrahim Orhon Çiftliği:** Çiftliğe gelenler sebze, meyve, şifalı ot yetiştirme, bahçe işleri ve ev işlerine yardımda bulunabilmektedir. Aylara göre iş bölümü ise Nisan ayında çağla hasadı, Ağustos ayında badem hasadı ve Kasım ayında zeytin hasadı şeklindedir. çiftlikte yerli tohum kullanmaya ve ekolojik tarım yapmaya özen gösterilmektedir. İbrahim Orhan Çiftliği araştırma süresine kadar henüz hiç konuk ya da gönüllü ağırlamamış olduğu için mülakat formu doldurulamamış yerinde gözlemler yapılmıştır.
- **Knidiya Çiftliği:** Değirmen bükü Datça Yazlıkköy’ de 12 dönümlük bir arazide faaliyet gösteren Knidiya Çiftliğinde turunc ekşisi, marmelat yapımı, harnup ve şarap yapımı öğretilmektedir. Bu faaliyetlerin dışında ise geri dönüşüm, şifalı ot yetiştirme, doğa dostu mimari yapıların yapımı da yer almaktadır. Ziyaretçilerin konaklaması için 4 ahşap çardaktan oluşmaktadır. İhtiyaç duyulan enerji, alternatif enerji kaynaklarından güneş ve rüzgâr enerjileri kullanılarak sağlanmaktadır. Çiftlik yetkilisi yurt dışında olduğu için görüşme gerçekleştirilemedi.
- **Domuz Çukuru- Pigsbay Camp;** Kara ulaşımı mevcut değil yerleşik bir tesis bulunamadı, kamp alanı olduğu tespit edildi. Datça Haytbükü’nde bulunan Pigs Bay Camp gönüllü ve konukları kabul etmektedir. Çiftlik turizmi kapsamında bahçe işleri, meyve sebze ekme, toplama ve bakımı, ev işleri, gibi faaliyetlere katılabilmektedir. Yaz boyunca atölye faaliyetleri yapılabilmektedir. Ayrıca çiftlikte dans ve meditasyon eğitimleri de verilmektedir
- **Kargıcak Çiftliği:** Dalyan Göbel Köyünde bulunan Kargıcak Vadi Organik Tarım faaliyeti yapan çiftlik te ot yolma, budama, sebze meyve bakımı, sulama gübreleme, çevre düzeni, ot yolma, taş toplama, adaçayı kekik toplama, nar, mandalina hasadı, defneyaprağı toplama, defne yağı yapımı gibi faaliyetler yapılmaktadır. Yerleşik bir konaklama ünitesi çiftlik evi haricinde bulunmamaktadır, kamp imkânı mevcuttur.

- **Yonca Lodge** (otel konseptinde hizmet vermekte çiftlik faaliyetine rastlanmadı, bahçesinde ufak bir ekim dikim alanı ve kanatlı hayvan varlığına rastlandı) Fethiye Yanıklar köyünde bulunan diğer bir işletme ise Yonca Lodge 14 odalı butik otel konseptindedir. Bahçe işleri, sebze meyve üretimi, doğa dostu enerji, bunlara ek olarak yöresel yemekleri tatma ve yapımını öğrenme fırsatı elde etmektedir.
- **Pastoral Vadi:** turizm faaliyetleri ön planda olan çiftlikte Çiftlik turizmi kapsamında bahçe işleri, meyve sebze ekme, toplama, bakma, ev işleri, hayvanların bakımı, çanak çömlek yapımı, kilim dokuma, ahşap oymacılık ve sepet yapımı gibi faaliyetlere katılabilmektedir. Ağırlıklı olarak turizm faaliyetleri yapılan Pastoral Vadi de doğa dostu mimari yapı kullanırken taş kerpiç ve tahta evler yapılmakta ve ekolojik yaşam eğitimleri, yerli tohum kullanma, geri dönüşüm, doğa dostu temizlik, permakültür gibi konularda bilgilendirme de yapılmaktadır.
- **Dikencik Evleri;** turizm faaliyetleri ön planda olan çiftlikte Çiftlik turizmi kapsamında bahçe işleri, meyve-sebze ekme, toplama, bakma, gibi faaliyetlere katılabilmektedir. Ağırlıklı olarak turizm faaliyetleri yapılan Dikencik Evleri de doğa dostu mimari yapı kullanırken nesli tehlikede olan orkideler gibi konularda bilgilendirme de yapılmaktadır.
- **Tangala Çiftliği;** TaTuTa ağıdan da 2 tane gözükten çiftlikte gözlem yapıldı ancak çiftlik yetkilisi iş yoğunluğu sebebiyle soruları cevaplamayı kabul etmemiştir. Fethiye ilçesinin Yakaköy sınırları içerisinde 3,5 dönüm arazi üzerinde yer alan Tangala Çiftliğinde özellikle peynir yapımı ve bu konu ile ilgili düzenlenen kurs ve atölye çalışmaları ön plandadır. Peynir atölyesinde, gelen misafir ve konuklara ev yapımı peynirin nasıl yapıldığına yönelik eğitim verilmektedir. Çiftlik turizmi faaliyetleri kapsamında çiftlikte geri dönüşüm, şifalı ot yetiştirme, doğa dostu mimari yapıların yapımı ve geleneksel üretim teknikleri konuklara gösterilmekte ayrıca gönüllüler bahçe işleri, meyve sebze toplama, ekme, ilaçlama, hayvanların bakımı ve şarap yapımı gibi faaliyetlere katılım göstermektedirler.

- **Yeniköy Çiftliği;** Bayramiç Evciler sınırları içerisinde yer alan Yeniköy Çiftliğinde özellikle tahin yapımı ve çeşitli konular ile ilgili düzenlenen kurs ve atölye çalışmaları ön plandadır. Atölyelerde gelen konuklara ev yapımı salça, ekmek, peynir, doğal boya vb. nasıl yapıldığına yönelik eğitim verilmektedir. Çiftlik turizmi faaliyetleri kapsamında çiftlikte geri dönüşüm, şifalı ot yetiştirme, doğa dostu mimari yapıların yapımı ve geleneksel üretim teknikleri konuklara gösterilmekte ayrıca gönüllüler bahçe işleri, meyve sebze toplama, ekme, ilaçlama, hayvanların bakımı gibi faaliyetlere katılım göstermektedirler. Ayrıca çiftlikte 4 odalı konaklama ünitesi, wc, duş, genel kullanım maksatlı mutfak mevcuttur.
- **Agrida Çiftliği:** Agrida Tarım ve Turizm Derneğine ait çiftlikte konaklama imkânı duş, wc, mutfak hizmetleri mevcut köy evi kullanılarak sağlanmaktadır talebin fazla olduğu durumlarda ise köydeki evlere misafir yerleştirme şeklinde kapasite artırımına gidilmektedir. Özellikle marmelat yapımı ve çeşitli konular ile ilgili düzenlenen kurs ve atölye çalışmaları ön plandadır. Meyve sebze toplama, ekme, ilaçlama, hayvanların bakımı gibi faaliyetlere katılım göstermektedirler.
- **Sevinç Özkaya Çiftliği:** Hazır olarak bekletilen konaklama tesisi projesi maddi imkânsızlıklar sebebiyle gerçekleştirilememiş olan çiftlikte bahçe işleri, hayvan bakımı, peynir yapımı, çeşitli atölye faaliyetleri yapılabilmektedir. Görüşülen çiftlik yetkilisi yaptığı proje başvuru ve kullandırma konusunda yaşadığı sorunlar nedeniyle projesini bekletmektedir. Bunun yerine daha kolay bir yöntem olarak kiraladığı bir köy evi ve kendi çiftlik evini konaklamaya açmış bulunmaktadır. Çiftlik yetkilisinin yoğun iş yükü sebebiyle görüşme Bayramiç pazarında satış standında aktif katılım ile gerçekleştirildi.
- **Çamtepe Yaşam Merkezi;** buğday derneği eğitim merkezi olarak kullanılmaktadır.
- **Dedetepe Çiftliği;** Araştırma tarihinde el değiştirmiş olması sebebiyle yetkili bulunmamıştır.

- ***Dhara Zeytinliği;*** Araştırma tarihinde yurt dışında olan çiftlik yetkilisi ile görüşme gerçekleştirilememiştir. Butik zeytinyağı üreten çiftlik daha sonra TaTuTa ağından çıkmıştır.
- ***Sevgi Ana Çiftliği;*** İzmir Urla'da 5 dönüm arazi üzerinde yer alan çiftlikte evinin arka tarafına bakan misafir odaları mevcut çiftlik faaliyetlerine katılım göstermeden belli bir ücret karşılığı konaklama imkânı mevcut. Ayrıca çeşitli konular ile ilgili düzenlenen kurs ve atölye çalışmaları ön plandadır. Atölyelerde gelen konuklara ev yapımı salça, erişte, ekmek, peynir, keçi sütü sabunu vb. nasıl yapıldığına yönelik eğitim verilmektedir. Çiftlik turizmi faaliyetleri kapsamında çiftlikte geri dönüşüm, şıfalı ot yetiştirme, doğa dostu mimari yapıların yapımı ve geleneksel üretim teknikleri konuklara gösterilmekte ayrıca bahçe işleri, meyve sebze toplama, ekme, ilaçlama, hayvanların bakımı gibi faaliyetlere katılım göstermektedirler.
- ***Adnan Erbaş Çiftliği;*** İzmir Urla da bulunan çiftlikte konaklama için çiftlik sahibinin evi ve çadır kurma alanı mevcuttur. İlerleyen tarihlerde konaklamaya açılması planlanan taş evin inşası halen devam etmektedir. Çiftlik turizmi faaliyetleri kapsamında çiftlikte geri dönüşüm, şıfalı ot yetiştirme, doğa dostu mimari yapıların yapımı ve geleneksel üretim teknikleri konuklara gösterilmekte ayrıca bahçe işleri, meyve sebze toplama, ekme, ilaçlama, hayvanların bakımı gibi faaliyetlere katılım göstermektedirler.
- ***Marmariç Eko Köyü;*** yaşam ve eğitim merkezi konaklama imkânı, duş, wc, ortak kullanım mutfak hizmetleri var, ancak konuk olarak konaklama kabul etmiyorlar gönüllü ve atölye faaliyetleri için gelenleri kabul ediyorlar. Gerçekleştirdikleri atölye ve kurslara katılanlara belirlenen ücretlerde konaklama hizmeti sunmaktalar.
- ***Fadime - Kaplan Çiftliği;*** TaTuTa ağına 2014 yılında katılmış olan çiftlik Foça'da eski bir Rum köyü olan Ilıpınar köyüne 2 km mesafede yer almaktadır. Çiftlik kıvılcam ormanı, zeytinlikler ve nar bahçeleri arasında bulunmakta olan çiftlik günü birlik turlara kahvaltı ve köy yemeklerinden oluşan menü ile akşam yemeği hizmeti vermektedir.

- **Gürsel Tombul Değirmen Çiftliği** ;(yetkili yerinde bulunamadı- gözlem yapıldı çiftliğe bilet keserek ve belli bir ücret ödeyerek giriyorsunuz içerisinde restoran gözlemeci vb. tesisler var ayrıca ziyaretçiler için düzenlenen alanda çiftlik hayvanlarını da gözlemleyebilir ve çiftlik ürünlerinden satın alabilirsiniz. Alanda gözlemler yapıldı ancak değirmen çiftliği işletmecisinin TaTuTa ağına dair bilgisinin olmaması çiftlik sahibi Gürsel Tombul'un çiftlikte bulunamaması sebebiyle görüşme gerçekleştirilemedi.
- **İmece Evi**; Kolektif, sade ve ekolojik bir üretim çiftliği. Çiftlik turizmi faaliyetleri kapsamında çiftlikte geri dönüşüm, şifalı ot yetiştirme, doğa dostu mimari yapıların yapımı ve geleneksel üretim teknikleri konuklara gösterilmekte ayrıca gönüllüler bahçe işleri, meyve sebze toplama, ekme, ilaçlama ev işleri gibi faaliyetlere katılım göstermektedirler.

Çiftlik faaliyetleri işletme ya da çiftliklerin bulunduğu bölgeye ya da yöreye göre farklılık gösterebilmektedir. Çiftlik turizmi faaliyetleri ortak özellikler de taşımaktadır. Bu faaliyetler; çiftlik faaliyetleri, festivaller, rekreasyon faaliyetleri ve atölye faaliyetleri olarak tasnif edilebilir.

Çiftlik faaliyetlerine katılımda gelen konuklar açısından bakıldığında yerli konukların kısmen işten kaçma eğiliminde olduğu, bu tip bir eğilim göstermeyenlerin ise çabuk yorulduğu gözlemlenmiştir. Yabancıların öğrenmeye daha açık daha sabırlı ve daha çalışkan oldukları gözlemlenmiştir.

Festivaller başlığı altında özellikle hasat festivalleri örneğin bağ bozumu gibi yöreye has kültürel özellikleri yaşatan düğünler oldukça ilgi görmektedir. Çiftliklerde çalışan sayısı dönemsel olarak farklılık göstermekle beraber bazı çiftliklerde çalışan personel mevcut değildir. İşlerin aile bireyleri ve gönüllüler tarafından yapılmakta olduğu gözlemlenmiştir. Yerel halk çiftliklerde yöresel ürünlerin de satışını yapmaktadır.

Çiftlikler ürünlerin tamamını kendileri üretmediklerinden yerel halktan da ürün almakta ve bu ürünlerin satışını da internet üzerinden gerçekleştirmektedirler.

Çiftliklerin neredeyse tamamında alternatif enerji kaynakları kullanılmaktadır, organik tarımın şartlarının ağırlığından ötürü çiftliklerin bir kısmı doğal tarım uyguladıklarını söylemişlerdir. Ayrıca çöpler ayrıştırılarak organik olanlar hayvan beslenmesinde

kullanılmakta ve geri dönüşüm sağlanmaktadır. Doğal ilaç, doğal sabun ve güneş enerjisi kullanımı yaygındır. Konuklar da zaman zaman şampuan vb. kimyasal ürün kullanmamaları su kaynaklarını israf etmemeleri konusunda uyarılmaktadırlar

3.2. Çiftlik Turizmi İçin Kavramsal Bir Model

Araştırma sonucunda oluşturulan model, çiftlik turizmi sektöründe ürünlerin, organizasyonun ve kurumsal yapısının önemini ve içerdiği faktörlerin birçok şekilde birbiri ile etkileşim halindedir.

Bu etkileşim, araştırmamız sırasında farklı bölgelerde gözlemlediğimiz çiftlik turizmi sektörünün bileşenlerine katkıda bulunmaktadır. Böyle bir araştırma, Şekil 3.'de sunulan taslak olarak oluşturulmuş modelden faydalanabilir. Bu model, yapılan alan araştırması, literatür incelemeleri ve başka çalışmalarda yapılan gözlemlerle desteklenen bulgular üzerine kurulmuştur.

Kavramsal modeli oluşturulurken kullanılan unsurlar Tablo 9'da gösterilmiştir. Modelleme sayesinde karmaşık olan bir sistemin işleyişi basit bir örnek yardımıyla açıklanır. Çiftlik turizmi için geliştirilen kavramsal model ile sistemin karmaşıklığını çözmede kolaylık sağlaması amaçlanmaktadır.

Tablo 9
Çiftlik Turizmi Modelinde Faktörlerin Araştırma Verileri

	<i>Belgeler</i>	<i>Görüşmeler</i>	<i>Gözlemler</i>	<i>Katılımcı Gözlemler</i>
<i>Teknolojik Faktörler</i>	X	X		X
<i>Yasal Düzenleme</i>	X	X		
<i>Kültürel ve Sosyal Çevre</i>	X	X	X	X
<i>Ekolojik Çevre</i>	X	X	X	X
<i>Ürün</i>	X	X	X	
<i>Çiftliğin Özellikleri</i>	X	X	X	X
<i>Ekonomik Çevre</i>	X	X		
<i>Fiziksel Çevre</i>			X	X

Araştırmanın bu bölümünde araştırma verileri ve mevcut sistem modelleri incelenerek kavramsal bir çiftlik turizmi sistem modeli geliştirilmektedir. Çiftlik Turizmi Kavramsal Modeli birbiri ile ilgili birbirini etkileyen kısımlardan oluşan, etkileşimde olduğu bir

çevrede var olan kavramsal bir olgudur. Genel olarak sistemlerin çoğu uyarılabilir ve çevrelerindeki değişimlere karşı duyarlıdır bu değişimlere cevap verirler. Bu değişimler beklenmedik olayların ortaya çıkması veya dönemsel koşulların getirdiği durumlar olabilmektedir. Araştırma sonucunda oluşturulan Çiftlik Turizmi Kavramsal Modeli yardımıyla karmaşık olan çiftlik turizmi olgusu ve etkileşimde olduğu faktörler ile ilişkileri daha anlaşılabilir ve basit bir hale indirgenmiştir.

Modelin bölümleri aşağıda ayrıntılı biçimde açıklanmakta ve çiftlik turizmi ile ilgileri belirtilmeye çalışılmıştır. Daha net açıklayabilmek için modelin son halini almadan önceki evrelerine de bu bölümde yer verilmiştir.

Şekil 3 de yer alan taslak olarak oluşturulan model de unsurların çoğunluğu sürekli değişim halindedir ve çiftlik tarafından kontrol edilemeseler de çiftlik turizmini etkilemektedirler. Oluşturulan model çiftlik turizmi sistemi fiziksel, kültürel ve sosyal çevre ile çift yönlü ilişkiye sahiptir bu ilişki modelde çift yönlü okla ifade edilmiştir. Çiftlik turizmi işletmesinin faaliyetleri tarıma dayalı ve turizme dayalı faaliyetler olarak farklılık arz ettiğinden resmi organizasyonlar ve yasal faktörlerle olan ilişkisi tercihen özel ve farklı olabilmektedir ve bu faktörün etkisi altındadır. Bu nedenle de aralarındaki etkileşim modelde tek okla gösterilmiştir. Çiftlik turizmi organizasyonunun bazı resmi organizasyonlar olmadan sürdürülemezdir.

Ürünler yani çıktılar, atölyeler çiftlik turizmi modelinin önemli bir parçasıdır ve modelde yer alan diğer tüm faktörlerin etkisi altındadır. Bu modelin yapısı ülkenin ve yörelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık arz etmektedir. Burada tarımdaki teknolojinin tabanı giderek sürdürülebilirlik ve doğa dostu olma temellerine dayanmaktadır.

Şöyle ki, klasik anlamda düşünüldüğünde tarımı etkileyen temel faktörler; doğal kaynaklar (arazi, iklim, biyolojik güç), emek, sermaye ve girişimcilik şeklinde belirtilmektedir. Tabi günümüzde artık tarımda verimliliği arttırmak için emek ve doğal kaynak kullanımı çabalarının yerini teknoloji ve makineleşme almaktadır. Modelimizde çiftlikler teknolojik imkânlardan faydalanmakla birlikte üretim yaparken tarımda ağır makineleşmeden ziyade daha küçük ölçekli aile işletmeleridir. Öyle ki bazen konukların faaliyetlere katılması gibi ufak çaplı bilgi ve deneyim alışverişi de görülmektedir.

Bu nedenle “Çiftlik Turizmi Kavramsal Modelin” de işbirliğini kurumsal yapıya kavuşturmak önem kazanmaktadır. Modelde konaklama imkanları düzenlenirken turizmin oluşturabileceği yapaylıktan uzak, konukların çiftlik hayatı ve doğal hayatı yaşayabilecekleri ortam yaratılmalıdır. Aynı zamanda hayvan ırkları ve bitki çeşitlerinin sürdürülebilirliği konusundaki üniversiteler ile çiftçiler işbirliğinde çiftçilerin tarla, bahçe ve ahırlarında uygulanması bilim ve teknolojiye dayalı olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Çiftlik turizmine yönelik geliştirilen kavramsal modelin hedefi çiftlik işletmelerinde çiftlik veya bölge düzeyinde “girdi temini, ürün üretimi, ürün işleme, geri dönüşüm ve tekrar girdi olarak kullanma” şeklindeki entegre sistemlerin kurulmasına katkıda bulunmaktır. Ayrıca kırsal kalkınmaya katkı, kırsal yoksulluğun ve kırdan kente göçün azaltılması, doğal ve kültürel değerlerin sürdürülmesi, gıda güvenliği, rekabet ve sürdürülebilirlik şeklinde özetlenmektedir. Çiftlik Turizmi Kavramsal Modelinin diğer bir hedefi kırsal kesimde ki yoksunluğun azaltılması, rekabet ve sürdürülebilirlik, kırsaldan kente göçün önlenmesidir.

Önerilen Kavramsal Çiftlik Turizmi Modelinin Yapısı;

- İşletmenin yasal durumu ve diğer faaliyetleri
- Arazi tasarruf şekli ve kullanımı, permakültür esaslara uygun yerleşim
- Bitkisel üretim ve hayvancılık
- Konuklara sunulan turizm hizmetleri konaklama durumu vb.
- Özel amaçlı kullanılan alanlar (yükseltmeli tarım bahçeleri, atölye alanları)
- Tarımsal alet ve makine varlığı, geleneksel tarım uygulamaları
- Hanehalkı durumu ve istihdam
- Diğer göstergeler (sulama, işletme içi kullanım)
- Coğrafi yer tanımı

Bu sistemlerinin fonksiyonları kaynaklarının kapasitesi ile belirlenen ve aileler tarafından gerçekleştirilen ekonomik, sosyokültürel, fiziksel, ekolojik, demografik vb. faktörlerin birleşimidir. Kısaca; Çiftçi aileler tarafından kontrol edilebilen bağımsız bileşenler ile aile tarafından kontrol edilemeyen faktörlerin alternatif birleşimi üzerine yoğunlaşmaktadır.

Çiftçiler çok sayıda sosyo-ekonomik, ekolojik, kurumsal, teknolojik ve yöneticilik kısıtları ile karşı karşıyadır. Çiftlik Turizmi Modeli çiftçi veya çiftçi aile için yol göstericidir. Çiftçiler merkezde karar verir, bu kararlar çiftçi ailenin önceliklerine, çiftçilerin bilgi ve deneyimlerine ve kaynaklara göre değişir ve dışsal faktörler doğal, ekonomik ve sosyo-kültürel faktörler birliktelikle aşılmaya çalışılır.

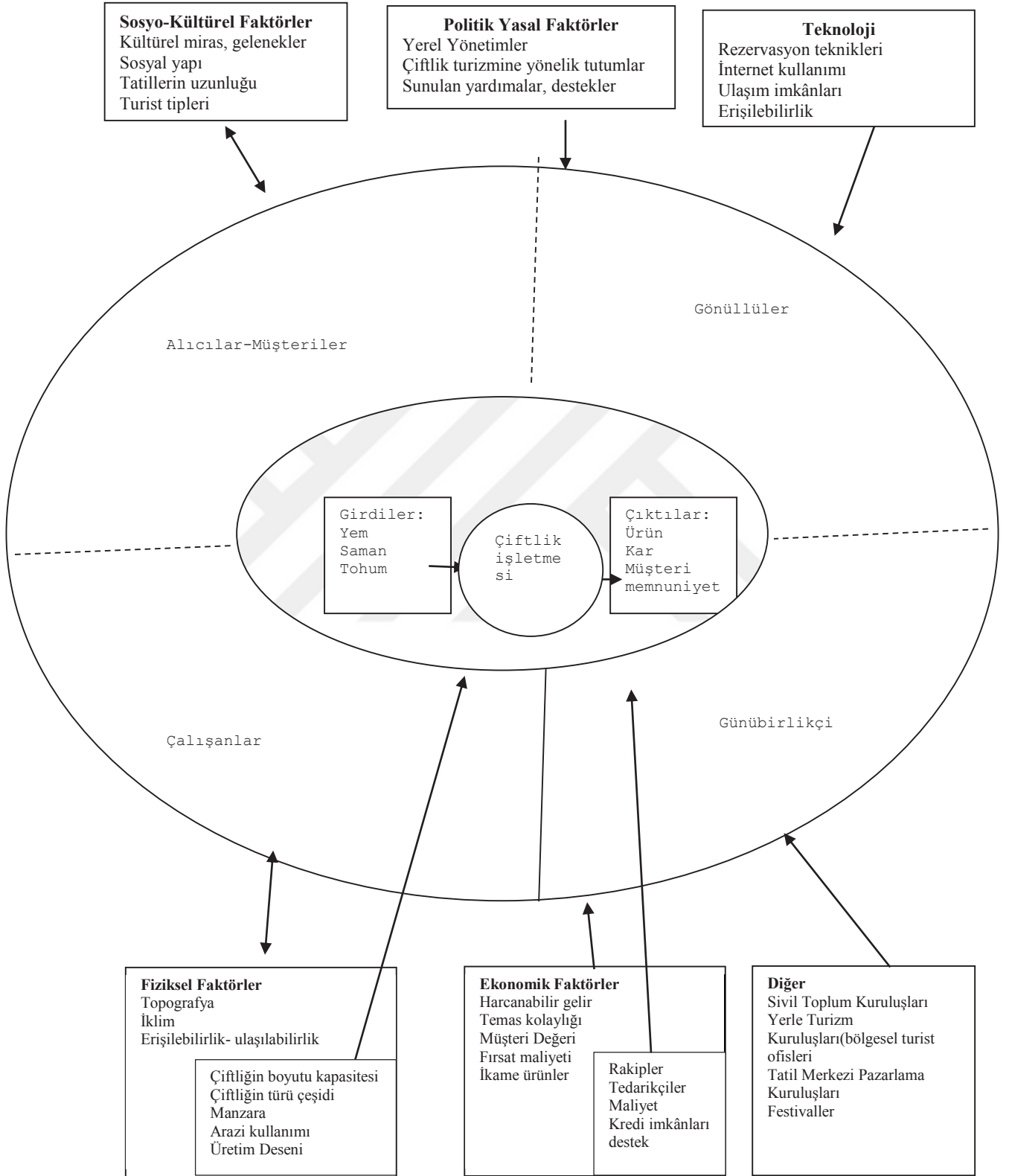
Model oluşturulurken, çiftliklerde turizm tabanlı faaliyetler, bitkisel üretim, sütçülük, balıkçılık, çiftlik ormanları, arıcılık, atölye çalışmaları dikkate alınarak araştırmalar, küçük çiftçiler ve entegre çiftçilik şeklinde değişik bileşenlerde model oluşturulmuştur.

Taslak olarak oluşturulan Modelin sisteme ait temel özellikleri; hedefler ve amaçlar, girdiler, çıktılar, sınırlar, çevre, bileşenler, ilişkiler ve kısıtlamalar olarak sıralanabilir. Çiftlik turizminde sistemin hedefleri ve amaçları doğrultusunda misafirler için konaklama hizmetleri çiftlik tarafından sağlanmaktadır.

Araştırma sonucunda ortaya çıkarılan kavramsal modelin coğrafi sınırları Türkiye ile sınırlıdır. Modelde öncelikle araştırılan konu bütüncül olarak ele alınmış daha sonra sistemin parçaları ile kendi aralarındaki ilişkiler irdelenmiştir.

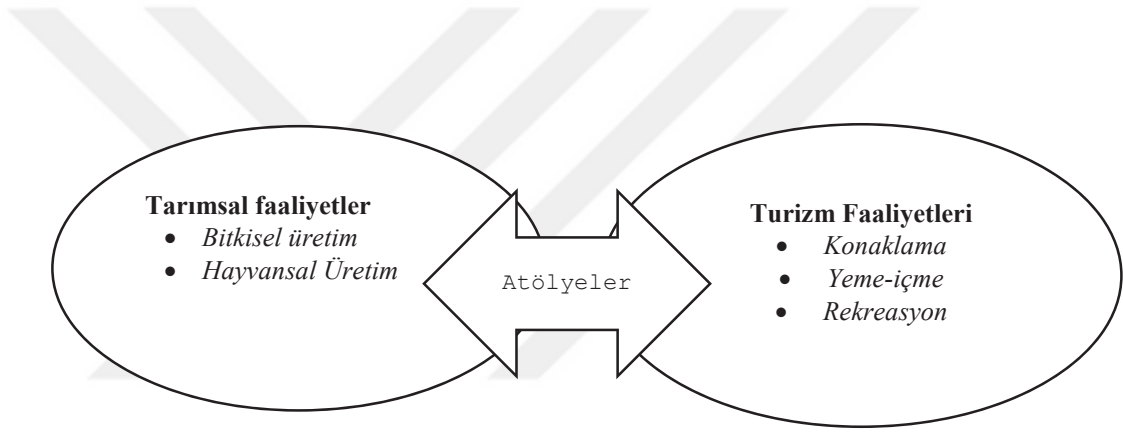
Çiftlik turizmi modelinde tüm unsurlar bir arada değerlendirerek birbirleri arasındaki ilişkileri tanımlanmaya ve mevcut durum tüm açılarıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Modeldeki unsurların birinde meydana gelecek değişimin etkisi diğerlerini etkileyecektir. Bu tip ilişki içerisinde olan unsurlar birbirini etkilemektedir. Modeldeki tüm bölümler sistemin diğer bölümlerini bir şekilde etkilemektedir. Bu çalışmada oluşturulan model sayesinde çiftlik turizminin bütün çevre içerisindeki durumu ortaya konmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır bu sayede çiftlik turizminin birçok çevresel faktörden nasıl etkilendiği veya etkilenebileceği öngörülme çalışılmıştır.

Şekil 3. Çiftlik Turizmi Kavramsal Modeli İçin Taslak

Çiftlik turizmi kavramsal modelinde çiftliğin işleyişi ve çiftlik faaliyetlerini daha iyi analiz edebilmek için sistem üçe ayrılmaktadır. Bunlar kısaca çiftlik faaliyetleri ile ilgili olarak; çiftliğin türü, boyutu, ekilebilir alanları vb. unsurlar, turizm tabanlı unsurlar ile ilgili olarak; konaklama kapasitesi, hizmet kalitesi, turistik ürün çeşitliliği gibi faktörler ve üçüncü olarak ortak alan; eğitim atölyeler ve çiftlik faaliyetlerine katılıma izin verilen konulardır.

Yapılan bu tespitler doğrultusunda çiftlik turizmine yönelik olarak geliştirilmesi planlanan modelin merkezine tarımsal faaliyetler ve turizm faaliyetleri yerleştirilmiştir Şekil 4. Her hangi birisinin eksik olması durumunda çiftlik turizmi kavramından bahsedilemeyecek olması modelde bu değişikliği gerekli kılmıştır.

Şekil 4: Çiftlik Turizmi Kavramsal Modelin Merkezi

Oluşturulan kavramsal model Şekil 5 de yer almaktadır. Bu modelde merkezde çiftlik işletmesi tarımsal faaliyetler ve turizm faaliyetleri olarak ifade edilmiş kesişim noktasına ise her iki faaliyetin ortak olarak işlediği atölyeler ve çiftlikte kısmı zamanlı gönüllü çalışma yerleştirilmiştir.

Çiftlik turizmi modeli genellikle aile tarafından işletilen küçük ölçekli çiftlikleri kapsamaktadır. Model bitkisel üretim, hayvansal üretim ve dışsal faktörler dikkate alınarak geliştirilmiştir.

Çiftlik Turizmi Kavramsal Modelinde çiftlik ile ilgili unsurlarını şu şekilde sıralayabiliriz;

- Çiftliğin coğrafi konumu
- Çiftliğin yasal sorumlusu ve yönetimi
- Çiftliğin yasal durumu ve üretim sistemi
- Ekilebilir alan ve uzun ömürlü bitkiler
- Sebze bostanı ve meyve bahçeleri
- Daimi çayır ve meralar
- Tarım amaçlı kullanılmayan araziler, kamp alanları diğer araziler
- Hayvancılık ile ilgili girdiler (yem, saman vb.)
- Tarımsal alet ve makineler
- İşgücü ve gönüllüler
- Kırsal kalkınma destek mekanizması, köylüye rol model olma

Çiftlik turizmi faaliyetlerini uygulayan çiftlik işletmelerde tarım alanları ve hayvan sayıları ile ilgili mevcut verilere ek olarak tarım verilerinin bitkisel ve hayvansal ürün ayrımı olarak belirtilmekte olmasıyla beraber yem için yetiştirilmekte olan bitkisel üretim gibi bazı tarımsal ürünler hayvansal üretime girdi oluşturmaktadır. Çiftliklerde konaklama yiyecek içecek imkânlarının belirlenmesi dışında konukların katılabileceği rekreatif faaliyetlerin ve kültürel aktivitelere de yer verilmelidir.

Doğa dostu enerji üretimi ve üretimde kullanılan tarımsal ürünlere ve turizm faaliyetleri ile ilgili ürünler ve turistik ürüne ait verilerin derlenmesi, güneş panellerinden elektrik üretme ve bu konuda konukları bilgilendirme atık su arıtımını sağlayabilmek için şampuan gibi kimyasalları kullanmama ya da doğal ürünler kullanma konusunda konukların bilgilendirilmesi gerekmektedir. Diğer kar getirici faaliyetlere ait ayrıntılı bilgilerin belirtilmesi (atölye faaliyetleri, yöresel ürün satışı vb.) Tarımsal işletmeler tarafından alınabilecek kırsal kalkınma ve çiftlik faaliyetlerini çeşitlendirme yardımlarına dair verilerin belirlenmesi.

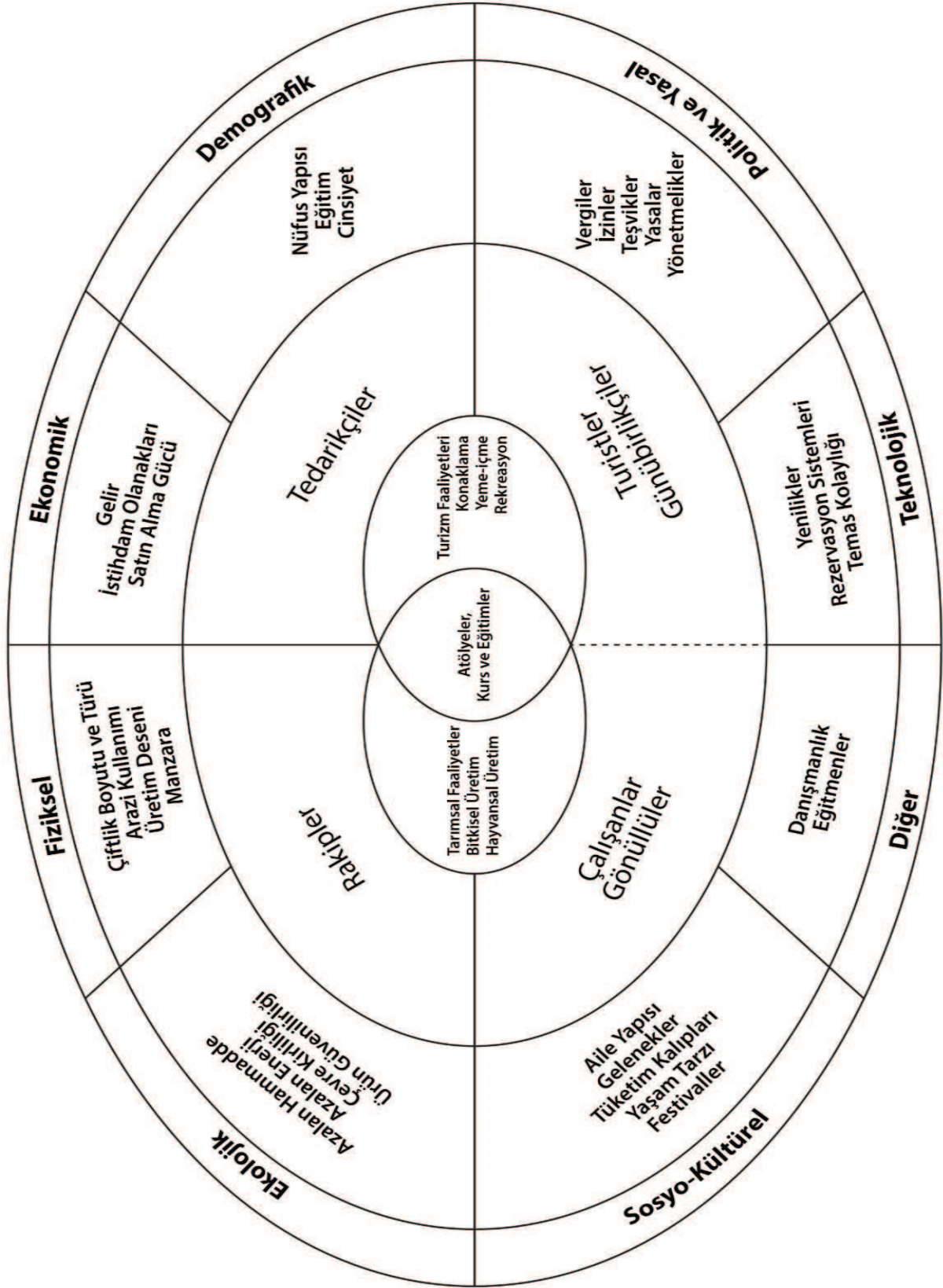
Çiftlikler arası rekabet, moteller, pansiyonlar, butik oteller, kampingler ve turistik gezinti yerleri gibi geniş bir alanı kapsamaktadır. Çiftlik turizmi ziyaretçileri köyde veya kırsalda yaşayan akraba ya da arkadaşlarının evlerinde konaklama, kendi çadırları veya karavanlarında tatil yapmayı da tercih edebilmektedirler.

Modelde yer alan ekonomik faktörler ile ilgili önemli bir bileşen de alıcılar yani müşterilerdir. Müşteri memnuniyeti, müşteri tatmini, müşteri sadakati ve en son müşteri değeri şirketlerin rekabet stratejilerine de önemli bir temel oluşturmaktadır. Müşteri açısından değer kavramı, işletmenin müşteriye ürün ve hizmetlerle değer sağlaması olarak vurgulanmaktadır. Diğer taraftan müşteri için değer, müşterilerin ne istedikleri ve ürünü satın alıp kullandıktan sonra ne elde ettikleri ile ilgili bir yaklaşımdır. Bu kavram, müşterinin ödediği karşılığında, beklediğinden fazlasını elde ettiği zamanki durumu ve anlamı içermektedir (Gönenç, 2009: 61).

Müşteri değeri yaratma genel anlamda konukların neyi istediklerini ve çiftlik turizmi faaliyetlerini gerçekleştirdikten sonra ne elde ettikleri ile ilgilidir. Çiftliklerin faaliyet alanlarının farklı farklı olması ürün standardizasyonun sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Diğer taraftan çiftlik turizmi kavramının özünde doğayla baş başa olmak ve kırsal hayatı tanımak olduğu için sadece bir çiftlikte konaklıyor olmak ve çiftçi ailenin yaşamına dâhil olduğunu hissetmek bile konukların çiftlikten memnun ayrılımların sağlayabilmektedir. Bu sayede müşteri değeri yaratmada önemli bir nokta olan beklenen durum ve algılanan durum sağlanmış olmaktadır.

Kırsal alanlarda gerçekleştirilen çiftlik turizmi faaliyetlerini tedarikçileri de kırsal turizm ile benzerlik göstermektedir. Çiftliğin esas faaliyet alanına bağlı olarak tedarikçilerin de ağırlığı değişmektedir. Çiftliğe yakın ve ziyaret edilebilir kültürler miras turistik yerleri, doğal parklar ve festivaller bunlardan bazılarıdır. Çiftlikte konaklayan kişiler civardaki rekreatif faaliyetlere de katılım göstermektedirler.

Yol kenarı motelleri ve dağ evleri gibi konaklama üniteleri, kır lokantaları ve kahvaltühaneler, sağlıklı yaşam merkezleri ve spa hizmeti sunan tesisler, kamp ve piknik alanları da çiftlik turizmi tedarikçileri olarak sayılabilmektedir. Bunlarla birlikte avcılık, balık tutma, at binme, doğa araştırması ve fotoğrafçılığı, macera turları için rehberlik hizmeti veren, özel kıyafet ve araç gereç kiralayanlar bunlar arasında sayılabilir.

Şekil 5: Çiftlik Turizmi İçin Önerilen Kavramsal Model
Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bunların yanı sıra tedarikçiler çiftliğe gelen konukların ilgi alanlarına yönelik özel ihtiyaçlarını ve aradıkları deneyimleri de konuklara sunabilmelidir.

Çiftlik Turizmi Kavramsal Modelinde kesik çizgiler ile ayrılan alanlar aslında birbiri ile iç içe geçmiş olan kavramlardır. Çiftlikte konaklayan müşteriler aynı zamanda ilgi duydukları çiftlik faaliyetlerine katılarak çiftlik işlerinde çalışmakta dolayısıyla işgücü olarak çiftliğe fayda sağlamaktadırlar. Ancak konuklar çiftlik faaliyetlerine katılmaksızın sadece pasif olarak da çiftlikte kalabilmektedir. Bir diğer durumda ise konuklar ücret ödemediği gönüllü olarak kendi ilgileri olan ya da çiftliğin belirlediği işlerde tıpkı bir çiftlik çalışanı gibi çalışarak da konaklama yapabilmektedirler. Bu durum modelde alıcı (konuk)- gönüllü- işgücü unsurları kesik çizgi ile gösterilerek belirtilmiştir.

Konaklayan ya da günübirlik gelen ziyaretçiler çiftlik faaliyetlerine katılım göstererek iş gücü ve deneyim katkısı yapmaktadırlar. Kırsal turistlerin gelir ve eğitim düzeyleri yüksektir. Bazı durumlarda çiftlik ailesi ve diğer konuklar da bu tip konukların deneyimlerinden ve bilgilerinden fayda sağlamaktadır. Konuklar kalacakları çiftliği seçerken tarımsal üretim yöntemleri ile tarımsal işletmelerde uygulanan üretim yöntemleri, tarımsal araziyi korumak amacıyla kullanılan yöntemler, hayvan otlatmaları ve barınaklar, gübre ve bitki koruma ürünü kullanımı ve sulama konularına önem vermektedirler bu sebeple bu konulara modelde yer verilmiştir.

Çiftlik turizmi diğer turizm türleri ile iç içe ve etkileşim halindedir ayrıca çiftlik turizmi ne katılan ziyaretçiler bazen şehirde konaklayıp günübirlik ziyaretlerde bulunabilmekte bazen de bunun tersi olabilmektedir. Çiftlik turizmine katılan kişiler genellikle stresten uzak huzurlu bir ortam arayışındayken aynı zamanda farklı aktivitelere katılarak çiftlik hayatını deneyimlemek istemektedirler.

Çiftlik turizmi modelinde bazı değişkenlerin tarımsal, alet ve makinelerle ait veriler ile diğer kazanç sağlayıcı faaliyetlerde işgücü gönüllüler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Araştırma örneklemini oluşturan çiftliklerin büyük çoğunluğunda ücretli çalışan bulunmamakta bunun yerine aile fertleri ya da 'gönüllü' konaklayanlar çiftlik faaliyetlerinin sürdürülmesinde etkinlik sağlamaktadırlar.

Model de yer alan ekolojik faktörler azalan enerji kaynakları, çevre kirliliği ve ürün güvenilirliği olarak sıralanabilir. Günümüzde doğal çevrede yaşanan tahribat çevre koruma kavramını insanoğlunun geleceği için zorunlu kılmaktadır. Turizm hareketlerinin de çevre üzerine olumsuz etkiler olduğu bilinmektedir. Çiftlik turizmi kavramı bu olumsuz etkilerin aksine doğal alanların korunması gerekliliğini ön plana çıkartmaktadır. Ayrıca çiftlik turizmi uygulayan çiftliklerin büyük kısmı doğal üretim ve organik üretime önem vermektedir. Bitkisel üretimde yerli tohum hayvansal üretimde de yerli ırkın sürdürülebilmesi ve korunmasını sağlayarak tarım alanında da önemli bir işlevi turizm faaliyetleri ile sentezleyerek doğal ekosistemlerle birlikte gerçekleştirmektedirler.

Modelde yer alan fiziksel faktörlerden iklim faktörlerinden en önemlisi manzaradır. Özellikle bir manzaraya sahip olan, deniz ve göl kıyısında yer alan çiftlikler daha çok tercih edilmektedir. İklim faktörü çiftliğin doğrudan kontrolünde değildir ancak kuruluş aşamasında yer seçimi ile doğrudan ilgilidir. Örneğin dağlık alanlarda kurulan çiftliklerin ürün çeşitliliği deniz seviyesine yakın olanlarla farklılık gösterecektir. Dahası çiftliğin coğrafi konumu ve bununla bağlantılı olarak erişilebilirliği de ziyaretçilerin tercihlerinde önemli bir etkidir.

Araştırma sırasında gezilen çiftliklerden elde edilen bulgular göstermiştir ki çevresel açıdan sorumluluk bilincinde olan çiftlikler çoğunluktadır. Bu çiftlikler doğa dostu bilinçle beraber altyapı hizmetlerine uzak olmalarının da etkileri ile güneş enerjisini daha çok kullanmakta ayrıca atıklarını geri dönüşümle değerlendiren çevreye karşı sorumluluk sahibidirler. Çiftlik turizmi ziyaretçi özellikleri incelendiğinde çiftlik turizmi faaliyetlerine katılım gösteren bireylerinde aynı doğrultuda doğa dostu uygulamaları özümseyen ve gittikleri yerlerde sürdürülebilir ve ekolojik farkındalığa sahip çiftlikleri tercih ettikleri görülmektedir. Doğal arz kaynakları turizm hizmetleri imkânlarının oluşabilmesi için oldukça önemlidir. Coğrafi durum ve yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü ve yabanıl hayvan varlığı açısından çiftliğin sahip olduğu değerler tercih edilebilirlik açısından önem teşkil etmektedir.

Modelin fiziki unsurlarından olan iklim faktörlerinde ki değişimler tarımsal verimlilikte önemli bir etkidir. Yağış durumuna bağlı olarak kurak yıllarda çiftlik üretiminde azalma olacağından çiftliklerin sürdürülebilirlikleri tehlikeye girmektedir. Çiftlik

turizmi modelinin fiziki unsurlarını belirleme de sadece yağış ve topografya değil, diğer iklim faktörleri de dikkate alınmaktadır. Yağış veya su rejimi ile topografya sadece bitkisel üretim değil hayvansal üretim üzerinde de etkilidir. Örneğin hayvanların tüketeceği yem üretiminde de etkilidir.

Çiftlik sisteminin kavramsal modeli bileşenleri belirlenirken kaynakların etkin kullanıldığı yapı, gelir, istihdam ve yaşam güvenliği ve gelişme seviyesi önem arz etmektedir. Turizmin en önemli ekonomik etkilerinden biri gelir yaratıcı etkisidir.

Ekonomik etkiler genel olarak pazar koşulları, faiz oranları harcanabilir gelir, maliyet, ikame ürünler gibi faktörleri içermektedir. Çiftlik turizmi kapsamında ziyaretçilerin kırsal alanları ziyaret etmeleri ve konaklamaları ve harcama yapmaları hem çiftlik turizmi işletmecilerine hem de yöre halkına ekonomik açıdan fayda sağlayacaktır.

Yeni ürünler, üretim teknikleri ve taşıma teknolojileri değiştiği için, yeni ürünlerin dağıtımı talebe bağlı olarak değişmektedir. Bitkisel ve hayvansal ürün piyasalarındaki gelişmeler hızlanırken ülke çapında ki üretim desenleri ve doğal kaynakların kullanımına verilen önemin günden güne artması karlılığı değiştiren önemli faktörleri arasındadır.

Geliştirilen kavramsal modelde çiftlik ve çevresinin sosyo kültürel yapısı çiftçi ailenin ve konukların aile yapıları, gelenekleri, yaşam tarzları gibi unsurlara yer verilmiştir. Bir bölgeye olan turist akımını en fazla yönlendiren çekiciliklerin başında, bölgenin kültürel ve tarihsel değerleri yer alır.

Modelin Politik Yasal bu bileşeni Türkiye'deki yerel yönetimler ve hükümet politikalarının etkisini içermektedir. Çiftlik turizmi kırsal alanlarda, köylerde yapılması sebebiyle belirli bir taşıma kapasitesinin üzerine çıkamamaktadır. Tarımsal faaliyetler ağırlıkta olan çiftliklerde Turizm Bakanlığının konaklama kriterlerini sağlayacak kapasite, donanım ve özellikler bulunmamaktadır. Araştırma kapsamında gezilen çiftlik sahiplerinden eğitim durumu yüksek olanlar yerel halkın bu kriterleri karşılamada ve desteklerden faydalanmada zorluk yaşayacağını öngörmektedirler. Çiftliklerinde konuk ağırlamak isteyen çiftçi ailelerin önünde alınması gereken birçok izin ve yasal prosedürler bulunmaktadır bu da çiftliklerine turizm tabanlı faaliyetler ile ek gelir sağlamak isteyen çiftçileri caydırmakta başka arayışlara yöneltmektedir. Bununla

birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliği incelendiğinde yerleşme özellikleri ve mahallerin düzenlenmesine ilişkin maddeler de çiftlik ve köy evlerinin kapsam dışı bırakıldığı durumlar mevcuttur.

Çiftlik Turizmi ile yakın ilişkide olan kırsal turizmine yönelik olarak Avrupa Birliği,  evre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın hibe ve kredi destekleri bulunmakta. Bu destekler mevcut tesisi büyütmekten yeni tesis kurmaya kadar birçok fırsat sunmaktadır. Ayrıca  iftlik turizmi başlığına yönelik olarak da destekler mevcut ancak  ift i aileler bu destek mekanizmasının çok karmaşık olduğunu yüklü bir sermaye mevcut değil ise gerçekleştirilmesinin zor olduğundan şikayet dirler.

Çiftlik turizmi ile en yakın ilişkisi olan teknolojik faaliyet kuşkusuz internet üzerinden rezervasyon yapılabilmesidir. Günümüzde bazı çiftlikler bir rezervasyon sistemine kayıtlı olmaksızın sadece sosyal medya üzerinden de tanıtım yapabilmekte ve rezervasyon kabul etmektedirler. Ülkemizde TaTuTa sistemine  ye olarak yıllık aidat bedelleri karşılığında çiftlik sahiplerine ulaşıp ayrıntılı çiftlik bilgileri alınabilmekte ve rezervasyon ya da gönüllü konaklama başvurusu yapılabilir.

Bir diğer bakış açısıyla teknolojik gelişmeler internetin yanı sıra elektrik vb. hizmetlerin de tedarikini içerebilmektedir. Ulaşım ve erişilebilirlik çiftlik turizminde ziyaretçiler açısından tercih edilmede önemli bir diğer unsurdur. Kırsal yaşamı deneyimlemek isteğinde olan bireyler çiftliklere ulaşımda problem yaşamayı istemeyeceklerdir. Gelişen teknolojik imkanlar sayesinde uzak destinasyonlara ulaşım hızlı ve konforlu hale gelmiştir ancak çiftliklerin bazıları ulaşım açısından zorlu coğrafyalarda olması erişilebilirlik açısından olumsuzluk teşkil edebilmektedir. Ulaşım açısından daha erişilebilir olan çiftliklerde ziyaretçi akını bazen bölge halkını tedirgin edebilmekte, turizm faaliyetlerinin sonucunda kitlelerin aşırı yığılması kırsal alanların taşıma kapasitesinin aşılmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca çocuklarını doğal yaşamla taşıştırmak isteyen ebeveynler ofis faaliyetlerinin bir kısmını çiftliklerden sürdürebilmeyi ama layabilmektedir.

Teknolojik etkilerin en önemlilerinden biriside gelişen yol gösterme ve navigasyon uygulamaları ile kırsalda dağlık alanlarda toprak yol ile ancak ulaşılabilen çiftliklere dahi erişim imkanının gelişmesidir. Günümüzde ziyaretçiler hiç bilmedikleri bir çiftliğe

bu tip teknolojik imkanlar sayesinde kolayca ulaşabilmektedir. Ayrıca teknolojik gelişmeler başlığı altında çiftlik turizmi planlamasını etkileyen diğer temel altyapı sistemleri ise yol, su, elektrik, atıkların geri dönüşümü ve yok edilmesi, telekomünikasyon olarak sıralanabilir.

Daha iyi bilgi ve kapasiteli insanların varlığı ile üretim sisteminin yerel, ulusal ve uluslar arası düzeyde oluşturulabileceği ve rekabetini belirleyeceği kabul edilmiştir. Çiftçilerin eğitim eksikliğinin, danışmanlar ve mesleki kurslar ile telafisinin özellikle küçük işletmeler için gelişmenin anahtarı olacağı anlayışıyla sosyal yapının belirleyiciliği kabul edilmiştir.

Çiftlikte her önemli işlev birçok öge tarafından desteklenmelidir. Tasarlanan sistemin değişikliklere ve beklenmeyen etkilere olabildiğince dirençli olması için su, gıda ve enerji gibi önemli ihtiyaçları birkaç seçeneğin birlikte karşılayabileceği bir kurgu düşünülmelidir. Örneğin yer altı su kaynağı kullanıyorken bir başka kaynak olarak yağmur hasadıyla su biriktirmek çiftliğin yoğun dönemlerde su kıtlığı çekmesinin önüne geçecektir. Çiftlik sistemi yerleşim planı belirlenirken; İnsan, hayvan ve makine gibi çiftlik unsurlarını etkin değerlendirmek için ögeler ziyaret sıklığına göre konumlandırılmalıdır.

Bakımı yapılan hayvanların ağılları, ekilen bostan, konukların kaldığı ev veya odalar mümkün olduğunca faaliyet alanına yakın konumlandırılmalıdır. Tasarlanan alanda enerji geri dönüşümü (yakıt ve insan enerjisi), fosil yakıt kaynakları yerine biyolojik kaynakların kullanımına dikkat çekilmesi de önem arz eden diğer konulardır (Bakır, 2013: 2). Bu konular turizm faaliyetlerinin gerisinde kalmamalı ve planlamalar çiftlik sürdürülebilirliğine göre hesaplanmalıdır. Sadece turizm odaklı bir planlama sunni bir çiftlik yaratmaya sebep olacağından çiftlik turizmini kırdaki otellerden ileri taşıyamayarak kırsal kalkınmanın amaçlarından biri olan yerel halkın sürece katılması başarılamayacaktır. Ayrıca çiftçi aileye bilgi sağlamak için alanında uzman danışmanların yol göstermesi de önemlidir. Çiftlikler de gerçekleştirilen ve konukların ilgi gösterdiği atölye ve kurs faaliyetlerinde çiftçi aile dışında konusunda uzman kişilerde dışarıdan

SONUÇ VE ÖNERİLER

Doğal ve kültürel kaynaklar açısından önemli potansiyele sahip olan Türkiye’de kırsal alanlara yönelik giderek artan turizm talebi söz konusudur. Bununla birlikte Türkiye’de uygulanmakta olan kırsal kalkınma politikalarına rağmen kırsal alanların halen belirli zayıf yönleri bulunmaktadır. AB ülkelerine kıyasla önemli gelir farklılıkları mevcut olmakla birlikte göç durumu da ortaya çıkan bir zayıflıktır. Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, kırsalda yaşayan nüfusun eğitim ve refah seviyesinin düşüklüğü de zayıf yanları arasında sayılabilir. Ayrıca geleneksel tarım faaliyetleri de yapısal değişikliklerin gerçekleştirildiği modernleşme sürecinden olumsuz olarak etkilenmektedirler.

Ekonomik büyüme beraberinde gelen yapısal değişiklikler ve kırsal alanda rekabet gücünün azalması ve kaynakların tüketilmesi, kır-kent gelişmişlik farklılıklarını ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri de beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan söz konusu büyüme ile gelen yapısal değişiklikler ve kırsal alanda kaynakların tahrip edilmesi hatta tüketilmesi kır-kent gelişmişlik farklılıklarını ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır.

Bu çalışma, çiftlik turizmi uygulayan işletmelerin yapıları, amaçları ve organizasyonların yapısını tanımlamak için kavramsal bir model geliştirmeyi amaçlamıştır. Çiftlik yapılarına bakıldığında bulundukları yöreye göre ürün yelpazeleri, ana faaliyet alanları ve organizasyon yapıları farklılık göstermektedir. Mevcut çiftlikler faaliyet yapıları, aktiviteler, konaklama imkânları ve turistik diğer hizmetler bakımından yer yer benzerlikler gösterebilir de çiftlik turizmi olarak tam anlamıyla bir standartlaşma söz konusu değildir. Bundan dolayı, farklılıklar ve benzerlikler bütün yönlerde ilerlemektedir. Bunun sonucu olarak çiftlik turizminde şimdiye kadar nasıl geliştiğiyle ve şu an farklı konumlarda nasıl işlediğiyle ilgili açık ve bütünleştirilmiş açıklayıcı bir model mevcut değildir.

Turizm sektöründe doğal alanların kullanımı oldukça fazladır burada önemli olan kriter, bu alanların kullanılırken doğal ve yöresel özelliklerinin bozulmaması aslı gibi veya aslına en yakın şekilde korunması gerekliliğidir. Kırsal turizm faaliyetlerine katılım gösterme eğilimindeki konuklar bu coğrafyaları doğal güzellikleri ve yöresel özellikleri sebebiyle tercih etmektedir. Turizm tesislerinin çoğalması ve doğal güzelliklere sahip

kırsal alanların kitle turizmine açık hale gelmesi bu alanların tercih sebebi olan özelliklerini yitirmelerine sebep olacaktır. Bu noktada çiftlik turizmi kırsal alanlarda yaşayanların turizmin olumlu ekonomik etkilerinden faydalanmasını sağlayacak aynı zamanda doğal kaynakları tüketmeden yöresel dokuyu da koruyarak sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yöreyi kitle turizminin olumsuz etkilerinden uzak tutacaktır.

Turizm çeşitlendirmesini arzulayan çiftçilerde, genellikle hanede çiftlikte çalışan kişi sayısı çok az ya da hiç yoktur. Tarımsal faaliyetlerin zorluğu ve kırsalda yaşam şartlarının ağır olması gibi sebeplerden ötürü ailedeki çocuklar çiftlik işlerinde çalışmaktansa kentlere göç etme eğiliminde olmaktadır. Çiftlikte kalmayı tercih edenler de zamanla turizm faaliyetlerine adapte olabilmekte ve tarımsal faaliyetlerden uzaklaşmaktadırlar.

Kırsal turizm gibi çiftlik turizmi de doğanın ve yerel kültürün korunmasını sağlarken aynı zamanda kırsal kalkınmaya destek olarak kırsalda yaşayan insanlara ek gelir sağlamakta ve kırdan kente göçü azaltmaktadır. Araştırma sonuçları doğrultusunda gözlemlenmiştir ki “*yeni köylüler*” olarak ifade ettiğimiz kentten kırsala göç ederek çiftçilik yapan aileler de mevcuttur.

Kırsaldaki yerel yönetimler açısından çiftlik turizminin sosyal faydaları olarak kırsal alanlarda artan iş imkânları nedeniyle nüfusta artış, kente göçün azalması ve yerel imkânların iyileştirilmesini içermektedir. Çiftlik turizmi kırsal kalkınma için önemli bir yapı taşıdır. Yerel halka ek gelir sağlamanın yanı sıra istihdam olanağı da oluşturmaktadır. Tarımsal alanlar terk edilmeden yörelerin doğal güzellikleri değerlendirilebilmektedir.

Araştırma sonuçlarından hareketle yerel halkın çiftlik turizmi uygulamalarına karşı bilgisiz olduğu ve çekingen davrandığı söylenebilir. Çiftlik turizmi faaliyetlerini gerçekleştirenlerin çoğunluğu geçmişinde kentlerde yaşamış ve çalışmış olan kişilerdir. Bu kişiler yerel halka da rol model olmakta ve köylüleri de çiftlik turizmi faaliyetlerine yönelmeleri konusunda güdülemektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular çiftlik turizminin gelişimi içerisinde yer alan paydaşlar için de önemli anlamlara sahiptir. Kentlerde yaşayan insanların kırsal alanlarda çiftlik turizmi gibi faaliyetlere katılmaları ekonomik getirilerinin yanı sıra

bilgi beceri paylaşımını da sağlamaktadır. Araştırma bulgularına göre çiftlik sahipleri konuk veya gönüllü olarak gelip çiftliklerin de konaklayan kişilerden yeni bilgiler öğrendiklerini ve bundan mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer bir etki de çiftlikler, uzmanı oldukları konularda atölye çalışmaları düzenleyerek gelen konuklarla bilgi beceri paylaşımı da gerçekleştirmektedirler. Buda çift yönlü bir etkileşim oluşturmaktadır. Aynı zamanda gelen konukların köydeki düğünler veya yöresel pazarlara gitmesi, kırsal kültürü tanınması ve alışveriş yapması yöre kültürünün tanıtımı içinde olumlu katkılar sağlamaktadır.

Çiftlik turizmi paydaşları ve kırsal kalkınma kuruluşları da turizmi, daha küçük ve ya büyük düzeylerde çiftlik turizmini geliştirmek için çalışmalar yapmaktadırlar. Paydaşların farklı görev alanları arasındaki önceliklerini ve bölüşümleri de çiftlik turizmi organizasyonlarını ilgilendiren önemli bir konudur. Örneğin bu organizasyonlar pazarlama, kalite güvence ve yeterlilik artırma gibi alanlarda günlük operasyonlar ve geliştirme çalışması arasında kaynakların mevcut kullanımının iyi olup olmadığını göz önünde bulundurabilirler.

Çiftlik turizmi ürünü geliştirilmesi söz konusu olduğunda, temel soru çiftlik turizmi sektöründeki ürün ağının merkezi organizasyon tarafından açık bir şekilde kategorize edilmesinin gerekip gerekmediğidir. Yani çiftliklerde sunulan hizmetlerin standartlaştırılması mümkün müdür ya da ne ölçüde standartlaştırma gerekmektedir. Aynı standartlara sahip çiftlikler kırsal ve yöresel dokudan uzaklaşarak birer işletme haline gelirse bunun sakıncaları iyi hesaplanmalıdır.

Yerel yönetimlerin etkileri açısından bakacak olursak yerel yönetimlerin destekleri çiftçileri çiftlik turizmine girmeleri konusunda cesaretlendirebilecektir. Ulaşım ve enerji sağlanması gibi altyapıyı ilgilendiren işler, belirli manzaraları veya turistik yerleri içerisinde barındıran alanlardaki gelişmeye izin vermeyecek, arazilerin kullanımını ve kontrolünü sağlayabilecektir.

Yerel yönetimler aynı zamanda çiftlik turizmi tanıtımıyla, çiftlik turizminin belirgin bir alanda ne kadar başarılı olabileceğini ortaya koyabilirler. Bazı durumlarda yerel yönetimlerin turizme bakış açıları, madencilik ya da tarıma verilen önem kadar olmayabilir. Ancak, zamanla turizmin faydaları daha açık şekilde görülecektir. Çiftlik

turizmi uygulamaları ile tarım amaçlı kullanılan bir arazi aynı zamanda turizm geliri getirmesi için de kullanılabilir.

Yerel yönetimler kendi yerel toplumları adına çevresel ve kültürel alanları koruma ve işletmelerin kurulması için fırsatlar sağlamalıdır. Ayrıca yerel yönetimlerin rolleri; altyapı onayı ve kırsal alanlardaki yerleşim yerlerinin sokakların görünümü, dükkan önleri, yerleşim yeri girişleri ve etkili yön tabelaları gibi yerel güzelleştirme çalışmaları önemli ayrıntıları da kapsar.

Günümüzde tarımsal faaliyetlerden elde edilen kazancın az olması, ailedeki çocukların bu işlerde çalışmak yerine kentlerde yaşamayı tercih etmeleri, kırsal alanlarda sosyal-kültürel imkanlardan mahrum olunması gibi sebepler ile insanlar tarım dışındaki işleri tercih etmektedirler.

Tarımın yanı sıra çiftlik turizmi faaliyetlerine katılan aileler bu sayede ek gelir sağlayabilmektedir. Bu sayede kırsaldan kente olan göçün etkisi de azaltılabilecektir. Çiftlik turizmi faaliyetlerinde kadınların da aktif katılımı söz konusu olmakta kadının iş gücüne katılımı artmaktadır.

Türkiye’de çiftlik turizmi alanında faaliyet gösteren işletmelerin genellikle organik tarım ve doğal üretim gibi doğa dostu tarım yaptıkları, yöresel değerleri korumaya yönelik tutum içerisinde oldukları ve yöresel mimariyi kullandıkları gözlemlenmiştir. İşletmelerin çoğunda yapılan geleneksel hayvancılık sebebiyle verimlilik düşüktür. Ayrıca çiftliklerin küçük, maliyetlerinin yüksek olması, yem üretiminin sınırlı olması ve yem alım maliyetlerinin yüksekliği gibi olumsuzluklar saptanmıştır

Ülkemizde Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından Kırsal Kalkınma kapsamında Kırsal Turizm Tesisleri ve Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi başlığı ile çiftlik turizmi faaliyetleri desteklenmektedir. Kırsal ekonominin temel istihdam kaynağı olan tarımın diğer ana sektörler ve alt sektörlerini de harekete geçirecek şekilde yeniden yapılandırılması sağlanmalıdır. Tarım sektöründe ki istihdamın büyük oranda vasıfsız gizli işsiz barındırması sebebiyle istihdam yapısı diğer sektörlere nitelik düzeyi düşük iş gücü arzı doğurmaktadır. Tarım sektöründen ayrılması beklenen iş gücünün diğer sektörlerde istihdamının sağlanmasından önce tarımın

yapısal sorunları çözülerek yöresel potansiyellerin harekete geçirilerek tarım işkollarında istihdamı sağlanmalıdır.

Konaklama işletmeleri müşterilerine yörede üretilen yiyecek sunan yerel çiftçiler ile işbirliği yapmaktadır. Ayrıca turizm paydaşları, çiftlik turizminin ikram ettiği ve edebileceği ürünlerin nasıl organize edildiği ile ilgili daha iyi fikir sahibi olmalıdır. Gerekli olduğu durumlarda yöresel ürünleri talep ederek yerel üreticiyi desteklemelidir.

Türkiye’de çiftlik turizmi ile ilgili olarak kamu, özel sektör ve araştırmacılar için önerilerimiz şunlardır;

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Yönelik Öneriler

- Kırsal alanlarda çiftlik turizminin yaygınlaşması ile altyapı, sağlık, ulaştırma gibi hizmetlerin kalitesi artırılmalıdır.
- Çiftlik turizmi faaliyetleri ile yerel kalkınma sağlanırken doğal değerlerin korunması da sağlanmalıdır.
- Kırsal alanlarda alt yapı olanakları iyileştirilmelidir.
- Kırsal ve çiftlik turizmi hizmeti veren alanlara ulaşım yön levhaları konularak ulaşılabilirlik için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Yöresel ürün ve el sanatlarının diğer kuşaklara da aktarılması için üretim teşvik edilmeli, bu alanlarda kurslar düzenlenmeli ve el sanatlarının icra edilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
- Yerel halk turizm faaliyetleri konusunda bilgilendirilmelidir. Çiftlik turizmi faaliyetlerine katılma fikrinde olan girişimciler destek mekanizmaları hakkında bilgilendirilmelidir.
- Çiftlik turizmi derneği kurulması için gerekli planlamalar yapılmalıdır.
- Çiftlik turizminin kırsalda yaşayan halk tarafından da benimsenmesi ve yaygınlaşması yönünde bilgilendirme ve teşvik yöntemleri belirlenmeli ve uygulanmalıdır.
- Çiftlik turizmini kırsalda yaşayanlara ek gelir getirecek şekilde desteklenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.
- Verilen teşviklerle kırsal alanların verimliliğini arttırarak doğal üretimin desteklenmesi gerekir.

- Kırsal alanlarda sosyal eşitliğin sağlanması, dar gelirli kırsal yöre halkının iş olanakları artırılmalıdır.
- Turizm hizmetleri sonucunda oluşan atıkların imhası veya geri dönüşümü sağlanmalıdır.
- Kırsal turizm kalkınmasında finansman sorunu ile ilgili olarak fon kullanımını arttırıcı olanaklar araştırılmalı ve ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde kredi imkânlarının iyileştirilmesi gerekir.
- Veraset yoluyla küçülmüş arazilerin toplulaştırılmasının sağlanması gerekir.
- Islah ve imar ile üretime kazandırılabilcek alanların gelişme projelerini hazırlanmalıdır.
- Kırsal kalkınma hedeflerinin başarıya ulaşması için çiftlik turizmi ile entegre kırsal kalkınma projeleri yardımıyla tarım reformunun sağlanması ve toprağın en verimli şekilde kullanılması sağlanmalıdır.
- Yeni yerleşim yerleri oluşturulması verimli tarım arazilerinin korunmasına önem verilmeli, mevcut yerleşim alanlarının ıslahı ve gelişimi sağlanmalıdır.
- Yerel halkın refahının arttırılması, istihdam olanaklarından yerel halkın faydalandırılması gereklidir.
- Çiftlik turizmi kapsamında küçük ölçekli işletmelerin desteklenmesi gereklidir.
- Ülke ölçeğinde uygulanabilir çiftlik turizmi master planının yapılması gereklidir.
- Turistik anlamda çiftlik turizminde ürün çeşitlendirme yatırımları, işletme sahiplerinin gücünü aşacak şekilde büyük yatırım gerektirebilir. Böyle durumlarda kamu sübvansiyonları, teşvikler ve ödenekler ile çiftliklerin turistik ürün çeşitlendirmesi yapması sağlanmalıdır.

Turizm Sektörüne Yönelik Öneriler

- Yerel kültürün ve doğal çevrenin korunması, ekosisteme geri dönüşü imkansız zararlar verilmesinin önüne geçilerek sürdürülebilirliğin sağlanmasını amaçlayacak şekilde faaliyetler sürdürülmelidir.
- Kırsal alanlarda turizm hizmeti verilecek yerlerin bu turizm türünün amaçlarına uygun planlanması gereklidir.

- Atıl köy yapılarının ve mekânlarının yeniden kullanımının sağlanması ve aşırı büyümenin önüne geçilerek çiftlik turizminin kitle turizmine dönüşümünün engellenmesi gerekmektedir.
- Çevreyi korumak için alternatif enerji kaynaklarının kullanılması teşvik edilmeli, kimyasalların kullanımından kaçınılmalıdır.
- Kültür varlıklarının korunması, eski köy ve çiftlik evlerinin restorasyonunun gerçekleştirilmesi ile kırsal yaşam kalitesi yükseltilmelidir.
- Çiftlik turizmine yönelik uygulama alanlarının seçiminde değerlendirmelerin taşıma kapasitesi gözetilerek uzman görüşleri doğrultusunda yapılması gerekir.
- Çiftlik turizminin gelişiminde; yöre halkının yaşam biçimi, kültürel değerleri, gelenek ve görenekleri, bilgi ve becerileri dikkate alınarak değerlendirme yoluna gidilmelidir.
- Doğal değerlerin korunması esas olmalıdır. Bir alanın ve ona ait değerlerin etkin şekilde korunması onun aynı zamanda ekonomiye kazandırılabilmesiyle olmaktadır. Koruma faaliyetlerinin sürdürülebilir turizm ile bütünleşik bir yapıda olan çiftlik turizmi ile devam ettirilmesi, koruma faaliyetlerinin etkili olması açısından iyi bir çözüm olacaktır.
- Çiftlik turizmi işletmelerinin sağladığı ürün ve hizmetlerin kalitesi, turistlerin talep ve beklentilerini karşılamalıdır.
- Bireysel çiftlik işletmeleri genelde etkili pazarlama yetenek ve de kaynaklarına sahip değildirler. Bu nedenle bölgesel veya ulusal kurum/kuruluşlar aracılığı ile birlikte ortak yürütülecek pazarlama faaliyetlere ihtiyaç duymaktadırlar.

Araştırmacılara Öneriler

- Proje döngüsü yönetiminde danışmanlık rolü üstlenecek kırsal, bölgesel ve yerel ortaklar için girişimlerde bulunulması ve bu kurumlar için ortak bir platform oluşumunun sağlanmasıdır.
- Kırsal kalkınma kapsamında çiftlik turizmi uygulamalarının başarıya ulaştırılması ileriye dönük, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan sürdürülebilir çalışmalarla ülke, bölge ve yöre ölçeklerinde alınan kararların uygulanması ile gerçekleşebilir. Bu kapsamda kırsal alanların ve doğal kaynakların ayrıntılı bir envanterini ortaya

koyacak planlayıcı, uygulayıcı ve denetleyici bir teşkilat oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülebilir.

Araştırma kısıtları elverdiği ölçüde çalışma da belirlenen örneklem kapsamında yapılmıştır. Daha sonraki araştırmalarda çalışmanın kapsamı genişletilerek tüm ülke çapındaki çiftliklerde benzerleri gerçekleştirilebilir. Ayrıca daha sonraki çalışmada çiftlik turizmi için önerilen kavramsal model test edilebilir, çalışmalarda gönüllüler ve konukların çiftlik turizmi deneyimleri de incelenebilir.

KAYNAKÇA

Kitap Kaynakları

- AHİPAŞAOĞLU, S. ve E. ÇELTEK, (2006), *Sürdürülebilir Kırsal Turizm*, Ankara: Gazi Kitapevi.
- AKOĞLAN KOZAK, M. ve A. SADIK BAHÇE. (2009), “Özel İlgi Turizmi”, Ankara: Detay Yayıncılık.
- AKYOL, C., GÜNER, S., OĞAN, Y., AYDIN, E., YÜCE, R., ve ULUYURT, T. (2014). Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi - Artvin İli Arhavi İlçesi Örneği, *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 18(1), s. 249-271.
- ALTUNDAĞ, H. (2008). “*AB Kırsal Kalkınma Politikasında Leader Yaklaşımının Yeri ve Türkiye’de Uygulamaya Yönelik Yapılan Çalışmalar*”, Uzmanlık Tezi, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara, s.1.
- AVCIKURT C. ve Ö. KÖROĞLU, (2008), “*Kırsal Turizm*”, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Editörler: N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s. 61-82,
- AVCIKURT, Cevdet (1997), “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Turizmi (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)”, *Basılmamış Doktora Tezi*. Balıkesir. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 85.
- BAKIR, M., S. AKHUY ve G. AYDEMİR (2011). *Perma kültür El Kitabı Marmariç Örneği*, Mengi Basım Yayım.
- BATMAN, O. ve S.Ç. OĞUZ (2008), “Kültür Turizmi”, Editörler: HACIOĞLU N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım s. 189-208
- BERBER, M. (2011). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*. 4.baskı. Trabzon: Derya Kitabevi.
- BERKEŞ, F. ve M. KIŞLALIOĞLU (2003), “*Ekoloji ve Çevre Bilimleri*”, İstanbul: Remzi Kitabevi.

- BOZOK, D. ve G. YILMAZ. (2008), “Eko Turizm” Editörler: HACIOĞLU, N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım, s.111-136.
- BRANDTH, B.ve M. HAUGEN (2011), Farm Diversification Into Tourism – Implications For Social Identity? *Journal of Rural Studies* 27 (1), pp. 35-44.
- BURTON, R. (2004), Seeing Through The ‘Good Farmer’s’ Eyes: Towards Developing an Understanding of The Social Symbolic Value of ‘Productivist’ Behaviour. *Sociologica Ruralis*, 44(2), 195–215.
- BUSBY, G. ve S. RENDLE (2000), The Transition From Tourism on Farms to Farm Tourism. *Tourism Management*, 21(6), 635–642.
- CAN, A., (2013). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- CAPRIELLO, A., P. R. MASON, B. DAVIS and J. C. CROTTS. (2011), *Farm Tourism Experiences In Travel Reviews: A Cross-Comparison of Three Alternative Methods for Data Analysis*, *Journal of Business Research*, in Press, Corrected Proof, Available, 66(6),778-785.
- CAWLEY, M. And Gillmor, D. A. (2008), “Integrated Rural Tourism: Concepts And Practice”, *Annals of Tourism Research*, 35(2), 316-337.
- CIGALE, D. (2012), Farm Tourism in The Context of Slovenian Tourism. In: *Agritourism Between Embeddedness and Internationalization*. Proceedings, pp. 27-32.
- DPT. (1985) V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu; Ormancılık, Başbakanlık DPT, Yayın No: 2006, O.İ.K.: 310, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- DIRDAR, B. M. (2008). *Katılım Öncesi AB Fonları ve Kırsal Kalkınma Fırsatlar, Sorunlar ve Türkiye İçin Öneriler*, Ankara: DPT Yayınları, No:2764.
- DOĞANAY, H., ve COŞKUN, O. (2013), *Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları*. *Eastern Geographical Review*, 18(30), 1-27.
- DOĞANER, G.F. (2010), *Kalkınma Ekonomisi*, 1.Basım. Ankara: Efil Yayınevi.

- DOĞANER, S. (2003), ‘Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları Ve Korunması’, Coğrafi Çevre Koruma Turizm Sempozyumu (16-18Nisan 2003) Bildiri Kitabı, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., 1-8.
- DOMENICO, M. L.Di, G. MİLLER (2012), *Farmingand Tourism Enterprise: Experiential Authenticity in The Diversification of Independent Small-Scale Family Farming*, Tourism Management, Vol. 33, Issue 2, s 285-294.
- DOLUN, Leyla, A. Hakan ATİK (2006), Kalkınma Teorileri Ve Modern Kalkınma Bankacılığı Uygulamaları, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara.
- DPT. (1979), Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983). Ankara. s.113.
- DPT. (1985), Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989). Ankara. s. 54.
- DPT.(1990), Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994). Ankara.s.321.
- DPT.(1996), Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000). Ankara. s. 48
- DPT.(2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2004). Ankara. s.71
- DPT.(2007), Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013). Ankara. S.48
- DPT .(2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon raporu. Ankara.
- DPT. (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yayın No: DPT:2522- ÖİK: 538, Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara, s. 28.
- DPT (2006a), Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi. ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf, E.T: 28.9.2009.
- DPT (2006b), “Dokuzuncu Kalkınma Planı”. Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu. Kırsal Alanda İşbirliği ve Örgütlenme Alt Komisyonu Raporu. 2007-2013, Ankara, s5-139..
- DPT (2008), “Dokuzuncu Kalkınma Planı”. Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu. Kırsal Kalkınma Politikaları Alt Komisyonu Raporu. 2007-2013, Ankara, s. 27-538.

- ERAYDIN, A. (2004), Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimle, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Cilt.1,126–143.
- EREN, T. 1992. Kırsal Kalkınmada Bir Model: Köylere Hizmet Götürme Birliği Malkara Uygulaması, DPT Yayınları No: 2312, Ankara. 77s.
- ERDOĞAN, N. (2003), *Çevre ve Eko Turizm*, Erk Yayınları, Ankara.
- ERSUNGUR, Ş. M ve A. TOPCUOĞLU. (2014), Kalkınma Planlarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkisi Üzerine Bir Analiz. *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 18(2), 299-317.
- ERTAN, H. (2009), *Genel İşletme*, Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- ESER, U., E. Kotil ve N. Kanat, (1993), Turizm Katma Değeri ve Çoğaltan Katsayısı. Ankara: Turizm Bakanlığı Yayın No: 1, s.46.
- EWERT, A., S. Galloway, ve C. A. Estes, (2001), ‘Adventura Recreation: What’s New For Resource Managerr, Public Policy Analysts, And Recreation Providers’, *Parks and Recreation*, 36-2:26.
- FLEISCHER, A. ve D. FELENSTEIN (2000). Support For Rural Tourism: Does It Make A Difference? *Annals of Tourism Research*, 27(4), 1007–1024.
- GANNON, A. (1994), Rural Tourism as a Factor in Rural Community Economic Development For Economies in Transition. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1+2), 51–60.
- GARCIA Ramon, M. D., G. Canoves, ve N. Valdovinos. (1995), Farm Tourism, Gender and the Environment in Spain. *Annals of Tourism Research*, 22(2), 267–282.
- GOELDNER, C. R. ve B. Ritchie. (2012), *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*. 12th edition, the USA: Wiley publication.
- GÜLÇUBUK, B. (2005). Kırsal Kalkınma. Editör Fahri Yavuz, Türkiye’de Tarım İçinde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Ankara, s 68-80.

- GÜLHAN, G. (2007). “Doğal ve Kültürel Değerlere Sahip Alanlarda Turizm Potansiyellerin Saptanması ve Değerlendirilmesi Selçuk ve Çevresi Örneği”, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, s.40.
- GÜNDÜZ, S., (2004). Ankara İli Kalecik İlçesindeki Tarımsal Turizme Uygun Alanların Saptanması ve Tarımsal Turizm Modelinin Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma Yayınlanmamış Doktora Tez, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- GÜNEY, E. (1998). “Çevre Sorunları”, Ankara: Hatiboglu Yayınevi,
- GÜNEY, E.(2002). *Türkiye Çevre Sorunları*, 2.Baskı. Diyarbakır: Çantay Kitabevi.
- GÜNEY, E.(2004). *Türkiye Çevre Sorunları*, , 1.Baskı, Ankara: Nobel Yayınevi
- HAN, E. A. A. KAYA. (2008). *Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika*, 6. Baskı. Ankara, Nobel Yayınları.
- HARVEY, G. (1997). *The Killing of the Countryside*. London: Jonathon Cape.
- HENEGHAN, M. (2002). “Structures and Processes in Rural Tourism in Conference proceedings ‘Signpost to Rural Change’”, 12th February 2002, Teagasc Agriculture and Food Development Authority, Rural Economy Research Centre.
- HITT, M.A. , R.D. Ireland, R. E. Hoskisson (2005). *Strategic Management: Competitiveness and Globalization*, South-Western, Perfect
- HODGE, I. ve S. MONK. (2004). Editorial—The Economic Diversity of Rural England: Stylised Fallacies And Uncertain Evidence. *Journal of Rural Studies*, 20(3), 263–272.
- HUMMELBRUNNER, R. ve E. MIGLBAUER (1994). Tourism Promotion And Potential İn Peripheral Areas: The Austrian Case. *Journal of Sustainable Tourism*, 2, 41–50.
- ILBERY, B. ve I. Bowler (1998). From Agricultural Productivism To Postproductivism. In B. Ilbery (Ed.), *The Geography of rural change* (pp. 57–84). Harlow: Longman.

- IRMA Potočnik-Slavič, Serge Schmitz (2013). Farm Tourism Across Europe, Europ. Countrys, 4, 2013, p: 265-274, Department of Geography, Faculty of Arts, University of Ljubljana
- KARASAR, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- KOÇEL, T. (2005). *İşletme Yöneticiliği*, 10.Baskı. Ankara: Arıkan Yayıncılık.
- KOÇEL, T.(2003). *İşletme Yöneticiliği*, Genişletilmiş 9. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- KOLUKIRIK C. (2010). AB Kırsal Kalkınma Politikaları Fonları ve Türkiye'nin Yararlanma Olanakları, *Yüksek Lisans Tezi*. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, s.50.
- KOZAK, M. A. ve A. S. BAHÇE. (2009). *Özel İlgi Turizmi*. Ankara: Detay Yayınevi.
- KOZAK, N., M. KOZAK ve M. KOZAK (2001). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- KOZAK., A. (1999). *Genel Turizm*. Ankara, Detay Yayıncılık.
- KÖFTEOĞLU, F. (1999). Doğa Turizmi ve Çevre. İstanbul: TÜRSAB.
- KÖROĞLU, A., ve Ö. KÖROĞLU, (2006). Kırsal Turizmin Yöre Kalkınmasındaki Rolü: Buldan Yöresi Kırsal Turizm Potansiyeli, Buldan Sempozyumu, Denizli
- KÜÇÜKASLAN, N. (2007), *Özel İlgi Turizmi*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- LOBO, R. E., Goldman, G. E., Jolly, D. A., Wallace, B. D., Schrader, W. ve Parker, S. A. (1999). Agritourism Benefits Agriculture in San Diego County.
- MARSAT, J.-B. (2012). Which Need of Knowledge For Designing a Regional Policy For Agritourism, at The Junction of Two Domains? The case of Region Auvergne (France) (pp. 68-83). In *Agritourism Between Embeddedness and Internationalization*. Proceedings.
- MORGÜL, Ş. M. (2006). Trakya Bölgesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Analiz: Kırklareli Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.75.

- MORGÜL Ş. ve A. Oğuzhan (2006), “*Trakya Bölgesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine Yönelik Analiz: Kırklareli Örneği*”, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, s 131.
- MOLLIS, B. (2012), *Permakültüre Giriş*, Sinek Sekiz Yayınevi, İstanbul, s.5.
- ORAL, S., A. Başarır, (1995). Alternatif Turizmin Önemi, Türkiye’de Alternatif Turizm Çeşitleri ve Kapadokya’da Uygulanabilirliği’. Kapadokya’nın Turistik, Kültürel Potansiyeli ve Pazarlama Sorunları, 22-24 Eylül 1995 Bildiriler Kitabı, Nevşehir, s.179-194.
- ÖZATACAN, A. ve F. KÖFTEOĞLU, (1999). Doğa Turizmi ve Çevre TÜRSAB, s.62.
- ÖZCAN, M. (2012). Tarımsal İşletmelerde Risk Yönetimi ve Bir Alan Çalışması, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- ÖZGÜÇ, N. (2003). “*Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*”, 4.baskı. Ankara: Çantay Kitapevi.
- ÖZKAN, E. (2007). “Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Kırsal Turizm”, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 95-100).
- ÖZTAŞ, C. T. (2012). Hızlı Kentleşme Sürecinde Kırsal Kalkınma ve Kırsal Kalkınma Politikaları. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 41.
- ÖZTÜRK, Ş. (2009). Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Küçük Meta Üretimi. *Anadolu University Journal Of Social Sciences*, 9.2, 173-187.
- SARKIM, M. (2007). “Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği”. *Doktora Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- SOYKAN, F., (2002). Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Türkiye’ . I. Türkiye Dağları Ulusal Sempozyumu, 25-27 Haziran 2002, Ilgaz/Kastamonu.

- SOYKAN, F. (2003). “Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi”, *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı:12 Sayfa: 1-11, İzmir.
- SOYKAN, F. (2004). “*Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyü’ne(İzmir) Uygulanması*”, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi
- SOYKAN, F. (2006) “*Avrupa’da Kırsal Turizme Bakış Açısı ve Kazanılan Deneyim*” II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, Balıkesir, 20-22 Nisan,71-87.
- ŞEN, L.(2008). AB Perspektifinden Yerel Yönetişim: İlkeler, Beklentiler ve Tecrübeler. Yerel Kalkınmanın Yönetişi, İstanbul, s.21.
- ŞENSES, F. (2001). *Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Gerilemesi*, İstanbul: İletişim Yayınları. s.93-129.
- ŞEREFOĞLU C. (2009). “Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü 2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan IPARD Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler”, *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı., s 75.
- TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI (2011). Kırsal Kalkınma Planı 2010-2013, Ankara, s.32.
- TEZEL, Y. S. (2000). Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923- 195) (1923- 1950). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, s. 381- 385.
- TEZCAN, Mahmut (1993), “Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar; Yemeklerin Toplumsal Fonksiyonları”, Editör: TOYGAR Kamil, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları no:3, Ankara.
- TOKSARI, M. ve S. CAN (2008). “*Küreselleşme Sürecinde Turizm Çeşitlendirmesinde Yeni Bir Yaklaşım: Kırsal Turizm*”, Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmecilik ve Otelcilik Yüksekokulu III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, s.229-232.
- TUĞUN, Ö. O. ve KARAMAN, A. (2014). Çekirdek Köylerin Eko Turizme Kazandırılması İçin Sürdürülebilirlik Kavramı Çerçevesinde Bir Model. (Turkish). *Megaron*,9(4), 321-337.

- TÜRKDOĞAN, O. (2011). Kırsal Kalkınma Modelleri Doğu ve Güneydoğu Gerçeği, *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul Üniversitesi, s.8-19.
- TÜRKER, N. (1999), “Turizm Sektöründe Rekabet Stratejileri, *Hafta Sonu Seminerleri*, Kayseri.
- TÜRKSOY, A. ve E.Ö.YÜRİK (2008). “Özel İlgi Turizmi” Editörler: HACIOĞLU, N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım, s.255–275.
- TÜMERTEKİN, E. ve ÖZGÜÇ, N. (1998), Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul
- TÜTENGİL, C. O. (2014), *Türkiye’de Köy ve Aydınların Tutumu*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.106-118.
- TÜTENGÜL, C. O. (1999), Köycülük Üzerine, *İŞ Bankası Kültür Yayınları*, 1999, s. 208-210.
- UÇAR, M. (2010). Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi ve Fethiye Örneği. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- UÇAR, M., H. ÇEKEN ve Ş. ÖKTEN (2010), *Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma: Fethiye Örneği*. Ankara: Detay Yayıncılık
- UÇURUM, E. (2007), “Sürdürülebilirlikte Ekolojik Çatının İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- UĞURLU, K. (2010), Çiftlik Turizminin Sosyo-Ekonomik Kalkınmaya Etkileri: Trakya Bölgesi İçin Oluşturulabilecek Stratejiler, Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik ve Stratejileri Sempozyumu Bildiri Kitabı.
- UNUR, K. (2000), Av Turizminin Hukuksal Açıdan İncelenmesi, *Dokuz Eylül Ün.*
- USTA, Ö. (2001), “*Genel Turizm*”, İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- USTA, Ö. (2001), *Turizm 1-2*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

- ÜLGEN, H. ve K. MİRZE. (2007), *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, Ankara: Arıkan Yayınları.
- WILLIAMS, A. ve G. SHAW. (1996), *Tourism, Leisure, Nature Protection and Agri-Tourism: Principles, Partnerships and Practice* Exeter
- WILLIAMS, P., M. PARİDAEN, K. DOSSA ve M. DUMAİS (2001), “Agritourism Market and Product Development Status Report”, Centre for Tourism Policy and Research Simon Fraser University Burnaby, BC, Canada.
- YARCAN, Ş. (1998), “*Türkiye’de Turizm ve Uluslararasılaşma*”, Ankara: Turhan Kitabevi. s.5
- YAVUZ, F. (1969), *Memleketimizde Toplum Kalkınması*. TODAGE Yayınları, Ankara, s.69.
- YILDIRAK, N. ve B. GÜLÇUBUK (1999), *Türkiye’nin Kırsalında Kalkınma Maceraları*, Ankara, s.65-70.
- YILDIRIM A. ve H. ŞİMŞEK. (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi
- YILMAZ, H. (2008), *Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında Eko turizm Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye’deki Tatil Çiftliklerine Yönelik Swot Analizi. Basılmamış Doktora Tezi*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- YILMAZ, H. T. ve A. T. TOLUNAY (2007), *Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yönelimler ve Türkiye. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri: A, (1), 107.*
- ZENGİN, B. (2006), *Turizm Coğrafyası, Türkiye Genel ve Bölgeler Turizm Coğrafyası*. Sakarya, Değişim Yayınları.
- ZENGİN, B. (2008), “Yayla Turizm”, Editörler: HACIOĞLU N, ve C. Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım s. 137-162.

ZENGİN, B. ve BİLGİÇ, İ. (2007), Sakarya İli Yaylalarının Turizm Açısından Pazarlanabilirlik Sorunları ve Çözüm Önerileri. I. *Ulusal Türkiye Turizmi Kongresi, Detay Yayıncılık, ss, 853-881.*

Süreli Yayınlar

AKÇA, H., K. ESENGÜN ve M. SAYGILI. (2002), Kırsal Alanların Kalkındırılmasında Kırsal Turizmin Rolü, *Standart Dergisi*, sayı, 470, s. 29-35

AKÇA, H. (2004). Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Turizm. *Ekonomik ve Teknik Dergi* Standard, Yıl:43, Sayı:513. Ajans-Türk Matbaacılık. Ankara.

AKÇA, H. (2006). Assessment of Rural Tourism in Turkey Using SWOT Analysis. *Journal of Applied Sciences*, 2006, Volume: 6, Issue: 13.

AKÇA, H., K. ESENGÜN ve M. SAYILI.(2001), “Kırsal Alanların Kalkınmasında Kırsal Turizmin Rolü” *Standart Dergisi*, Sayı: 470. Ankara, 65.

AKIN, S., M. ATAY., ve E. UYSAL. (2011), “Türkiye Kalkınma Vakfı'nın Kırsal Kalkınma Pratiklerinde 'Karacadağ' Örneği”. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, Sayı,17.1-2, s.65.

ARTUĞER, S., A. G. Özkoç ve H. Kendir. (2013), Ta Tu Ta (Tarım Turizm Takas) Çiftliklerinin Pazarlanması ve Tanıtılması İçin Öneriler, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 3 (1) ,www.nobel.gen.tr.

AYDEMİR, C. T. (2013). Türkiye’de İşgücü Yapısı, İşsizlik ve Kırsal Alan. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), 113.

BAHÇE, A. T. (2009). Kırsal Gelişimde Kültür (Mirası) Turizmi Modeli. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 11.

CENGİZ, G. ve Ç. AKKUŞ, (2012), Kırsal turizm kapsamında yöre halkının kalkındırılması: Erzurum örneği, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 61.

CLARKE, J., (1999), “Marketing Structures for Farm Tourism: Beyond the Individual Provider of Rural Tourism” *Journal of Sustainable Tourism* , Vol. 7, Iss. 1, pp.26-47.

- ÇAKICI, C. ve S. HARMAN (2006), “Kuş Gözlemciliğinin Önemi, Türkiye’de Kuş Gözlemcilerinin Profili”, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, s.161-168.
- ÇEKEN, H., L. KARADAĞ, ve T. DALGIN (2007), Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye’ye Yönelik Teorik Bir Çalışma, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 7(1): s.1-14.
- ÇEKEN, H., T. DALGIN ve N. ÇAKIR. (2012), “Bir Alternatif Turizm Türü Olarak Kırsal Turizmin Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Kırsal Turizmin Etkileri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(2), s.11-16. - 2012
- ÇIKIN, A., H. ÇEKEN, ve M. UÇAR. (2009), “Turizmin Tarım Sektörüne Etkisi, Agro-Turizm ve Ekonomik Sonuçları”. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 15(1):1-8.
- DEMIO, L. A. (1983). *Farm Tourism In Europe*, Tourism Management, Volume 4, Issue 3, Pages 155-166.
- ERBAŞ, M. T. (2014), Dünyada ve Türkiye’de Kalkınma Ajansları: Türkiye Genelinde Kalkınma Ajansları ile TR52 Bölgesi Mevlana Kalkınma Ajansının Faaliyetleri. *Türk İdare Dergisi*, 478, 65.
- ESENGÜN, K., Akça, H. Ve Sayılı, M., 2001. “Kırsal Alanların Kalkınmasında Kırsal Turizmin Rolü”, *Standart Dergisi*, Şubat 2001, s.31
- FARTER, J. M. (1983), *Farm Tourism in England-Planning, Funding, Promotion and Some Lessons From Europe*, Tourism Management, Volume 4, Issue 3, Pages 167-179.
- GÖKALP, D.D ve M.E., YAZGAN, (2013). “Kırsal Peyzaj Planlamada Agroturizm ve Agriturizm”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 15 (24): 25-29, 2013
- GÜLÇUBUK, B. (2005). AB ve Türkiye’de Kırsal Yapı ve Kırsal Kalkınma. http://www.wwf.org.tr/tr/docs/sunum_bulentgulcubuk.pdf. (E.T: 23.05.2010).
- GÜLÇUBUK, B. (2005). Önce Doğa, Önce İnsan. www.bugday.org/article.php?ID=758, (E.T: 23.05.2010).

- GÜLÇUBUK, B. 1998. Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları, Tarım ve Mühendislik Dergisi, Sayı:58, Ankara. s.10-14.
- GÜLER, GÖNENÇ, E. T. (2009). Otel İşletmelerinde Değer Yaratma ve Müşteri Değeri Algılaması Üzerine Bir Araştırma (Edirne'deki Oteller Örneği). *Anatolia/Turizm Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 61.
- GÜRBÜZ M., Murat KARABULUT (2008), Kırsal Göçler İle Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 50, İstanbul, s, 37-60.
- GÜRLÜK, Serkan (2001), Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma, UÜ İktisat Fakültesi Dergisi, Cilt:19, Sayı: 4, Bursa, s.3.
- GÜVENÇ, B. (2008). “Sürdürülebilirlik Bağlamında Ekolojik Tasarım Prensiplerinin Mimaride Uygulanabilirliğinin İncelenmesi” *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İŞİK, N. T. ve D. T. BAYSAL. (2011). Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları: Genel Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 12(1), 167.
- İŞİK, Ş. (2005) “Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri”. *Ege Coğrafya Dergisi*. Cilt 14, Sayı 1-2, s. 57-72.
- MARSDEN, T. ve J. MURDOCH, (1998). The Shifting Nature Of Rural Governance And Community Participation. *Journal of Rural Studies*, 14(1), p.1-4.
- MCKERCHER, B., HO, P. S. Y. ve Du CROSS, H. (2005). “Relationship between Tourism and Cultural Heritage Management: Evidence from Hong Kong”, *Tourism Management*, 26: 539-548.
- NILSSON, P. A. (2002). “*Staying on Farms: An Ideological Background*”, *Annals of Tourism Research*, 29, pp. 7–24.
- OLLENBURG, C. ve R. BUCKLEY. (2007). Stated Economic and Social Motivations of Farm Tourism Operators. *Journal of Travel Research*, 45(4), 444-452. Doi: 10.1177/0047287507299574.

- ÖZDEMİR YILMAZ, G. ve N. GÜROL KAFA. (2012). Balıkesir İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 23-32.
- ÖZGEN, H. T. (2005). Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler' in Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Kalkınmada Yeni Kavramlar, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 11.1, 56.
- PEKER, K. ve OĞUZ, C. (2011). Çiftlik Sistemleri Araştırma ve Yayım Modeli; Sütçülük Örneği, *Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, Sayı 25, s 2.
- PEKİZOĞLU, F. (2012). *Sürdürülebilir Tarım Ve Kırsal Kalkınma Kavramı İçinde Tarım-Turizm-Kırsal Alan İlişkisi ve Sonuçlar*, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14, 83.
- PHILLIP, S., C.Hunter, ve K. Blackstock, (2010). “A Typology for Defining Agritourism”, *Tourism Management* (31):754–758.
- SARACOĞLU, M., İ. H. DUMAN ve A. ŞAHİN (2006). Türkiye de Kırdan Kente Göç Olgusu Üzerinde Kırsal Kalkınma Politikalarının İşlevselliği, *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı 1.10-32.
- SCHENMER, M. ve K. GRIESMAIR .(2012). *Stabilityandvariety – Products, Organization And Institutionalization İn Farm Tourism Original Research Article*, *Tourism Management*, Volume 33, Issue 4, Pages 895-909 MagnarForbord,
- SELVİ, S. M. ve D. DEMİRER. (2012). “ Ekolojik Tatil Çiftliklerinin TATUTA Projesi Deneyimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi” *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. Cilt 23, Sayı 2, Güz: 187 – 202.
- SHARPLEY, R. ve A. VASS. (2006) “Tourism, Farming and Diversification: An Attitudinal Study”, *Tourism management*, 27 (5). pp. 1040-1052.
- SOYKAN, F., (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm’. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi* (Türkçe). Yıl :10, Mart-Haziran, 67-75.

- SOYKAN, F., (2000). Kırsal Turizm ve Avrupa’da Kazanılan Deneyim’. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi* (Türkçe). Yıl :11, Eylül-Aralık, 21-33.
- SOYKAN, F., (2001). Ege Bölgesinden Kırsal Turizme Özgün Bir Örnek: Şirince Köyü (Selçuk/İzmir) ’. *Maltepe Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Dergisi* (2001/1), s,151-176.
- ŞEREFOĞLU C. (2010). AB’nde Kırsal Turizm ve Türkiye’ye Yönelik Öneriler. *Ekev Academic Review*, Sayı, 14(45), s. 297-310.
- TOLUNAY, A. ve A. AKYOL (2006). "Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar", *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı 2,s. 116-127.
- TOPAL, A.T. (2014). Meksika'da Tarım Politikaları ve Kırsal Mücadele Dinamikleri, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 41(2), 151.
- TORUN, E. (2013).Kırsal Turizmin Bölge İnsanına Katkıları, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(24), 31.
- ZEYREK, A. N. (2008), “Besni’de Alternatif Turizm Potansiyeli”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: Gaziantep Üniversitesi, Cilt:7, Sayı:2, ss.451-466*.
- ZURNACI, N. (2012), Kırsal Turizmde; Girişimcilik ve Örgütlenme, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 65.

İnternet Kaynakları

- AB BAKANLIĞI. (2015),“Ab Ortak Tarım Politikası” www.ab.bakanligi.tr. E.T: 10.05.2014.
- CANADIAN RURAL PARTNERSHIP, (2005), “*Canadian Rural Partnership Introduction*”, http://www.rural.gc.ca/crpfacts_e.phtml>: What is Rural Proofing?,TheCountrysideAgency. (E.T: 19.12.2010).
- DPT.(1964), Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967). Ankara. <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/9/plan1> E.T:10.06.20015.

DPT. (1969), İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972). Ankara.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/9/plan2>

E.T:10.06.20015.

DPT. (1974), Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977). Ankara, s. 136.

<http://www.kalkinma.gov.tr> E.T:27. 01. 2010.

GEORGE, H. ve E. RILLA (2005), Agritourism Enterprises on Your Farm or Ranch: Where to Start. University of California, Division of Agriculture and Natural Resources. <http://anrcatalog.ucdavis.edu/pdf/8334.pdf>. (E. T: 14. 02. 2013).

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (2015), [http:// www. tarim.gov.tr/Sayfalar/IceriklerDetay.aspx?rid](http://www.tarim.gov.tr/Sayfalar/IceriklerDetay.aspx?rid) E.T: 23.04.2014.

KALKINMA BAKANLIĞI (2015) [http://www.kalkinma.gov.tr/ Pages/Kalkinma Planlari.aspx](http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx) E.T:10.05.2015.

KAYPAK, Ş. (2012). Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma, Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, *Hatay KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi cilt 14 s. 11-29, 2012 ISSN: 1309-9132*, www.kmu.edu.tr E.T:08.05.2015.

ÖZER, Mustafa, Kemal BİÇERLİ,, Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.03 Sayı.1,URI: <http://hdl.handle.net/11421/502>, Et:08.05.2015.

OTER, Zafer ve Osman N. OZDOĞAN (2005), “Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği” *Anatolia; Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2.

RICH, S. R., Xu, S., Barbieri, C. And Arroyo, C. G., (2010). “*Agritourism, Farm Visits, Agro-Tourism— Oh My! Do Farmers, Residents, and Extension Faculty Speak the Same Language*”, North Carolina Cooperative Extension Service, North Carolina StateUniversity, Raleigh, NC.[http://www.ncsu.edu/tourism extension/programs/documents/AG-768W.pdf](http://www.ncsu.edu/tourismextension/programs/documents/AG-768W.pdf).ET:24.12.2010.

ROBERTS, L. ve D. HALL. (2001). *Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice* CABI Publishing, UK., <http://www.cabi.org/cabebooks/ebook/200131> 21169 pp. 70-92.

WILSON, M. (2003), "Corporate Sustainability: What is It and Where does It Come from?" Ivey Business Journal, March/April, pp.1-5., www.unescap.org/tid/publication/indpub2565_chap1.pdf, E.T: 25.05.2011.

<http://www.sfc.ucdavis.edu/agritourism/agritourSD.html>. E.T: 10.12.2010.

<http://www.sustainablemeasures.com/Indicators/WhatIs.html>, What Is Indicators of Sustainability? E.T: 15.12.2010

<http://www.sustainablemeasures.com/sustainability>, E.T: 11.03.2014.

http://www.bbc.co.uk/bitesize/standard/geography/farming/farming_system/revision/2/ , E.T: 02.05.2015.

<http://www.leanweb.org/pub/susecdev.pdf>, Sustainability and Economic Development, E.T: 25.05.2011.

<http://www.turizmgazetesi.com/article.aspx?id=71546> E.T: 25.05.2011.

http://manisainternethaber.com/yazi/33/turistik__ciftlik_mi__o_da_ne!.html E.T:18.06.2014.

<http://www.turizmguncel.com/haber/ciftlik-turizmi-yapacaklara-120-milyon-euro-hibe-h12268.html> E.T:23.04.2015

<http://www.cabi.org/cabebooks/ebookCABIPublishing,UK.>,E.T: 20.04.2015.

UNWTO,<https://pub.unwto.org/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/Products/1391/1391-1.pdf>. E.T: 19.04.2015.

<http://www.bugday.org/portal/projeler.php?pid=41>.<http://www.tatuta.org/index.php?p=0&lang=tr> E.T:17.03.2014-04.12.2016.<https://permacultureturkey.org/kurslar/> E.T: 10.12.20015.

EKLER

Ek 1: Soru Formu

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİMDALİ KIRSAL KALKINMA VE KIRSAL TURİZM KAPSAMINDA ÇİFTLİK TURİZMİ UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ ARAŞTIRMA FORMU

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de çiftliklerde uygulanan turizm tabanlı uygulamaların kırsal kalkınma kapsamında değerlendirilmesi ve çiftlik turizmine yönelik bir model geliştirilmesidir. Kırsal kalkınmaya katkı sağlayarak kırsal alanların gelecekteki sürdürülebilir gelişiminin ve kırsaldan kente olan göçün azaltılabilmesinin sağlanması aynı zamanda turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi açısından önem arz eden çalışmamıza katılım göstermenizi rica ederiz.

MÜLAKAT UYGULAYAN :.....
MÜLAKAT TARİHİ :.....
İL, İLÇE VE KÖY ADI: :.....
ÇİFTLİK ADI :.....
İŞLETME FAALİYET ALANI :.....
GÖRÜŞÜLEN ÇİFTLİK YETKİLİSİ: Tel.....

Soru 1. Çiftliğinizin faaliyet alanını nedir?

() Tarım () Hayvancılık () Tarım ve Hayvancılık () Diğer

Soru 2. İşletmeniz kaç yıldır turizmi faaliyetlerine yer vermektedir?

() 1-3 yıl () 3- 5yıl () 5-10 yıl () 11 yıl ve üzeri

Soru 3. Çiftliğinizde neden turizm tabanlı uygulamalara yöneldiniz?

() gelir artışı amacıyla () iş gücü pahalı olduğundan () çiftliğin devamlılığını sağlamak () değişik faaliyet yapmak () yeni insanlar tanımak () diğer

Soru 4. Çiftlik turizmi faaliyetlerine hangi dönemlerde çiftliğinizi açmaktasınız. Ay olarak ta yazılabilir

() Yaz () Kış () Sonbahar () İlkbahar () Tüm Yıl

Soru 5. Çiftlik turizmi kapsamında ne tür hizmetler vermektedir?

Dolaylı	Doğrudan	Pasif
Ücretli kalacak yer	ücretsiz kalacak yer	kahvaltı . vb
Tamamen ücretli Benimle çalışır		
Diğer.....		

Konaklama imkanı kapasitesi

Soru 6. Çiftliğinizi turizme açarken karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

Soru 7. Çiftliğinizde turizm tabanlı uygulamaları gerçekleştirebilmek için bir yardım aldınız mı? Vb. Sizce neler olmalı?

Kamu Yerel Yönetimlerin, Kalkınma Ajansları, Köy Hizmetleri, Belediye vb. imkânlarından ne kadar ölçüde yararlanmaktasınız?

Soru 8. Yılın hangi dönemlerinde ne kadar kapasite ile hizmet vermektedir?

Soru 9. Ziyaretçileriniz en çok hangi faaliyetlere katılım göstermektedir? Sizden talep ettikleri fakat sizin yerine getiremediğiniz faaliyetler var mı?

Soru 10. Sizce çiftliğinizde turizm tabanlı uygulamaların faydaları nelerdir? zararları nelerdir?avantaj dezavantaj

Soru 11. Çiftlik turizmi faaliyetlerinde kaç yerli kaç yabancı konuk katılım göstermektedir? (Aylara göre veya yazın tamamında ?)- bu soru uzman görüşleri doğrultusunda çıkartılmıştır

Soru 12. Çiftliğinizde yöreye özgü ürünlerde nelerin satışını yapmaktasınız?

Soru 13. Çiftlik turizminde elde ettiğiniz gelir yıllık genel gelirinizin kaçta kaçıdır? Nasıl arttırılabilir?

Mülakat Formunda Yer Alan Çizelgeler

Çizelge 1. Çiftlik Sahibi İle İlgili Genel Bilgiler

Çiftlik Sahibinin yaşı - cinsiyeti	
Üreticinin öğrenim durumu	
Kaç yıldır kendi adına çiftlik işleriyle uğraştığı	
Çiftlik turizmi örgütlenmelerine üye mi? Evet, ise hangileri?	
Çiftlik geliriniz ne kadar?	
Çiftlik dışı geliri ne kadar?	
Turizm faaliyetlerinden elde edilen gelir toplam gelirinizin yüzde kaçına denk gelir?	
Ailedeki fert sayısı- Çiftlikte Çalışan Fert Sayısı	

Çizelge 2. Çiftlik İle İlgili Genel Bilgiler

Toplam işletme arazisi (dekar)	
Toplam işlenen alan (dekar)	
Kaç yıldır kendi adına çiftlik işleriyle uğraştığı	
Çiftliğinizde nelerin üretimini yapmaktasınız	
Bu üretimi gerçekleştirmek için nelere ihtiyaç duymaktasınız	
Üretim için ihtiyaç duyduğunuz girdileri kimlerden – nerelerden temin etmektesiniz?	

Çizelge 3. Hayvansal Üretimi

Cinsi	Sayı	Değer
Büyükbaş		
Küçükbaş		
Kovan		
Kümes hayvanı		
Balık		

Çizelge 4. Bitkisel Üretim

Cinsi	Sayı	Değer

Değerli katılımınız için teşekkürler...

Ek 2. Örnek Çiftlik Yerleşim Planı Marmariç Eko Köy Örneği

Kayak: Permakültür El Kitabı ve Marmariç Örneği. Marmariç Ekolojik Yaşam Derneği, <http://marmaric.org> ET. 10.06. 2015

ÖZGEÇMİŞ

Elmas Ceren Savgın 1984 yılında Lüleburgaz'da doğdu. Kütahya Gediz İlçesinde ilkokul, Kocaeli Anadolu Lisesinde ortaokul ve lise eğitimini tamamladı. 2002 yılında Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümünde eğitime başlayıp 2006 yılında lisans derecesini aldı. 2006'da Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim dalına kaydolup, 2009 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2011 yılında ise Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Turizm İşletmeciliği A.B.D.'da doktora eğitimine başladı. Halen bir devlet üniversitesinde Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Turizm ve Otel İşletmeciliği programında öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.